

OĞLU MAHİR DƏN
XATİRƏ

QISA TƏRCÜMEYİ-HAL

ŞAİR QABİL – Qabil Allahverdi oğlu İmamverdiyev 12 avqust 1926-cı ildə Bakıda, dəmiryolçu ailəsində anadan olmuşdur. 1944-1948-ci illərdə V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsində ali təhsil almışdır. Moskvada M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdində iki illik ədəbiyyat kursunun müdavimi olmuşdur. Əmək fəaliyyətinə 1948-ci ildə, Yardımlı qəsəbə orta məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi kimi başlamışdır. Sonrakı illərdə “Azərbaycan müəllimi”, “Ədəbiyyat və incəsənət”, “Kommunist” qəzetlərində, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində, “Azərbaycan” jurnalında müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Ağsaqqallar Şurasının sədri olmuşdur. Qabil ədəbiyyata 4 aprel 1944-cü ildə, “Ədəbiyyat qəzeti”ndə çap olunan “Gəl, baharım” adlı şeiriylə gəlmişdir. “Qabil İmamverdiyev”, “Qabil Nikbin”, “Qabil” təxəllüsləri ilə yazıb-yaratmışdır. Yaradıcılığının şah əsəri sayılan “Nəsimi” mənzum romanı 1976-cı ildə Azərbaycan SSR Dövlət Mükafatına layiq görülmüşdür. “Azərbaycan SSR Əməkdar İncəsənət xadimi”, “Azərbaycan Respublikasının Xalq şairi” fəxri adlarını almışdır. “Şöhrət” və “İstiqlal” ordenləri ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycan və rus dillərində 100-dən çox kitabı çap edilmişdir. Qabil 4 aprel 2007-ci ildə vəfat etmişdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, dövlət və hökumət rəsmilərinin iştirakı ilə Rəşid Behbudov adına Mahnı Teatrında vida mərasimi keçirilmişdir. 1-ci Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir.

Tərtib edən:
Mahir Qabil oğlu İmamverdiyev

Redaktoru:
Mahir Qabil oğlu İmamverdiyev

Korrektoru:
Mahir Qabil oğlu İmamverdiyev

Bədii tərtibat:
Zaur Qafarzadə

Qabil. "Əsərlər". V cild.
Bakı, "Adiloğlu" nəşriyyatı, 2017, 528 səh.

"ƏSƏRLƏR" yeddi cildliyinin 5-ci cildinə Xalq şairi Qabilin müxtəlif illərdə yazdığı şeirləri və "Adsız-ünvansız iradlar"ı daxil edilmişdir. Redaktə və korrektə zamanı həmin dövrün qrammatik qaydaları nəzərə alınmışdır.

İSBN 978-9952-25-105-0

© M.Q.İmamverdiyev, 2017

QABİL

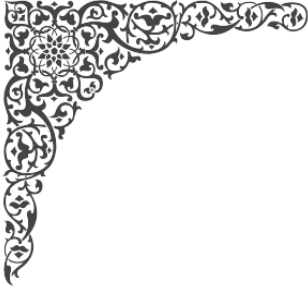
ƏSƏRLƏR

(YEDDİ CİLDDƏ)

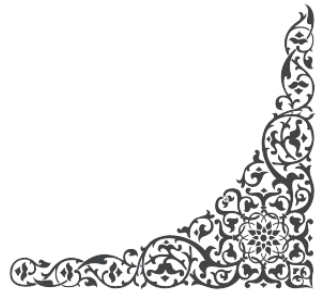
V
CİLD

BAKI - 2017

ŞEİRLƏR

SUĞRA, BƏYİM

Nəvələrim
 Suğra, Bəyimdir mənim.
 Can-ciyərimdir,
 Ürəyimdir mənim.
 Gözüm nuru,
 Göz bəbəyimdir mənim,
 Şehli-şehli
 Gül-çiçəyimdir mənim.
 Nəvələrim
 Suğra, Bəyimdir mənim.

Suğra, Bəyim
 Hərdən-birdən
 Bir-biriylə savaşıır,
 Uçur bir cüt gül kəpənək
 Gül də gülə sarışıır.
 Bir şən oyun havasına
 Suğra, Bəyim şellənir,
 Qoşalaşıb süzə-süzə
 Yellənir... nə yellənir.
 Şəkillidir,
 Naxışlıdır,
 Al-əlvandı donları.
 Allah özü hifz eləsin
 Bədnəzərdən onları.
 Bax, Suğranın sırğaları
 Parıl-parıl bərq vurur.

Bəyiminki hələ yoxdur
Bir balaca... pərt olur
Bir balaca həm də qorxur.
Qorxur...
Deşilməyə qulağı;
Qınamayın uşağı.
Suğra altı yaşındadır,
Bəyimin beş yaşı var.
Karuselin hayındadır
Hələ cici-bacılar.
Yaraşılıq bir məktəb var
Evlərinin sağında.
Dəxli yoxdur...
Suğra, Bəyim
Hələ oynamağında,
Şirin oynamağında.
Hələ yazı-pozudan
Uzaqdı Suğra, Bəyim
Bu vur hay zəmanədə
Bu lap zay zəmanədə
Hələ ki...
Çox yaxşı ki...
Uşaqdı Suğra, Bəyim.
Suğra – anamın adı...
Bəyim – sonamın adı...
Bizdən sonraya qalan
Bütün xatirələrdə
Solmayan-saralmayan
Yarpaqdı Suğra, Bəyim.

23 mart 1995

QƏZƏLLƏR

Rəhm eylə mənə sevgili-cananım amandır
 Ərşü-fələyə qalxmada əfqanım amandır.
 Fəvvarə kimi axmağa göz yaşlarım ah! Ah!
 İnsaf elə, imdad elə sultanım amandır.
 Qabil, sənə əlbəttə yaraşmaz, bilirəm mən,
 Əqlin var isə söyləmə "Xəndanım" amandır.

Gəl, gülüm, gəl, sevgilim, sən novbaharımsan mənim,
 Aləmi-dünyada sən sevdalı yarırımsan mənim.
 Mən sənin eşqinlə, ey gül, şad olan bülbül.
 Müşk-ənbərtək ətirli laləzarırımsan mənim.
 Heç kəsin səntək gözəl bir yarı yoxdur dünyada,
 Ən böyük fəxrım, şanı, tacıdırırımsan mənim.
 Sən də Nikbin, mən də Nikbin dəhrdə azadəyim,
 Sən səadət ulduzum, həm bəxtiyarımsan mənim.

QABİL NIKBIN – 1944

SƏS

Tüklərim biz-biz olur
Dinlədikcə
Hacı Məmmədovun tarını...
Axı
Çoxdan ot basıb
Tarzənin məzarını.
Deyəsən:
Axı tapmışam
Əbədiyyəti!
O yan-bu yanı yoxdur qət`i!
Əbədiyyət –
Elə səsdir ki, var.
Buna etiraz edə bilərmi
Bülbülə qulaq asanlar?!
“Qalada yatmış idim
Top atdılar oyanmadım.
Saz ilə, söhbət ilə oyatdılar”.
Bəli,
Səs qalır... səs!
Sümükləri
Çoxdan sürmə olmuş
Rübabə xanım gör necə
Sinəsi qalxıb enə-enə
Canlı-canlı alır nəfəs,
Oxuyur:
“Heydər baba, gün dalını dağlasın,
Çeşmələrin, bulaqların çağlasın”.

Dünyanın nefti qalmaz çırağında,
 Hədər gəzmə əbədiyyət sorağında.
 Əbədiyyət –
 Səs imiş ki, ey dili-qafil.
 Ceyran gözlü Nəzakət
 Oxuyur Segah zəbul:
 “Mən öylə bilirdim ki, mənə yar olacaqsan,
 Aləmdə mənə yarı-vəfadar olacaqsan...”
 Oxuyur, oxuyacaq elə hey...
 Əsil əbədiyyət – bax budur!
 Başqa şəkildə
 Əbədiyyət – boş şey.
 “Bahar, sevgilimsən başdan-binadan,
 Ən gözəl qızısən sən təbiətin”.
 Səməd Vurğunun səsi
 Dalğa-dalğa yayılır.
 Heyrətindən az qala
 Vallah, adam bayılır.
 Şairin cismi keçib
 Lap küldən də o yana,
 Qalıb ləngərli səsi
 Qalıb, yadigar qalıb
 Cahana.
 Səsin gözünü də
 Füləyə bilmir fələk.
 Nəyi desən çürüyür,
 Səs bilməyir çürümək.
 Deyirlər ki, asiman
 Sirli-sehrli valdır.
 Açarını tap, fırlat.
 Şifrəsini tap, çaldır!
 Danışsın neçə düha,

Neçə şair, neçə şah,
Neçə yarım allah,
Neçə büt allah,
Neçə başçı,
Sərkərdə.
Yer üzünün
Göy üzündə
Səsi var pərdə-pərdə...
Səsi var hər fərdin.
Babək kimi mərdin,
Səhl-Sumbat kimi namərdin.
Şe`r deyir Səməd Vurğun,
Çalır Hacı,
Oxuyur Bülbül,
Rübabə xanım,
Ceyran gözlü Nəzakət.
Tapmışam:
Səmiş ki,
Əsil əbədiyyət.

1986

HƏSƏN MÜƏLLİMƏ

AzTV-də oğlum Mahirin müdiri olan, "Xəbərlər" in baş redaktoru Həsən Zal oğlu Həsənova hədiyyə etdiyim kitaba yazdığım avtoqraf

Canım-gözüm Həsən,
Mahirə bir şey olsa,
Bəs sən orda nəsən?

1999

ŞƏKİLLƏR

Neynəyirəm bu solmuş,
Saralmış şəkilləri...
Albomlar səliqəli,
Albomlar səliqəsiz.
Geri qayıtaran deyil
Bu şəkillər illəri,
Köksümüzü elə hey
Baxıb ötürürük biz.

Bir dən düşmüş teli mən
Dəyişməyəm heç nəyə.
Heç nəyə dəyişməyəm
Xəzan dəymiş yanağı...
Şəkillər dönsələr də
Ən əziz xatirəyə
Neynəyim... xoşlamıram
Şəkillərə baxmağı.

Xoşlamıram... təzədən
Qövr etsin köhnə yaram:
Şəkildən baxsın mənə
Əlimlə dəfn etdiyim.
Əvvəldən də olmayıb
Bu şeylə mənim aram,
Şəkillər arasında
Birtəhər olur qəlbim.

Şəkillər səhralarda
 İlğımlara bənzər ki,
 Dodaqların çatlayar
 Xeyri yox, faydası yox.
 Həm xəyalı küsdürər,
 Həm xəyalı bəzər ki...
 Əzizlə, əzizləmə
 Qanunu-qaydası yox.

Nə olsun ki, şəkildə
 Şah oğlu Şah Abbasam,
 Güzgüdəcə özümü
 Necə görsəm bəsimdir.
 Nə olsun ki, şəkildə
 Dürr içində qəvvasam,
 Dürrüm – güzgü tərlədən
 Canlıca nəfəsimdir.

Biz ki, sağ-salamatıq
 İsti-isti, dipdiri
 Gedən gedib... qalandan
 Dörd əllə yapışaq gəl!
 Yığışdır bu qat kəsmiş,
 Bu hamar şəkilləri!
 Yel tutan ocaq kimi
 Yanaq gəl, alışaq gəl!

Hər mənzildə, hər evdə
 Şəkillər yığın-yığın,
 Şəkillər qəbristanı
 Salır yadıma vallah.
 Şəkillər – yarasıdır,

Gözüdür ayrılığın;
Dünənki şəklimə də
Baxanda çəkirəm ah.

Mən həmişə hər şeyi
Canlı-aşkar istərəm.
Yığışdır şəkilləri,
Bük albomu, apar get!
Nə saralmış xatirə,
Nə ahu-zar istərəm,
Qəlbində yoxsa əksim
Harda oldu qopar get!

İllah ki, tək qalanda
Qış gecəsi otaqda,
Bir şekli də yaxına
Buraxmaq istəmirəm.
O kəslər ki, əbədi
Qalıb məndən uzaqda –
Onlar üçün təzədən
Darıxmaq istəmirəm!

Göstərmə gəncliyini
Şəkillərində mənə,
Bəsdir! Hüzn yerində
Ovcuma səpmə güləb.
Ölən məhəbbətimin
Əklillərində mənə
Qara həşyəli zərlə
Təzədən vermə əzab.
Günəş qüruba getsin

Başında qızıl tacı.
Ürək eşqin odunda
Yansın axıra qədər.
Təsəlli üçün sizə
Heç kimin ehtiyacı
Olmasın, olmasın qoy,
Şəkillər, ay şəkillər!

Dünən çağlayan çaylar
Bu gün lalsa – vəssalam!
Damcısına da... bugünkü
Bulaqdan söhbət açaq!
Şəkillər ümidinə
Adam qalsa – vəssalam!
Bu vaxtdan, bu saatdan,
Bu çağdan söhbət açaq!

Ömrün-günün üstünə
Düşsün qürub işığı,
Şəkilləri yığışdır.
Ərisin getsin qəhər.
Yaşamağın, həyatın
Misilsiz yaraşığı
Bizik, əlbəttə, bizik –
Salamatıqsa əgər...

1985

AND İÇ!

– And iç!
– Nəyə?
– Nəyə istəyirsən:
Aya, ulduza,
Yağışa, küləyə.
O, gözünü döyə-döyə
Qalır eləcə.
Necə and içsin, necə;
Heç nəyə inamı yoxsa əgər,
İnamsız insan
İnsanımı məgər?!
– And iç!
– Nəyə?
– Lap o çərxi-fələyə,
Atanın-ananın canına,
Şəhidlərin qanına,
Bayrağa,
Torpağa,
Qəzavü-qədərə
Allaha,
Peyğəmbərə.
– And iç!
– Kimə?
– Dərvişə,
Alimə,
Sevdiyini qıza,
Çörəyə-duza,

Komsomol şərəfinə,
 Kommunist etiqadına,
 Bitərəf ovqatına,
 Bir içim suya,
 Bir ovuc dənə,
 Cinə, şeytana,
 Kiminsə başına,
 Kiminsə başdaşına.
 And iç!
 – Əl çək!
 And içməyə
 And yeri olsun gərək.
 Qorxuncdur, dəhşətlidir
 İnamsızlıq vəbası.
 İnamsız yaşamağın
 Nə dəxli, nə mənası?!
 İnamsızın içində
 Müşküldü mehri-ülfət.
 İnamsızın beynində
 Qanlı-qanlı rəzalət.
 Nə əqidə, nə amal.
 Nə doğma,
 Nə yad,
 Nə yalvarış,
 Nə fəryad.
 Nə körpə,
 Nə ağsaqqal
 İnamsızçün yoxdur,
 Bil!
 And iç!
 – Əşşi, çəkil!
 İnamsızın kəlləsi

İlan-əqrəb yuvası.
Hardan əsir
Bu səmum –
İnamsızlıq havası?!
İnamsızlıq uçurum
Dibi dibsiz,
Müdhiş.
Böyük bəla,
Müşkül iş:
Bilinməyir sol-sağ.
Bilinməyir gülmək-ağlamaq,
Bilinməyir qisas-intiqam,
Bilinməyir hörmət-ehtiram.
Hər şey üzdə,
Ötəri,
Birtəhər.
Çəyirtkə basqınıdır
Bu inamsız veyillər.
And iç!
– Rədd ol, canım!
And içməkçin gərəkməz ki,
Min bir şeyə inanım?!
– Yoxdursa əqidən-amalın,
Fikrin, düşüncən, xəyalın –
Cərgəmizdən uzaqlaş!
Andı-imanı olmayandan
Yaxşıdır bir qara daş.
Geri dur, geri,
And yeri olmayanın
Heç yerdə yoxdu yeri!

YALAN

İstədiyın qədər
Onu aldat,
Məni aldat:
Səndəymiş ki, əsil
Cəsərət,
Hünər,
Qıy gözüünü,
Çat qaşını,
Danış,
Təkbaşına
Necə vermişən
Üstünə tökülən
Beş nəfərin suyunu, aşını
İstədiyın qədər
Onu aldat,
Məni aldat,
Yalan sat!
Hamının taleyində
Rölün olub,
Hamıya yolun olub.
Çoxunun ağzını çörəyə
çatdırmısan.
Ailə qurdurmısan,
Arvad boşatdırmısan.
Sən danışmağında ol,
Yalanı sırımağa
Çalışmağında ol!
Neçə vəzifəlini

Təxti-tacdan sal, yıx!
Nə qədər adlı-sanlı,
Şöhrətli-şanlı
Adam varsa –
Hamısını özünə qohum çıx!
Aldat, aldat,
Yalan sat!
İllah da ki, qız-gəlin...
Kimə toxunub əlin
Hamı sənin aşiqin,
Heyranın.
Hara ayağın dəyibsə
Orada neçə-neçə
Ceyranın
Hamısı da
Bel nazik,
Tel nazik,
Dil nazik.
Bəh-bəh!..
Yalançının,
Ay əbləh!
Xalq küçəyə tökmüşdü
Namusunu-arını?!
Bağla
Yalan-palan bazarını.
Ara-sıra işaran
Həqiqətin də batil.
Sən camaatı yox;
Özünü aldadırsan,
Qafil!

1985

KÖVRƏLƏ-KÖVRƏLƏ

Bu vulkan bir də püskürməz,
Dağlar, qanın qaralması.
Bu tufan bir də hayqırmaz,
Bağlar, rəngin saralması.

Bu ovçunun hayı gedib,
Ceyran, təntimə, təntimə.
Bu ovçunun vayı qalıb,
Tərən, təntimə, təntimə!

Heç gözünü qıyma əbəs,
Tüfəng paslanıb, paslanıb.
Atəşindən qorxmur heç kəs,
Barıt islanıb, islanıb.

Bu gürşaddan bir də olmaz,
Sellər, umsunma, umsunma.
Bu arxa bir də su gəlməz,
Güllər, umsunma, umsunma.

Bu şimşəklər bir də yanmaz,
Göylər, kişnəmə, kişnəmə.
Bu atlı bir də atlanmaz,
Kəhər, kişnəmə, kişnəmə.

Bu sevdalar deyil sənlik,
Ürək, aram ol, aram ol!
Bu qovğalar deyil mənlik,
Ömrün xəzanına ram ol!

Bu fəslin öz rəngi vardır,
Rəngləsən olmaz ey, olmaz!
Bu busə bir sulu qardır...
Yanaqda qalmaz ey, qalmaz...

Bu xörəyin dadı itib,
Tamah salınmır, salınmır.
Bu bazarın vaxtı ötüb...
Mətah alınmır, alınmır.

Bu durnalar bir də dönməz,
Baxma göylərə, göylərə.
Keçən ömrün izini gəz,
Axtar kövrələ-kövrələ.

Xoş əməllər – mənliyində
Vüqar kövrələ-kövrələ.
Bəd əməllər ürəyində
Qübar kövrələ-kövrələ.

1986

BƏS MƏN DEMİRDİM Kİ...

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Sən əsgər gedəsən,
Canım-ciyərim?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun?!
Közərə-közərə
Qalsın qəhərim?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Əsgər qatarına
Mindirim səni?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun?!
Hıçqıra-hıçqıra
Dindirimi səni?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Mənə də desinlər
Əsgər atası?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun?!
Ayrılıq məqamı
Gəlib çatası?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Kişi cərgəsində
Dayansın Mahir?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun?!
Baxıb əvəzimdə
Utansın Mahir?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Fərəhlə qımışım
Qırxıq başına?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun
Xəyalım getdikcə
Bağça yaşına?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Toy-bayram eləyim
Bu səfərini?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun
Elə görər-görməz
Biləcərini?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Bu arzum qalmasın
Kəm, ürəyimdə?!
Bəs mən deyirdim ki,
Gözlərim dolsun?!
Quş kimi çırpınsın
Qəm ürəyimdə?!

Bəs mən demirdim ki,
Gün o gün olsun...
Balam addımlasın
Oğullarla tən?!
İftixar hissiylə
Gözlərim dolsun?!
Mahirdən borcunu
İstərsə Vətən?!

1985

BU AYDIN...
BU QARANLIQ...

Yalançıya inanmadın,
Bu aydın.
Düşməni haq sanmadın,
Bu aydın.
Nifrət etdin yan-yörəndə
Yaltağa,
Bu aydın.
Ram olmadın silkələnən
Barmağa,
Bu aydın.
Şirnikmədin tərif, sığal,
Filana,
Bu aydın.
Dedin:
– Gərək adam təmiz
Dolana!
Bu aydın.
Boynunda yox bir kişinin
Minnəti,
Bu aydın.
Dedin:
– Mindir bir minnətin
Zilləti,
Bu aydın.
Elə isə bəs nə qaldı
Qaranlıq?..

Yum gözünü, xəyala get
Bir anlıq:
Vasvasılıq, inamsızlıq
Azarı –
Heç-puç edir
Saf qəlbə,
Dağ vüqarı.
O, korşaldıb hissi-ruhu
Zay edir.
Halallığı, təmizliyi
Çaşdırıb.
Gül qabını
Kül qabına
Tay edir...
Gəzişirik xəstəxana
Bağında.
Ömrün-günün, ilin
Xəzan çağında...
Sənə baxıb inanmıram
Gözümə.
İndi sənə demək olmaz
Sənə baxıb deyirəm
Öz-özümə:
Dostuna da,
Dostlarına da
Axı mahal qoymadın.
Qardaşının da,
Qardaşlarının da
Məsləhətini
Axı saya salmadın.
Şəkk-şübhə ayrıcında
Nə qədər,

Ay pir olmuş,
Ömür keçər, gün keçər?!
Vərdis etdin
Təmiz qabı silməyə.
Silə-silə
Düzü əyri bilməyə.
Gəzişirik xəstəxana
Bağında,
Ömrün-günün, ilin
Xəzan çağında.
Yer qızıl,
Göy gümüş.
Üzümdə şübhə dağdan
Bir gülüş.
Gizlədirəm gözlərimin
Nəmini,
Ürəyimin
Nisgilini-qəmini.
İndi özüm qalmışam
Sarı xəzan içində.
İndi özüm qalmışam
Xəfif duman içində.
İndi özüm qalmışam
Şübhə-güman içində.

1984

OLSA DA...

Keçdiyın yollara həsrətlə baxma,
 Bir də keçərsən.
 Çətin olsa da,
 Asan olsa da.
 İçdiyın sulara rıqqətlə baxma,
 Bir də içərsən.
 Yüzdə, mində bir
 Güman olsa da,
 Dostundan inciyib
 Düşsən aralı
 Çarəsiz, əlacsız bilmə
 Bu halı;
 Bir gün qucaqlaşıb barışacaqsız,
 Necə uşaqlaşıb küsmüşdünüzsə,
 O cür uşaqlaşıb barışacaqsız...
 Aranız nə qədər
 Yaman olsa da,
 Dolmasın gözlərin,
 Toxta bir görək;
 Ey ürəyi yuxa,
 Ey qəlbi kövrək!
 Yadına gəzdiyın dağlarmı düşür?
 Yayda zirvədəki o qarmı düşür?
 Olsa da əzablı,
 Olsa da çətin
 Qalxdığın dağlara bir də qalxarsan

Dağlar hər nə qədər
Duman olsa da...
Buzlu pəncərədən çöllərə baxma!
Nahaqdan özünü yandırıb-yaxma!
Qayıdıb gələcək bahar yenə də,
Əlvan geyinəcək bağlar yenə də,
Bu gün
Qar olsa da,
Boran olsa da.
Hər şey qayıtsa da, hər şey dönsə də
Bir şey dönməyəcək bir daha geri.
Cavanlıq illəri,
Gənclik illəri.
Görüşə getdiyən yol olmayacaq,
Görüşə aldığı gül olmayacaq.
Görüşdə açdığı dil olmayacaq,
Görüşdə titrəyən əl olmayacaq.
Hərdən deyirəm ki:
O yol, o da iz,
O da hər dəfəki
Görüş yerimiz.
Mən sağ, o salamat –
Ötsə də illər
Bizim yolumuzu kəsən var məyər?
Çiçək qucaq-qucaq,
Gül dəstə-dəstə
Al,
Yenə get, dayan yolunun üstə...
Qəddimiz azacıq
Kaman olsa da...
Yox, o yol silinib,
Yox, o yol itib.

Ayrı çiçək bitib,
Ayrı gül bitib;
Qabil, o çiçəkdən,
Güldən sənə nə?!
Təzə gülüstanla
Cahan dolsa da...

1985

XALQIMIN GÖZÜNDƏ NUR

Dünya zəhmətkeşləri
Bəzəyidir dünyanın.
Bu bəzəyə bəzəkdir
Əlvan may çiçəkləri.
Dünya zəhmətkeşləri
Ürəyidir dünyanın.
Bu ürəkdən su içib
Fidan may çiçəkləri.

Birlikdən, birgəlikdən
Yoğrulubdur mayamız.
Birlikdən, birgəlikdən
Yaranıbdır qayəmiz.
Qüvvətlidir sellərin
Bir məcrada axarı,
Bütün həmrəy ellərin
Yenilməzdir vüqarı.

Könüldə yaz olmasa
Çöldə-düzdə nə bahar!
Aləm taraz olmasa
Quru sözdə nə bahar!
Xeyirxah işlərdədir
Mayın da şe`riyyəti.
Saatın da, günün də,
Ayın da şe`riyyəti.

Mayın al laləsi var,
 Yurdumun al bayrağı.
 Orağ-çəkicli diyar
 Haqq-ədalət dayağı.
 Göyərçinlər uçuşur
 Bahar günəşi yanır.
 Xalqımın gözündə nur
 Sabaha qanadlanır.

Zəhmət... əmin-amanlıq...
 Bol çörək... xoş güzəran...
 Xəyala get, bir anlıq,
 Özgə nə istər cahan?!
 Başında May çələngi,
 Addımları mərd, mətin...
 Pözulmasın ahəngi
 Həmrə`y bəşəriyyətin!

Ulduzlara May gülü,
 May çiçəyi aparaq.
 Ulduzlara pay gülü,
 Pay çiçəyi aparaq!
 Uşaqların əlində
 May şarı əlvən-əlvən
 Parta-part partlasın hey...
 Bir dənədir yer şarı...
 Böyükələr! Aman-aman...
 Ehtiyatlı olun ey...

1986

ZÜMRÜD TAMAŞA

Əl-ələ, qol-qola üzüm bağları
Çölləri, düzləri bürüyür gedir.
Calanıb tel-telə üzüm bağları
Yaşıl cərgələrlə yeriyir gedir.

Yaşıl qədəmlərə "Mübarək!" deyir,
Sığallanan yamac, daranan dərə.
İlin dörd fəsli də "Yol verək!" deyir,
Təzə tənəklərə, tər tənəklərə.

İlanlar-çayanlar, daşlar, kəsəklər,
Maşınlar ağzında itib-batırlar.
Əcəb sıralanır beton dirəklər
Bağlardan-bağlara addım atırlar.

Hər tənək torpağın ehtiyacıdır,
Hər tənək torpağın təzə övladı.
Pambıq – xalqımızın bəyaz tacıdır,
Üzüm – yurdumuzun yaşıl qanadı.

Qədim Abşeronun, qədim Şirvanın
Qədim şöhrətidir onsuz da üzüm,
Yaxın Şamaxının, qonşu Salyanın –
Şəhdi-şəkərinə olmayıb sözüüm.

Qəlbim, gözüüm gülür fərəhdən bu gün
Sevincim qarışır qızıl səhərə.

Gəlirəm Yardımlı tərəfdən bu gün,
O yerlər bürünüb meynəliklərə.

Talış meşəsindən Xəzərə kimi
Limon-portağalla üzüm tən gedir.
Kənddən, qəsəbədən şəhərə kimi
Yollar tənəklərin içindən gedir.

Göz yoran, can sıxan düzəngah hanı!..
Onu cənnət edir elin qərarı.
Zəhmətkeş, bayraqdar Azərbaycanı
Bəzəyir tər-təzə üzüm bağları.

Min tənək yarpağı çiynimə qondu,
Keçdim – Oxqay! – deyib Cəlilabaddan.
Qaş-göz arasında cənnətə döndü
Zığlı, mığmığalı, bu tozlu məkan.

Nihal dağ, Baba dağ, bir də Şah dağı
Yaşıl kəmər istər, qaş kəhrəba!
Üzüm bağlarıyla Vətən torpağı
Bəzənsin, dağlarım desin – Mərhəba!

Dəli Kür, xan Araz, Arpaçay, Xaçın
Yamyaşıl bir süfrə sərmək istəyir.
Əlincə qalası, İstisu, Laçın
Şanını əliylə dərmək istəyir.

Pirsaat, Navahı, Kürdəmir düzü
Üzüm bağlarına bir məskən olsun!
Pirsaat, Navahı, Kürdəmir düzü,
Gəncəylə, Xanlarla tənhatən olsun!

Şərbətə, şirəyə, doşaba baxın,
Hər büllür piyalə – Göygöl tutumlu,
Ay ellər, obalar, gəliniz yaxın,
Nuş edək, hər nemət – aləm udumlu!

Gözəllik, abadlıq, zövqü-səfadır,
Yaşıl kəlağayı, örpəkdi bağlar.
Havadı, iqlimdi, dərdə davadı
Şeirdi, nəğmədi, çörəkdi bağlar.

Zümrüd qol-budaqlar polad tellərə
Ərköyün-ərköyün dolanır gözəl.
Bir yaraşiq gəlir quru çöllərə
Təzə yol, təzə göl yaranır gözəl.

Evlərə halalca var-dövlət gəlir,
Subaylar tapışır bağlar içində.
Əhd-peyman gəlir, məhəbbət gəlir,
Könüllər danışır bağlar içində.

Zəhmətin ətrinə bürünür aləm,
Ətirli zəhmətin əzabı da xoş.
Büllur salxımları seyr eləyirəm,
Axıb əlvanlayır bülluru günəş.

Göz gözəllik üçün yaranıb, canım,
Bu sözün üstündən demə ayrı söz.
İlhamla yazılır yaşıl dastanım,
Onu tənək-tənək qoruyuruq biz.

Tikanlar qanatmır əli-ayağı,
Yelpicdi, çətirdi üzüm bağları.

Qızarır qızların əsmər yanağı,
Tərəvət gətirdi üzüm bağları.

Tərəvət gətirir toprağa-daşa,
Qoy üzümlük olsun lap Qobustanım...
Olsun başdan-başa zümrüd tamaşa
Ağ, qara qızıllı Azərbaycanım!

1983

TƏRƏNNÜM

Taleyimin rəmzi deyim
Hər iki gələn bu səhərə
Əcdadımın yadigarı –
Al günəşli Azərbaycan!
Bu gün vəsfin – tərənnümün
Sığışmayır nəğmələrə,
Tarixlərdən-tarixlərə,
Ey atəşli Azərbaycan!
Haqq uğrunda döyüzlərdə
Mətanətli Azərbaycan!
Dahisiylə, fəhləsiylə
Şərəfətli Azərbaycan!
Ey qardaşlıq, bərabərlik
Dünyasında azad yurdum!
Böyük Lenin dühasiylə
Çiçəklənən xoşbəxt yurdum!
Ey inqilab günəşiylə
Çil-çıraqban Azərbaycan!
Bu dövrəni dost ellərlə
Birgə quran Azərbaycan!

Qədim Bakı, odlu Bakı –
Beynəlmiləl şəhərimiz,
Daha xoşbəxt gələcəyə
Dikilibdir gözlərimiz!
Ellər sənə arxalandı,
Sən ellərə arxalandın.

Həm evladın, həm neftinlə
Cəbhələrdə mərd dayandın.
Alın təri, halal zəhmət
Növrəğini əlvan etdi,
Qucağını yeni-yeni
Hünərlərə meydan etdi.
Köhnə Bakı fəhləsindən
Qalstuklu uşağadək
Alqışlayır əzmimizi,
Sülh eşqiylə vurur ürək.
Neft ətirli, gül ətirli
Odlar yurdu Azərbaycan!
Dəli Kürlü, xan Arazlı
Bahar yurdu Azərbaycan!
Qızıl-qızıl bayraqlarla
Alqışlanır hər zəfərin,
Hər qələbən sevincidir
Əziz, doğma millətlərin.
Fəxrimizdir tarlaların,
Mə`dənlərin, zavodların,
Hər kəşfimiz, tapıntımız –
Bir sahilsiz iftixarın.
Sazımızda, sözü müzdə
Sabahına sonsuz inam.
Mərd oğullar, igid qızlar
Anasısın Azərbaycan!
Haqq-ədalət yollarında,
Addımların mətin, qət`i,
Ey dostluğun-qardaşlığın
Sülh bayraqlı səltənəti!
Sarsılmazdır təməlimiz,
Qırılmazdır vəhdətimiz,

Qarşıdadır hələ bizim
Yeni-yeni şöhrətimiz.
Azərbaycan, Azərbaycan,
Qədim ana torpağımız,
Üfüqlərdən üfüqlərə
Dalğalanır bayrağımız!

1982

ZİRVƏ YOLU

Hər sənətin, hər işin,
Hər yeni yüksəlişin
Şanlı komsomolu var.
Komsomol olan yerdə
Qışın özü də bahar!

Hər yerdə ilk yol açıb,
İlk iz salıb komsomol.
Zülmətə şəfəq saçıb,
Qupquru səhralarda
Dəniz salıb komsomol.

Komsomol dar ayaqda,
Titrəməyib, əsməyib.
Oğultək yaşamaqda
Ad çıxarıb... yol açıb
Taleyindən küsməyib.

Sulardan od alıb o,
Oddan toxuyub ipək.
Kosmosa ucalıb o,
Bağlarda-bağçalarda
Min nemət yetirərək.

Komsomol – cavanlığın
Əbədi tərəvəti!
Coşğun qəhrəmanlığın

Qocalıqla bir yerə,
Sığarmı təbiəti?!

Bəli, hələ də... hələ...
Mehdi, Müşfiq sütüldür...
Min xəzan gəlsə belə
Zoyalar qızıl qönçə,
Sevillər qızılgüldür.

Komsomol – bükülməyən
Qolumuz-qanadımız!
Heç vətəndə sarsılmayan
Qranit iradəmiz,
Əzmimiz, inadımız!

Kəbudluğa qatmıyaq
İradəni, hünəri!
Sarı simdən incədir...
Çırpıntılı komsomol
Ürəyinin telləri...

Cəbhələrdə şimşəkdir
Komsomol cəsarəti!
Xeyir-şərdə kövrəkdir,
Ləyaqətdə yüksəkdir
Komsomol şəxsiyyəti!

Yeniliyin carçısı,
Hünər dolu komsomol!
Kəşflər açarçısı,
Təzə ixtiraların
Zirvə yolu komsomol!

Tikintidə əlinin
 Qabarı şe`rə layiq.
 Yarış meydanlarında
 Yurda şərəf gətirən
 Vüqarı şe`rə layiq!

Bir əli təməl düzür
 Neçə kəndə, şəhərə.
 Bir əli rövnəq verir,
 Təptəzə pasport yazır
 Qədim abidələrə.

Güləş meydanlarında
 Nə`rəsi – şir nə`rəsi.
 Ruhun xoş anlarında
 Komsomolun nəfəsi
 Kövrək şair nəfəsi...

Toyu komsomol toyu,
 Çal-çağırı qiyamət,
 Şıdırğıyla bəl toyu.
 Əhdi-peymanı bütöv,
 Cəh-cəhizi sədaqət!

Vətənimin-yurdumun
 Balasıdır komsomol!
 Dünya cavanlarının
 Al bayraqlı, sülh adlı
 Qalasıdır komsomol!

1983

AŞKARLIQ

*Çalxalandıqca, bulandıqca
Zaman nehrə kimi,
Yağı yağ üstə çıxır,
Ayrıanı ayranlıq olur.*

M.Ə.Sabir

Könül xoşlar səliqəni-sahmanı
Misilsizdir xalqın zövqü-zəhməti.
İməcilik – əsil hünər meydanı –
Vətən eşqi, vətəndaşlıq qeyrəti.

İdrakda da iməcilik gərəkdir:
– Təzələnsin cövhər, fitrət – deyirik.
Ağıl-kamal hər bir şeydən yüksəkdir:
– Bunu düşün, bunu dərk et! – deyirik.

Yenidən sal bu şəhəri, bu kəndi,
Sök bu evi, tik bu evi təzədən.
Yenidən çək bu bərəni, bu bəndi
Bəs sən özün? Özün necə? Təzəsən?!

Adamları adamlara calaq et,
Beynimizdə hüceyrəni dəyişdir.
Məkrkini süd nəfəsli uşaq et,
Bir ovsunla onu məni dəyişdir!

Yad sinədə çırpınmayı yad ürək,
 Qurulmamış saat kimi yadır o.
 Yaxşı sözdən dönüb olur şad ürək,
 Yaman sözdən qəm-qüssəyə batır o.

Düşüncəni sahmana sal bir görüm,
 Şüurda gəl yır-yığış et, sil-süpür.
 Pozğunluğun qabağında dur görüm
 Yoxsa sizə bu iş asan görünür?!

Adamlığa nə qeyd-şərt, nə qərar,
 Canım-gözüm, adam adam olar də!
 Adamdadır axı külli-ixtiyar,
 Adam olan qiymətini bilər də...

Qadağanla fənalıqlar sovuşmaz,
 Bir qadağan başqa bəla gətirər.
 O şeylər ki, ağla-huşa yovuşmaz,
 Yovuşdursan əcayiblik bitirər.

Övlad əyir ata-ana başını,
 Bu bəlaya buyur, tədbir tök görüm.
 Qoyma qalsın daş üstündə daşını,
 Bu əxlaqın hörgüsünü sök görüm.

Çək ortaya namussuzu, arsızı,
 Düzlük olsun insanlığın me`yarı.
 Aşkarla yarıtmazı, karsız,ı,
 Vicdan olsun aşkarlığın aşqarı!

Pəncərənin şüşəsinə gün düşər,
 O boyanar özgə nurun bərqinə.

Briliant öz içindən nur çilər
Onun da var, bunun da var fərqinə!

Düz ilqarın nə köhnəsi, təzəsi?
Mərdanəlik korşalmayan kəsərdi.
Etibarın nə köhnəsi, təzəsi?
Zatı qırıq elə gəldi-gedərdi.

Ana südü, Vətən eşqi, sədaqət,
Kürreyi-ərz dolandıqca qalandır.
Üzbəüzə təmiz söhbət, düz söhbət!
Yerdə qalan haydı-küydü, yalandır.

Buyur, bu da aşkarlığın meydanı.
Yaxşı yaxşı, naşı naşı yerində.
Yağı yağdır, ayrıanı da ayrıanı.
Saxsı saxsı, kaşı kaşı yerində.

1986

ÇALAR

Hər dağın öz qarı var,
Bu qar o dağda qalmaz.
Hər bağın öz barı var,
Bu bar o bağda qalmaz.

Hər zövqün öz səfası,
Bu zövq o zövqlə tutmaz.
Hər şövqün öz ziyası,
Bu şövq o şövqlə tutmaz.

Hər başın öz bəlası,
Bu cövr o cövrə uymaz.
Hər yaşın öz sevdası,
Bu dövr o dövrə uymaz.

Hər xörəyin öz dadı,
Dad dada qarışdı – heç.
Hər istəyin öz adı,
Ad ada qarışdı – heç.

Hər sözün öz tutarı
Hər söz hikmət saçarmı?!
Hər seyfin öz açarı
Dəyiş-düyüş... açarmı?!

Hər küləyin öz yönü,
Külək küləyi yenməz.
Hər ürəyin öz sonu,
Çıraqlar birdən sönməz...

Ancaq – ancaq pisliyin
Birdir üzü-astarı.
Qapqara xəbisliyin
Yox cılvəsi, çaları.

Yamanlığın bir rəngi
Çevrilib baxsan hara.
Yaxşılığın çələngi
Bənzər əlvən gülzara.

Yaxşılığın çaları
Yeddi rənglə sayrışır.
Yamanlığın ruzgarı
Qaranlığa qarışır.

Zülməti alsın bulut,
Nə fərqi ki, nə fərqi.
Kömürü günəşə tut,
Nə bərqi ki, nə bərqi...

1985

TƏYYARƏLƏR KƏSMƏYİR BİR-BİRİNİN YOLUNU

Səmanın nə ucu var, nə bucağı.
Göylərin nə sütunu var, nə tağı.
Asimanda
Nə yolun solu var,
Nə sağı.
Nə də ulduzlardan,
Aydan-günəşdən,
Buludlardan
Asılıb işıqforlar.
Nə qadağan işarəsi,
Nə "Dayan-dur!"
Necə istəyirsən
Ucal,
Süz,
Şığı,
Ənginliyə baş vur.
Yox,
Başqa cür fikirləşirəm mən;
Genişlik fərqlidir
Hərc-mərcdən.
Olmasa da səmanın
Sən həddi, sən qülləsi;
Hər quşun öz pilləsi,
Hər quşun öz vüsəti.
Durnanın öz süzməyi,
Qartalın öz sürəti.
Quşlar insanlar kimi
Kəllə-kəlləyə gəlmiş.
Bir-birinin yolunu
Kəsmir, kəsə də bilmir.
Tərənlar,
Torağaylar

Qanad qanada gəlmir.
Sərçələr,
Sığırçınlar
Bir-birinə ilişib
Göydə fəryada gəlmir.
Şahin-şonqar
Durnanın qatarını qırsa da,
Qaraquş
Min bir quşu
Heydən salıb yorsa da
Xeyr, bu – qəza deyil!
Bu – yerdəki toqquşma,
Yerdəki bəla deyil.
Təyyarələr də uçur
Buludlardan yuxarı.
Mavilikdə bərq vurur
Gümüşü qanadları.
Bir-birinin yolunu
Təyyarələr də kəsmir.
İldırım-tək şığıyır,
Yoldan çıxıb tələsmir.
Təyyarələr uçur
Alt-alta
Üst-üstə
Yan-yanaşı.
Vay onda ki, mində bir
Bir pilot oldu naşı...
Təyyarələr kəsməyir
Bir-birinin yolunu.
Düşünürəm neçə-neçə
Böyük-böyük bəşər oğlunu.
İstedad kəsən deyil
Yolunu istedadın.
Kölgə salmaz üstünə
Böyük ad böyük adın.

Fikrin, ağılın, kamalın,
Düşüncənin, xəyalın
Səmasında da eynən
Bir-biriyə toqquşan
Kəllələr görmədim mən.
Kəllələr
Tarixlərdən-tarixlərə yadigar.
Bəli,
Böyük başların,
İşıqlı,
Dərin
Zəkaların da
Öz əngin səması var.
Bu səmada
Ehtiraslar qaynasa da, daşsa da,
Fikir haçalansa da,
Məslək çarpazlaşsa da
Hər kəsin öz günəşi,
Hər kəsin öz ziyası.
Elə bil
Qat-qat,
Lay-lay,
Dairə-dairə,
Sıra-sıra
Nömrələnib.
Başdan-binadan
Bu asiman
Təyyarə üçün,
Durna üçün,
Torağay üçün,
Qartal üçün,
Fikir-xəyal üçün...

1985

YAZ, XƏTRİN NECƏ İSTƏSƏ

– Yaz, ay canım, mən ki sənə
Güldən ağır söz demirəm.
Artığıma-əskiyimə
Yummalısan göz, demirəm.

Nə qorxudub, nə yalvarıb,
Nə aldadıb, nə və`d edib:
– İşdi düşüb, işdi olub,
Keçər gedər, döz! – demirəm.

Nə təşvişə, nə təftişə
Yoxdu lüzum zərrə qədər.
Əlimdədir... əlimdən hey...
Qaraltdığın ərizələr...

Yerindədir yazdığının
Nöqtəsi də, vergülü də.
Yaman seçibsən, ay balam,
Qılçığı da, sünbülü də.

İdarənin cikin-bikin
Heç demə, sən bilirmişsən,
Çox da sıravı işçisən
Müdirlə tən bilirmişsən.

Nə gizlidir, nə məxfidir
Adın-familiyan sənin.
Yoxdu sözündə haqq üçün
Zərrə qədər yalan sənin.

Arxayınam, fəqət, lələ!
Yaz, tükəninçə taqətin.
Yaz, mən ölüm, özgə ələ
Düşməyəcək şikayətin.

1986

QIŞ

Qışda yağış yağır yaz yağışıtək,
Qışda yağan yağış nəyimə gərək.
Qışda qar istərəm, boran istərəm,
İmtahan zəhmli tufan istərəm.

Qışda günəş yanır səmada par-par,
Nə hərarəti var, nə istisi var.
Qışda ülgüc kimi sazaq istərəm,
Sırsıra buzlardan saçaq istərəm.

Adamın üzünə hırıldayır qış,
Sanki arsız adam, sırtıq adammış.
Qışın qabağında əsməli zağ-zağ
Qış – müdrik, hökümlü, saç-saqqalı ağ!

Qışda meh tərənir: mülayim, ilıq,
Yadımıza düşür yalançı qılıq.
Qışda sifəti boz külək istərəm
Xəzəri lap ələk-vələk istərəm.

Qışda kimdi sayan mülayimliyi,
Qışda bilinməli qışın kimliyi.
Qışda vıyılıtlı qamçılar gərək,
Qışda saçma-saçma səpən qar görək.

Qışda ot göyərir, gül-çiçək açır,
Bəzi "idmançılar" lüt-üryan qaçır.

Qışda kürk içində buğlanmaq gərək,
Şaxtada qovrulub dağlanmaq gərək.

Qışda dəniz seyri? Çasıb camaat.
Gəmilər dənizdə açır qol-qanad.
Qışda buz üstündə axmalıyıq biz,
Qartopu işinə baxmalıyıq biz.

Qışda yanaqlarda lalələr bitər,
Solğunluq, sarılıq yox olub itər.
Qışda polad kimi bərkiyə bədən,
Bu iliq, lırt qışı neyniyirəm mən.

Sıfırın üstündə əsnəyir hava,
İlim-ilim itib şaxta binəva.
Aləmi başına götürüb qurd-quş,
Sənin "qeyrətinə əhsən", belə qış!

Qış bizdən imtahan götürməlidir,
Sınayıb son həddə yetirməlidir.
Ağ saçlı qocaman müəllim kimi
Qış bərk-boşa çəksin inadı, əzmi.

Torpaq yorğan istər, bağ-bağat cuna,
Zirvələr, dolaylar həsrət çovğuna.
Yoxsa hava gəlib qışın başına,
Ot-alaf sarmaşır bulaq daşına.

Qışın adı qalib təqvimdə ancaq,
Qar üzü görməyib hələ çox uşaq.
Gəlsin qış, bərq vuran büllur tacıyla,
Min sər-sovqatıyla, bac-xəracıyla.

Sifətsiz, simasız nə yaranıb ki?
Aləm tamam-dəsgah sahmanlanıb ki!
İnsan təbiətlə həmahəng yaşar,
Yaz çiçək bitirsin, qış ələsin qar.

1983

ƏLİMİZDƏN NƏ GƏLİR?

Ölümdən şikayət çoxalır yaman,
Ölüm ucuzlaşıb, miqdarsız olub.
Şəhərlə yarışa girib qəbristan
Ömür yarı yolda ilqarsız olub.

Gödəlib arası qaşla-gözün də...
Nə çoxdur bəhanə, nə çoxdur səbəb.
Qoca qarının da, cavan qızın da
Başının üstündə əcəl dotələb.

1985

AY ZİYA!

Dəmir yolumuzun nazik ürəkli raisinə dost sözü

Darıxmışam bir stəkan
Çayın üçün, ay Ziya!
Damağında dadı qalan
Payın üçün, ay Ziya!

Bəxşislərin – qızıl təsbeh,
Bir qiyamət yadigar.
Şanlı çeçen papağına
Hansı papaq tay olar?!

Bəratının bərəkəti
Tükənməyir – halaldır.
Var ol, kişi səxavəti
Yerdə qalan xəyaldır...

Yaddan çıxmaz Naxçıvanda
Bostan üstü kef-damaq.
Belə olsun qoy hər yanda,
Belə olsun, Ay Allah!

Dəmir yolu...
Ömür yolu,
Qoşa qanad, qoşa qol.
Sabahların ziyasına,
Qoy bürünsün qoşa yol.

2000

STALİN BİZİMLƏDİR

İ.V.Stalinin ölümü münasibətilə

Ölüm kəlməsini necə yazım mən
Adınla yanaşı, adınla qoşa!
"Sən yoxsan" sözləri gəlmir dilimdən,
Ancaq ki, qəhərdən dönmüşəm daşa.

Günəş də sönərmə, söyləyiniz bir,
Onun işığını, deyin, kim kəsər?
Axı bəs bu nədir, aman, bu nədir!
Bəs neçin günəşsiz açıldı səhər!

Bəs bu göz yaşları neçin tökülür,
Fərəhli nəğmələr, gülüşlər hanı?
Neçin milyonların qəlbi sökülür,
Bir matəm bürümüş bütün dünyanı?

Günəş günəşini itirmiş aman!
Vurmur kainatın nəbzi, dayanmış.
Belə dərd, belə hüzn görməmiş zaman,
Keçsə də başından min boranlı qış.

Qızıl SSRİ-nin hər bucağında
Qırmızı qaraya boyanmış bu gün.
Bu çənli, dumanlı səhər çağında
Ellər gözü yaşlı oyanmış bu gün.

Ölümsüz, itkisiz cahan demişdi
Bütün bəşəriyyət, sənə Stalin!

Analar, bacılar qurban demişdi,
Yaxşı olacağın günə, Stalin.

Sən, ey ağ günlərin əbədi dostu!
Bəs neçin şəklinə çəkilmis qara?
Əsla yaraşmayır, yox, yox, nədir bu,
Sənin əksin hara, qara rəng hara!

Stalin, ey bizim bayraqdarımız!
Ey böyük arxamız, xilaskarımız.
Atamız, dostumuz, can sirdaşımız,
Ey bizim ən böyük vətəndaşımız!

Sənsizmi yaşayaq bundan belə biz,
Sənsizmi döyünsün ürəklərimiz?
Bir daha səsinə eşitməyəkmə?
Dağları əridən bu ağır qəmi
Biz necə gəzdirək qəlbimizdə, ah!
Sənsizmi açılın hər sübh, hər sabah
Bizim bu bəxtiyar dövrəmizdə.

Hər əziz, mübarək bayramımızda
Sənsizmi sevinək, sənsizmi gülək?
Zəfərlər şahidi Qızıl meydana
Polad cərgələrə sənsizmi gələk?

Yox, bir günümüz də, bir anımız da
Sənsiz ötməmişdir, ötməyəcəkdir!
Bilsin dostumuz da, düşmanımız da
Stalin ölməmiş, ölməyəcəkdir!
Günəş yaşadığıca Stalin sağdır,
Şanlı partiyanın iradəsiylə
Bizi Kommunizmə aparacaqdır.

1953

KOLXOZ SƏDRİ

Hələ göylər qızarmamış, sökülməmiş dan,
 Şən nəğməkar quşlar ilə qalxıb yuxudan,
 Yola düşdüm yaxındakı səfalı kəndə.
 Mənzilimi başa vurdum günəş güləndə.
 Bu dəm məni qarşıladı məktəbli bir qız,
 On bir yaşlı, çit paltarlı, ömrü qayğısız.
 – A qoçaq qız, göstər burda sizin kolxozun
 İdarəsi haradadır, ha tərəfdədir?
 – Odur, baxın, görürsünüz o böyük kəndi?
 İdarəsi oradadır bizim kolxozun.
 – Yoldaş sədr oradamı?
 – İndi orda adam olar? İşdədir hamı.
 O görünən xırmandadır indi camaat,
 İstəyirsiz gəlin gedək ora bu saat.

Budur, xırman, iş cəbhəsi, əmək cəbhəsi:
 Taxıldöyən işlədikcə, matorun səsi
 Nəğmələrlə birləşərək axır çöllərə.
 Əks eləyir bu sədanı hər dağ, hər dərə.
 Təzə buğda maşınlarla gəlir anbara,
 Keçən ilki məhsul hara, builki hara...
 Mən sədrlə görüşürəm, bir tanış kimi
 Bu işgüzar, sadə insan açır qəlbimi.
 Orta boylu, gülər üzlü bir insandır o,
 Saçlarına dən düşsə də, çox cavandır o.
 Sağ gözünün altındakı bir çapıq yeri,
 Xatırladır cəbhələrdə ötən illəri.

– Bağışlayın!
– Hə, buyurun...
Yəqin məni siz
Bizim kolxoz həyatında gözləmişsiniz?
Məni bura gətirən qız gülərək bu an:
– Qonağı mən gətirmişəm, – deyir, – atacan!
Biz sədrlə iş yerindən durduq bir yana.
Mən bir ona nəzər saldım, bir də xırmana.
Baş qarışıq, heç özündən yoxdur xəbəri,
Qonmuş onun papağına saman çöpləri.
Fikri-zikri qızğın əmək meydanındadır,
Hər bağlanan, hər döyülən dərz yanındadır.
Hələ bağlar... Əlvan-əlvan alma bağları,
Bu kolxozun başdan aşan dövləti, varı
Düşündürür, sevindirir sədri hər zaman.
İş dayanmır, yorulmayı burda bir insan.
Sədr məndən hörmət ilə soruşur bu dəm,
Soruşur ki, bilsin görək kiməm, nəçiyəm.
Bildirirəm məqsədimi, niyyətimi mən.
– Bu kolxoza xoş gəlmisiz, – deyir təzədən, –
Az da olsa yazmağa şey tapılar. Ancaq
Hələ biz nə eləmişik, – deyir utancaq.
– Niyə, neçin, gördüklərim, mənə az deyil.
– Yox, yox, azdır; əgər gəlsəz bura gələn il,
Sağlıq olsa, daha çox şey görəcəksiniz:
Çoxalacaq işimizin bəhrəsi on qat,
Kolxozçular sürəcəkdir daha şən həyat.
Təzə məktəb tikəcəyik geniş, işıqlı,
Təzə bağlar salacayıq, yar-yaraşlıqlı.
Axı bir də çoxalıbdır daha qüvvəmiz,
Qonşu Lenin kolxozuyla birləşmişik biz.
Bir məsəl var “el yığışsa kərən sındırar”.

Xalq birliyi olan yerdə, böyük qüvvə var.
Böyük işlər görəcəyik biz indən belə,
İndi isə nə etmişik, nə var ki, hələ.
Yoldaş sədrin bu arzusu, nəcib niyyəti,
Gülər üzü, doğru sözü, səmimiyyəti
İlhamıma qanad verir, sözümə qüvvət,
– Yaz! – söyləyir ürəyimdə coşan məhəbbət.

1950

FƏRƏHLİ GÖRÜŞ

Axşam olur, qaş qaralır, lampalar yanır,
 Göydən yerə narın-narın ələnir yağış;
 Həyətlərdə guruhurla təndir qalanır,
 Tüstülənən kösövlərə çilənir yağış.

Kimi pəyə qapısını açır taybatay,
 Rahatlayır örüşlərdən dönən inəyi.
 Kimi qoyur sarı bürünc samovarda çay,
 Kimisi də hazırlayır axşam yeməyi.

Ancaq hamı "tələsirəm" deyir bu axşam.
 Camaatın üz-gözündə bir həyəcan var.
 Qonşusunu səsləyərək, budur, Güləndam
 Söyləyir ki: – Zirək tərpan, yoxsa başlanar.

Kolxozçular yeyin-yeyin iki-bir, üç-bir,
 Yaraşıqlı bir binaya gəlir durmadan.
 Sənəm nənə nəvəsilə yaman deyindir:
 – Görüm belə saç-saqqalın ağarsın, şeytan!
 Elə yaman çəş-baş etdin evdə məni sən,
 Paltarı da dəyişdirmək çıxdı fikrimdən.
 İşdə də bu, indi də bu, görən deyər nə?
 – Eyb eləməz, ürəyini sıxma, ay nənə!

Bizim kəndin klubunda bir təntənə var,
 Şadlıq ilə bura gələn şən kolxozçular –
 Görüşəcək əziz, doğma namizətilə,
 Sədr açır yığıncağı gələrək dilə.
 O bizdəki qanunların ədalətindən,
 Partiyanın xalqımıza məhəbbətindən,
 Bir-birindən daha gözəl xoş günümüzdən,

Ömrümüzə tək nurlu, aydın gündüzümüzdən
 Danışdıqca qulaq asır hamı maraqla;
 İclas gedir bir təmkinlə, bir təmtəraqla,
 Ürəklərdən xəbər verir bu söhbət, bu söz.
 Sonra sədr bir nəfərə çevirərək üz –
 Göstərincə namizədi kütləyə, həmən
 Hərərətli alqış səsi qopur ürəkdən.
 Osa qalxıb, təvazölə bu təbriklərə
 Baş əyərək, sonra yenə əyləşir yerə.
 Ona yaxın sirdaş kimi hamı bələddir,
 Onunçün də seçilməyə bir namizəddir.
 Böyük-küçük hamı bilir onun adını,
 Uşaqlara dərs deməkdir işi-sənəti.
 Bu gün bura gələnlərin etimadını
 Çoxdan bəri doğrultmuşdur əzmi, qeyrəti.
 O heç kəsin, heç kəs onun bir kəlməsini
 Hələ iki eləməmiş bu kənddə, yox, yox.
 Onunçün də sabah ona hamı səsini
 Verəcəkdir bir nəfərtək, buna şübhə yox.
 Bu gün görüş gecəsidir, fərəhli görüş...
 Baxışlarda, çöhrələrdə gül açır gülüş.
 Bizim qızıl qanunlarda oxumuşam mən,
 Yad deyildir bir-birinə seçən, seçilən.
 Bax, xitabət kürsüsünə çıxaraq bir-bir
 Hər kəs ürək sözlərini fərəhlə deyir.
 Ən nəhayət o danışır, dinləyir hamı,
 Şair könlüm bu səhnədən alır ilhamı.
 O söyləyir şirin-şirin arzularını.
 Bu arzular nə əfsanə, nə də xəyaldır,
 Həqiqətlə bir doğulmuş, bir də yüksəlir.
 Bu arzular daha xoşbəxt bir istiqbaldır,
 Ellər onun hüzuruna salama gəlir.

1950, Yardımlı

OLMAZ – OLMAZ DEYİRSƏN

Vaxt ötüşür, gecə keçir bayaqdan,
İndi anam qalmış evdə nigaran;
Daha bəsdir, gəl ayrılacaq, ay oğlan!
Təklifimi rədd edərək bu dəm sən:
– Olmaz – olmaz, – deyirsən.

Yenə qaldı ürəyində söz daha?
Əllərini əllərimdən üz daha,
Sabahadək hicranıma döz daha;
Yalvarışla tez boynunu əyirsən:
– Olmaz – olmaz, – deyirsən.

Bir az sonra Dan ulduzu güləcək,
Dövrəmizdən qaranlığı siləcək,
Bütün dünya sirmimizi biləcək.
Gəl çəkilək, gəl qorunaq tənədən!
– Olmaz – olmaz, – deyirsən.

Biz sədaqət timsalıyıq, eləmi?
İki qəlbin vüsalıyıq, eləmi?
Cəsarətin timsalıyıq, eləmi?
De onda gəl lap günəş də doğanda,
Qaranlığı ziyasilə boğanda
Bir addım da çəkilməyək bu yerdən
Təəssüf ki, köks ötürüb yenə sən:
– Olmaz – olmaz, – deyirsən.

1952

ƏSMƏ, KÜLƏK!

Əsmə, külək! Dayan, külək, bir anlıq,
Əlvan nura boyan görək qaranlıq!
Gözlərimdən çəkil, get, ey toranlıq!
Mən yarım ilə görüşməyə gedirəm...

Eşidiniz, çəməndəki lalələr,
Lalələrin üstündəki jalələr,
Göylərdəki şux ulduzlar, halələr,
Mən yarım ilə görüşməyə gedirəm.

1945

MƏNİM DOĞMA ŞƏHƏRİM

(lirik poema)

Bakının göylərində yenə üfüqlər yanır,
Qızıl Günəş Xəzərin qucağından boylanır.
Böyük Bakı saati zəng vurub yeddi kərə,
– Səhərdir, oyan! – deyir əzəmətli şəhərə.
Addımlayır irəli sahildəki küçəylə
İki gənc gülə-gülə,
Biri oğlan, biri qız.
Oğlan məs`ud, sevincək, qız uşaqtək qayğısız.
Mənə çoxdan tanışdır o gənclərin sənəti,
Dillərdə dastan olan şöhrəti, məharəti.
Bakının iftixarı buruqlar meşəsindən
Onların sorağını hər gün eşidirəm mən.
Onların öz əlilə böyüyür, gözəlləşir
Mənim doğma şəhərim – günəş işıqlı Bakı,
Tükənməz xəzinəli, yar-yaraşlıq Bakı.

Keçmişlərə qayıdır xəyalım bircə anlıq,
Səhərləri qəlb açan bu bəxtiyar şəhəri
Görürəm çadra kimi bürümüşdür qaranlıq.
Mənim ulu babamın tökdüyü alın təri,
Deyirlər ki, Bakıdan xeyli uzaq yerləri
Cənnətə döndərərmiş.
Gözləri baxa-baxa
Babam öz ruzusunu
Dəvələrə yükləyib,
Harasa göndərərmiş.

Uçuq evlər, daxmalar, dar küçələr, döngələr.
 Qaranlıqdan gündüzün fərqi yox zərrə qədər.
 Qala divarlarının dibində axşam-səhər
 Gözü əllərə baxan taqətsiz dilənçilər.
 Tozlu-torpaqlı Bakı!
 Avropanı günəştək bir işığa qərq edən
 Qara çıraqlı Bakı, hisli çıraqlı Bakı!
 Artır kinim-kədərim düşündükcə bunu mən.
 Babam gəlir dayanır gözlərimin önündə:
 Şalvarının balağı çirmələnmiş dizədək.
 Bakının "qan-qan" deyən bir xəzrili günündə
 Çəlləklə neft çıxarır, əyilib-düzələrək.
 Onun bu zəhmətilə milyonerlər kef çəkir,
 Bakının sərvətilə milyonerlər kef çəkir.
 Onlar görmür Bakının tozunu, dumanını,
 Eşitməyir babamın ahını, amanını.

II

Dolansaydın qədimdə bizim doğma şəhəri,
 Cəhənnəmtək od tutub alışan bu yerləri,
 Nə bir bağça, nə bir bağ, nə bir çinar görərdin.
 Babamın sinəsitək
 Sən Bakı torpağını cadar-cadar görərdin.

Deyirlər ki, o zaman ən qorxulu dustağı,
 Şahlara "ağ olanı", bir "canini", "qulduru"
 Bura sürgün edərmiş hökumət "qanunları".
 Bakı sürgün yeriymiş hər tərəfi qurquru.
 Burda bellər bükülmüş, burda başlar ağarmış,
 Burda vaxtsiz qocalmış məhəbbətlər, arzular.
 Burda hökm sürdükcə ölüm nəfəsli bir qış
 Qədim Bakı torpağı görə bilməmiş bahar.

Eh, kim bilir, bəlkə də,
 Bakıdan xeyli uzaq
 Yad eldən, yad ölkədən
 Buraya sürüləndə qolları bağlı dustaq
 Anası arxasınca ağlayaraq biaram:
 “Gedər-gəlməzə gedir söyləmiş əziz balam”.
 Onun sözü haqq idi. Qınamazdım mən onu.
 Bəli, “gedər-gəlməz”ə göndərdilər oğlunu.
 Oğlu bir də dönmədi vətəninə, elinə.
 Quylarda boğulub, atıldı bir daş kimi
 Öz talesiz ömrütək qara mazut gölünə...

III

Babam öldü, qəlbində silinməyən qəm, kədər,
 Məzarının üstündən atlandı, keçdi illər.
 Bakı bir uşaq kimi böyüdü sür`ətlə, bax!
 Dərdi də özü ilə birgə böyüdü ancaq.
 Babamın udduğu o iztirabı, həsrəti.
 Əzabı, əziyyəti,
 Mazutlu pal-paltarı,
 Bütün dərdi, qubarı
 Onun oğullarına qaldı bir miras kimi,
 Düşündükcə bunu mən qəhər boğur qəlbimi.

IV

Sabunçu mədənləri... Dayanmış qatar-qatar
 Taxtalardan qurulmuş sınıq-salxaq buruqlar.
 Başağrıdan səs salır jalonkalar hər yana,
 Yer də, göy də bürünmüş qalın, qara dumana.
 Hər addımda təhlükə, hər addımda ölüm var,
 Qaçışır qarışqatək ora-bura adamlar...

Hədər yerə axdımı neftin bircə damcısı,
 Kürəklərdə səslənir sahibkarın qamçısı.
 Yaraşığı bir fayton yaxınlaşır mədənə
 Sahibkar donquldandır: – Burda nə olmuş yenə?
 Niyə işləmirsiniz, niyə durmusuz belə?
 Niyə saxlamışsınız quyunu bilə-bilə?
 Haram olsun verdiyim pul sizə, çörək sizə!
 Heç qana bilməyirəm daha nə gərək sizə?
 Usta deyir: – Ay ağa, bizdə deyildir günah,
 Bu zəhrimar jalonka qırıldı sabah-sabah,
 Pərçim oldu quyuya.
 – A gədə, nə dedin, nə?
 Günahsız olduğunu göstərrəm indi sənə,
 Binamusun balası!
 Sifətlərə çırpılır bu söz qamçıdan betər.
 Həyəcandan qızarır rəngi solğun fəhlələr.
 Hər kəsin göz önünə gəlir evi, külfəti,
 Toxunulmaz namusu, müqəddəs məhəbbəti.
 – Hədənin, təhqirin də axı bir sonu olar.
 Axı biz də adamıq, bizim də qəlbimiz var.
 – Binamusun balası!
 Sifətlərə çırpılır bu söz qamçıdan betər,
 Həyəcandan qızarır rəngi solğun fəhlələr.
 Usta dözə bilməyib bu tənəyə, təhqirə,
 Əlindəki açarla ağanı birdən-birə
 Vurunca, elə bu an:
 Qoçunun mauzeri taqqıldayır arxadan.
 Fayton çıxır bir anda qışqırıqlar içindən,
 Qəzəbli etirazlar, hıçqırıqlar içindən...
 Gün keçir, ay dolanır, açılır neçə səhər,
 Əsarətdən, zillətdən cana doyur fəhlələr.
 Coşğun ümmana dönür ürəklərin hiddəti,

Getdikcə alovlanır soyumayan nifrəti.
Sahibkarın bir sözü iki olur, üç olur,
Qoçunun da təhdidi əsər etmir, heç olur.
Cəsur bir əl qaldırır kütlələri ayağa,
Silkələyir, qaldırır bu şəhəri ayağa.
Üsyan şimşəklərindən qaranlıqlar əriyir,
Nəhəng addımlarilə bütün Bakı yeriyyir.
Koba gəlir Bakıya, onunla həyat gəlir,
Onunla günəş gəlir, onunla nicat gəlir.
Koba gəlir – onunla Leninin sözü gəlir,
Koba gəlir – elə bil Leninin özü gəlir.
Bakı fəhlələrinin bayraqdarı, sirdaşı,
Xanların müəllimi, dostu, məslək qardaşı
Mədənlər arasında açır hər sabahını,
İnqilabda görür o, ellərin pənahını.
Davam edir günlərlə yığıncaqlar, dərnəklər,
Təzələyir şüurlar, mətinləşir ürəklər.
Hər mädəndən, zavoddan yüksəldikcə fit səsi
İzdihama çevrilir fəhlələrin dəstəsi.
Başlanan tətillərin arası kəsilməyir,
Sözündən geri dönmür, tələbi əksilməyir.
Bircə nəfər də fəhlə,
Əsla inanmır heç də boş vədə, yağlı dilə.
Cəsur bir əl qaldırır kütlələri ayağa
Silkələyir, qaldırır bu şəhəri ayağa.
Bu əl rus fəhləsinin, rus elinin əlidir.
Partiyanın, Leninin – Stalinin əlidir.
Bu əldən qüvvət alıb el başlayır üsyana,
Milyonların hiddəti dönür selə, tufana.
İgid rus fəhləsinin qabarlı əlindəki
Azadlıq məş`əlini daha da odlandırır,
Bu tufan elə bil ki, Bakının öz neftilə

Hər eldə, hər obada sönməz məş`əl yandırır.
 Lena mədənlərində min əzabla can verən,
 Öz qızıl həyatını qızıla qurban verən
 Adamlar bu tufanın səsindən qüvvət alır,
 Hünər, cəsarət alır.
 Tələtümə gətirir sanki bütün dünyanı,
 Bakı fəhlələrinin haqq-ədalət üsyanı.
 Soyumayan bu odlar, bu alovlar içində
 Polad kimi bərkiyir mənim şəhərim hər an.
 Keşməkeşlər dövründə o bəxş edir tarixə
 26 bahadır, 26 qəhrəman.
 Partiyanın bu şanlı, bu mübariz dəstəsi,
 Təzə həyat eşqinə cəngə girdi ölümlə.
 Boğulmadı onların azadlıq deyən səsi,
 Adları nəğmə kimi düşdü ağıza, dilə.
 Onlar ölümə getdi, yollarından dönmədi,
 Kainatda əbədi yanan ulduzlar kimi
 Onların əməlləri, arzuları sönmədi.
 Bakı vulkan püskürüb bir alovlu dağ kimi
 Ucaltdı gur səsini Azərbaycan elindən.
 Mazutlu köynəyini qaldırdı bayraq kimi,
 Bir əlilə yapışdı Rusiyanın əlindən.
 Yox, ayıra bilmədi bu birləşən əlləri
 Nə menşevik, nə eser, nə daşnak, nə müsavat.
 Al bayrağın altında bizim Bakı şəhəri
 Dəyişib gündən-günə, qurdu başqa bir həyat.
 Babamın nəvələri dünyaya göz açandan
 Yaratdı yeni aləm, yaratdı yeni dövrən.

V

Sakit bahar gecəsi, nur səpir ay sulara,
 Parıldayır Xəzərin gümüşü ləpələri.

Matorlu qayığımız suları yara-yara
Sahildən bir az kənar üzür bayaqdan bəri.
Canlanır önümüzdə çıraqlardan yaranmış,
Əlvan rəngə boyanmış
Qızıl şəfəqli kəmər.
Görünür qarşımızda, budur, ovuc içitək
İşıq kəhkəşanında bərq vuran böyük şəhər.
Hökumət sarayının ətrafında üzürük...
Bu möhtəşəm binanı təzə görmüş kimi
Heyran-heyran süzürük.
İşıq selləri axır açıq pəncərələrdən,
Qəlbim fərəh içində onu seyr edirəm mən.
Gör o necə ucadır Bakının vüqarıtək,
Sayrışır dövrəsində ulduzlar çiçək-çiçək.
Sarayın hər yanında əkilmiş bağça-bağlar,
Ətrafa kölgə salır gümüş ay işığında
Ağaclar qatar-qatar.
Qayıqdan seyr edirik göy üzünə çilənən,
Əlvan qaş-daşlar kimi sonra yerə ələnən,
Cürbəcür rəngə girən işıq fəvvarəsini.
Eşidirik biz onun dövrəsinə yığılmış
Bakılı cavanların ürək açan səsini.
Saatın əqrəbləri yavaş-yavaş fırlanır,
Gecə keçir, şəhərsə nurlar içində yanır...
Yanın, işıqlar, yanın!
Ey Bakını bir zaman
İşığa həsrət qoyan
Avropalı ağalar!
Dumanlar arasından sızsa Bakıya sarı
Yana-yana boylanın!

VI

Yenə də Abşeronun gəlmiş isti günləri,
 Yay paltarı geyinmiş bizim Bakı şəhəri.
 Yərə hücum çəkdikcə günəşin hərərəti
 Qoruyur adamları onun od alovundan
 Bakının özü kimi dəyişmiş təbiəti.
 Əlimizlə salınmış Dağüstü parkını siz,
 Ən gözəl bir meşədən ayıra bilməzsiniz.
 Təmiz hava, kölgəlik, nə desəniz burda var,
 Hər addımda qəlb açır fəvvarələr, hovuzlar.
 Xiyabanlar boyunca ağacların çətiri,
 Yerdə naxışlar açmış, ətir sarmış hər yeri.
 Günəş od ələyəndə, yerlər, göylər yananda
 Gəlib dursun Kirovun heykəlinin yanında.
 Saçlarını darayar sərin yaylaq küləyi.
 Burdan əskik olmayan Bakının dağ küləyi.

VII

Küləkdən qanad alıb,
 Şimşəkdən sür`ət alıb,
 Yenə çıxır şəhərdən elektrik qatarı;
 O, Bakı bağlarına aparır adamları.
 Hamı fərəhlə baxır ürəkaçan bu yerə,
 Torpaqdan şirə çəkən yaşıl üzüm bağları
 Uzandıqca uzanır, qovuşur göy Xəzərə...
 Qatar gəlib dayanır səfali Mərdəkanda.
 Sərnişinlər perrona çıxırlar bircə anda.
 – Filan sanatoriya haradadır, a yoldaş?
 – Sola dönüb bu yolla gedin irəli birbaş.
 – Pioner düşərgəsi uzaqdırmı görəsən?

– Burda nə çox düşərgə, ünvanını söylə sən!
 Bu suallar, sorğular mənə necə xoş gəlir,
 Nəzərlərimdə Bakı bir də, bir də yüksəlir.
 Bizim doğma şəhərin ürəkaçan yaylağı,
 Zəhmətkeş adamların istirahət ocağı,
 Alovlu Abşeronun qucağında boy atan,
 Hər qarışı yamyaşıl, bağ-bağatlı Mərdəkan!
 Keçmişdə deyərdilər bu yerə Hacı bağı.
 Fəhlənin, rəncbərin bu bağa dəyməmişdi
 Bircə dəfə ayağı.
 Xalq üsyan eyləyəndə, yerlər, göylər yananda,
 İnqilab bayraqları qalxıb dalğalananda,
 Bakının üzərində ildırımlar çaxanda,
 Şəhidlərin qəbrinə göz yaşları axanda, –
 “Millət vəkllərinin” sağlığına nə qədər
 Bu bağda cingildəmiş ləbaləb piyalələr...
 İndi bura bizimdir, bizim öz bağımızdır,
 Sağlamlıq, istirahət, dinclik ocağımızdır.

VIII

Dostlar, bu gün Bakıda yenə özgə büsat var,
 Adamlar bir-birini təbrik edir ürəkdən.
 Fərəhli qəlbimizdə şirin-şirin duyğular,
 Nümayişə gedirik əziz sevgilimlə mən.
 Hərdən ayaq saxlayıb izdiham dayananda
 Dairə düzəldirik hamımız bircə anda.
 Çalırıq, oynayırıq əldən düşənə qədər,
 Bəxtiyarlıq nə qədər!
 Klarnet ara verçək, mizrab vururuq tara,
 Sonra bayan dillənir, daha sonra gitara.
 Səsləndikcə conquru bakılı gürcülərin,

Dostluq nəğmələrinə bürünür küçələri
 Bizim doğma şəhərin.
 Döşündə beşguşəli qırmızı ulduz yanan,
 Səlimə adlı bir qız sevgilimlə bayaqdan
 Addımlayır yanaşı, danışır bacı kimi,
 Dinlədikcə onları sevinc sarır qəlbimi:
 – Bizim Daşkənd də indi bərlidir, bəzəklidir,
 Özbək cavanlarının əlləri çiçəklidir.
 Gedir Özbəkistanla Azərbaycan yanaşı,
 Mənə elə gəlir ki, burdakı izdihamın
 Daşkənddədir bir başı.
 Cərgəmizdə, a dostlar,
 Bir şair qonaq da var.
 O gəlmiş ki, Bakını gəzsin, dolansın tamam,
 Alsın böyük bir ilham
 Dalğaların qoynunda şəhər salan şəhərdən.
 O, gəlmiş SSRİ-nin qan damarları keçən
 Bu torpaqdan yazmağa.
 O gəlmiş “Bakı” adlı təzə dastan yazmağa.
 Hökumət sarayının yanından keçirik biz,
 “Ura” sədalarına “ura” deyə həy verir
 İzdihamla yeriyən bizim böyük dəstəmiz.
 Addımlayır vüqarla şanlı, doğma şəhərim,
 Onunla birgə gedir, qanad açır quş kimi
 Mənim qəlbim, ilhamım, bu sadə sətirlərim.

1950

ÖMRÜM BOYU

Səndən üzüm dönməyəcək,
Sevdiyim oğlan!
Məhəbbətin ürəyimdə
Sönməyəcək
Hec bir zaman.
Gözünün nuru,
Qəlbinin qüruru,
Olacağam ömrüm boyu,
Sənə sadıq qalacağam ömrüm boyu –
Demə – yalnız qadın kimi
Sənə sadıq qalacağam
Ayı-günü fəth etməyə gedəndə
Bel bağladığın qanadın kimi
Harda olsan ürəyində döyünəcək ürəyim.
Arzun gülsə, mənim də güləcəkdir diləyim.
Gülüşüm səslənəcək qulağında
Qasırgalı dənizin qucağında,
Buruğun övzülündən silkələnəndə
Yanaşı duracağam sənislə mən də,
Cəsarətin olacağam ömrüm boyu.
Dalğaları ram etməyi bacaran
Rəşadətin olacağam ömrüm boyu.
Yox, səni tərək etməyəm heç bir çətində, darda
Bürkülü səhralarda
Şəhərlər salanda sən, kanallar çəkəndə sən.
Üstünə çinar kimi kölgə salacağam mən,
Ömrüm boyu.

Günəş həddini aşsa, örtəcəyəm günəşi
 Bulud saçımla, inan,
 Çoxalsa atəş dolu ürəyinin atəşi –
 Olacağam buz kimi bulaq suyu
 Hər an,
 Ömrüm boyu.
 Gözündə yaşıl eynək,
 Əlində meşin əlcək
 Əjdaha sobaların qabağında gecələr
 Dabanından süzüləndə tər,
 Külək olub əsəcəyəm sərin-sərin.
 Əsəcəyəm ömrüm boyu
 Yandıqca sobalar, axdıqca tərin...
 Səni heç kim sevə bilməz mənim kimi.
 Qoy aləm görsün məhəbbətimi.
 Əsrimin – təzə əsrimin təzə oğlu!
 Sənəsi bu güllü-çiçəkli torpağın
 Ətriylə dolu.
 Hər şeyi bacaran,
 Dağları yaran,
 Buzları qıran,
 Əl çatmaz xəyalları göz qabağındakı
 həqiqət edən.
 Xoşbəxtliğin naminə hər işə cür`ət edən,
 Əzizim, mehribanım!
 Sənin məhəbbətinlə qoy mən alışım-yanım –
 Qoy yanım ömrüm boyu.
 Qoy səninlə yanaşı dayanım
 Ömrüm boyu!
 Sözün-söhbətin, tarın, sazın olum.
 Bülbül məlahətli, gur axarlı
 Avazın olum.

Sən bir nəhəng gəmidə kapitan olsan əgər
Mayakın olacağam dənizlərdə gecələr,
Sevgilim!
Səni izləmək deyil niyyətim kölgə kimi,
Çadralı kölə kimi –
Nə sənə yalvarıram, nə də minnət qoyuram,
Ürəyimi açmağa bir zərurət duyuram.
Gözlərimin işığı!
Vətənimin, xalqımın, eşqimin yaraşığı!
Arzumuz, səadətimiz
Qoy qalmasın dörd divar arasında,
Qoşa addımlayaq biz
Yeddi illik uğurlu səfərə çıxanların sırasında.
Qartalı heyran edən
Vüs`ətin olacağam bu yolda.
Şimşəyin sür`ətini yalan edən
Sür`ətin olacağam bu yolda.
Mətanətli addımın, xoş qədəmin
Şəlalə sevincin, bulud qəmin
Olacağam ömrüm boyu,
Sənə sadıq qalacağam ömrüm boyu,
Sevgilim!
Belə yaşasaq ömür bizə, həyat bizə halal olar.
Halal olar
Onun hər bir neməti –
Ailə səadəti,
Var-dövlət,
Zər-zinət,
İstirahət,
Səyahət,
Dadlı yemək də,
Yavan çörək də,

Eyvanda sayrışan
Gül də, çiçək də
Halal olar.
Ömrümüzün baharında;
Mavi Xəzərin fəvvarəli kənarında
Günəşə güclə baxan bir körpə yüyürüyünü
Birgə sürmək!
Günəşli səhərin, fərəhli günlərin
Səfasını görmək!
Arzum bu, istəyim bu.
Mən sözümlərin sahibi olacağam
Ömrüm boyu.
Ürəyimin tellərində sənə üçün
Eşidilməmiş mahnılar çalacağam
Ömrüm boyu.
Sənə – zəmanənin qəhrəmanına
Sadiq qalacağam
Ömrüm boyu.

1960

MƏNİM MÜƏLLİMLƏRİM

Azərbaycan Müəllimlərinin IV qurultayına ithaf edirəm

Deyirəm görəsən bu vaxta qədər
Neçə müəllimim olmuşdur mənim?
Saymaq, xatırlamaq mümkünmü məgər?
Mümkünsə öyrədin, mən də öyrənim!

Gözümü yumuram, fikrə gedirəm,
Keçir xəyalımdan müəllimlərim.
Yadda qalmayırsa adbaad, nə qəm,
Odlu ürəkdən ki, silinmir heç kim.

Sinifdən-sinifə keçdikcə hər il,
Çoxalmış çantamda kitab-dəftərim.
Gözüm açıldıqca, zarafat deyil,
Min cavab axtarmış düşüncələrim.

Onlardan almışam cavabı hər an,
Önümdə bir aləm açmış hər biri.
Onlara verərdim, verərdim, inan,
Ömrümə calanan bütün illəri.

Hansı müəllimdən hansı müəllim
Mənə daha doğma, daha şirindi?!
Hansını daha çox sevirdi qəlbim
Cavab tapmayıram buna, mən indi!

Yox, bunun aydınca bir cavabı var,
Canlı bir məxluqun hər yeri candır.
Harana bir iynə batsa ağrıdar.
Kim deyir: o gözdən bu göz yamandır?!

Cəfakeş, ağıllı müəllimlərin
Eşqi hamımızın ürəyindədir.
Nədən olacaqdı sizsiz xəbərim,
Hardan biləcəkdim bu aləm nədir?

Vaxt oldu bilmədim qədrinizi mən,
Dedim ki, öyrənməm bunu özüm də...
Lakin ayrıldıqca bir-birimizdən
Necə böyüdünüz mənim gözümdə.

Bəlkə də mən sizə çatmışam indi,
Lakin sürətə ki, sizdən almışam.
Təməlsiz bir evin işi çətindi,
Təməliniz üstə mən ucalmışam.

Birinin ad-sanı böyüksə – demək,
Sizindir bu şərəf, bu yaxşı ad-san.
Təmiz qəlbinizdə min təmiz ürək
Döyünür pozulmaz ahənglə, hər an.

Göydə ulduzlara nəzər yetirək,
Bizim dünya boyda olar hər biri.
Gözümüz önünə bir də gətirək
Çox böyük, çox adi müəllimləri.

Ey mənim müqəddəs müəllimlərim!
Deyirəm, ucadan deyirəm bunu.

Sizdən dərs almamış bilməzdi heç kim
Böyük əməllərin nə olduğunu!

Bir-bir keçirsiniz gözüm önündən
Uğurlu qədəmlə, nurani üzlə.
Haqq-sayınızın əvəzini mən
Axı necə verim beş kəlmə sözlə?!

Bir-bir keçirsiniz gözüm önündən,
Bir-bir qucaqlayıb öpürəm sizi.
Bizim qədir bilən anamız – Vətən
Daim uca tutur şöhrətinizi!

1960

GÜLGƏZ

(nəğmə)

Ay oğlan, aydın gözlərin,
 Gülgəz gəlir əlində gül.
 Yel əsdikcə sərin-sərin
 Sığallanır telində gül.
 Əlində gül
 Gülgəzin,
 Telində gül
 Gülgəzin.

Gülgəz gəlir, gəlişilə
 Bu gün bizi yad eyləyir.
 Şirin-şirin gülüşüylə
 Qəlbimizi şad eyləyir.
 Məhəbbətim
 Gülgəzim,
 Səadətim
 Gülgəzim.

Öz başını bənövşələr
 Gülgəz gələndə əydimi?
 Yaz libasın bu meşələr
 Gülgəz gələndə geydimi?
 İlk baharım
 Gülgəzim,
 Arzularım
 Gülgəzim.

1961

KƏNDDƏ YENİ İL AXŞAMI

Dekabrın otuz biri, bir kənd axşamı,
 İsti, doğma mənzilinə çəkilmiş hamı.
 Bir an belə dayanmayırsakit yağan qar,
 Buz bağlamış axar sular, silsilə dağlar.
 Bayır şaxta, arzu dolu ürəklərsə şad,
 İşıq gəlir naxış-naxış pəncərələrdən.
 Yaraşıqlı mənzillərdə qurulur busat,
 Bir evdəki şən məclisdən söz açıram mən:
 Nə mehriban, nə səmimi oturmuş onlar
 Bərəkətli, bol nemətli süfrə başında,
 Qəlblərində çiçək açır şirin arzular;
 Şən həyatın, xoşbəxt ömrün cavan yaşında
 Azərbaycan ölkəsinin bir bucağında,
 Uzaq bir kənd məktəbində – elm ocağında
 Qardaş etmiş bu dostları müqəddəs əmək,
 Bizim əziz balalara gəlib dərs demək.

– Hə, olmaya darıxırsan, Həsən müəllim,
 Bayaqdandır saatına tez-tez baxırsan?
 – Özün söylə, belə vaxtda kim darıxmaz, kim?
 Köhnə illə vidalaşmaq deyildir asan.
 Ötüb keçmiş artıq onun son saatları,
 Bir az sonra o tərki edib gedəcək bizi.
 Təzə ilsə paltarından çırparaq qarı
 Gəlişiyə bəzəyəcək məclisimizi.
 Sağ döşünə universitet nişanı taxan,
 Şirindilli, gülər üzlü bir cavan oğlan,
 – Kim səbrsiz olmaz, – deyir, – bu axşam çağı?

Görüb belə bir şənliyi, belə növrəği,
 Görüb belə qardaşlığı, belə ilqarı,
 Bu mehriban, bu səmimi əziz dostları...
 Mən Bakıdan ilk dəfədir düşmüşəm uzaq,
 Darıxmıram, sıxılmıram bu yerdə ancaq.
 Uşaqlarla görüşüncə hər gün dərsdə mən,
 Yerə-göyə sığışmayır qəlbim fərəhdən.
 Bənövşələr açılantək ətirli yazda
 Təzə ildə böyüyəcək onlar bir az da.
 Zərif, büllur badələrə şərab doldurur
 Bu məclisin tamadası müəllim Uğur.
 O deyir ki, təzə ildə nə qədər cavan –
 Bitirəcək onilliyi qızıl medalla.
 Şəhərlərə yollanacaq onlar buradan
 Xoş niyyətlə, şən diləklə, şirin xəyalla.
 Var-gücünü, qüvvətini səfərbər edən,
 Elmin çətin yollarında inamla gedən
 Haqq-sayı itirməyən hər şagirdimiz
 Başımızı ucaldacaq, inanırıq biz!

Köhnə ilin son gecəsi, son dəqiqəsi...
 Nə sür`ətlə ötüb keçir, hər göz qırpmı?
 Radionun tanış səsi, mehriban səsi
 Eşidilir: badələri qaldırır hamı.
 Böyük Sovet ölkəsinin xalqlarilə bax,
 İzdihamlı şəhərlərdən nə qədər uzaq
 Qarlı dağlar qoynundakı bu kənddə belə
 Müəllimlər qədəm qoyur mübarək ilə –
 Sonsuz fərəh, açıqalın, nəcib əməklə,
 Şirin-şirin arzularla, böyük ürəklə.

DÖRD DÖRDLÜK

1

Bu dünyada sevməyənlər ən bəxtiyardır,
Çün, onların nə hicranı, nə dərdi vardır.
Əziz dostum, inan mənə, düz söyləmirsən,
Məhəbbətsiz keçən ömür borandır, qardır.

2

Bir gənc gördüm, gur saçları ağappaq qardı,
Bu halı kim görsə idi qəlbi yanardı.
Mən təəccüb etdim onun ağ saçlarına,
Dedi: – Vətən davasından bir yadigardır.

3

Vətən oğlu, bizim bu şad, gözəl dünyada
Çalış ömrün hədər yerə getməsin bada.
Bir ad qazan, səni daim nəsillər ansın,
Hər məqamda, hər zamanda düşəsən yada.

4

Lalə ki, var, çəmənlərin al bayrağıdır
Yaz ayları təbiətin gözəl çağıdır.
Bəs sən neçin pərişansan, ay hörüklü qız?
Dedi “məni qəmləndirən yar fərağıdır”.

1949

MƏKTƏB YOLLARINDA

(Lövhələr)

1

Sentyabr... aram-aram açılır səhər,
 Narıncı bir rəngə girir sonsuz üfüqlər.
 Dağ yerinin sübh ayazı buz kimi sınır,
 Doğan günün nəfəsilə hava isinir.

Sentyabr... dərs ilinin birinci günü,
 İşıqlı kənd məktəbinə bir uşaq gedir.
 Al şəfəqlər bürümüşdür gülər üzünü,
 O, zərif bir göyərçintək uçaraq gedir.

O öz təzə paltarına yetirir nəzər,
 Bir yerindən sökülməmiş, cırılmamış ki?
 Baxıb görsün üstündəmi bütün düymələr,
 Bircəiyi boşalmamış, qırılmamış ki?

Çəkmələri axşamkitək parıldaıyır, yox?
 Şalvarının qatı necə, dayanırmı şax?
 Çantasının bağı uzun deyildir ki, çox?
 Hər bir şeyə belə diqqət yetirir uşaq.

Bir fərəhlə, iftixarla söyləyirəm mən,
 Bu gün böyük vətənimin hər guşəsindən
 Milyon-milyon belə azad, bəxtiyar uşaq,
 Gedir məktəb yollarilə addımlayaraq.

2

Mən onu da görürəm ki, elə bu ara
Cəsarətlə qədəm qoyur həmin yollara
Arzu dolu neçə ürək birinci kərə,
Uğur olsun bizim cavan müəllimlərə!
Onlar indi fikirləşir: neyləyək ki, biz
Şirin olsun, canlı keçsin bu ilk dərsimiz?
Ürəklərə necə girək, nədən başlayaq,
Nə edək ki, sevsin bizi, sevsin hər uşaq?
Nə edək ki, biz də sevək onları qəlbən,
“İki” alan hər şagirdə yanaq ürəkdən?
Nə edək ki, qırılmasın etibarımız
Partiyanın qarşısında, xalq arasında?
Addımlasın qoy bizim də uşaqlarımız,
Kommunizmi quranların ön sırasında?!
Belə nəcib duyğularla məktəbə gedən
Gənc müəllim Fərruxu da izləyirəm mən.

3

Asılmış dərs cədvəlinə bir də nəzər salaraq,
Hələ qatı açılmamış jurnalları alaraq,
Müəllimlər otağından çıxıb iki-bir, üç-bir,
Hamı böyük həyəcanla siniflərə tələsir.
Tədris hissə müdirilə Fərrux da bu an,
Nəsə söhbət edə-edə çıxır otaqdan.
– Siz beşəmi gedirsiniz, Fərrux müəllim?
– Bəli, beşə. Bəs, siz hara?
– Mən də səkkizə.
– Elə isə qonşusunuz bu dərsdə bizə.
– Gedək, sizi beşincilə eyləyim tanış,
Sonra özün uşaqlarla dil tapıb danış.

– Yaxşı, əgər mümkün isə, Arif müəllim!
 Məni sinfə tək buraxın, belə olarmı?
 Bunun təlim işinə bir ziyanı varmı?
 – Xeyr, canım, ziyan nədir, bu sinif, bu sən,
 Yaxşı olar öz-özünü sınaq eyləsən.

4

Dərs otağı... hər gülər üz, hər isti nəfəs,
 Hər xışıltı, hər pıçıltı, hər astaca səs,
 Aydın, sakit baxışların zəhmi, qorxusu,
 Bir şaşqınlıq əlaməti, təklik duyğusu
 Bizim cavan müəllimin qəlbini sarır,
 Şagirdlərlə danışmaqçın o söz axtarır.
 – Hə, uşaqlar, necə keçdi yay tətilliniz?
 Yaxşı-yaxşı istirahət etdinizmi siz?
 Hamı xorla cavab verir: “Bəli, müəllim!”
 Uşaqların gurultulu cavablarından
 O, daha da çox itirir özünü bu an,
 Üzdən sakit, soyuqqanlı görünür ancaq.
 Xəyalından keçirir ki, bəlkə hər uşaq
 İndi məni başdan-başa seyr edib gülür,
 Həyəcanlı ürəyimi aşkar görür.
 Göydəndüşmə oldu yoxsa bu suallarım?
 Bəs mətləbə keçmək üçün nə yol axtarım?
 Bəs özümü necə təqdim eyləyim indi,
 İlk sınağın çətinliyi nə tez bilindi?
 Kaş dərs hissə müdirindən ayrılmayıdım.
 Çox vacibmiş, elə gərək birinci gündən
 Lovğalanıb mən özümü ustad sayıdım?!
 Bu fikirlər qaraltmasın sənin qanını,
 Təmkinli ol, sakit eylə həyəcanını,
 Öz-özündən şübhələnmə, cavan müəllim!

Xeyr, sənin söhbətinə gülməyir heç kim,
 Ürəyində sonsuz sevinc, üzündə marağ
 Gör necə də qulaq asır sənə hər uşağ.
 Sən dərsini həvəslə keç, cəsarətlə keç,
 Gənc olsan da yenə çalış, məharətlə keç.

5

– Siz tətillə çıxdığınız günlərdən bəri,
 Al bayraqlı şən pioner düşərgələri
 Çoxunuzu öz qoynunda bəsləmiş yayı,
 Günləriniz keçməmişdir hədə, havayı.
 Yəqin ki, sizin
 İstirahət etdiyiniz düşərgənin
 Çəmən olmuş dörd bir yanı, yaşıl bir çəmən,
 Siz məktəbə qayıdanda toplamışsınız
 Orda bitən əlvan-əlvan güldən-çiçəkdən.
 – Hamıdan çox mən yığmışam, sabah gətirim?
 – Müəllimdən icazəsiz danışma, Kərim!
 Bəyəm səndən soruşan var yığmısan, ya yox?
 – Sənə nə var, nə borcuna, qırıldama çox!
 Deyə Kərim kəkələnir Niyaza sarı,
 Hələ bir az partadan da qalxır yuxarı.
 Fərrux durur, söhbətini kəsir bu ara,
 Bir kəlmə də söz deməyib çatır qaşını.
 Kinli-kinli o baxınca “günahkarlara”
 Hər ikisi qızararaq əyir başını.
 – Kiminizə rast gəlmişdir zanbaq və yosun
 Qara dəniz sularında, bizim Xəzərdə,
 Arasından keçmişsiniz neçə kol-kosun,
 Gah bağlarda dincəlibsiz, gah meşələrdə,
 Seyrə çıxıb gəzə-gəzə yığmırsız moruq,

Neçə zəmi, neçə otlaq, nə qədər qoruq,
 Yaşıl tütün tarlaları, çəltik ləkləri,
 Yarpız, yonca, quzuqulaq, alağ otları.
 Hər addımda qarşınıza çıxmış neçə yol,
 Əlvan çiçək, boylu çinar, ətir saçan kol...
 Ay uşaqlar, sizin ilə bu gündən belə,
 Bitkilərin həyatını keçəcəyik biz.
 Botanika adlanacaq həmin dərsimiz.

6

Aram-aram danışdıqca Fərrux müəllim,
 Onu sonsuz bir maraqla dinləyir hər kim.
 Sınıf sakit, qımıldanmır heç kəs yerində,
 Yavaş-yavaş şagirdlərin nəzərlərində
 Gənc müəllim öz nitqilə yüksəlir həmə,ən,
 Ara-sıra eşidilən pıçıltılardan
 Bunu aydın görürəm mən, hiss edirəm mən:
 – Dərsi yaman başa salır.
 – Nə deyirsə yadda qalır.
 – Mən deyirəm o, hər yanı,
 Hə, hər yanı, lap dünyanı
 Qarış-qarış gəzib-görmüş.
 – Hə, ay Gülüş,
 – Düz deyirsən, yoxsa necə
 O sayardı bircə-bircə
 Hər bitkinin öz adını?
 – Heç baxmayırsan kitaba da...
 – Gör nə təmiz geyinmişdir?!
 – Həm də necə mehribandır?!
 Müəllimi süzür bir-bir
 Bütün sınıf nə zamandır.

Fərrux isə əvvəlkitək itirmir özün,
Çətin anlar, dəqiqələr ötür, sovuşur.
Azı yüz yol görmüş kimi bu sinfin üzün
O, ərk ilə uşaqların adın soruşur.

Bunlar mənim şagirdlərim sayılır demək,
Düşündükcə yerə-göyə sığmır sevinci.
Bunlar bizdən daha gözəl, daha bəxtiyar
Bir aləmdə yaşayacaq, ömür sürəcək!
Bu gün mənə qulaq asan həmin uşaqlar,
Yurdumuzda kommunistin ilk sabahına
Öz fədakar zəhmətilə salam verəcək.

1956

LAKIN...

Dilinin ucunda onun
 Bircə kəlmə qərar tutub.
 Bircə kəlmə qabar olub,
 Bircə kəlmə olub sakin:
 "Lakin!"
 – Salam!
 – Ay əleyküməssalam!
 Lakin...
 Səni bağrıma basıram, balam.
 Lakin...
 Ala ulduza qaldırır birini:
 – Ə`la kişidir,
 Lakin...
 Guppultuyla yerə saldırır.
 Dəxli yoxdur:
 Pirini, Mirini.
 Bu onun vərdişidir –
 Lakin...
 Göstər ona
 Qiymətli qaş-daş,
 Gətir qabağına qoy
 Ləzzətli bozbaşı.
 Gözü şövqdən qamaşa-qamaşa
 Deyəcək: "lakin..."
 Dili qaşığa dolaşa-dolaşa
 Deyəcək: "lakin..."
 Ya bir xoş söhbət elə,
 Xoş bir əhvalat danış.

Ya nadir bir şəxs ilə
Gətirib elə tanış.
Ya əlvan xalça göstər,
Ya zərif dolça göstər.
Ya heç şey yox, heç nə yox,
Bir sulu alça göstər,
Bəh-bəhlə də olsa,
Cəh-cəhlə də olsa
Deyəcək:
Lakin...
Təzə paltar geyinib
Gəlib dur qənşərində
“Lakin...” oxuyacaqsan
Zalımın gözlərində.
Yer Kürəsi girdədir.
– Əlbəttə ki, girdədir,
Lakin... bah atonnan!
O yenə fikirdədir...

1994

SALAM, MAVİ EKTRAN

Qırx ildir ki, millətimə üzbaşurət,
Yerdən-göydən söhbət açır mavi ekran.
O, möcüzə, o, əfsanə, o, həqiqət.
Qəlbimizə işıq saçır mavi ekran.

Gecə-gündüz qəzet çap et qucaq-qucaq,
Yerdən-göyə üst-üstə yığ min kitabı.
Mavigözlü qaranquşa çatmayacaq
Kağız-qələm, yazı-pozu haqq-hesabı.

Bu güzgüdə ailələr qonağyam –
Görünürəm neçə ocaq başında mən.
Bu güzgüdə xeyirlə-şər ortağyam,
Vətənimin torpağında-daşında mən.

Varaqlanır günümüzün varaqları:
Göz önündə yaxşı-yaman nəyimiz var.
Tanıdıqca aliləri, alçaqları...
Tanıdıqca gözüm gülər, gözüm ağlar.

Ulduzlarla işıqlanır mavi ekran,
Axtarışın, ağlın, zövqün ulduzları.
Xoş üzlərlə işıqlanır mavi ekran
Xoş əzabın, nurlu şövqün ulduzları.

Mavi ekran möcüzəsi lap bu saat
İdrakıma yenə sığmır, qalib şübhəm...

İdrakıma o sığır ki, bu camaat
Xoş xəbərlər umur səndən, yoxdu şübhəm.

Nə kölgələn, nə əs, titrə lap bircə an.
Nə qədər ki, həsrət yanır köz üstündə...
Qələbədən xəbər gətir, mavi ekran,
Allah haqqı, muştuluğun göz üstündə!

1996

NİYƏ BELƏ?..

Bir azacıq tamah üstə,
 Bir balaca günah üstə,
 Tufan kimi coşan şe`rim!
 Ümman kimi daşan şe`rim!
 Niyə belə sağır oldun?
 Niyə belə fağır oldun?

Əlli manat rüşvət üstə,
 Bir toz qonmuş ismət üstə
 Cin atına minən şe`rim!
 Gurultuyla dinən şe`rim!
 Şişib ordun, dolub ağzın,
 Su vedrəsi olub ağzın.

Həlləm-qəlləm köntöy sözü
 Qovan şe`rim!
 Kəc baxışı, həris gözü
 Ovan şe`rim!
 Boşboğazın nəfəsini
 Kəsən şe`rim!
 Daşdan keçən haqq söz üstə
 Nanə kimi
 Əsən şe`rim!
 Niyə belə kar olmusan?
 Niyə belə kor olmusan?

Qələm çərtən bıçaq üstə,
Şüşə qıran uşaq üstə,
Əlli qram çəki üstə,
Bir sökülmüş səki üstə,
Gedib kəfən geyən şe`rim!
Qapıları döyən şe`rim!
Bu gün heç nə görmürsən bəs?
Bəs bu boyda bu asa-as,
Bəs bu boyda bu kəsə-kəs?
Ay hər şeyi görən şe`rim,
Zülmə sinə gərən şe`rim!

Yenə sular durulacaq,
Haqq divanı qurulacaq.
Cənnət görmək istəyənə
Dağ etməyək!
Nə dağları dərə edək,
Nə bağları dağ etməyək!
Su olmasa, dən olmasa
Dəyirmanın yanar daşı...
Şe`rim! Vallah sən olmasan,
Bu millətin itər başı.

1996

BİR SAP İNCİ

Neçin belə narahatsan,
Ay qələm!
Neçin səni bürüyübdür
Dərd-ələm?!

Sözün yoxdu – yazmırsan də...
Nə yaxşı.
Yalan-palan düzmürsən də...
Nə yaxşı.

Şe`r baxmır aya-günə,
Saata,
Övlad kimi gəlir o da
Həyata.

Şe`r qəlbin ümmanında
Tufandır.
Nəlbəkiddə tufan salma,
Amandır!

Şe`r də bir zəlzələdir,
Zəlzələ.
Ürəklərdə-duyğularda
Vəlvələ.

İlhamının qismətinə
Qail ol!

Bircə şe`rin vüs`ətinə
Nail ol!

Nə dikmisən ağ varağa
Gözünü.
Sözün yoxsa – zora salma
Özünü.

Baxma şe`rin altındakı
Tarixə!
Kim baş qoşur altındakı
Tarixə?!

Min illərin şe`ri var ki,
Təravət!
Lap bu günün nəzmi var ki,
Kəsafət!

Şe`r ancaq möcüzədir,
Möcüzə.
Salma vəhyi gəlməyəni
Sən üzə!

Nə baxırsan təzə-təzə
Kollara?
Dur get söykən öz əkdiyini
Çinara.

Olanınla-qalanınla
Nəfəs al.
Ürəklərə dolanınla
Nəfəs al.
Qulaqlara çatanınla

Nəfəs al.
Ağıllara batanınla
Nəfəs al.
Könüllərə yatanınla
Nəfəs al.

Min-min sətir yazanlar var,
Yaşamır.
Bir sap inci düzənlər var
Yaşayır.
Yox, şərt deyil gündə yazmaq,
Şairim!
Gör haçandır yazmır
Böyük Sabirim!

19 iyun, 1996

PAXILLIQ

Haqqını almayı
Qaldırıb bayraq edirik.
Haqqını aldısıa bir kəs
Qayıdıb lağ edirik.

Haqqını almayanın
Halına yanmaq – işimiz.
Elə ki, aldı, durub
Haqqını danmaq işimiz.

Haqqını almayanın
Qahmarıyıq hər yanda.
Aldısıa əqrəbiyik,
Şahmarıyıq hər yanda.

Haqqını almayanın
İmdadına gəlməliyik.
Aldısıa – çattamalı,
Parttamalı, ölməliyik.

Haqqını almayanın
Toyda da lap göz yaşırıq.
Haqqını alsa əgər –
Onda başının daşırıq.

Haqqını almayanın
Xiffətidir xiffətimiz.
İşdi şayəd ki, ala,
Tüğyan edir hiddətimiz.

Haqqını almayanın
Dəstəyi-dilmancı da biz.
Aldısa – arxayın ol,
Qamçısı, qırmancı da biz.

Haqqını almayana
Gündə cahad eyləyirik.
Aldısa – aldı neçin? –
Dad, inad eyləyirik.

Haqqını almayı
Durma, qızışdır, qızsın.
Aldısa çırp başına
Qoyma göz açsın, yazsın.

Haqqını almayana
Sən ehtiram eyləginən.
Haqqını alsa, ona
Haqqı haram eyləginən.

Bu nə dəhşətdi, əzizim,
Bu nə xislətdi, qadam?!
Belə dostluq, belə düşmənliyə
Vallahi, yadam.

20 iyun, 1996

DƏLİDƏN DOĞRU XƏBƏR

Bir ağıllı göstər
Doğru danışsın.
Nə üçün danışsın
Dəlidir məgər?

Bir dəlimiz qaldı
Tərif eyləyək?
Yəni arşınımız
Dəliyə qaldı?

Dəlilik haçandan
Əmri mahaldı?
Dəlini gətirib
Alim eyləyək? –
Nə var ki, kişilər
Deyibsə əgər –
Dəlidən doğru xəbər...

Kişilər düz deyib,
Doğru danışıb –
Riyakar əlindən,
Fitnəkar əlindən,
Böhtançı əlindən
Yanıb-alışıb –
Deyib kinayəylə
Gözlərində od,

Səşində qəhər:
Dəliddən doğru xəbər.

Ağılın min çaları,
Min cizgisi var.
Böyüddən-kiçildən
Min güzgüsü var.
Beyin kürələri
Yanıb qovrulur,
Fikirlər-xəyallar
Ərşə sovrulur.
Beyin hökm eləyir:
Dil qıfıllanır...
Ağız mumlanır,
İradə qırılır.
Hünər boğulur,
Məhəbbət doğulur,
Məkr doğulur.
Xeyir peyda olur,
Şər peyda olur,
Alim peyda olur
Xər peyda olur.
Beyinin min səmtə
Dönən fikri var
Məqamına görə,
Yerinə görə –
Yalan şəhadəti,
Yalan zikri var.

Ağıllı gahdan:
Daşa baş da deyir
Qızıl qırmızı.

Başa daş da deyir
Qızıl qırmızı.
Yoxsa ki, dəlidir
Bu boyda bəşər
Deyir ki:
Dəlidan doğru xəbər?!

Ağllı qardaşla
Dəli qardaşın
Nağılı yadıma düşdü
Bu saat.
Vaxt ötür –
Yaş gəlir üstünə
Yaşın.
Hey demiş,
Hey deyir,
Hey deyəcək də
Məxluq,
Camaat –
İşıqlı kəllələr,
Müdrük kəllələr
Dəlidan doğru xəbər...

5 dekabr, 1994

ÜÇ SÖZÜN GÜCÜ

“Oxumaq, oxumaq, yenə də oxumaq!”

Lenin

Üzür, üzür dərində
Şimal dənizlərində
Atom buzqıranları.
Yarılr neçə buz dağ
Üç sözün gücü ilə:
Oxumaq,
Oxumaq,
Oxumaq!

Külək nədir ki?
Heç nə!
Şimşək nədir ki?
Heç nə!
Sür`ətə bax raketdə
Onunçun yoxdur uzaq
Üç sözün gücü ilə:
Oxumaq,
Oxumaq,
Oxumaq!

Anam Sovet Vətəni
Möcüzələr məskəni
O hələ bundan belə
Ərzi heyran qoyacaq
Üç sözün gücü ilə:
Oxumaq,
Oxumaq,
Oxumaq!

1980

ANALAR BAYRAMI

Yazdan gətirdin xəbər:
Bənövşələndi çöllər,
Nəğmə oxudu yellər,
– Xoş gəldin! – dedi ellər,
Sənə, Bahar bayramı!

Vətən qızları cəsur,
Gülür gözlərində nur.
Yazır, becərir, qurur,
Bu gün sevinir hamı,
Ey analar bayramı!

Müəllimdir, həkimdir,
Kolxozçudur, alimdir.
Böyükdür qadınlara
Xalqımın ehtiramı,
Ey analar bayramı!

1980

MAYAK

Dənizdə yanar
Qırmızı fanar.
Onu top kimi
Su atıb-tutar.
Üstündən ləpə
Aşar, sönməz o.
Dəniz qaynayar,
Daşar, sönməz o.
İslada bilməz
Yağış, qar onu.
Füləyə bilməz
Tufanlar onu.
Gecələr üzən
Gəmilər üçün,
Gəmini sürən
Əmilər üçün
Həmişə yanar
Qırmızı fanar.
Qaranlıqlara
Tutar üzünü,
Qırpar gözünü,
Deyər sözünü.
Daim oyaqdır,
Adı mayakdır.

1980

KƏHƏR AT

Kəhər atı nalladım,
Yalını sığalladım,
Belinə çəkdim tumar.
Kəhərin tükü hamar,
Alma-alma gözləri,
Bu, gümüş üzəngisi,
Bu bəzəkli yəhəri.
Kəhər yüyən gəmirir
Uçmaq istəyir, uçmaq
Ancaq...
Mən onu hara sürüm?
Dayan, bir baxım görüm:
Yaşıl, qırmızı, sarı
İşıqlar dayandırır,
Səsləyir maşınları.
Küçələr adam dolu
Əyri keçdinmi yolu
İşin bitdi o saat,
Milis dayı önündə
Dayanacaq farağat.
Keçidlər zolaq-zolaq,
Səkilər dama-dama
Heç bu tindən o tinə
Kəhər atın belində
Çatmaq olmaz axşama.
Kəhər atı nalladım,
Yalını sığalladım.

Bəs indi hara çapım?!
İndi necə yol tapım
Adam əlindən,
Maşın əlindən?
Yol verin də!
Qanadlanım gedə-gedə.
Kəhər aparsın məni
Yaşıl çöllərə,
Gömgöy göllərə,
Barlı bağlara,
Qarlı dağlara
Aparsın
Hara istəyir ora...

1980

YEKƏ KİŞİ

Xəzri bu səhər
Ağladı bərkdən:
– Bağçaya getmək
İstəmirəm mən.
Anası dedi:
– Xəzri, bu nədi?
Yekə kişisən
Başa düşürsən?
Xəzri hıçqırır
Soruşdu: – Məgər,
Yekə kişi də
Bağçaya gedər?!

1980

AYNUR

Gözümüzə yuxu doldu,
Gecə oldu.
Vay-vay...
Nə Aynur yatır,
Nə də Ay.
Aynur baxır
Şeytan-şeytan
Ayın gipgirdə üzünə.
Ay baxır heyran-heyran
Aynurun qarqara gözüne.
– Aynur, yat!
– Yox!
– Ay, sən bat!
– Yox!
Əl edir Aynur Aya
Ay qucağında Aynur
Layla çalır dünyaya.
Yavaş-yavaş Ayın da
Gözünü yuxu alır;
Ay yatır, Aynur yatır
Səhərə də az qalır...

1980

SƏRİN KÜLƏKLƏR ƏSDİ

Bakıdan azca kənar
Bir yaraşığıl göl var.
Adı Ceyranbatandır,
Lap ürəyə yatandır.

Suyu dupduru, təmiz,
Özü xırdaca dəniz.
Çimir onda ördək, qaz,
Həm dərinidir, həm dayaz.

Samur çayı suyundan
Yarandı Ceyranbatan.
Güldü torpaq, güldü daş,
Səsləndi yavaş-yavaş
Xırda çin-çin ləpələr,
Ağ, göyərçin ləpələr.

Hamı girişdi işə,
Burda saldı bir meşə.
Qalxdı cavan ağaclar,
Gümüş yarpaqlı çinar,
Söyüdlə tut ağacı
Kölgələdi yamacı,
Göl boyunca uzandı,
Yol boyunca uzandı.
Sərin küləklər əsdi,
Tozu, bürkünü kəsdi,

Nə dil yandı, nə ürək,
Təpə gül, yamac çiçək...

Əncir-üzüm bağları,
Qovun-qarpız tağları
– Su, su! – deyib yanırıdı,
Zay olub korlanırdı.

Abşeron suya həsrət,
Qurudardı hərərət
Çəmənı, çölü burda,
Çiçəyi, gülü burda.

Bu göldən çəkdik kanal,
Arx qazıdıq dalbadal.
Ceyranbatan suları
Axdı düzlərə sarı.

Qara şanı sulandı,
Narın yanağı yandı.
Uzungilə ağ şanı
İçdi Ceyranbatanı,
Dolu-dolu , şipşirin
Məti axdı əncirin.

Tər xiyar, göy vəzəri,
Ceyranbatan kəvəri.
Pomidor iri-iri,
Top boydadır hər biri.
Hey daşınır şəhərə,
Düzülür süfrələrə,
Get dünyanı dolan, gəz
Hanı belə tərəvəz?!

Bu gölün, ay uşaqlar,
Bulaq kimi suyu var.
Qoymayın zibillənə,
Palçıqlana, lillənə.

Çay ondan, çörək ondan,
Hər cürə xörək ondan,
Onu yaxşı qoruyun,
Qiyməti yox bu suyun!

1978

ŞƏKİLÇƏKƏN

Soruşur yaşımı,
Fırladır başımı
Sola, sağa.
Şəkilçəkən döndərir
Lap məni oyuncağa.
– Gülümsə, – deyir, –
Gülümsə bir az.
Gülümsəməsən
Şəkilin çıxmaz.
Gülməyim gəlmir
Necə gülüm mən?
Gülməyim qalsın...
Şəklimi çək sən.
Çək elə-belə
Çıqq elə,
Ay şəkilçəkən!

1980

BU ƏMİLƏR, BU BİBİLƏR

Elə hey məndən
Soruşur hamı
Bizə gələntək
– Qorxma, de görək,
Atanı çox istəyirsən,
Yoxsa ananı?
Sağımda anam,
Solumda atam
Bu əmilərə,
Bu bibilərə
Eləcə matam.
Nə cavab verim
Hədər suala.
Bu əmilərə,
Bu bibilərə
Acığım tutur
Mənim az qala.
Bu əmilərin,
Bu bibilərin
İki gözü var.
Hansı gözünü
Çox istəyir ki...
Görəsən onlar?

1978

TUFAN

– Tufan gəlir!
– Ata, hanı?
– Göyün üzü
bozaranda
onu tanı!

– Tufan gəlir!
– Hanı, ana?
– Bax, papağı
uçub gedən
bu oğlana!

– Tufan gəlir!
– Dayı, göstər.
– Eşitmirsən
cingildəyir
pəncərələr?!

– Tufan gəlir!
– Hanı, bacı?
– Görməyirsən
tir-tir əsir
şam ağacı?!

– Tufan gəlir!
– Hanı, əmi?
– Bir bax,

necə yırgalanır
dəniz, gəmi?!

Tufan dəli
Bir küləkdir.
İstəyəndə əsəcəkdir,
İstəyəndə kəsəcəkdir.

1979

NAĞARAÇI

Oğlan çaldı nağaranı,
 Səs götürdü mağaranı:
 Dam-daram, dam-dam-daram.
 – Ey, yuxuma qatma haram!
 Nağaraçı uşaq idi,
 Amma, yaman qoçaq idi.
 Dedi:
 – Kimsən, görün gözə!
 Qızışırım təzə-təzə.
 Xoşum gəlir mağaradan,
 Gör necə yaxşı səs çıxır
 Mağarada nağaradan.
 Uşaq yenə, qoçaq yenə
 Yırğaladı, çırtmaladı,
 Şillələdi nağaranı,
 Vahiməli həməən o səs
 Silkələdi mağaranı:
 – Bir demişəm, bir də deyim:
 Tərk elə tez mağaranı!
 Üçüncüdə gəlib sənin
 Partladaram nağaranı.
 Oğlan qorxudan əsmədi,
 Qoltuğunda nağarası
 Mağaradan sürüşməyə
 Hövllənib tələsmədi.
 Dişi ağara-ağara
 Çaldı özüyçün nağara.

O yoğun səs, qorxulu səs,
Xırıltılı, yuxulu səs
Qulağına gəldi yenə:
– Susdurmasan nağaranı,
Tərk etməsən mağaranı,
Gəlib səni pəncələrəm,
Nağaranı cəngələrəm.

Guruldadı lap nağara,
Döyüldü tap-tap nağara.
Elə bu dəm mağaranı
Toz bürüdü, duman basdı,
Çalğıçının qabağını
Bir heybətli ayı kəsdi:
– Nə cürətlə qış yuxuma
Mağarada qatdın haram?
Cırtdana bax, nə salmısan
Nağarada daram-daram?!
– Xəbərin yox, qış qurtarıb,
Ayı dayı, ayı dayı.
Çölü-düzü çiçək sarıb
Arıların yoxdu sayı,
Ayı dayı, ayı dayı!
Gəldim səni oyatmağa
Nağaranı çala-çala,
Nə vermişən bu yatmağa
Dur, qonaq et məni bala,
Ayı dayı, ayı dayı.
Gedibdi qış,
Gəlibdi yaz,
Ayı dayı, ayı dayı!
Adam belə tənbel olmaz,
Ayı dayı, ayı dayı!

Dağlar-daşlar
Seldə çimir,
Yaşılbaşlar göldə çimir.
Yaşıl meşə bir tamaşa
Mağarada dönmə daşa.
Nağaranı çalım ki, mən
Qoy açılsın qaşqabağın.
Soyuq çıxsın sümüyündən,
Dingildəsin əl-ayağın.
Oğlan çaldı nağarada
“Tərəkəmə” – daram-daram.
Qol qaldırıb ayı süzdü
Mağarada aram-aram.

1980

TƏPƏLƏR, LƏPƏLƏR

Səhrada təpə...
Dənizdə ləpə...
Təpə qızıl qum,
Ləpə gümüş su.
Naxışlar salır
Təpədə külək,
Mahnılar çalır
Ləpədə külək.
Dəri papaqdır
Səhrada təpə
Dəcəl uşaqdır
Dəryada ləpə.
Səhrada yatır
Yorğun dəvələr
Dəvə belində
İtir təpələr...
Külək yatınca
Yatır ləpələr
Qoyub başını
Mavi balınca
Gömgöy yuxuya
Batır ləpələr.

1980

YAY NƏĞMƏSİ

Yenə gəldi yay,
Sevimli fəsil.
Əziz uşaqlar,
Başlandı tətıl.

Gül-çiçək dərək
Ürəyimiz şən.
Salam göndərək
Günəşə yerdən.

Çatsın nəğməmiz
Ulduza, Aya,
Salyut verək biz
Dostumuz yaya.

Bizimdir bu xoş,
Bəxtiyar həyat.
Biztək hansı quş
Açır qol-qanad?

1980

BU QAYA

Bu qaya laldı...
Dəniz çağırır
O dillənməyir,
Külək bağırır
O dillənməyir.
Yox, yox! Lal deyil.
Bu qaya saldı
Özü pəhləvan,
Sinəsi meydan
Sahildə durur
İsti yandırır,
Soyuq dondurur.
Dəniz üstünə
Göndərir ordu,
Dalğa ordunun
Görünmür ardı...
Bu qaya mətin –
Qəlpə qoparmaq
Ondan çox çətin...
Bu qaya çaldı,
Demə qocaldı –
Hay-hayı getdi,
Vay-vayı qaldı.
Bu çal qayanın
Elə bilmə ki,
Beli bükülür.

O, dalğaların
Ağ saçlarıdır.
Bu lal qayanın
Sal sinəsinə
Axıb tökülür.

1978

AY BİZƏ GƏLİR

– Günəş təzədən doğur?
O batmağa getmədi?
Səhərəcən dənizdə
O yatmağa getmədi?

Bəs bu görünən nədir –
Qıpqırmızı, sapsarı?
Günəş indi batmadı,
Nə tez qalxır yuxarı?

– Bu, Aydır, gipgirdə Ay
Gecələrin işığı.
Aydan süd kimi bir çay
Axır üzü aşağı.

Ay gümüşə boyanır,
Dəniz par-par, o par-par.
Lap yaxında dayanır,
Əl versəm əlim çatar.

– Ay bizim pəncərəylə
Üz-üzə gəlir, ana!
Tez ol, tez ol, bura bax,
Ay bizə gəlir, ana!

1977

FƏXRƏDDİNİN SƏYAHƏTİ

I

Bir səhər yaz sərini
Öpəndə yanağından,
Kim açıb gözlərini
Hoppandı yatağından?

Ona dedi nənəsi:
– Hələ qızarmayıb dan,
Nənənin bir dənəsi,
Nə tez durdun yuxudan?

Anası Fəxrəddinin
Sığalladı başını.
Atası: – Tez ol! – deyib,
İşə saldı maşını.

Fəxrəddin hara gedir
Görəsən, bu gün səhər?
Maşın su kimi axır,
Arxada qalır şəhər.

II

“Volqa” Ceyranbatana
Yaxınlaşır bu ara,
Fəxrəddin heyran qalır
Ləpələnen sulara.

– Dəniz, balaca dəniz,
Özü də ki, lap dayaz.
Atacan, gəl çimək biz,
Burda adam boğulmaz.

Atası ona dedi:
– Dəniz deyil, göldü bu,
İçdiyimiz su kimi
Şirindir onun suyu.
Ləpələninir haçandır,
Adı Ceyranbatandır.

Bu göl Samur çayının
Sularından düzəldi.
Gördüyümüz düzlərə
Bahar nəfəsi gəldi.

Neçə tarla, neçə bağ
Sudan içir doyunca.
Gömgöy meşə olacaq
Uzun yollar boyunca.
Oğlan əlini yudu,
Dedi: – Nə yaxşı sudu!

Onlar süfrə açdılar,
Yedilər pendir-çörək;
Təzə yarpaq dolması,
Şirin giləs, çiyələk.

III

Maşın yenə şossedə
Şütüyərək səs salır,

Ceyranbatan gölüsə
Qalır... uzaqda qalır.

İrəlidə görünür
Aydın ox nişanları;
Yoldan bir yol ayrılır, –
Burulur sağa sarı.

Buludlara uzanır
Zavodların borusu;
Fəxrəddin heç belə şey
Görməmişdi, doğrusu.

O baxır, heyran qalır
Təptəzə binalara.
Soruşur, xəbər alır:
– Bura haradır, hara?

– Sumqayıt şəhəridir
Gördüyün şəhər, oğlum,
Onu bu düzənlikdə
Təzə tikiblər, oğlum!

Parıldayır aynatək
Geniş-geniş küçələr.
Nə gözəldir, nə qəşəng
Sumqayıt – təzə şəhər.

Səkilərin kənarı
Yaşıl-yaşıl çinardır.
Səslənir yarpaqları...
Girdə kölgəsi vardır.

Meydançalar, meydanlar
Bir-birindən işıqlı;
Binalar qatar-qatar,
Cərgələr yaraşlıqlı.

IV

Sonra onlar gəldilər
Şəhərin kənarına.
Lap təzəcə salınmış
Sumqayıt bulvarına.

– Ata, parovoza bax,
Dalında bir vaqon var,
Qoy gedim mən də minim,
Odur, minir uşaqlar!

Bir vaqon, bir parovoz
Rels üstündə dayanıb;
Vaqon da, parovoz da
Yaşıl rəngə boyanıb.

Parovozun böyründə
Bir qırmızı yazı var:
“Bu sizə hədiyyədir,
Sumqayıtlı balalar!”

Qatar sahil boyunca
Gedir, gedir irəli.
Pəncərədən görünür
Fəxrəddinin də əli.

Bəziləri diz üstə
Dayanıb baxır çölə;
Bir-birinə hər şeyi
Göstərir gülə-gülə.

Parovozun fit səsi
Ara-sıra uzanır;
Qatar Corat kəndinin
Kənarında dayanır...

V

Səslənir ləpədöyən,
Mahnı oxuyur dəniz.
Ürək açıq, könül şən,
Hava mülayim, təmiz.

Fəxrəddin fikirləşir:
– Necə böyükdür Xəzər.
Uzaqda lap dənizin
Üstünə enib göylər.

Fəxrəddin qaçdı girdi
Suya düz qurşağacan.
– Əcəb ilıq suyu var, –
çığırdı, – ay can, ay can!

O sonra sahilboyu
Qaçdı o yan-bu yana,
Birdən gözü sataşdı
Balıq tutan oğlana.

Əli birdən dartıldı,
Oğlan tilovu çəkdi.
Balıq parıldayırdı,
Balıq necə qəşəngdi.

İti qırmaq balığın
Ağzını bərk qanatdı.
İti qırmaq yazığın
Ağzını bərk qanatdı.

Fəxrəddini görüncə
Oğlan dedi: – Dostum, hə!
Gəlsənə bu balığı
Bağışlayım mən sənə.

– Doğrudanmı?
– Doğrudan!
– Tut! – deyib, ona verdi
Balığı həmin oğlan.

Fəxrəddinin əlindən
Balıq birdən sürüşdü,
O çırpına-çırpına
Yenə dənizə düşdü.

Dalğalar, ağ dalğalar
Balığı aldı getdi.
Qalaq-qalaq dalğalar
Balığı aldı getdi.

– Vay!.. – deyərək əlini
Əlinə vurdu uşaq,

Dənizə baxa-baxa
Sakitcə durdu uşaq...

– Getməsəydi ölərdi,
Yaxşı oldu ki, getdi.
Qaçan balıq oğlanı
Həm qəmgin, həm şad etdi.

VI

Yavaş-yavaş üfüqlər
Saralmağa başladı.
Saralmağa başladı,
Qaralmağa başladı.

Maşın getdi, qumların
Üstündə izi qaldı.
Balaca Fəxrəddinin
Dənizdə gözü qaldı.

Ayrılmaq istəmirdi,
Xəzər gözəldir, gözəl.
Ləpələr Fəxrəddinə
Söylədilər: – Bir də gəl!

VII

Dirəklərdən asılıb
Mavi “gündüz işığı”,
Axşam daha da artır
Şəhərin yaraşığı.

İşıqlarla yazılıb
Mağazaların adı.
Yazılıbdır bəzəklə:
“Paltar”, “Sular”, “Qənnadı”...

Açıq pəncərələrdən
Axır işıq selləri.
Axşam nə gözəl olur
Bu Sumqayıt şəhəri.

VIII

Tindən-tinə burulub
Maşın çıxır şəhərdən,
Adama layla çalan
Bir yel əsir Xəzərdən.

Fəxrəddin mürgüləyir
Aşır o yan-bu yana.
Maşın atıb-tutanda
Başı dəyir sükana.

“Völqa”nın radiosu
Səslənir elə bu an.
Pəri nənənin səsi
Axıb gəlir havadan.

Nənə nağıl başlayır:
“Günlərin bir günü şir...”
Heyf ki, bu nağılı
Fəxrəddin eşitməyir.

Yasəmənlərin külək
Gözəl ətrini yayır.
Uşaq mürgüləyərək
Şirin-şirin yuxlayır.

Yol uzanır, uzanır...
Maşın gedir irəli,
Fəxrəddini oxşayır
Axşamın sərin yeli...

1956

MOLLAM DÖYÜR

(“Tutdum orucu”şe`ri motivində balaca Sabirin dilindən)

Tabaq çörəklə dolu,
Qazan xörəklə dolu,
Gözüm baxır... axıram...
Gözüm axır... baxıram...
Orucam, bihalam mən,
Mollam döyür, lalam mən.

O döyür, yazıram mən.
Ağrıdır, dözürəm mən.
Əlimin üstü yanır,
Əlimin üstü zolaq,
Gün nə yaman uzanır,
Axşam haçan olacaq?..

1980

KONFET

Toplana konfet atdım,
O qorxdı, qaçdı.
Yoxsa elə bildi ki,
Atdığım daşdı?!

1980

GÜLLÜ ÇAYNIK

Çay süfrəsində
Olur da bəzən
Dəm çaynikinə
Lağ edib gülən:
– Başa salın bir,
Bu yoğunluqda
Bədən yiyəsi
İstəkan görcək
Neçin əyilir?

– Çaynik əyilməz
İstəkan dolmaz,
Özünü darta
Faydalı olmaz.
Nə lovğalıqdır,
Nə müt'ilikdir
Dəmdə buğlanan
Güllü çaynikin
Adi vərdişi
Gündəlik işi.

1980

YARAŞIQ

Düşərgələr salınıb
Səliqəyə-səhmana,
Üzə gülür bağ-bağat,
Göz yetirsən hayana.

Eyvanlar, aynabəndlər
Mavi rəngə boyanır.
Günəşli pəncərələr
Par-par alışıb, yanır.

Meydanlar, meydançalar
Yaşılığa bürünür,
Köşklər yaşıllıqda
Göbələktək görünür.

İşıqlı yeməkhana
Ağ gəmidir elə bil,
Gəminin dörd dövrəsi
Al, qırmızı qızılgül.

Futbol meydançasının
Çayırı bircə qarış,
Bir azdan qızırsacaq,
Bu meydançada yarış.

Təzə-təzə kitabla
Doludur kitabxana.

Hər elmin, hər biliyin
Yoludur kitabxana.

Bu – qırmızı guşədir,
O – qiraət otağı.
Təzədən zənginləşib
Təzə mövsüm qabağı.

Musiqi alətləri
Kök üstündə saz qalıb,
Tar, kaman köynəyini
Soyunmağa az qalıb.

Sükut təngə gətirib
Baxın, dəfi, qavalı.
Piano həvəslidir,
Akkardeon havalı.

Avtobus talvar altıda
Dayanıbdır çağbacağ.
Uşaqları o hər gün
Dənizə aparacaq.

Bəzəkli düşərgələr
Gur işıqlar içində,
Çiçəkli düşərgələr
Yaraşıqlar içində.

Yaraşıqlar içində
Bir şey çatışmır fəqət,
Düşərgələr qalıbdır
Bir yaraşığa həsrət.

Düşərgələr darıxır
Şeypur sədalarıyçın,
Pioner salyutunun
Odlu nidalarıyçın.

Hey zilləyir yollara
Gözünü düşərgələr.
Yaraşıqsız sayırlar
Özünü düşərgələr.

Gəlib yetişməyincə
Qızıl qalstuklular,
Onlarsız düşərgədə
Əsil yaraşıqmı var?!

Yaraşıq gələcəkdir
Uşaq qanadlarında,
Pioner balaların
Şərəfli adlarında.

Yaraşıq gələcəkdir
Qayğısız, şən üzlərdə.
Yaraşıq gələcəkdir
Fərəh dolu gözlərdə.

Yaraşıq gələcəkdir
Əlaçı qüdrətiylə.
Yarıqlarda müzəffər
İdmançı şöhrətiylə.

Yaraşıq gələcəkdir
Kiçiklərə qayğının,

Böyüklərə hörmətin
Parlaq təbəssümüylə.
Pioner əxlaqının
Aydın təcəssümüylə.
Yaraşlıq gələcəkdir
Vətənin sabahının
Nurlu ulduzlarıyla.
Qədirbilən xalqımın,
Gələcək oğlanları,
Gələcək qızlarıyla.

Səslənir ana Xəzər,
Xəzər sahilindəki
Səfalı düşərgələr.
Səslənir uca dağlar,
Yaylaqlar, gur bulaqlar
Sərin, dərin meşələr
Azərbaycan elində.
Bütün gözəl guşələr
Deyir: – Yaraşğımız
Sizsiniz, pionerlər!
Nurumuz, işığımız
Sizsiniz, pionerlər!
Gəlin, gəlin, tez gəlin,
Qoynumuzda dincəlin!

1980

AY

Balaca Mahirlə mən
Bir axşam çıxdıq evdən.
Maşını işə saldıq,
Buzovnaya yol aldıq.

Buzovnada yaşayır
Bir dayısı Mahirin.
Mahir yaman istəyir
Dayısının xatirin.

Təzə-təzə dil açan
Xəzrini demirəm mən,
Dayısı oğlu üçün
Mahir lap gedir əldən.

Mahir deyir: – Atacan!
Maşını bərk sür bir az.
Xəzri biz çatanacan
Qorxuram oyaq olmaz.

Şütüyür Buzovnaya,
Aparır maşın bizi.
Görürük qaranlıqda
Ay doğur qıpqırmızı...

Qıpqırmızı kürəni
Seyr eləyib aynadan,

Mahir sual verməyir:
"Qırmızıdır Ay nədən?"

Bilir ucaldıqca Ay
Ağaracaq ağappaq.
İkincidə oxuyur –
Demə uşaqdır, uşaq.

Biz getdikcə irəli
Ay da qalxır hündürə,
Ucaldıqca göylərə
Ağarır qızıl kürə...

Biz getdikcə, bizimlə
Ay da gedir... gedir hey...
Televizordakıtək
Ayda görünür hər şey.

Mahir deyir: – Bu aydır,
Yoxsa ki, mavi ekran?
Yollar, evlər, ağaclar
Gəlib keçirlər ondan.

Göydəki təyyarə də
Ayda görünür aydın.
Bir qutusu, bir də ki,
Şüşəsi yoxdur Ayın...

Asta gedir, bərk gedir
Maşınımız nə qədər,
Bizim yerişimizlə
Ay yeriyir bərabər.

Təyyarə limanının
 Öz ayı var elə bil.
 – Bir bax, Binə kəndi də
 Ay ata, aysız deyil.

Şağanın, Mərdəkanın
 Hərəsinin öz ayı...
 Buzovna üstündə də
 Görəcəyik biz ayı.

Lap bəlkə dayımgilin
 Özünün də ayı var.
 Xəzrinin nənnisinə
 Hər gecə işıq salar.

Evlər görməyə qoymur
 Axşam şəhərdə ayı.
 Seyr eləməkdən doymur
 Adam düzlərdə ayı.

... Ay yəni bir dənədir?
 Mahiri fikir alır.
 Mərdəkan döngəsindən
 Buzovnaya az qalır.

1975

QIZIL ADAM

Atam deyir:

– Nicat əmi

Qızıl adamdır.

Anam deyir:

– Nabat bibi

Qızıl adamdır.

Qızılın da canı var?

Qızıldan adam olar?

1980

TARLADA

I

Yuxudan səhər-səhər
Oyanır bizim şəhər.
Mehriban günəş gülür,
Hər yana nur tökülür.

Adamlar çıxır evdən
Üzügülər, qəlbi şən.
Abtobuslar, maşınlar,
Nə qədər ki, minik var
Bir külək sür`ətilə
Qaçır belədən-belə.

Burda hamı zəhməti,
Öz xalqına xidməti,
Sevir təmiz ürəklə,
Yaşayır xoş diləklə.

Budur, kiçik uşaqlar
Üzlərində xoş bahar,
Yol uzununu, gedərkən
Söyləyirlər ürəkdən:

– Balacayıq hələ biz,
Oynamaqdır işimiz.
Günlərimiz şad keçir,
Fərəhli, azad keçir.

Hələ bir gəlin yaxın,
Bu binaya siz baxın.
Necə yaraşıqlıdır,
Genişdir, işıqlıdır.

Həyəti gül-çiçəkli,
Otaqları bəzəkli,
Hər tərəfi təmizdir,
Sevimlidir, əzizdir.
Bizim gözəl bağçamız!
Bizim gözəl bağçamız!

Oynayırdıq burda biz,
Şad olur ürəyimiz.
Anamız da heç zaman
Bizdən qalmır nigaran.

Bağçamızda hər şey var,
Şəkillər, oyuncaqlar,
“Maşın”, “təyyarə”, “gəmi”
Bizimkidir, eləmi?

Mehribandır nə qədər
Burda müəllimələr!
Onlar əzizləyərək,
Bizi sevir anatək.

Yeməyi, yuyunmağı,
Geyinib, soyunmağı,
Gözəl şəkil çəkməyi,
Taxtadan ev tikməyi
Gör bizə onlar necə
Öyrətmiş bircə-bircə!

Şən mahnılar deməyi,
 Şe`rlər söyləməyi,
 Böyüklərə hörməti,
 Vətənə məhəbbəti
 Gör bizə onlar necə
 Öyrətmiş bircə-bircə!

Səhərlər çıxanda gün,
 Onlar aparır hər gün
 Bizi bağça-bağlara,
 Yaxına, uzaqlara,
 Təzə tikintilərə,
 Ürəkaçan hər yerə.

II

Gözəl səhər çağında,
 Məşğələ otağında
 Yenə bir canlanma var.
 Deyir, gülür uşaqlar.

Rasim "buruq" düzəldir,
 Gör necə də gözəldir!
 Bir yanda kiçik Cəlal
 Atır, tutur dalbadal
 Alabəzək bir topu;
 O çox sevir "top-topu".

Paltar biçir bayaqdan
 Kuklasına Mehriban.
 Tahirsə minibdir at
 Sanki açacaq qanad...

Totuq əlli bir qız da,
Önündəki kağızda,
Şox diqqətlə, bayaqdan
Şəkil çəkir al-əlvan.

Müəllimə Dilara
Söyləyir uşaqlara:
– Oynamaq bəsdır, gəlin,
İki-iki düzəlin,
O yan otağa keçək
Çörək yeyək, çay içək.

Süfrəmizdə hər şey var:
Girdə-girdə qoğallar,
Pendır, qatıq, ağ çörək,
Mürəbbə, qənd, yağ, çörək.

Onlar bayaqdan bəri,
Ləzzətli yeməkləri
Həm həvəslə, həm də şən
Yeyirlər tələsmədən.

Birdən balaca Nisə
Belə dedi Maisə:
– Yağlı qoğal, ağ çörək
Nədən bişir, de görək?

Bu sualları bir-bir
Müəllimə eşidir.
Söyləyir ki, uşaqlar,
Bilirsinizmi nə var:
Biz sabah, səhər tezdən –
Gün çıxarkən üfüqdən

Kolxoza gedəcəyik;
Tamaşa edəcəyik
Sünbüllü tarlalara.
Müəllimənin sözü
Xoş gəldi uşaqlara,
Güldü onların üzü.

III

Bu gün, səhər çağında
Bağcanın qabağında
Dayanmışdır uşaqlar.
Onların ürəyində
Aşib-daşan sevinc var.

Uşaqlar elə bu an
Avtobusu uzaqdan
Görcək atılıb-düşür,
Sevinərək, gülüşür...

Avtobus gəlib durur
Bağcanın önündə düz.
Dilərə deyir: – Budur,
Ay uşaqlar, gördünüz
Bu maşını bizimçün
Kolxoz göndərib bu gün.
Tez olun, bir-bir minək,
Yubanmayaq tez gedək.

Maşın bu səhər tezdən
Keçdikcə küçələrdən,
Arxada qalır şəhər,
Yaşıl ağaclar, evlər...

Yol boyunca uzanır
Çiçəkli-güllü çöllər.
Dəniztək dalğalanır
Sarı sünbüllü çöllər.

Göstərib bir tarlanı –
Biçilməmiş buğdanı
Müəllimə Dilara
Söyləyir uşaqlara:
– Payızda görməzdiniz
Bir sünbül də burda siz.

Arxasında kotanı,
Traktorlar buranı
Dolanıb qarış-qarış
Başdan-başa şumlamış.
Uşaqlar, sonra burda
Əkilmiş sarı buğda.

Payız vaxtı yağışlar,
Qış zamanı düşən qar.
Kolxozçunun zəhməti,
Zəhmətə məhəbbəti,
Burda taxıl bitirmiş,
Bollu məhsul yetirmiş.

Müəlliməyə Hilal
Verdi belə bir sual:
– Birdən düşməsəydi qar,
Yağmasaydı yağışlar
Onda zəmi, bu cürə
Qalxardımı hündürə?

– Yenə qalxardı, bir bax,
 Tarlanın dövrəsində
 Çəkilməşdir uzun arx.
 Həmən arxla hər zaman
 Su gəlir böyük çaydan.
 Yağmayanda yağış, qar
 Kolxozçular əkini
 Bu arxla suvarırlar.

IV

Silkələnib yavaşdan
 Maşın dayanır bu an.

Kolxoz... əmək cəbhəsi
 Adamların xoş səsi
 Qarışıb bir-birinə
 Taxıl biçilir yenə.

Kolxozçular bu ara
 Balaca qonaqlara
 Salam verib deyir: – Siz
 Bizə xoş gəlmisiniz!

Gəlir fərəhlənərək,
 Kolxoz sədri atatak
 Qucağına götürür
 Lap balaca bir qızı,
 Bapbalaca bir qızı.
 Sədrin döşündə par-par
 Parıldayan ulduz var.
 Qız göstərib ulduzu
 Soruşur ki: – Nədir bu?

– A mənim qəşəng qızım,
Ağıllı, göyçək qızım,
Kim ki öz zəhmətilə
Tükənməz qüvvətilə
Vətəninin, xalqının
Üzünü eləyir ağ,
O adam taxır ancaq
Fərəhlə bu ulduzu,
Əmək ulduzudur bu.

Kim bir gündə bir ayın
İşini başa vurur,
Qabaq cərgədə durur,
O taxır bu ulduzu;
Əmək ulduzudur bu.
İndisə gəlin yaxın,
Kombayına bir baxın!
Görün, yeriyr necə,
Zəmini biçə-biçə
O, taxılı tərtəmiz,
Döyür, yığır itkisiz.

Belə qızgın biçində,
Qısa bir vaxt içində
Onun gördüyü işlər
Yüz adamın işinə
Bərabərdir, bərabər.

Baxın, o cavan oğlan,
Zirək, mehriban oğlan
Kombayını sürəndir,
Onun adı Həsəndir.

Sürən olmasa əgər,
 Kombayın zərrə qədər
 Gedə bilməz irəli.
 Onu işlədir ancaq
 Həsənin usta əli.
 O fəxr edir hər zaman
 İşilə, zəhmətilə,
 Vətənə göstərdiyi
 Vətəndaş xidmətilə.

Birdən heyrətlə Pəri
 Göstərib bir nəfəri
 Deyir: – O kimdir belə?
 Kombayının dalınca
 Neçin yeri yir elə?
 Müəllimə, baxın bir!
 O əyilir, düzəlir,
 Götürür nəsə yerdən...

Bu vaxt briqadir Süsən
 Elə bil ki, eşidir
 O sualları bir-bir.

– Uşaqlar, gəlin yaxın
 Gördüyüm işə baxın!
 Kombayın işləyərkən
 Onun bir tərəfindən
 Küləş tökülür sutək,
 Heç ara verməyərək.
 Tez-tez əyilib yerdən,
 Ovcuma alıram mən
 Küləşi, baxın, bu cür –

Yoxlayıram, taxılı
Maşın təmizmi döyür?

Dolub-daşır bu zaman
Buğdayla ağzınacan
Kombayının təknesi.
Kolxozçular bu ara,
Taxılı tez-tez yığır
Kisəyə, çuvallara.

Qapançı Aslan dayı
Buğda dolu hər tayı
Yığır qapana bir-bir
Kisələri düz çəkir.

Döşü "Qızıl ulduz"lu –
Manqa başçısı İmran
Uşaqlara fərəhlə
Belə deyir ucadan:
– Sevinir bu gün hamı
Taxılı biçib, döymək,
Bollu məhsul götürmək
Bütün kolxozçuların
Olur əziz bayramı –
İldən-ilə xoş keçir
Günümüz, dövrənımız,
Hər tərəfə yayılır
Şöhrətimiz, şanımız.
Hamı gülür, sevinir,
Hamının üzü ağdır,
Elimizin çörəyi
Daha bol olacaqdır.

V

Geniş yolda maşınlar
Düzülür qatar-qatar.
Kolxoz karvanıdır bu,
Gedir təhvil verməyə
Dövlətə bol məhsulu.

Hər maşının üstündə
Bir al bayraq yellənir.
Bütün gözlər, baxışlar
Bu karvana zillənir.

Hər maşından ucalır
Zurna, balaban səsi,
Kolxozçu cavanların
Fərəh dolu nəğməsi.

Müəllimə Dilara
Söyləyir uşaqlara:
– Gördünüzü taxılı
Necə biçib-döyürlər.
Kolxozçular necə də
Sevinirlər, gülürlər.
Şəhərdə etdiyiniz
Söhbəti salın yada.
Sizin, evdə, bağçada
Yediyiniz ağ çörək,
Ətirli, yumşaq çörək,
Olur sarı buğdadan,
Elin varı buğdadan.
Ona çəkilən əmək

İtib getməyir hədər,
Bol çörəklə fəxr edir
Bizim qəhrəman ellər.
İndisə gəlin daha
Bağçamıza dönək biz.
Avtobusda ucalsın
Yol uzununu nəğməmiz.

VI

Geniş, asfalt yol ilə
Avtobus süzüb gəlir...
Bağça uşaqlarının
Şən nəğməsi yüksəlir:

– Böyükdür, qüvvətlidir,
Varlıdır, şöhrətlidir
Bizim “Zəfər” kolxozu!
Bizim “Zəfər” kolxozu!

Çoxdur tarlası, bağı,
Səfalıdır yaz çağı
Bizim “Zəfər” kolxozu!
Bizim “Zəfər” kolxozu!

Məhsuluna söz olmaz,
Əməkdə geri qalmaz
Bizim “Zəfər” kolxozu!
Bizim “Zəfər” kolxozu!

1972

QARAGÖZÜN BAHARI

Qaragöz camış
Doğdu bu səhər.
Biri-birinə
Xəbər apardı
Kəllər, kəlçələr.
Qaragöz camış
Durub dağ kimi
Süzdü fərəhlə
Öz uşağını.
Sonra yaladı
Öz uşağının
Başdan-ayağa
Əl-ayağını.
Camış balası –
Körpəcə uşaq –
Camış dilində
Təpəlcə balaq.
Balaq hələ heç
Ayaq üstündə
Dayana bilmir.
Bundan dağ boyda
Camış olacaq?
Adam heç cürə
İnana bilmir.
Gözlərinə bax,
Xalis ceyrandır
Heç balaq demə

İnqə-inqəylə,
Mıqqa-mıq ilə
Marça-murç salır
Öz anasını
O əmə-əmə.
Üşüyər, – deyər
Körpəcə balaq
Əminə ana
Güllü şalını
Bürüyür ona.
Körpə balağda
Hanı qanacaq,
Dartınıb şalı
Atdı bir yana.
Əminə ana
Əsil analıq
Edir balağa.
Camış nə qanır
Necə baxarlar
Körpə uşağa...
Heç öz hayına
Qala bilməyir
Qaragöz camış.
Əminə ana
Qaragöz üçün
Bir dolu vedrə
Quymaq da çalmış.
Ceyran balağın –
Körpə uşağın
Kefidir hələ:
Qırx gün, qırx gecə
Anasını o,
Əməcək belə.

Sonra gəzəcək
Güllü-çiçəkli
Bağçada-bağda.
Yaşıl otlaqda,
Açıq havada
Qırpıb otları
Ağzı gələcək
Bir özgə dada.
Körpə balağa
Əl eyləyəcək
Ətirli düzlər,
Çəşməli dağlar.
Mayda doğulmuş
Bu xoşqədəmin
Gəlin adını
Çağırmaq: BAHAR.

1980

PULSUZ İŞIQ

– Günəş nədir, ana?
– Dünyanın lampasıdır
Günəş!
– Həmişə qalır yana-yana?
– Həmişə qalır!
– Onun işiq pulunu
Bəs kim verir,
Kim alır?
– Günəş – pulsuz işıqdır,
Yox onun pul yazanı...
Yanıb, yanır, yanacaq,
Göylərdə dayanacaq,
İşıqsız qoymayacaq
Dünyanı!..

1978

QAR SEVİNCİ, QAR HƏSRƏTİ

Qar yağdı gecə,
Dümağdı gecə.
Atıldı-düşdü
Sevindi Mahir
Səslədi bizi:
– Qara baxın bir.
Beləcə yağsa
Səhərə qədər
İşlər düzələr,
Adam kef elər.

Qar papaq-papaq
Daşda-divarda.
Qar qalaq-qalaq
Yastı damlarda.
Quru budaqda
Qar açdı ağ gül,
Qara maşına
Qar çəkdi ağ tül.

Səhər gözünü
Açanda Mahir
Təəccüb ilə
Dedi:
– Bu nədir?
Əsər-əlamət

Qalmayıb qardan,
Göyə çəkilib
Qar daş-divardan.
Yenə qaralır
Damların qırı...
Axı kim yedi
Bir belə qarı?
Səhərəcən qar
Əridi getdi,
Sel-su şəhəri
Bürüdü getdi.
– Bircə qar ulduz
Qalaydı barı.
Axtardı uşaq
Həsərlə qarı...
Gördü: yadında
Qar qalıb ancaq...

1980

MEŞƏLƏR

Meşələr salırıq biz
 Bu xırda işdir mægər?
 Bizim bu zəhmətimiz
 Faydalıdır nə qədər.
 Dor ağacı, bünövrə,
 Möhkəm dayaq, göyertə –
 Min, nəhəng bir gəmiyə
 Gəz, vur dənizdə dövrə;
 Lap küləkdə, lap qarda,
 Qorxunc fırtınalarda.
 Saldığımız meşələr
 Qanad deyilmi mægər? –
 Uçmaq üçün göylərə,
 Uzaq planetlərə.
 Meşə mənim stolum,
 Meşə sənin stolun...
 O, qələməmdir yüz-yüz,
 O, xəttkeşindir dümdüz.
 O, karandaş qabındır,
 O, kitab dolabındır.
 Saldığımız meşələr –
 Ağ kağız, mil-mil dəftər.

Sarı tülkü,
 Xallı bəbir
 Meşələri məskən edir.

Ağ dələnin balaları
Burda yatır gecəyarı.
Ağacdələn axşam-səhər
Dimdiyilə tak-tuk edər.
Məşə nədir?
Yaşıl yarpaq,
Yarpaq üstə mirvari şəh.
Məşə nədir?
Təmiz hava,
Saçımızı darayan meh.
Təmizlikdir, sərinlikdir
Məşələr.
Xəzinədir, dərinlikdir
Məşələr.

1980

DAŞDƏMİR

Özü çöp kimi
Adı Daşdəmir.
Yanında asqır
Titrəsin tir-tir.
Gəzmir havada,
Eləmir idman
Boşqabda payı,
Fincanda çayı
Soyuyub çoxdan.
Ay hay!
Daşdəmir...
Bunun harası
Daşdı, dəmirdi?
Adı Daşdəmir,
Özü xəmiri.

1978

**HİYLƏGƏR MOLLA VƏ
HAZIRCAVAB BAQQAL**

(Məzəli rəvayət)

Nəql eləyirlər: bizim şəhərdə,
Yaman hiyləgər bir molla vardı.
Yağlı diliylə xeyirdə-şərdə
O, camaatı hey aldadardı.

Molla bazara gəlmiş bir səhər,
Bazar nə bazar... Kişmiş, düyü, yağ,
Ayağı bağlı toyuq-cücələr,
Motal pendiri, təptəzə qaymaq...

Kişi özündən getdi az qala,
Qəpik çıxmadı canından ancaq.
Gözü sataşdı cavan baqqala,
Düşündü: bunu olar xamlamaq.

– Hə, bazar olsun, necəsən oğul?
– Şükür allaha, bir sayaq, babət.
Nə alacaqsız, xüşkbar, noğul?
– Darıxma bala, hövsələni bas.

Tez tanısa da hərifi oğlan,
Üzə vurmayıb gözlədi hələ.
Molla söylədi ona bu zaman:
– Gərək ki, adın...

- Lələdir, Lələ...
- Sən ki dostumun oğlusan! Hə-hə...
Atanın adı...
- Mirzə Qafardı.
O, keçən payız getdi rəhmətə.
Molla kövrəldi, gözü yaşardı:
- Yaxşı kişiydi rəhmətlik, bəli,
Bəxşiş verərdi bizlərə bol-bol.
Genişdi qəlbi, açıqdı əli,
Sən də sə'y edib ona layiq ol!..
- Başüstə, əmi!
– Ay bərəkallah.
Səni min yaşa!
- Nə qulluq olsa mən də hazırım.
– Xoşbaxt ol, oxun dəyməsin daşa!
Halal qazancın olmasın haram.
Molla düşündü: “Artıq məqamdır,
İndi mətləbə keçərəm rahat”.
- Molla düşündü: “Bu oğlan xamdır,
Utandıraram onu bu saat”.
- Bir az o qənddən əmin üçün çək,
Bir az bu yağdan.
- Başüstə. Daha?
Ləbləbi, kişmiş deyilmi gərək?
Əladır.
- Məni saldın tamaha.
– Bükümmü, əmi?
– Bük, bük, ay Lələ.
O, tərəzidən şeyləri alır.
– İndi haqqını gəl hesab elə.
Baqqal səbrlə sayğaca salır.
– Hə, filan qədər...

– Yaxşı, neyləyək?!
Molla küçədən keçən hambala
Deyir ki, götür bunları görək.
Sənsə balaca səbr et, ay Lələ,
Sabaha qədər səbr et, ay bala!
Haqqını səhər göndərrəm evdən,
Pul yüküdür, onu gəzdirmirəm mən.
Baxdı mollaya o gülə-gülə,
Hambala dedi: – Əl saxla bir az,
Atam vəsiyyətləmiş belə:
“Alver nəqd olar, nisiyə olmaz!”

1978

1-DƏN 5-CƏN...

1 deyəndə çəşmıram.
1-ə nə var ki?!
2-də dolaşmıram
Asandır 2.
3-də bir az darıxır,
4-də yaman karıxır,
5-də qalırım belə...
Balacayam mən hələ.

1978

BALIQLARIN YUXUSU

Səhərə yaxın
İşığı yandırıb
Nə gördüm?
Bir baxın!
Gördüm ki:
Akvariumun
Dibinə yatıb balıqlar
Yuxulayıb
Çınqıl yastıqçalara
Batıb balıqlar.

Balığın da
Yuxusu olarmış?
Məstan kimi,
Toplan kimi,
Qız kimi,
Oğlan kimi?
Balıq da yatarmış?
Balaca, qıpqırmızı,
Qızıl pullu balıqlar,
Əlvən kəpənək kimi
Xallı balıqlar.

Balıqlar yuxuda
Nə görür?
Görür ki:
Dənizə düşüblər, aman...
Qulaqları tutulur
Gurultudan.

Saçı-başı ağappağ
Qoca-qoca dalğalar,
Ağ zirvəli dağ kimi
Uca-uca dalğalar,
Ağzı köpüklənə-köpüklənə
Kişnərti qoparır,
Biri-birini
Qabağına qatıb aparır
Balaca balıqları
Atır-tuttur,
Udur... udur,
Onlara hücum çəkir
Naqqa-naqqa balıqlar
Qara-qara
Gonbul-gonbul
Suitilər...
Akvariumun
Suyu bal kimi.
Dəniz acı, zəhər.
Akvariumun
Suyu ilıq,
İçi işıq.
Dəniz bumbuz,
Dibi zülmət
Balaca balıqlar deyir:
– Dənizdə biz
Öllük, qırıllıq əlbət.
Nəyə lazım
Bu boyda su?
Nə ucu var, nə bucağı.
Akvarium
Dayaz, duru,
Dibində sədəf-sədəf
Balıqqulağı.

Biz xırdaca
Balıq.
Dənizdən xilas edin
Yazıq...
Biz dəryada
Acizlərik
Akvariumda
Səhər-axşam
Arxayınca
Dən gözlərik.

Qəzəblə coşdu dəniz
Kükürədi, daşdı dəniz
Əlvən balıqları
Alıb atdı qırağa,
Atıb qatdı torpağa
– Rədd olun, – dedi, –
O dar akvariuma,
O uzunsov,
O dördgünc,
O şar akvariuma!
Balıqlar
Çırpınıb-çırpınıb
Bayıldılar,
Elə bu an
Yuxudan ayıldılar
Sevindilər:
– Yaxşı ki, yuxu imiş
Bu əhvalat.
Hayıf deyil akvarium?!
Qorxusuz-ürküsüz
Rahat...

1978

OLA BİLMƏZ

Gün batsa da, vaxt gəlmədi – axşam ola bilməz,
Kibrit çöpü pərvanələrə şam ola bilməz.

Ancaq yeyib-içməklə, tamam keflə-damaqla,
İnsan olanın ömrü-günü tam ola bilməz.

Baxsız deməyin, vaxtsız ölüb getsə də hər gənc,
Müşfiq kimi nakam – yenə nakam ola bilməz.

Vicdanlı adam boynuna almazsa günahın,
Vicdanı sərəsər yanar – aram ola bilməz.

Dolmuşsa kimin qəlbi ilan-qurbağalarla,
Lap çempion olsun – yenə sağlam ola bilməz.

Düzlüklə, təmizliklə, halallıqla axan ömr,
Bəndə-bərəyə sel-su kimi ram ola bilməz.

Bir xalis adam, bir xas adam böhtana düşsə,
Çirkəbə sürüklənsə də bədnam ola bilməz.

Hər daşı daş üstə qoyanın tikdiyi dəsgah,
Nə Tac Mahal olmaz, nə də ehram ola bilməz.

Çox görmüşü, çox gəzmişü yıxmaz badalaq-zad,
Heç vaxt beləsi – əldə ölən, xam ola bilməz.

Zəhmətdən, əziyyətdən uzaq qaçsa əgər kim –
Bilsin, başı üstündə onun dam ola bilməz.

Şərqin ulu müdrikləri mey camı ki... söylər –
Hər horra, yaxantı dolu qab cam ola bilməz.

Ağlın nəyə getsə... dəyişib təzələnirsə,
Haqq işdi ki, Qabil donuq ehkam ola bilməz.

1991

İRADƏ

– Heyif... Onu itirdilər
 Erkən, hədə.
 Qüdrətini görmədilər,
 Qiymətini vermədilər.
 İpək idi, kövrək idi,
 Hələ çox-çox gərək idi.
 Həyasına sığındı o.
 Dostlarının yanında da
 Təvazödən sıxıldı o.
 Qalmadılar qayğısına,
 Gündə-gündə, biraz-biraz
 Ovxalandı sına-sına.
 Düşündürdü bir nəfərin
 Yanğı dolu ərzi məni,
 Düşündürdü bu sözlərin
 Məğzi məni.
 Gördüm acı həqiqəti,
 Gördüm aciz şikayəti...
 Yandı qəlbim.
 Vaxtsız solan bir baharın...
 Xəzanında... qandı qəlbim.
 Dedim:
 Fəqət,
 Hansımıza
 Əl üstündə bəxş edilib
 Nazü-nemət?
 Hansımızın səadəti
 Zərf içində hazır olub?
 Hansımızın çağrışına
 Qızıl balıq nazil olub?

1991

ƏLYERİ

Ayrı yazılır
 Əl yeri.
 Birgə yazılır
 Əlyeri.
 Min cür yozulur
 Əl yeri.
 Bir cür yozulur
 Əlyeri.

Caninin əl izi
 Bıçaq dəstəsində
 Qıfılda-açarda.
 Alpinistin əl yeri
 Sıldırım çapıqlarında,
 Uçqunlarda,
 Qayalarda,
 Dağlarda,
 Daşlarda.
 Aciz müəllimin
 Əl yeri
 Şagirdin qulağında.
 Təlimçinin əl yeri,
 Sığal izi
 Pələngin zolağında.
 Pəhləvanların əl yeri
 Biri-birinin qurşağında,
 Vıcdanı ləkəsizin,
 Həqiqəti söyləyənin,
 Adamı vaxtında ayıq eyləyənin
 Əl yeri
 Ürəyinin başında.

İblisin barmaq izi,
Lap elə barmağının özü
İki dost arasında,
İki dost savaşında.

Bir də ki, var
Əlyeri...
İşdi şayəd
Ortalığa çıxdı
Əngəl yeri
Düz də gedə bil,
Sağa da burul,
Sola da burul,
Balıq tutançın
Bulan!
Ürəyi yanançın
Durul!
Yox, bu –
Əlyeri olmadı
Bu – kara gəlmək oldu,
Adama kömək oldu,
Yerini bilmək oldu.

Əlyeri –
Nə tüstüdür,
Nə dumandır.
Tülkü deyil;
Tülkülükdən yamandır...
Ehtiyat igidin yaraşığıdır.
Əlyeri –
Qorxaqlıqla namərdliyin
Qarışığıdır,
“Birdən bir şey olar”
Deməkdir,
Nuş olmayan yeməkdir.

Əlyeri –
Azacıq aralı qapıdır
Əlüstü çıxasan, qaçasan.
Yoxsa ki, sındırıb, açasan?!...
Meydandan açıqca
Sürüşməz əlyeri.
Əskisi tüstülü kişiylə
Görüşər...
Lap o cür görüşməz
Əlyeri.
Əl çalar;
Lap o cür əl çalmaz
Əlyeri.
Alçalar;
Lap o cür alçalmaz
Əlyeri.

Damcılı bulaq yox...
Damcılı krandır
Əlyeri.
Nə bağlı, nə açıq...
Damcılar tappatap,
Di buyur,
Di baş tap!
Şahmatçı
Sındırır başını,
Fənd gəzir
Çatdıqca qaşını.
Əlyeri –
Ehtimal şəklində,
Tərəddüd içində,
Təhlükə xofunda
Didilir, qaşınır.

Bağ üçün də
 Əlyeri,
 Bağban üçün də,
 Sabahçün də
 Əlyeri
 Bu an üçün də.
 Qocası da bəyənsin
 Uşağı da bəyənsin
 Əlyeri...
 Əlyeri...
 Yuxarı da bəyənsin,
 Aşağı da bəyənsin.
 Əlyeri...
 Əlyeri...

Ya elə...
 Ya belə...
 İkiləşdin –
 Axırın
 Bimiqdar, uğursuz...
 Əlyeriylə yığdığın
 Xal ki, var
 Ucuzdur,
 Çox ucuz.

Xalq ilə danış,
 Əlyeri qoyma!
 Xalq üçün çalış,
 Əlyeri qoyma!

1991

MƏKR VƏ MƏHƏBBƏT

*“Mə`yus olma, amandır!
Mə`yus olmaq yamandır!
Namərd diləksiz yaşar,
Millətim qəhrəmandır!”*

Məhəmməd Hadi

Nə vəzn aciziyəm,
Nə qafiyə ölüsü.
Şe`rim az-çox dolanır
Gəzir eli-ulusu.
Bu deyim tərzimisə
Əfv hesab elə getsin!
Necə gəldi yazmışam –
Səhv hesab elə getsin!

Uçub-tökülən imarətlərə –
Ölüləri uçqunlar içində,
Diriləri qaçqınlar içində
Qarətlərə gülən
Məkr!
Üstümüzə gözgörəsi
Açıq-aşkar gələn
Məkr!
Yox, yox, dayan!
Yandırılan
Evlərin-eşiklərin,
Allah bilir, bəlkə də...

Yırğalanan beşiklərin,
 Zəbanəsində alışıb yan
 Məkr!
 Təbii zəlzələ fəlakətdir,
 Qurama zəlzələ cinayətdir.
 Ən əvvəl günahsız xalqım,
 Sonra da günahı olmayan
 İki xalq, iki millət
 Duz, çörək, sədaqət
 Düçar oldu
 Qarsız, çovğunsuz
 Qışa.
 Gah qaçqın,
 Gah köçkün,
 (Bu söz də təzə çıxdı)
 Deyirik,
 Gah da didərgin!
 Demirəm ürəklərdə bəsləyək
 Kin.
 Axı, dünya-aləm kor deyil.
 Yurdundan-yuvasından
 Zorla qovulmuşları
 Hamı görür
 Zor deyil.
 Mənim qəlbi yuxa,
 Mərd, günahsız xalqım.
 Heç vaxt olmayıb
 Tək-tənha,
 Arxasız-köməksiz
 Pənahsız xalqım.
 Kam ala-ala gülmə,
 Məkr!

Millətləri uçuruma aparan
Kor qılı-qala
Gülmə,
Məkr!
Sülhün-səadətin
Şahlıq taxtında,
İlin-ayın bu vaxtında
Yasər Ərəfatın
Zəfər günündə,
Gəlin Bənəzorun
Hünər günündə
İki xalqı
Biri-birinə
Yad edən məkr!
Qıraqdən baxanları
Şad edən
Məkr!
Allahı çağırən da oldu,
Nalə-nifrinlə bağırən da oldu.
– Moskva,
Siyasi Büro,
Qorbaçov! – çağırdı
Xalq.
Heç “yoldaş” deməyə də vaxt qalmadı.
Məkr!
Meydanda tonqal qarası
Qalmaqacaq,
Məkr!
Ürək və heysiyyat
Yarası qalacaq,
Məkr!
Bir də ki...

Səbri daşmış,
 Lap tutaq ki...
 Ağlı çəşmiş
 Oğullara-qızlara
 Vurulmuş böhtan yarası
 Qalacaq,
 Məkr!
 Xalqın-hökumətin
 Birlik körpüsünü
 Yandırmaq istəyən,
 Məkr!
 Ehtirasları soyutmaq
 İstəməyən,
 Dondurmaq istəyən
 Məkr!
 "Qarabağ, ay Qarabağ,
 Ana yurdum!"
 Hər azərbaycanlı
 Yolunda yana gərək, yana, yurdum!
 Məkr!
 Fikir ver, fikir!
 Sovet və cahən xalqı
 Nə hayda, nə bələda.
 İddəaçılar bu saat, bu dəm,
 Görür ki, aləm
 Həm nə müsibətdə,
 Həm nə xülyada.
 Niyyətin hara,
 Yolun da ora.
 Qarabağ sənin olmayacaq
 Ya zəlzələdən,
 Ya vəlvələdən,
 Ay günü qara!

Haqq yoldan döndü yoxdur.
Tonqallar söndü...
Ürəklərdə söndü yoxdur.
Axı, qanun da var,
Qərar da var.
Böyük rus xalqı da var.
Böyükü-küçüklü
Xalqlar da var,
Məkr!
Ruzbəhlər,
Xiyabanilər,
Nəsimilər,
Mehdi Hüseynzadələr,
Nəbilər,
Səttarxanlar ölüb məyər,
Məkr!?
Vətən çiçəkləri,
Vətən eşqi
Sarılib-solub mægər,
Məkr!?
Meydan təkçə
Qarabağ söhbəti deyil
Orada
Azərbaycan dilinin
Dövlət və səlahiyyət
Bayrağı yüksəlir!
Məkr!
Başa düş!
Azərbaycan torpağı
Xuliqanlarıyla yox,
Qəhrəmanlarıyla yüksəlir,
Məkr!

Nə olar ki:
 Bir yığın sözə baxmayan
 Kötəkləndi.
 Ancaq dəxli yoxdur.
 Daha Azərbaycan xalqı
 Biryolluq, həmişəlik
 Bu mühitdə, bu əyyamda
 Ürəkləndi,
 Ürəkləndi, məkr!
 Şahə qalxan ata
 Qamçı qaldırma,
 Məkr!
 Mərđi namərdə qatıb
 Tora saldırma,
 Məkr!
 Birini yandırır,
 Birini qandırma,
 Məkr!
 Yaltağın,
 Qorxağın,
 Kəmfürsətin
 Səmimiyyətinə,
 Xalqı inandırma,
 Məkr!
 Fələkin çərxini
 Başımızda tərsinə
 Dolandırma,
 Məkr!
 Milyonların qəzəbini
 Oyuncaq hesab edən,
 Məkr!
 Doluxsunmuş şairləri

Sadələvnh uşaq hesab edən,
Məkr!
Bıçaq saplamağa
Kürək,
Sındırmağa ürək axtarırsan,
Məkr!
Alçaq məkr!
Aciz, qorxaq məkr!
Xəbis,
Tülkü,
Çoxbilmiş
İblis
Məkr!
Hər ehtimala qarşı
Hər yerdə yerini
Şirin salan
Məkr!
Ancaq oyundan kənar da
Qalan məkr!
Adam hədələməyə
On barmağın da çatmır,
Məkr!
Bəzən ağsaqqal
Təmkininə bürünürsən
Ağlımıza batmır,
Məkr!
Qadağan saati qoyulub
Azərbaycana.
Ancaq, qoşun
Asayışı qoruduqca
Qalırsan yana-yana,
Məkr!

Əsgər balalarımıza
Daş atan
Məkr!
Qoşunların süpərinə
Çöp uzadan
Məkr!
Zəlzələnin
Yaraları,
Məkr!
Azadlıq meydanı
Tarixdə qalacaqdır,
Məkr!
Xalqın haqq-ədaləti
Qələbə çalacaqdır,
Məkr!
Erməni dönüb gəlir
Yurdu Azərbaycana,
Azərbaycanlı neçin
Bəs qayıda bilməyir
Yurdu Ermənistana.
Yurd birsə də,
Ay məkr!
Dərd birsə də,
Ay məkr!
Kimi qiymətini,
Kimi cəzasını
Alacaqdır,
Yamanlıq sənə qalcaqdır,
Məkr!
Ermənistan xalqının
Yaraları dərinidir,
Sən saydığını say,
Məsləhət göylərindir.

Zəlzələ hər yerdə ola bilər,
Məlhəm,
Kömək,
Birlik,
Qardaşlıq əli
Millətlərindir,
Məkr!
Millətlərin birliyi,
Fələkdən öc alacaq.
Viranələr yerində,
Kaşanələr ucalacaq.
İstəsən də,
İstəməsən də,
Məkr!
Həsdəsən də
Həsdəməsən də,
Məkr!
Zəlzələ tufanında,
Göz yaşı ümmanında,
Sirayət çevrəsində,
Çaşqınlar dövrəsində
Rijkov dayanıb
Mətin.
O söz verir,
O və`d verir,
O hökm edir,
O inandırır,
O qanadlandırır,
Adından danışır
Möhtəşəm bir
Ölkənin,
Mehriban millətlərin

Sarsılmaz bir dövlətin,
Adından,
Adından!
Məkrin qurduğu qurğu
Öz başına tökülür.
Məkrlə məhəbbətin
Bu qəribə, ecazkar
Heyrətli döyüşündə,
Dəhşətli döyüşündə
Məhəbbət qalib gəlir,
Məkr geri çəkilir.

1989

QIZILGÜLLƏR, QƏRƏNFİLLƏR

Bakıya qayıdarkən yoluüstü Türkiyənin Samsun sahil şəhərində gecələməli olduq. Otelin ağ marmar pilləkənlərinə – ayaqlarımızın altına qızılgülər səpilməşdi.

Gözüm qorxmuş qərənfeldən
 Görəndə qan olur könlüm.
 Şəhidlər sinəsitək
 Gör necə
 Şan-şan olur könlüm.
 Qərənfil ki... deyil bunlar
 Qızılgüllərdi ki... eyzən
 İradəm xaricində
 Ürpəşib,
 Həm diksinib
 Nalan olur könlüm.
 Bizi Samsunda Türk dostlar
 Çıxıb pişvaza güllərlə:
 Qərənfil qanlı yaddaşım,
 Qızılgül qanlı göz yaşım
 Həmi...
 Heyran olur könlüm,
 Həmi...
 Viran olur könlüm.
 Qərənfil də,
 Qızılgül də
 Gözüm yaşıyla süslənmiş...
 Şəhidlər lələzarını
 Anıb giryan olur könlüm.
 Gecə yarısı... görüb əlvanlığı
 Dəhşətlə sarsıldıq...

Gecə yarıydı həm onda
 Dübarə qan olur könlüm.
 Qızılgül
 Qərənfil
 Eyni dərdin,
 Matəmin rəmzi
 Və həm də eyni birlik ki...
 Türklə bir can olur könlüm.
 Dilim birdir,
 Dinim birdir,
 Ayım bir, ulduzum birdir.
 Qovuşur fəcrimiz fəcrə
 Şəfəqli dan olur könlüm.
 Qərənfil al,
 Qızılgül al
 Baxıb heyran olur könlüm.
 Boyanmışdır ala Samsun,
 Boyanmışdır ala Bakı.
 İki alın arasında
 Dönüb əlvan olur könlüm.
 Kimin şəninə
 Dastanlar qoşur
 Tarix boyu millət?!
 Qızılgül
 Qərənfil birliyi –
 Dastan olur, könlüm!
 Bakı ümmanlıdır,
 Samsun da ümmanlı,
 Gəl, ey Qabil,
 Bu ümmanlar arasında
 Dönüb ümman olur könlüm.

1990

YAĞMURDAN QAÇAQ

Qardaşlığımız
Başacan olsun!
Sözümüzün əvvəli də,
Axırı da
"Can!" olsun.
Yox-yox qorxuram
"Can" sözündən.
Qardaş qardaşın
Heyranı olmaz,
Qurbanı olar.
Qardaş qardaşa
Başını verər...
Yenə az olar.
Qardaş qardaşa
Bəs gözgörəsi
Siftə bismillah
Payəndaz olar?
"Anamın kitabı"nı
Açaq.
Yağışdan çıxmışıq
Yağmurdan qaçaq!..

1992

BU MEYDANI TƏRK ELƏ

İçin boş, cibin dolu,
Qarnın tox, gözlərin ac.
Yeri get, üzüsulu
Yoxdur özgə bir əlac.

Yığdığın olsun sənin,
Əl-qol ölçüb qaynama.
Bu gün Xalqın, Vətənin
Taleyilə oynama!

Boşboğazlıq eyləmə,
Gəl, qulaq as sözümə. –
Bəs biz kimik? – söyləmə,
Kül üfürmə gözümə.

Yaxşıdır tək-paranız,
Çoxlarınız zaydı-zay.
Yox mərdliklə aranız,
Siz xalq elçisi? Ay-hay...

Kişidə qeyrət olar
Millətə sədaqətlə.
Millətə xidmət olar,
Millətə xəyanətlə?!

Parlamanda çoxluğun –
Hər yanda azlığımdır.

Mikrofonda çoxluğun –
Meydanda azlığımdır.

Sən də mənimsən, fəqət,
Dolaşma əl-ayağa.
İstefanla xidmət et
Bu yurda, bu torpağa.

Qabaq... mürɡü döyərdin
İndi hay-haraydasan.
Şöhrət dərdidi dərdin,
Bədbəxt, sən nə haydasan?!

Zaman başqa zamandır
Yığ şələni-küləni.
Bu başqa imtahandır
Axtarır başbiləni.

İşim yoxdur səninlə,
Balan var, külfətin var;
Fəqət milləti dinlə
Əgər ki, qeyrətin var.

Yerini ver kəlləsi
Tap-taraz oğlanlara.
Yerini ver nəfəsi
Bahar-yaz oğlanlara.

Yerini ver Vətənin
Cəngavər övladına.
O yetişsin həm sənin,
Həm Vətənin dadına.

Yerini ver halalca
Milyonçuya, varlıya.
Yerini ver lap öncə
Kara gələn karlıya.

Yerini ver sabahın
Sabahını görənə.
Yüksəlişin, rifahın
Ünvanını verənə.

Hansı saziş, danışıq
Səninlə baş tutası?
Beynin paslı, bulaşlıq
Fikrin kimə çatası?

Çox-çox qurğuya varıb,
Çox çıxdın çox əməldən.
Saman çöpü axtarıb
Özünü salma əldən.

Səninlə qalmaq olmaz
Bu dəryanın üzündə.
Qələbə çalmaq olmaz
Biləcərin özündə.

“Bəlkə də qaytardılar”
Xülyasını dərk elə.
Vəkalətini qaytar
Bu meydanı tərk elə.

1991

ACILIQ

Camaat nə yaman acıdil olub
Adamlar nə yaman kobudlaşblar.
Cücülər-mücülər dönüb fil olub
Yoluq sısqalar da coşub-daşblar.

Kişilər sərt olub çətində-darda,
Sərtlilik də mərdliyin bir əlaməti.
Dolanmaq olmayır dükan-bazarda
Heç kəs də heç kəsi eşitmir qət`i.

Ağır vəziyyətin ağır yükünü
Səbrlə, sükutla daşımaq gərək.
Biri-birimizin didib tükünü
Yoxsa xoruz kimi gəl, dimdikləşək?

Çaxmağı çəkilməmiş tufəngə dönüb
Uşaq da, qoca da, qız da, gəlin də...
Hamı bir-biriyçin həvəngə dönüb,
Həvəngdəstə tutub hamı əlində.

Düşmən öz işində, öz əncamında,
Sən də durub indi təkələnirsən?!
Xalxın – camaatın bu məqamında
Gədə, dörd dövrənə kəkələnirsən?

Pendirin dadına baxan gəlini
Sən rüsvay elədin dükan içində.

Pendir bıçağıyla zəhər dilini
Vallahi, kəsərdim bir an içində.

Hamı siyasətçi, hamı diplomat...
Əşşi, nə Stalin, əşşi, nə Çörçill...
Gündüz meydan sula, gecə rahat yat
Nə Şuşa, nə Laçın vecinə deyil.

Qızıl qiymətinə ət satır qəssab
Xalqı cəmdək bilir qənarələrdə.
Pişik qabağına ət atır qəssab
Görməmiş dəm alır idarələrdə.

Brilyanta dönüb adicə bir həb
Heç kimə dəxli yox, ya öl, ya da qal.
Əczaçı təhqirə fəvrən dotələb,
Kişisən, bir sözü təkrar xəbər al.

Acıq – acizlikdir, başa düş, başa,
Tökmə acığını mənim üstümə.
Ayıbdır, nöqtə qoy dava-dalaşa
Durmayım qəsdinə, durma qəsdimə.

Kaman gərilməsə, ox uça bilməz,
Ayrıdı gərginlik, ayrıdı codluq.
Millət bu ovqatla yox, uça bilməz
Qanada bağlanmış daşdı kobudluq.

Gün yoxsa əriməz Murovun qarı.
Bu qar – öz xoşuna əriyən deyil.
Silaha döndərin danışmaları
Danışiq – bu qarı kürüyən deyil.

Vətən torpaqları tapdaq altında –
Biz də tapdalayaq öz-özümüzü?!
Vətən torpaqları tapdaq altında –
Düşməyə göstərək öz gücümüzü!

1993

GÖR BİR KİMİ KİMİNLƏ

(bir tele-dialog barədə...)

Yaraşığı vacib deyil
 Kişi sifəti üçün.
 Kişilik vacib gərək
 Kişi xisləti üçün.
 Vacib deyil kişilər
 Danışsın qılığ ilə –
 Nə isti, nə də soyuq
 Mülayim, ilğ ilə.
 Kişi sərt də danışar,
 Kişi pərt də danışar.
 Allah nə yaman kəsib
 Hər şeydən qismətini.
 Nə eybəcər göstərib
 Zahiri-surətini.
 Nə bədtəhər göstərib
 Batini-xislətini.
 Əsəblərə ilişən
 O caynaq sualların,
 Ucları iti-iti,
 O qarmaq sualların
 Sənin biclik bildiyin,
 Sənin müdrik bildiyin
 O axmaq sualların
 Badalaq sualların
 Açıb tökdükcə səni,

Bir az da gödəltdikcə
O gödək düşüncəni
Sənin qıl verəninə,
Sənin dil verəninə
Yazığım gəlir ancaq.
Tüfənglərinə əcəb
Çaxmaq seçiblər, çaxmaq.
Sən kimi dolaşdırır,
Sən kimi çaşdırırsan?
Qızıl balıq tutmağa
Kürü bulaşdırırsan.
Tənginəfəs eyləyib
Bu cıdırda mərdi sən,
Millətin nəzərində
Etibardan salmağa
Çalışırsan, a məl'un,
Kəfən geymiş
Fərdi sən?!
Kür ləngərlə axdıqca
Qalırısan yana-yana.
Allah, insafın olsun...
Gör bir kimi kiminlə
Çıxardırısan meydana?!
Çıxarırsan ekrana...

1992

HƏLƏ İŞLƏSİN...

Məşə içilə üzü yuxarı
 Bir atlı gedir dağlara sarı.
 Yüku kitabdır, ayrı şey deyil,
 Getdiyi tarix otuzuncu il.

Qadir müəllim bayaqdan bəri
 Yadına salır ötən illəri.
 Bu kəndə gəldi, getdi gəncliyi,
 Gənclik yolunda itdi gəncliyi.

Çay qırağında köhnə dəyirman
 Təzəydi bura o, gələn zaman.
 Otuz qış keçib, otuz da bahar,
 Şüşəyə dönüb yosunlu daşlar.

Müəllim çayın seyrinə dalır,
 Həyat yolunu yadına salır.
 Baxır, düşünür, düşünür, baxır.
 Bir sual onu yandırır, yaxır.

Siyahılardan adı pozulur,
 Pozulan yerdə belə yazılır:
 "Medala düşmür, orden heç olmaz.
 Hələ işləsin, işləsin bir az..."

1958

BİRDƏN ELƏ BİLƏRSƏN Kİ...

Leninin abidəsi söküləndə...

Bu işlər, bu əməllər
Sənin əməlin deyil.
Uçurulan-qırılan,
Götürülən heykəllər,
İtirilən heykəllər
Sənin heykəlin deyil.
Bu mizan, bu tərəzi
Sənin tərəzin deyil!
İnqilablar meydanı
Sənin ərazin deyil!
Birdən lovğalanarsan,
Çaşarsan, dili-qafil!
Gur ocaqda süd kimi
Daşarsan, dili-qafil!
Bu quruluş sanarsan
Mitinqinlə yığıldı.
İmperya axırına
Mitinqinlə çıxıldı.

Partiyanı bərqərar
Eləyən sənmi oldun?
Partiyanı tarimar
Eləyən sənmi oldun?!
Bu oraqlı-çəkicli
Bayraq səninkiydimi?

Bu sabun köpüyündən
 Növraq səninkiydimi?!
 Mavzoley, Qızıl Meydan
 Bu amirlik – bu qan-qan
 Birdən elə bilərsən
 Sözlənlə bədnam oldu?
 Bu səltənətin günü
 Sözlənlə axşam oldu?
 Özünü öyərsən ha..!
 Döşünə döyərsən ha..!

Nə həyəcan, nə təlaş,
 Nə cəbhələşmə, savaş,
 Nə yaxşı prezident,
 Nə yaman prezident,
 Nə Baş nazir, Baş Sovet,
 Parlaman, prezident,
 Nə Blok, nə İstiqlal?
 Bu Qırmızı cah-cəlal
 Bizim iradəmizlə
 Dağılıb getdi məgər?

Əl uzada bilərdin
 Leninin heykəlinə?!
 Moskva dağ basardı
 Xalqımızın əlinə.
 Leninin sahibi rus,
 Rusdur heykəltəraşı.
 Onundur məsləhət, sus!
 Ay naşı, olma naşı!
 Zirvələrə rəhbərin
 Adını yazan da o,

Daş-divardan rəhbərin
Adını pozan da o.
Amandır, uyma canım
Yalançı cəsarətə,
Düşmə təzə tələyə
Bir başqa əsarətə!

Sən yazmışdın pozaydın
Partiya tarixini?!
Kirovların adına
Öz xoşunla qoymuşdun
Yüz kəndi, yüz şəhəri,
Hər döngəni, hər tini,
Lap az qala hər hini?!
Nə köp, nə şiş, nə fülən.
Daim ütülənmisən
Get yenə də ütülən!
Get öz başını saxla!
Get öz gününü ağla!
Ölən kitablarını
Xəcalətlə varaqla!
Get, başını itirən
Çaşqınlarına hönkür!
Get, cildini dəyişən
Satqınlarına tüpür!

Millət öz şəhərinin
Qaytaranda adını,
Cütbaşlı qartalının
Tacını, qanadını
Durub onu danladın.
Sən Gəncənin adını

Həsərdən yana-yana
Qaytaranda özünə
Sankt-Peterburq uzaqdan
Üfürdümü gözünə?!
Sənə şərəf gətirdi
Bu əttökən etiraz?!
Başına nə gəldisə
Yenə azdır, yenə az.
Yumruğunu alnına
Dayayıb xəyala dal
Nə hay-küy, nə qalmaqal?!
Bax soluna-sağına –
O qanlı Cavad xanın
O qanlı bayrağına.

Sən heç deyə bilərdin:
– Lenini Mavzoleydən
Tez olunuz, çıxarın.
Anasının yatdığı
Qəbristana aparın!–
Azərbaycan torpağı
Qəbristana dönərdi...
Bircə bu sözə görə.
Yaxamızı yırtmayaq,
Döşümüzə döyməyək,
Özümüzü öyməyək
Heykəl qalaqlarından
Yayılan toza görə.

14 sentyabr, 1991

QƏZETLƏR

Qəzetlər çoxalır, söz ucuzlaşır
 "Sözün də su kimi lətafəti var".
 Əndazədən çıxır, həddini aşır
 Kor qəzəb, kor nifrət, kor ehtiraslar.

Açaq gözümüzü, kor olmayaq gəl!
 Axı, tapdayırıq öz-özümüzü.
 Gəl, yazaq tutarlı, danışaq gözəl
 Əyri yozmasınlar düz sözümüzü.

Fikir üstün gəlsin fikirə, neynək
 Əlbət ki, gen olar məsləhətli dön.
 Xalqa sərrast ağıl, düşüncə gərək
 Sözünlə qanad aç, zirvələrə qon!

Sözünlə dərənin dibinə enmə,
 Gəlsin göz önünə Zərdabi kişi...
 Şüşəyə daş atan uşağa dönmə!
 Nədir qəzetlərdə xoruz döyüşü?..

Qovduq Nəzarəti... yaxşı eylədik
 Qoy vicdanlar olsun onda nəzarət.
 Bəs belə danışdıq? Belə söylədik?
 Bəs tülkü bəy olsun, dərə də xəlvət?

Qəzetlər zamanın əks-sədası
 Orda gəldi-gedən qurdalanmasın.
 Kövrək istiqlalın böyük mənası
 Xırda hisslər ilə xırdalanmasın.

1993

İDDİA VƏ İSTEDAD

*Bilməmək eyb deyil –
Bilmədiyin bilsə kişi...
məşhur kalam*

İddiası çox, istedadı az.
Əsəbi alt-üst, beyni-başı qan.
İşi-peşəsi üsyan, etiraz
Nə üzündə üz... nə canında can.

Arzusu böyük, nəqşəsi gözəl,
Fikri işıqlı, niyyəti aləm.
Ancaq neyləmək, nə etmək, di gəl,
İlhamı sönük, şe`riyyəti kəm.

Şe`riyyət – şe`r deyildir təkcə,
O, qələm sehri, sənət meyarı.
Nəfəsin xəfif mehçə... küləkcə...
İddian... tufan iddiaları...

Elə bilirsən haqqın danılır?
Nə insaf qalıb, nə də ki, mürvət.
“Dərin kəlamın” dayaz sanılır
Sənətə kimdir verən ki, qiymət.

Yazıb-pozmağa, əzaba qalsa –
Möhkəm iradən, dönməz inadın.
Kitabın çıxır... kitaba qalsa –
Kitabın çıxır... çıxmayır adın...

Onunla üz-göz, bununla savaş
Belə yazarlıq nahaqdır, nahaq.
Bu ovqat ilə axı, a qardaş,
Yazdıqlarından kim zövq alacaq?!

Bəs hanı sənin bəsirət gözün?
Bu istedadın, bu da iddian!
Heç nə demirəm, nə olar özün
Bir yol özünə baxsan kənardan.

Baxsan görərsən qorxunc uçurum,
Qaralır sənin qarşında eyvah!..
Sən camaata eləmə hücum,
Uçurumu keç, oğulsan hərgah.

İstedadınla iddian salıb
Bu uçurumu yolunda sənin.
Demə ki, bədxah pusquda qalıb
Sağında sənin, solunda sənin...

1987

UMU-KÜSÜ NAHAQDIR

Kərpic nədir?
Ömrümün sarayından
Daş qopur
Bağımdan payız köçüb...
Ocağıma qış qonur.
Əzrayıl olmasa da
Çiynimə bir xəbərdar,
Bir qorxulu quş qonur.
Ömrümün dəryasında
Zorla işarır mayak.
Onu bu qaranlıqda
Kim seçib tanıyacaq?
Gəmilər saymazyana
Ötüb-keçir... bu, haqdır...
Uzaq fit səslərindən
Umu-küsü nahaqdır.

1992

BU Kİ ELİN SÖZÜDÜR...

Bu el sözüdür, baba,
Köhnə yurd, köhnə oba.
Köhnə yer, köhnə ocaq –
Sənin qədir-qiymətin.
O xeyir-bərəkətin
O adın, o şöhrətin
Təzə yurda köçəndə,
Təzə ocaq çatanda,
Təzə yerdə yatanda
Bilinir ancaq...

1990

MƏN MƏNƏMSƏ

*“Kirpi” jurnalının aprel nömrəsində “Adam utanır”
adlı redaksiya felyetonunu oxudum...*

Daş daşa, dırnaq daşa,
Kirpi lələ!
Bəli də!
Siz savaşa, biz tamaşa,
Kirpi lələ!
Bəli də.
Bu gözəl el kəlamı
Zərbi-məsəldir – bilirəm.
Məğzi müdrük,
Deyimi – şe`ri
Gözəldir – bilirəm.
Doğrudur məsləhətin,
Haqdı iradın bu saat.
Bizdədir cümlə-gözü
Doğmanın-yadın bu saat.
Nəyə lazım bu didişmə,
Kimə xoşdur bu savaş?!Qanlı qırğınlara
Məruz ikən el,
Kirpi dadaş!
Qoy götürsün payını
Hər kişi öz fəhmi ilə.

Qoy fəqət, qamçıləsın
Lovğanı,
Bədgümanı,
Biimanı,
Haqsızı da,
Böhtanı da,
Nadanı da
O ulu Sabirimın
Öldürücü zəhmi ilə!
Millət öz başbiləni
Zənn eləyirsə bizi bəs
Düz deyirsən, nəyə lazım
Basabas,
Həm kəsəkəs?
Özü də böylə
Şəraitdə – məqamda.
Özü də böylə
Əlahiddə məqamda?!
Qoşulub çağırışına
Şeytana lənət deyirəm.
Hər qələm əhlinə
Hər barədə hörmət deyirəm.
Ancaq öz vicdanını
Qənşərinə qoysun hərə
Deyirəm söz məsəli,
Kirpi lələ, bəli, bəli,
Dönməsin Qabil üçün
Zalimə,
Bəs Habil üçünsə
Nökərə.
Nə ucaldaq eləcə,
Nə alçaldaq beləcə.

Nə şişirdək,
 Nə kiçildək!
 Nə yandıraq,
 Nə qandıraq...
 Xalları, pərdələri
 Bir-birinə qatmayağın!
 Xalqa yalan satmayağın!
 Üstümüzə lilli çamır
 Atmayağın!
 Dayanıb durduğumuz yerdə, baba,
 Gəl, günaha batmayağın!
 Harda görsək, kəsəyin
 Barmağını şeytanın!
 Qaldıraq bayrağını
 Vicdanın!
 Bal tutur arı, dayan,
 Sən çöp uzatma pətəyə!..
 Şair ilhama gələrkən
 Əl aparma kötəyə!
 Qaldıraq şöhrətini
 Şövq ilə şe`rin-sənətin!
 Gəl, verək qiymətini
 Zövq ilə şe`rin-sənətin!
 Mən mənəmsə çəkirəm
 Çağrışına qol, Kirpi.
 Bəd işə, bədxah işə
 Verməyəlim yol, Kirpi.

26 may, 1993

OYUNCAQLAR

Oğlum Mahirə

Neçin belə
Ələk-vələk eləyirsən
Ev-eşiyi?
Bu sandığı,
O yeşiyi?!..
Dırmaşırısan nərdivana
Boylanırısan gah o yana, gah bu yana?!
Nədir elə əlindəki
O toz basmış,
O çat kəsmiş,
O pas atmış
Oyuncaqlar?
Nədir elə əlindəki
Həm də gör ha...
İndiyədək təzə qalan,
Elə bil ki, mağazadan
Lap bu saat təzə gələn
Oyuncaqlar?!
Ağzımda ki
Mən oyuncaq deyirəmsə
Mənasızdır bu sualım.
Gərək səndən
Mən ayrı şey xəbər alım:

...Uzaq-yaxın diyarlardan,
Dükənlərdən-bazarlardan,
Uzaq-yaxın şəhərlərdən,
Uzaq-yaxın səfərlərdən.
Bir həvəslə, həyəcanla
Şən əhvalla, xoş gümanla
Əlvən-əlvən oyuncaqlar
Uşaq yox ey...
Lap böyüklər heyran-heyran
Oyuncaqlar,
Hədiyyələr
Oğlum, bu gün gərəyindir
Sənin məyər?!
O yamyaşıl kapron yolka,
O paltarı neylon kukla.
O multfilm cihazı da,
Venesiya kolazı da,
O Qahirə tapançası.
O qiyamət motosikli
Lap müsibət motosikli,
Mən Romadan gətirmişəm
Üstündəki polis aləm...
Səninkidir bütün bunlar
Gözlərimdə nə təəccüb
Könlümdə nə giley-güzar...
Yoxdu sözüm,
Hara uçub getdi illər?
Gözdən itən
Durnaları axtarantək
O illəri gəzir gözüm...
Təntənəli ad günlərin
Göz önümdən gəlib keçir.

Hamı sənin şərəfinə,
Hamı sənin sabahına,
Yəni bugünkü gününə
Sağlıq deyir, badə içir...
Bağlamalar qalaq-qalaq,
Hədiyyələr qucaq-qucaq
Bəs nəyinə lazım axı
Bax bu saat bu oyuncaq!
Yoxsa dönüb
Uşaq olmaq istəyirsən,
Bir də uşaq?!
Dedin: – Ata,
Uşaq olmaq istəmirəm,
Uşaqlara aparıram.
Hə, yadına düşdümü ki,
Yığıb hara aparıram?
Yığıb kimə aparıram?!
Həm Suğraya aparıram,
Həm Bəyimə aparıram.
Bah atonnan, işə bax ha!..
Nəvələrim lap yadımdan çıxmışdı ki...
Buna sözüm yoxdu daha...

27 dekabr, 1993

QARIŞIBDIR

Haqqın yoluna
Gəldin-gəlmədin –
Bir şeydi bu gün.
Haqqın yolunda
Öldün-ölmədin –
Bir şeydi bu gün.
Qarışıbdır ağ
Qaraya, – gedir.
Allah, bu məxluq
Haraya gedir?!

25 dekabr, 1993

AY BALAM

Sifətini görəntək
Qaraldıram ekranı.
Ekran heç...
Təki
Qaralmasın adamın qanı.
Səsin nə kişi səsidir,
Nə arvad səsi.
Pah atonnan
Yaltaq yiyəsi.
Nə olub ey
Eşidin, ay dağlar, heyyy!
Sizi mənim gözümdə
Təpəyə döndərdi
Bir zaman
Sizin suyunuzu içmiş
Bu adam.
Ay balam,
Ancaq,
İnsafən
Qabaq belə deyildin sən.
Hiddətin hiddət idi.
Ülfətin ülfət idi.

1992

NANƏCİBLİK

Sən deyildin fəxri adçın
 Boğaz darta, n,
 Yaxa yırtan?
 Rüşvət verən,
 Adam salan,
 Qapı döyən,
 Abır tökən,
 Diş ağardan,
 Boyun əyən?!
 İndi durub fəxri ada
 Lağ edirsən?
 Ay nanəcib,
 Xalq görmür ki,
 Ağ edirsən?
 Fəxri adın həsrətilə
 Yana-yana,
 Kimi, kimi gətirməzdin
 Daha cana?
 İndi ağız büzə-büzə danışırsan
 Fəxri adı verənlərin qarasına...
 Gəzə-gəzə danışırsan. –
 İqtidarın nəzərində
 Camaatın gözlərində
 Kişi adam olmaq üçün?!
 Təzə bir ad almaq üçün?!

1992

SÜKUT

Vağzaldan ayrılıb gedəndə qatar
Ardınca baxarıq səssiz-səmirsiz.
Sükut qəlbimizdən daştək asılar
Bir dostu torpağa tapşıranda biz.

Sükut var lal olar... sükut var dinər.
Sükut narazılıq, razılıq, bəli.
Sükut vicdandakı yağına dönər.
Yandırar dodağı, yandırar dili.

Sükut var yüngüllük əlamətidir,
Yelkənə çevrilib çıxar ümməna.
Sükut var bataqlıq kəsafətidir,
Sükut var eyhamlı, sözaltı mənə.

Sükut var güllənin, xəncər-bıçağın
Önündə qranit heykəltək durar.
Sükut var dovşandan betər – qorxağın
Önündə qısılib boynunu burar...

Yoxla yaddaşını, vicdanını sən,
Gəlsin göz önünə tutduğun min iş.
Xatırla: neçə yol sükut etmişən
Nə yerdə... sükutun gərək deyilmiş.

Sükutun içində əgər boğulsa
Gedib səsin-ünün heç kimə çatmaz.
Əgər sükutuna aləm yığılsa
İtib səsin-ünün heç yerdə batmaz.

Rəzalət salmasın çox da küy-kələk
Haqsızlıq yetməmiş, yetməz sübuta.
İnsan müdrikləşər – daldıqca ürək
Qızıla bərabər müdrik sükuta.

25 may, 1978

DƏYİŞ GÖRÜM, QUR GÖRÜM

Bu öküzü döndər görüm marala,
Göstəriş ver, ilan-əqrəb çalması!
Qoyma günəş qürub çağı sarala
Hökm çıxart, balıq suda qalması!

Adamları adamlara calaq et,
Beynimizdə hüceyrəni dəyişdir!
Qart tülkünü süd qoxulu uşaq et,
Eynimizdə onu, məni dəyişdir.

Yad sinədə çırpınmayı yad ürək,
Qurulmamış saat kimi dayanır.
Bu saati sən yenidən qur görək
Qızası – göz gördüyünə inanır.

Yenidən sal bu şəhəri, bu kəndi!
Sök evləri, tik evləri təzədən.
Yenidən çək bu bərəni, bu bəndi!
Hər şey təzə. Özün necə? Təzəsən?!

İməcilik – səliqədir, sahmandır,
Misilsizdir camaatın zəhməti.
İməcilik – hünərdir, imtahandır,
İməcilik – vətəndaşlıq xidməti.

Bu söhbətin dəxli yoxdur daxilə...
Fitrətdə kaş iməcilik olaydı.
İməcilik zahirə müdaxilə
Batində kaş iməcilik olaydı.

Düşüncəni yenidən qur, qur görüm!
 Şüurda gəl, yır-yığış et, sil-süpür!
 Pozğunluğun qabağında dur görüm!
 Bu söz-söhbət sözdə asan görünür.

Adamlığa nə qeyd-şərt, nə qərar
 Canım-gözüm! Adam adam olar də...
 Adam deyil? Kimdir külli-ixtiyar?!
 Adamlıqsız adam düzdə qalar də!

Qadağanla fənalıqlar sovuşmaz,
 Bir qadağan başqa bəla gətirər...
 O şeylər ki, insanlığa yovuşmaz
 Yovuşdursan əcayiblik bitirər.

Övlad kəsir ata-ana başını
 Bu bəlaya yeni tədbir tək görüm!
 Qoyma qalsın daş üstündə daşını
 Bu əxlaqın hörgüsünü sök görüm!

Yenidən qur namussuzu, arsızı,
 Yenidən qur, pişik dönsün pələngə.
 Yenidən qur yarıtmağı, karsızı
 Zurna fülə ikiüzlü dürəngə!

Pəncərənin şüşəsinə gün düşər
 O boyanar özgə nurun bərqinə.
 Brilyant da öz içindən nur çilər
 Onun da var, bunun da var fərqinə!

Get, yenidən götür, ərit şüşəni,
 Aşqarına nə qatırsan qat ki, qat...
 Valeh etməz cəlvəsilə o səni
 Gün çıxmasa parıldamaz, yıxıl yat!..

Düz ilqarın nə köhnəsi, təzəsi
Kişi sözü korşalmayan kəsərdi.
Etibarın nə köhnəsi, təzəsi
Adət adət, şakər elə şakərdi.

Ana südü, Vətən eşqi, sədaqət
Kürreyi ərz dolandıqca qalandır.
Köhnə getdi, yeni gəldi bu söhbət
Gəldi-gedər, haydı-küydü, yalandır.

Uzaq, köhnə, ulu, qədim Nizami
Günü-gündən tərəvətdir, tərəvət.
Dahilərin bircə fikri, kəlamı
Yeniliyə əsrlərlə kifayət.

Köhnə demə Nəsimiyə, Babəkə.
Təzə demə bığıburma qorxağa!
Eşq olsun o əqidəyə, məsləkə
Rəməzə dönüb, çevrilibdir bayrağa.

Bu öküzü döndər görüm marala,
Göstəriş ver, ilan-əqrəb çalmasın!
Qoyma günəş qürub çağı sarala,
Hökm çıxart, balıq suda qalmasın!

Həyat özü cilalayır insanı,
Yaxşı yaxşı, naşı naşı yerində.
Get imzala əlli cürə fərmanı...
Saxsı saxsı, kaşı kaşı yerində.

20 noyabr, 1986

YUXU HƏSRƏTİ

Baxdım sola,
Baxdım sağa.
İtdi güman,
Öldü ümid.
Döndüm
Kövrək
Bir uşağa,
Yuxulara
Qaldı ümid...
Yuxu deyil
Yatmaq hələ.
Min bir gecə
Yuxuları
Gərəkdir ki,
Özü gələ.
Yuxu sənin
Həsrətini
Bilmir axı.
Axı, yuxu
Sifarişlə
Gəlmir, axı...

04.01.1999

SÜNİ ZƏLZƏLƏ

Təbii zəlzələ
Fələk söhbəti.
Təbii zəlzələ
Fələk dəhşəti.

Təbii zəlzələ
Allah bəlası.
Bir Allah qəzəbi,
Allah cəzası.

Süni zəlzələ də
Deyirlər ki, var.
Hələ azmış kimi
Müdhiş sınaqlar.

Səhrada,
Dəryada,
Aranda, dağda,
Neçə məmləkətdə,
Neçə torpaqda.

Bəli, bu sınaqlar
Bir yana hələ.
Hələ üstəlik də
Süni zəlzələ...

Bu süni zəlzələ
İnsan işidir –
Sarı iblis işi,
Şeytan işidir.

Yox, süni saymıram
Mən bunu qəti.
Yox, mən tanımıram
Süni nifrəti.

Yox, yox, bu təbii
Qəzəbdi, kindi.
Qanlı sifarişlə
Püskürür indi.

Bu da bir elmdir,
Amalı qara.
Nifrət qara-qara
İxtiralara.

Neçə-neçə xalqın,
Neçə millətin,
Tələsi... torudur
Süni zəlzələ.

Təpədən dırnağa
Silahlıların,
Təbii zorudur
Süni zəlzələ.

09.02.1999

İKİ KÖRPÜ, İKİ YOL

Kür üstündə iki körpü yan-yana,
Körpülərdən keçir yollar Salyana.
Nə Salyana?
Lap İrana,
Turana.
Bir körpünün
Yolu bağlı haçandır,
Bir körpünün
Yolu açıq, rəvandır.
Bir körpünü
Saxlayıblar təmirə,
Təmir qalıb namüəyyən əmirə...
Bir körpüdən gethagetdi,
Gəlhagəl...
Dayaqları təzə, möhkəm, çox gözəl.
Bizimkidir
Açıq-bağlı körpü də,
Uçuq tağlı,
Təmtəraqlı körpü də.
Mənim gözüm
Ayrı şeydə qalıbdır.
Bağlı yolu gör nə günə salıbdır
Qaşla-gözün arasında
Ot-alaq...
Nəyi desən bax belə
Ot basacaq!

Gəlimsizlik-gedimsizlik yamandır.
 Qapımızdan ayaq üzmə,
 Amandır!
 Kəsildikcə yoldan-izdən səs-səmir,
 Xəyalıma heç bilirsən nə gəlir?
 Yada düşür
 Unudulmuş məzarlar...
 Unudulmuş məzarların
 Yolunu,
 Cığırını
 Bax belə, kol-kos basar...
 Yada düşür
 Atılmışlar,
 İtmişlər,
 Dam-daşında
 Bir qarış ot basmışlar...
 Yada düşür
 Unudulmuş sənətkar,
 Yada düşür
 Açılmamış kitablar...
 Bağlı körpü –
 Tikanlı, qanqallı yol.
 Bir lazımsız
 Pirani timsallı yol.
 Yada düşür
 Unudulmuş haqq-say,
 Haqq-salam,
 Əhdi-vəfa,
 Duz-çörək.
 Yada düşür
 Bax bu bağlı körpütək.
 Kür lal axır...

Zaman kimi axır o.
Körpüləri süzür
Altdan yuxarı
Ot basmışla, ayna yola
Baxır o.
Kövrək-kövrək
Doluxsunur suları.

12.09.1998

SƏMİMİYYƏTLƏ

Məni güldür də,
 Həm ağlat da
 Səmimiyyətlə.
 Məni dondur da
 Və çağlat da
 Səmimiyyətlə.
 Məni susdur da
 Və lal et də
 Səmimiyyətlə.
 Məni hər əmrə
 Mahal et də
 Səmimiyyətlə.
 Məni dindir
 Və dilimdən də
 Söz al asanca
 Neynəyək.
 Lap tora sal, sal da
 Səmimiyyətlə.
 Fəqət aldatmağı
 Səhv salma.
 Təmiz niyyətlə
 Zarafat etməginən əsla
 Səmimiyyətlə.
 Bu fəna işlərə
 Varmaz da əlin,
 Varmaz axı

Ürəyin vursa əgər,
Vursa
Səmimiyyətlə.
Yox olar
Buynuzu qarnında olan
Maskalılar
Bircə anlıq
Yanaşı dursa
Səmimiyyətlə.
Yox sözüm, gəl mənə
Ərk eylə
Səmimiyyətlə –
Elə ərk başdan-ayağa ki,
Səmimiyyətdir.
Saflaşarsan,
Bunu dərk eylə
Səmimiyyətlə.
Xoş üzə, xoş sifətə,
Xoş dilə möhtacam mən.
Xoş dinə, xoş danışa
Hamı
Səmimiyyətlə.
Bala dönsün zəhərin
Tamı
Səmimiyyətlə.

04.09.1998

AYIL

Gücün gözünə çatır,
Bax nə qədər baxırsan,
Süz nə qədər süzürsən.
Gücün sözünə çatır,
Qoş nə qədər qoşursan,
Düz nə qədər düzürsən.
Gücün xəyala çatır,
Dal nə qədər dalırsan.
Öz aləmində cavan
Qal, nə qədər qalırsan.
Avtobusda gözəllər
Sənə yer verir, ayıl!
Ayıl,
Ayıl, ay öz-özünə
Hayıl-mayıl.

10.02.1999

YAN, ÖLMƏ

Sən məni danırsan,
Dana-dana yanırısan.
Nə qədər istəyirsən
Dan.
İstəyirsən lap
Kül olunca yan.
Nə cinsən, nə şeytan,
Böyük Sabir demişkən
Müsəlmansan da müsəlman...
Mənə ləzzət verir,
Dad verir,
Bir az da vüsət,
Bir az da
Qol-qanad verir
Bilə-bilə
Danmağın,
Dandığından
Yanmağın.
Bacarırsan məndən
Yaxşı ol, zor ol.
Yoxsa
Görə-görə kor ol?
Ey zəlil,
Ey rəzil,
Ey kif-kəsafət.
Cəhənnəmin bu dünyadadır
Yan, ölmə fəqət.

27.06.1999

MƏN BİLƏNİ

Düz iş gördü –
Silahı
Üzünə gətirdi o,
Öz vəzifə borcunu
Yerinə yetirdi o.
Qoymadı ki, həbsdən
Məhbus qaçıb qurtara.
Neçə bağlı qapını
Qırıb, açıb qurtara.
Heç kim
Qoymayıb,
Qoymur,
Qoymaz da
Qaçə dustaq.
Allah vara istəyir
Quş olub
Uça dustaq.
Keşikçi qarovulda
Nə qatildi,
Nə cəllad.
Ancaq lazım deyildi
Ona şanlı,
Fəxri ad.
Nə deyim,
Mən biləni
Milli Qəhrəman adı
Yersiz işdi, nahaqdı.
Milli Qəhrəman adı
Cəbhələrdən soraqdı.
Milli Qəhrəman adı
Məhbəslərdən uzaqdı.

19.02.1999

VURNUXMA

Gah alim olursan,
Gah da ki, nasir.
Yazırsan-pozursan
Hər şeyə dair.

Bəli, başın çıxır
Hər şeydən bir az...
Ömrün yarı olub,
Vurnuxmaq olmaz!

Bir şeyin qulpundan
Yarışmalıydın.
Bir işin yolunda
Çalışmalıydın.

Vəzifən kimsəni
Heyrətə salmır.
Əşsi, xalq padşahı
Vecinə almır.

Müəllif lojası
Gah alır səni.
Pyes həvəsinə
Gah salır səni.

Gah uca kürsüyə
Gəirirsən sinə,
Kiminsə gedirsən
Hökmən əksinə...

Oturub-durmağın
Yerli-yerində.
Məclisdə "vurmağın"
Yerli-yerində.

Ədəb-ərkanın da
Yerli-yerində.
Şöhrətin-şanın da
Yerli-yerində.

Adamla rəftarın
Yerli-yerində.
Fars demiş: "göftarın"
Yerli-yerində.

Gah rəyçi olursan
Neçə əsərə.
Gah da qoşulursan
Tənqidçilərə.

Özünü axtarıb
Tapa bilmirsən,
Vurnuxur, yoğurub
Yapa bilmirsən.

Qalmısan Gah ilə
Gah arasında,
Dayanma vəzirlə
Şah arasında.

20.02.1999

SƏVIYYƏ

Təbiətdə, cəmiyyətdə, həyatda,
Yüksəlişdə, uçuşda, qol-qanadda,
İki alim söhbətində-sözündə,
İki ovçu, iki sərrast gözündə.
İki çayın yatağında-yerində,
İki qoşa dayaz ilə dərində,
İki dağın arasında eləcə,
İki qoşun sırasında beləcə
Bir ölçü var, bir hədd var,
Bir səviyyə – sərhəd var.
Asimanla ölçülməyir o fəqət,
Kəhkəşanla ölçülməyir o fəqət.
Beynimizdən keçən xətdi səviyyə,
Yeri-göyü sapa düzən incitək
İncə əldi, zor qüdrətdi səviyyə.
Qara ilə ağ – səviyyə sayılmır,
Dərə ilə dağ – səviyyə sayılmır.
Yox, o deyil yaxşı-yaman misli də,
Bir sərçəylə bir çalağan misli də.
O, gözdədir...
Fəqət, gözə görünmür...
Göydən keçmir, torpaqda da sürünmür.
Səviyyənin bir ölçüsü var fəqət,
O arşını icad edib təbiət.
Dəniz səthi – səviyyənin meyarı,
Bu səthdən həm ölçülər dağları.
Bir yaylağı, kəndi, böyük diyarı.

Biri gedib yatdı ləpədöyəndə:
– Dəniz səthi olum, – dedi, – qoy mən də...
Dəniz dedi:
– Get, evində yıxıl yat.
Mənim səthim səthi deyil sənintək.
Dur!
Səninlə kim səviyyə ölçəcəkdir?
Okean da mənə ölçür həddini,
Dərk eləyir öz səviyyə səddini.
Qabarmıram, çəkilmirəm, sabitəm...
Coşanda da
Dərinlikdə sakitəm.
Gözişləməz əndazəsiz hamaram,
Səviyyələr ölçüsütək yaşaram.

07.09.1998

ƏLÜSTÜ SUAL

Eşidincə Əzrayıl
Filankəsi apardı,
Bəhmankəsi apardı –
Əlüstü soruşuruq:
– Bəs neçə yaşı vardı?
Daha xəbər almırıq:
Azar-bezarı nəydi,
Dərdi-qübarı nəydi,
İçən-içməyəndimi,
Kədərliydi, şəndimi?
Ağıllıydı, dəliydı,
Ciddiydi, gülməliydi?
Öldürdülər, ya öldü?
Xəbəri necə gəldi?
Pulu tapılmadımı,
Ya dərmanı, əlacı?
Eh... kimdə qaldı gözü,
Kiməydi ehtiyacı?
Əlüstü, tez yaşını
Soruşuruq, bəs necə.
Cavab alana kimi
Canımızda vicvicə.
Yaşımızla ölçürük
Mərhumun yaşını
Həmən saat:
Bəzən... oluruq rahat...

Bəzən də ki, narahat...
Yaşadımız olanda
Canımızda zəlzələ.
Kiçik olsa deyirik –
Bizdən ötüşdü əcəl.
Böyük olsa deyirik
Bizə növbə var hələ.
Qapını Əzrayıla
Heç kim açmaq istəmir.
Tabutda uzanmağa
Heç kim qaçmaq istəmir.
İstəmir beşikdəki
“İnqə” deyən uşaq da...
İstəmir əldən düşmüş
Bir pirani yumaq da...

11.02.1999

DƏXLİ YOXDUR

Qısa danış, aydın danış,
Əyani danış.
Dilin sussun,
Gəl ürəyin deyəni danış!
Gərək deyil yalan-palan
Sözlərin mənə.
Həqiqəti açıqlasın
Sözlərin mənə.
Gərək deyil zahirdəki
Sifətin mənə.
Bəllidirsə batindəki
Xislətin mənə.
Gərək deyil
Üstün-başın,
Paltarın mənə.
Kifayətdir
Bir qaş-gözlük
Rəftarın mənə.
Gərək deyil
Yekəxana iddiaların,
Lap aşıkar görünür ki,
Dağında qarın.
Hamı görür –
Oxu atıb gizlətmə yayı.
Dəxli yoxdur işarəli
İnkərin mənə.

Ürək dolu,
İlham çağlar,
Qələm büdrəməz...
Dəxli yoxdur – gəldi-gedər
Yazarın mənə.

20.02.1999

GECƏ KANALI

Tez yatırdın xırda-xırda uşaqları, tez!
 Qoymayın ki, oyansınlar gecəyarı tez!
 Qoymayın ki, üzlərinin suyu tökülsün,
 Qoymayın ki, yuxuları ərşə çəkilsin.
 Sayğacları bağlayın ki, işıq yanmasın!
 Gecəyarı... mavi ekran işıqlanmasın!
 Lüt-anadangəlmələri uşaq görməsin,
 Belə iyərənc həngaməni oyaq görməsin!
 Yorğan-döşək "dəsgahını" görməsin heç kim!
 Abırsızlıq pəstahını görməsin heç kim!
 Azmış kimi Vətən dərdi, acı güzəran,
 Sarıqulaq dəyyusluq da çıxdı bu yandan.
 Hanı sevgi dastanları, hanı, ay ellər?!
 Aşiq-məşuq əhvalatı beləydi məgər!?
 Millətimin bu deyildir axı xisləti.
 Axı gecə kanalları hansı iziylə,
 Hansı mizan tərəziylə, hansı vəznə
 Ləkələyir olan-qalan abrı-isməti.
 Axı, pünhan pərdəsi var, bağlı, müqəddəs,
 İnsan deyil bu pərdədən kənardə heç kəs.
 Reportajlar verir gecə ümumxanalar...
 Özü də ki, verir necə ümumxanalar.
 Yum gözünü anam-bacım, gəlinim, qızım,
 Gör nə günə qaldı, Allah, ölkəmiz bizim.
 Mən "Bəlkə də qaytardılar..." istəmirəm,
 Ancaq həm də belə ruzgar istəmirəm.
 Sevgi şe'ri yazan şair, əl saxla görək!

Şe`rin gecə kanalına yoxsa ki, gərək?!
 Hanı Vahid, hanı Vaqif, Füzuli hanı,
 Gecəyarı qaraldınız mavi ekranı.
 Xəcalətik o müqəddəs ruhlar içində,
 Biqeyrətik bu müstəqil ruzgar içində.
 Bilməmişdik qadağanlar yaxşıymış elə,
 İcazələr çox lazımmiş obaya-elə?!
 Hərracdadır yosma-yosma yeniyetmələr,
 Çıxan günü biz Qırmızı boyunduruqdan.
 Gözüm-canım, söylə belə demişdik məgər?!
 Söylə, belə demişdik ki, mədərzad olaq.
 Utanmaqdan, qızarmaqdan tam azad olaq?
 Gözünüzü dikməyiniz mavi ekrana,
 Ey ağsaqqal, qoca ata, ağbirçək ana.
 Yorğanını çək başına, ay Fərhad kişi.
 Sabir demiş, get, axşamdan yıxıl yat, kişi!
 Gözlərini gecəyarı açmagine, ha!
 Açmagine, and verirəm, səni Allaha!

21.02.1999

KÜÇƏDƏ

Tumanı dizdən yuxarı
Ceyranlar gəzir küçədə.
Canavar ehtiraslara,
Cibləri dolu Aslara
Qurbanlar gəzir küçədə.
Köhnə qonkadan açılmış...
Boyaqçı küpündən çıxmış,
Qanlar salmış, evlər yıxmış
Madyanlar gəzir küçədə.
Çənəsi saqqız yorğunu,
Hırıldaya-hırıldaya,
Qızlar ilə mazaqlaşan
Oğlanlar gəzir küçədə.
Boynu yəğun, beyni yuxu,
Öz-özünə hayıl-mayıl,
Dəstə-dəstə, veyil-veyil
“Pəlvən”lar gəzir küçədə,
Cavanlar gəzir küçədə.
Xalis siçan civiltili
Cib telefonu dediyimiz
Telefonlar gəzir küçədə.
Qızıl-gümüş qolbaqlardan
Xaltaları, zəncirləri –
Bəlkə də on qat bahalı
Buldoklar meydan sulayır,
Toplanlar gəzir küçədə.
Həm əlli cür işin bazı,

Həm əlindən iş gəlməyən,
 Vətən, Torpaq, Xalq bilməyən,
 Bir göz yaşını silməyən,
 Xəcalətindən ölməyən
 Oğraşlar gəzir küçədə,
 Əyyaşlar gəzir küçədə,
 Nadanlar gəzir küçədə.
 Böyük Sabir söyləmişkən:
 Xoxanlar gəzir küçədə,
 Xortdanlar gəzir küçədə.
 Baş kəsənlər, cib kəsənlər,
 Nəşəxorlar, narkomanlar,
 Piyanlar gəzir küçədə.
 Addımbaşı, əyri-üyrü,
 Yumaq-yumaq,
 Körpə-körpə,
 Uşaq-uşaq,
 Saya gəlməz dilənçilər,
 Nalanlar gəzir küçədə.
 Ev-eşiyi,
 Baxtı,
 Taxtı
 Viranlar gəzir küçədə.
 Azərbaycan bazar olub –
 Bu, taundur, səfalətdir,
 Alver deyil, rəzalətdir,
 Fəlakətdir.
 Alver deyil,
 Qaçanlar gəzir küçədə,
 Qovanlar gəzir küçədə.
 – Bəs bu işlərin axırı?
 Kimin çıxacaq paxırı?

Kim gedəcək, kim gələcək?
Haqq-hesabı kim biləcək?
Göz yaşını kim siləcək
Anaların-bacıların?
Qapımıza muştuluqla
Axını ki... kim gələcək?
Ehtimallar, fərziyyələr,
Gümanlar gəzir küçədə.
Həqiqətə çox-çox yaxın,
Həqiqətdən çox-çox uzaq
Yalanlar gəzir küçədə.
Rəzillərlə, yamanlarla,
Yaxşılar gəzir küçədə,
Yananlar gəzir küçədə.
Ay Allah, sənə çox şükür,
Çox şükür ki, bir səkidə,
Qanmazların arasında,
Təkəmseyrək, gözə dəyən...
Qananlar gəzir küçədə.
Qananlar gəzir küçədə.

27.01.1999

ƏRƏBLƏR

Ərəblər başına
Ləçək bağlayır.
Səddam dəli olur,
Dəclə ağlayır.

Səddam saman çöpü
Gəzir Körfəzdə.
Ərəblər asudə
Üzür Körfəzdə.

İraq bu meydanda
Bəs niyə təkdir?!
Bəs ərəb dünyası
Nəyə gərəkdir?!

Demirik kişilik?!
Demirik hünər?!
Hədər yada düşür
Aşura məgər?!

Kərbəla demirik,
İmam demirik?!
Müqəddəs amala
İnam demirik?!

Yaxşı-yaman kişi
Söhbəti başqa.
Bir fərdin, bir şəxsin
Qüdrəti başqa.

Neçin qənim olsun
Ərəbə ərəb?!
Necə yandırmasın
Hüseyni qəzəb?!

Qahirə Bağdada
Niyə yad olsun?!
Uzaqdan şığıyan
Kafər şad olsun?!

Niyə zühur etmir
Peyğəmbər-Ali?!
Məkkə mükərrəmin
Nədir xəyali?!

Gör kimlər kimlərə;
Buyur, gəl – deyir.
Səddama – Dəlibaş,
Bədəməl – deyir.

Bir şəxs yaxşı, ya pis,
İşim yox mənim.
Bəla bu – ərəbə
Ərəbdir qənim.

Özgə basa-basa
Gör hardan-hara,
Qonur asudəcə
O torpaqlara.

Ərəbin torpağı
Ərəbə məzar –
Başı ləçəklilər
Gəndən baxarlar.

Hardan təyyarələr
 Qalxır havaya?
 Kimlər meydan verir
 Bəs bu davaya?

Ay Allah, bu Bəsrə –
 Bağdad elləri,
 Bu Dəclə elləri,
 Fərat elləri.

Bomba yağmurunda
 Niyə qovrulsun.
 Ləçəkli başlara
 Səhra sovrulsun!

İmam Hüseyin ruhu
 Pərişan olur.
 Məhəmməd Füzuli
 Nigaran olur.

Peyğəmbər nəvəsi
 Cəhad istəyir.
 Füzuli naləsi
 İmdad istəyir.

Dağdın göylərdən
 Şahin-şonqarı.
 Dağılmasın səf-səf
 Durna qatarı.

Bağdadın səması
 Lacivərd olsun!
 Dil bir, millət birsə,
 Gərək mərd olsun!

Azın qələbəsi
Böyük şərəf-şan.
Şeyx Şamil hünəri,
Dillərdə dastan.

Çox bəylik eləməz
Səhrada tülkü.
Elə tülküdür ki,
Dünyada tülkü.

Əxlaq məhkəməsi
Gedir Ağ evdə.
Bəsrədə, Bağdadda
Qalmır sağ ev də.

Yox, Səddam Hüseyini,
Vəsf etmirəm mən.
Ancaq xoşum gəlir
Kişiliyindən.

Əyilməz qəddini
Bəyənirəm mən.
Sərkərdə həddini
Bəyənirəm mən.
Enli kürəyini
Bəyənirəm mən.
Tülkü qabağında
Parçalanmayan
Pələng ürəyini
Bəyənirəm mən.

28.01.1999

PAXIL

Başım ağrayır,
Sevinir paxıl.
Dişim ağrayır,
Sevinir paxıl.
İşim düzəlmir,
Sevinir paxıl.
İlhamım gəlmir,
Sevinir paxıl.
Şe`r qoşuram,
Qıvrılır paxıl.
Zirvə aşırım,
Qovrulur paxıl.
Dərd məni alır,
Qımışır paxıl.
Dostlar azalır,
Alışır paxıl.
Mən bilirəm ki,
O bilməyir ki,
Bu haqq, hesabla
Çatlayacaqdır,
Partlayacaqdır,
O əvvəl-axır.
Zəhərləyəcək
Paxıl adamı,
Ürəyindəki
Yamyaşıl paxır.

1998

ƏQRƏB

Mən əqrəbəm.
Neştərimdə
Zəhərim.
İşi bitdi
Kimə batsa
Neştərim.
Məndən ötrü
Nə yaxşı var,
Nə yaman.
Kimi çalsam
Şəfasına
Yox güman.
Kimi çalsam
Vəfatına
Çox güman.
Nə günahsız,
Nə günahkar
Qanıram.
Sancmayanda
Alışırım-yanıram.
Mən də bu cür
Bir xilqətəm
Binadan.
Mən də
Belə doğulmuşam
Anadan.

Heç bir kəsə
Yox qərəzli
Niyyətim.
Neyləyim ki,
Belənçikdir
Xislətim.
Budur mənim
Mahiyyətim,
Cövhərim.
Özümün də
Düşmənimdir
Neşərim.

1998

ÖLÜM ARZULAMA

Ölüm arzulama keç kimə, bədxah!
Ölüm arzulamaq günahdır, günah.
Ölüm Allah əmri, əcəl möhləti,
Xaliqin işinə qarışma qəti!
Sənin istəyinlə doğulub bir kəs?!
Eləysə nə üçün bəd niyyətinlə,
O mənfur, o müdhiş xasiyyətinlə
Döyünməsin ürək, kəsilsin nəfəs.
Ölüm Allah hökmü, Allah biləndir,
Sən çağırmasan da özü gələndir.
Ölüm arzulamaq öldürməklə tən.
Nə fərqi:
Qan damsın
Ya əlindən,
Ya dilindən.
Ölüm arzuladın elə qatilsən!
Bir ana qarğışı – cinayət deyil,
Bir ana naləsi rəzilət deyil.
Ölüm istəyənlər həm də nadandır,
Həm nadan, həm də ki, aciz insandır.
Ölüm arzulamaz kişiyə kişi,
Bu iş küpəgirən bir qarı işi.
Ölüm arzulamaz igidə comərd.
Qarğışa güc verər əlacsız namərd.
Heç kimin yerini heç kim dar etmir,
Lap heç Əzrayıla qarğış kar etmir.

İllah da, illah da aqıl adama,
Böyük zəfərlərə nail adama,
Xalqın öndərinə, ümidgahına,
Xalqın bəd ayaqda son pənahına,
Millətin üzünü ağ edənlərə,
Xalqın vüqarını dağ edənlərə –
Ölüm arzulamaq – bir vəhşilikdir,
Vallahi, ən ucuz nakişilikdir.
Axı, arzu ilə ölüm düz gəlmir,
Axı bəs bu işlər neçin düzəlmir?
İnsan həm loğmandır, həm də ki, cəllad,
İnsan həm gədədir, həm də ki, ustad.
Həm... həm... həm...
Eh, guya yenilik kəşf eləmişəm.
Bəli, Biz bir yerdə Xeyirlə-Şərik,
Yaxşılı-yamanlı – cümlə Bəşərik.

22.01.1999

DAĞÜSTÜ PARKDA

Ən uca nöqtədən seyrə dalıram,
Ey doğma şəhərim, bu səhər səni.
Belə coşmamışdı ruhumda ilham,
Qəşəng görməmişdim bu qədər səni.
Yüksəl! Yüksəlişə yoxdur nəhayət,
Qartala meydandır göyün sinəsi.
Qazansın daima adınla şöhrət,
Azəri torpağı, Odlar ölkəsi!

1965

DEDİM

Aşdıım uca dağı
Duman içində.
– Duman əvvəl-axır
çəkilər, – dedim.
Gecə sübhü gəzdim
Güman içində.
– Səbr elə, dan yeri
sökülər, – dedim.

1963

SONSUZ ATƏŞ

Bir müəllifə

– Bu bağda, bağçada gəzən uşaqlar,
Mənim öz balamdır – dedin ərk ilə.
Saxta təsəllinin nə mənası var?
Boğazdan yuxarı ərki tərək elə!

Bahar hamınıdır, bahara ərk et,
Tramvay sənindir, taksi sənindir.
Quşlar hamınıdır, quşlara ərk et,
Göylərin yerlərdə əksi sənindir.

Deyirsən: – Kim deyir övladsızam mən? –
Kim üzə vurur ki... özün deyirsən.
Qəm-qüسسə axdıqca gülər gözündən,
Düzün eşitdirir, düzün deyirsən.

Bəli, sənin deyil bu gül balalar,
Çiçəklər sənindir, güllər sənindir.
Sənindir on ildə bir yol yağan qar,
Yaz başı bulanıq sellər sənindir.

Demirəm bağına basma körpəni,
Əgər həvəsin var, saxla, böyüt də...
Sap ilə bağlasan hər cür meyvəni,
Yaşıl budağında saxlar söyüd də...

Özünü bağbana bənzətsən əgər,
 Bir şeyi unutma, övlad deyil bar.
 Bağban min bağ salar, min səhra bəzər,
 Övladsız yenə də sonsuz çağrılar...

Yalançı fərəhdən uzaq ol, uzaq,
 Həqiqi kədərin atəşində yan.
 Olar da, olmaz da sonsuz yaşamaq,
 Haçandan hər şeydən razıdır insan?

Aş uca dağları duman içində,
 Qorxma, əvvəl-axır çəkilər duman.
 Əl üzmə... ömr elə güman içində,
 Zülmətin şəfəqli nöqtəsidir dan.

Gör necə sonsuzdur əlvan üfüqlər,
 Onların əvvəli, axırı varmı?
 Gör necə dərinidir yerlər və göylər,
 Onları bir şeylə ölçmək olarmı?

Demirəm göylərlə tən tut özünü,
 Səma sonsuzluğu təsəllin olsun.
 Deyirəm bu geniş dünya üzünü
 Gəzən sonsuz eşqin, əməlin olsun.

Başının üstündə sonsuzdur günəş,
 Günəşə ərək elə, haqqın var ona.
 Gör nə bəxtəvərdir o sonsuz atəş,
 Əbədi möhtacdır ulduzlar ona...

1964

ONDA NEYLƏRƏM

Baxmıram yol dərədir, yoxsa təpə,
Sərnişin yırgalanır, mən sürürəm.
İstəyir tufan ola, qar da səpə,
Adətimdir, elə “yüznən” sürürəm.
Ehtiyat ilə gedim? Olmadı ki...
Yox, cibişdan planım dolmadı ki.

Kim minir taksimə rahatlıq üçün
Tövbə, əttövbə edir mindiyinə.
Maşını hərləməmiş bir-iki tin,
Sərnişin peşman olur dindiyyə.
Bir deyir, on deyirəm, yüz deyirəm,
“Məndən artıqsan, adə, döz!” deyirəm.

Qabağa düşsə maşın təng oluram,
Keçirəm gah soluna, gah sağına.
Arxadan fit verilir, dəng oluram,
Hökmünə, əmrinə bax, axmağın, a!..
Bu keçakeçdə nə əylən, nə dayan?
Aya sürrəm bu tamah ilə inan!

Hanı vaxtım ki, gedim dəlləyə mən,
Saqqalım az qala bir metrə olar.
Can sağ olsun, düşərəm hər kökə mən,
Təki artsın deyirəm dövləti-var.
Aşxanamdır maşın, həm restoranım,
Burda çıxsın, çıxacaqdırsa canım.

Dikmirəm göz bu hökumət malına,
Nə gəlibdir qarımın “Volqa”sına.

Taksinin yoxdu tƏfavüt halına,
Gedəcək... laxlaya, yainki sına.
Yox onun qeydinə qalmaqla aram,
Özümün "Volqa" mı yüz yol yalaram...

Xırda pul lap cibimi torbalayır,
Ən azı aşıqiyəm şax manatın.
Kim məni hərbələyir-zorbalayır,
Canını məndən alır güclə satın.
Zirəkəm əldən-ayaqdan balaca,
Diribaşdım da qabaqdan balaca.

Elə ki yağdı yağış şır-şır ilə,
Sürürəm gölməçələrdən maşını.
Gülürəm ləzzət ilə, hır-hır ilə,
Bulayır lehmə qızın üst-başını,
Oğlanın üz-gözünü çil-çil edir,
Keçirəm, bax, bu mənimçün gül edir.

Yaxşıdır bəzi müfəttişlə aram,
Arabir tərsinə də rast gəlirəm.
Cibimə əl atıram, dil tapıram,
Bu səbəbdən mən ilişəm də nə qəm.
Cəncələ düşməmişəm bir yol hələ,
Bəd deyil, axıracan getsə belə.

Deyəsən indi düşüblər izimə,
Görürəm hər gecə qorxunc yuxular.
Neylərəm döyməli olsam dizimə,
Mənə kim arxa durar, çarə tapar?
Harda baş girləyərəm, harda daha?
Kim dözər işlədiyim min günaha?!

1965

SABİRANƏ ŞEİR

Ay nənə, bir top qara saqqal kişi,
 Burnunun üstündə yekə xal kişi.
 Dilli-dilavər, əl-ayaqdan zirək,
 Qazdan ayıq, gözdən iti qırğıtək.
 Tülkiyə, şeytana gələr min kələk,
 Saxta nəzakətli, dili bal kişi,
 Köhnə ədalı, təzə baqqal kişi.

Hər nə çəkərsə çəkədə kaf gedər,
 Xırda verəndə "tələsər", "səhv edər".
 Söz deyəni "ərək ilə tez rəf" edər.
 – Mən sınaırdım səni, al, al, kişi!
 Vallahi, qurbandı sənə mal, kişi!

Gözügərəsi hamıya minnət qoyar,
 Guya ki, dost-aşnaya hörmət qoyar.
 Him-cim ilə ayrıca qiymət qoyar,
 Satsa əgər zərgərə də nal, kişi.
 Köhnə ədalı təzə baqqal kişi.

Söyləyər: – Ax, ax... a canım, müştəri!
 Gəl, sənə qurban dükanım, müştəri!
 Gəl, cibinə, gəl, dadanım, müştəri!
 Dal gününü gözləyir, ehmal, kişi
 Köhnə ədalı təzə baqqal kişi.

Ömr eləyir ləzzət ilə, dad ilə,
İldə görürsən ki, bir arvad ilə,
İldə birin qovsa da bir ad ilə,
Qəlbinə düşmür də onun, xal, kişi,
Köhnə ədalı təzə baqqal kişi.

Gah şəkəri, gah düyünü qırtar o,
– Oğru! – desən, baş-yaxasın yırtar o,
Bərkə çəkəndə: boğazın dartar o,
Eylər onu göz yaşı bihal kişi,
El malının qəddarı baqqal kişi.

Heç belə biar kişi olmaz, nənə!
Doğruluq ilə işi olmaz, nənə.
Arxayın ol, söz verirəm mən sənə,
Eylər onu xalq özü pamal kişi,
Var isə tək-tük belə baqqal kişi.

1962

BAŞÜSTƏ

Guya ərklə soruşdu:

– Yenə sən

Ay zalım,

Neyləmişən?

Aləmi bir-birinə qatmısan,

Kiminsə bostanına daş atmısan.

– Atmamışam, əlimdən çıxıb, qardaş,

Bir az başa, bir az qarpıza oxşayan

Yumru bir şeyə gedib dəyib daş.

– Farağat dur!

– Başüstə!

– Yerində sakit otur!

– Başüstə!

1963

MƏKTƏB BAĞINDA

I

Seyr edirəm bayaqdan
Salxımlı tənəkləri,
Rəngi gözəl, ətri xoş,
Al-əlvan çiçəkləri.
Yarpaqları saralmış
Qol-budaqlı tağları,
Yaraşığı otları,
Qəribə alaqları.
Ətrafına tərəvət,
Bir də sərinlik yayan,
Günəş şəfəqlərində
Yarpaqları parlayan,
Başını yerə əymiş
Meyvə dolu budağı,
Çinar ağaclarını,
Göy söyüdü, qovağı.
Təzə qol-budaq atan
İncir ilə heyvanı,
Yazıq-yazıq dayanan
Ənliyarpaq xurmanı.
Bir boyda, bir ölçüdə
Səliqəylə doğranan,
Baş-başa düzülərək
Cərgələrlə uzanan,
Payız məhsullarilə
Dolub-daşan ləkləri,

Ətirli yoncaları,
Yaşıl biçənəkləri.
Ağacların dibilə
Suların axmasını,
Hər novda, hər çalada
Bir iz buraxmasını...
Bura kənd məktəbinin
Təcrübə sahəsidir.
Burdakı hər ağacın,
Hər şitilin nəfəsi
Bir ağıllı, işgüzar
Şagirdin nəfəsidir.
Bu yamyaşıl, bu gözəl
Bu bəzəkli sahədə,
Bu axarlı-baxarlı
Bu çiçəkli sahədə,
Can qoyur, tər axıdır
Təbiət müəllimi,
Burada öyrədilir
Miçurinin təlimi.

II

Budur gəlir sahədən
Uşaqların şən səsi,
Müəllimin sözü də
Eşidilir arabir,
Demək beşincilərin
Təbiət məşğələsi,
İlk təcrübə dərsləri
Həmin sahədə keçir,
Tez alırlar dövrəyə
Bir üzük qaşı kimi

Uşaqlar çox sevdiyi
Bu cavan müəllimi.
Kimi göstərib ona
Ovcundakı toxumu,
Qəlbində sonsuz maraq
Xəbər alır: – Görün bu,
sağlammı, səpin üçün,
Sizcə yararı varmı?
O vaxtında cücərib
Yaxşı çiçək olarmı?
– Bəs necə, əlbəttə ki,
Sən toxum toplamaqda
Ustasənmiş, ay Zəki!
Kimi deyir: – Müəllim,
Bax, bu toxumlar ki, var
Söyləyiniz nə təhər,
Necə edək ki, onlar
Tələf olub getməsin
Gələn ilki yazacan?
Müəllim cavab verir,
Şagirdlər qulaq asır.
Kimi öz dəftərinə
Arabir nəsə yazır,
Toxumu bəsləməyi
Öyrətdikcə müəllim,
Onu böyük maraqla
Dinləyir Arif, Səlim...
Müəllim gəzə-gəzə
Arasılə ləklərin,
Toxumunu göstərir
Cürbəcür çiçəklərin.
– Baxın bu, ətirşahın,
Bu isə lalənidir.

Bu, ətirli reyhanın,
 Bu isə nanənindir.
 Bu yoncanın toxumu
 Bu da sarmaşığındır.
 Onlar bizim sahədə
 Çoxdur, yığın-yığındır.
 Uşaqların əlində
 Kiçik-kiçik torbalar
 Ağarır, elə bil ki,
 Sahəyə ələnib qar.
 Toxumilə dolduqca
 Hər torba bir çiçəyin, –
 Qərənfilin, mixəyin...
 Bir-birinə qarışır
 Şagirdlərin şən səsi
 Gülümsəyir onların
 Baxışları, çöhrəsi.

III

Birdən gözü sataşır
 Müəllimin bir uşağa.
 O, yığdığı toxumu
 Qarışdırıb alağa.
 Tez-tələsik doldurur
 Torbasına bir ucdan.
 – Şahin, sən nə edirsən?
 Bu nə işdir, bir dayan!
 Kimə, nəyə gərəkdir
 Sənin belə zəhmətin?
 Fikrin hayanda gəzir,
 Harda qalmış diqqətin?

Bunu torpağa səpsək
 Bizə nə verər, de nə?
 Belə səliqəsizlik
 Yaraşarmı heç sənə?
 Şahin günahkar kimi
 Dinləyir müəllimi.
 Uşaqları elə bil
 Silkələyir bu töhmət,
 Bu nida, bu məzəmmət.

IV

– Müəllim, ay müəllim!
 Bir alma dərdi Səlim
 Səkkizinci ağacdən.
 Bizi gördü, əkildi,
 Xəlvət yerə çəkildi,
 Miçurin almasıydı,
 Qıpqırmızı qan kimi.
 Səlim çəkdi dişinə
 Onu qoparan kimi.
 – Yaxşı, hələ deyən bir
 “Əkildi” nə deməkdir?
 Axı, şagirdsiniz siz.
 Söyləyin harda qaldı
 Bəs sizin ədəbiniz.
 Hələ bu xəbərçilik,
 Bu çuğulluq nə qədər
 Pis adətdir, pis işdir
 Başa düşsəniz əgər.
 – Müəllim, biz istədik,
 İstədik ki, ona siz

Bu yaramaz işiyçin
Bir cəza verəsiniz.
– Yox, sizin səhviniz var –
Hər şey üstündə cəza
Vermək olmaz, uşaqlar!
Böyük ailəsiniz
Siz burada eləmi?
Olmazdımı çağırıb
Yanınıza Səlimi
Deyəydiniz ki, sənə
Yaraşmaz bu hərəkət.
İnanınız, o sizi
Başa düşərdi əlbət.

V

Eşidilir yaxından
Məktəb zənginin səsi.
Sona yetir bugünkü
Təcrübə məşğələsi.
Müəllimin yanıyla
Bu zaman hamı bir-bir
Təcrübə sahəsindən
Məktəbə doğru gedir.
Ağarır əllərdəki
Kiçik, dolu torbalar,
Pambıq qozalarıtək.
Nə gözəldir, nə qəşəng...
Arxada gəlir Səlim
Bu vaxt hamıdan uzaq,
Cəsarətsiz, peşiman,
Xəcalətli, utancaq...

– İrəli gəl, ay Səlim!
Söyləyərək müəllim
Onu çağırır bu dəm.
– Bağışlayın, müəllim,
Bir də belə etməyəm.
– Nə etməzsən, ay bala,
Axı, sənə nə dedim?
– Yox, yəqin bilirsiniz,
Səkkizinci ağacdan
Bir alma dərdim, yedim.
– Bəs alma nə üçündür,
Bu nə sözdür ki, Səlim!
Yedin, canın sağ olsun.
– Axı mən dərs zamanı
Belə etdim, müəllim!
Hamı toxum yığdı,
Mən onlardan bu zaman
Ayrılaraq, almanı
Gəlib dərdim ağacdan.
– Hə, ay Səlim, burası
Yaxşı deyildir bir az,
Dərsdə özgə işlərə
Vaxt itirmək yaramaz.
Müəllimin yanıyla
Bu zaman hamı bir-bir,
Təcrübə sahəsindən
Məktəbə doğru gedir.
Ağarır əllərdəki
Kiçik, dolu torbalar,
Pambıq qozalarıtək,
Nə gözəldir, nə qəşəng...

1956

ALƏM DİNLƏYİR BİZİ

Yenə tarix söz verir Sovetlər ölkəsinə:
Halqalanır havada radio dalğaları.
Aləm qulaq kəsilir Moskvanın səsinə –
Diqqət, diqqət! Danışır qəhrəmanlar diyarı.

Səslənir bir arzuyla çırpınan milyon ürək,
Səslənir yer üzündə meşələr, sular kimi.
Vətənimin gözündə sabah gülümsəyərək
Uğurlu addımlarla gəlir ilk bahar kimi.

Danışır yeddiillik nəqşəsiylə ruhlanan,
Gələcəyin üzünə alnıaçıq baxanlar,
Torpağın üzərində möhkəm-möhkəm dayanan,
Ayın-günün döşünə qızıl bayraq taxanlar.

Kreml sarayından onlar indicə çıxmış,
Yeddi min hünər yatır kürəyində hərənin.
Partiyamız onların qadir əlini sıxmış,
Onlar da and içmişlər qarşısında Vətənin.

Şahiddir divarları Kreml sarayının:
Xalqın burda hər andı daim həqiqət olmuş.
Zəfərlərlə başlanan hər gününün, ayının
Təqvimdə hər vərəqi xarüqələrlə dolmuş.

Neçə oğul, neçə qız mikrofon qabağında
İnamla söhbət açır gələcək işlərindən.

İnsanlar fərəhlənir ərzin hər bucağında
Xoş xəbərlər gəldikcə Moskva şəhərindən.

Hər söz almazdan iti, hər söz incidən baha:
Yeddiillik bir yolun fanarıdır bu sözlər.
Üfüqləri daha al, daha geniş sabaha
Addımlayan ellərin şüarıdır bu sözlər.

Danışır bir şaxtaçı yurdunun sahibitək,
Deyir: – Ağsaçlı Donbas olmuşdur iftixarım.
Kreml sarayında söz vermişəm. Mən gərək
Neçə təzə şaxtadan təzə kömür çıxarım.

Bir mühəndis dayanır, mikrofonun önündə –
Neçə-neçə nəhrdən işıq almışdır dünən.
Danışdıqca canlanır indi onun önündə
Sabah hər guşəsində günəşlər yanan Vətən.
Vüs`ət qartal vüs`əti, sür`ət şimşək sür`əti,
Əməllər böyük-böyük, arzular çiçək-çiçək...

Ey bu günün qranit özüllü həqiqəti,
Sənin üstündə yurdum yeddi qat yüksələcək!

Sumqayıt fəhləsidir hərarətlə danışan,
Gör necə təsvir edir şəhərin sabahını.
Vətən məhəbbətidir ürəyində alıšan,
Bu atəş nurlandırır ellərin sabahını.

Qulağında səslənir Ceyranbatan suları,
Abşeron cənnət olur Xəzərin sinəsində.
Gələcəyin tazə-tər xəzəngörməz baharı
İndidən addımlayır alovlar ölkəsində.

Mikrofonun telləri ehtizaza gəlir, bax,
Dənizdə şəhər salan qəhrəmanın səsindən.
Əsrimiz, zəmanəmiz vəcdə gəlir, gülür, bax
Sudan od hasil edən bir insanın səsindən.

Neft daşları adası mübarək yeddi ildə
Yeddi iqlim aşacaq şöhrətiylə-şanıyla.
Dünyanın insanları "ana" dediyi dildə
Tanış olacaq onun qələbə dastanıyla.

Mavi gözlü bu oğlan, qızıl telli bu gözəl
Uralın səhərindən söhbət açır ilhamla,
Qoca dünya, onları yaxşı-yaxşı dinlə gəl!
Hədər yerə danışmaz insan belə inamla.

Min Ural yüksələcək daha böyük, möhtəşəm
Bu danışan gənclərin əqliylə, hünəriylə.
İftixar edəcəkdir indiki Ural o dəm,
İftixar edəcəkdir şanlı xələfləriylə.

Xam torpaqlar fatehi komsomollar danışır:
Danışdıqca əl çalır Qazaxıstan düzləri.
Partiyamız danışır, bizim diyar danışır –
Tarix öz kitabına köçürür bu sözləri.

Zəmilər dalğalanır sahilsiz dəniz kimi,
Yeddi ildə bu dəniz bir okean olacaq.
Hanı elə bir ölkə bizim ölkəmiz kimi
Süfrəsi bərəkətli, çörəyi bol, üzüəğ!

Bəs o kimdir? Tanıdıq, incə zövqlü bir memar,
Tikdiyi sarayların hesabı yox, sayı yox.

Bir-birindən gözəldir ucaldığı binalar,
Saldığı şəhərlərin bərabəri, tayı yox.

O deyir: – Söz vermişəm Kreml sarayında,
And içmişəm Leninin müqəddəs bayrağına.
Şanlı yeddiilliyin hər günündə, ayında
Mən rəvnəq verəcəyəm bu Vətən torpağına.

Elmin zirvələrini kəşf edib gəncliyimiz,
Böyükdür haqqı-sayı müəllimin, məktəbin.
Oxuyuruq yenə biz, öyrənirik yenə biz –
Zəkanın əlindədir açarı hər mətləbin.

Qoy əzbərçi olmayaq əlvən tutuquşutək,
Qoy həyatın nəfəsi elmimizdə duyulsun.
Partiyamız söyləyir: – Bizim məktəbə gərək
“Həyat məktəbi” kimi bir təzə ad qoyulsun!

Budur, xalq müəllimi xalq adından danışır,
O səsləyir gəncliyi elmin zirvələrinə.
Bu səsə səs verərək neçə cavan danışır,
Arzular qanadlanır dünyanın hər yerinə.

Bircə insan ayağı dəyməmiş buzlaqlara
Kimdir həyat aparın, kimdir günəş aparın,
Şan-şöhrət qazandırır bizim ana diyara
Qütbdən sükunətin pərdəsini qoparan?

Eh... bunlar köhnə sözdür. Sabahdan danışmaq gəl,
Nə deyir Arktikada aləm açan bu alim!
Neçə elm ocağına qoyulacaqdır təməl,
Şimal fatehlərinə şübhə etməsin heç kim!

Danışır, dünyamızı tərənnümdən doymayan,
Ürəyi nəğmələrlə pərvazlanan bəstəkar.
Bu nəğmələr irəli səsləyir bizi hər an,
Axdıqca pərdə-pərdə, gəzdikcə diyar-diyar.

Rəssamın fırçasıyla sabahın mənzərəsi
Lövhə-lövhə canlanır yeddi əlvan rəng ilə.
Ayrı aləm olsa da lövhələrin hərəsi
Bir-biriylə uyuşur vahid bir ahəng ilə.

İndi söz şairindir: danışır odlu-odlu,
Qəhrəman xalqımızın ağ günləri naminə.
Vətənin yeddiillik təzə yüksəliş yolu
Bir daha qanad verir təb`inə, ilhamına.

Onun sinəsindədir kommunistin dastanı,
Aydındır günəş kimi hər mətləbi, hər sözü.
Yurdumun şərəfidir onun şərəfi, şanı,
Vətənsiz bir şairi dinləyərmisən yer üzü?

Danışanlar birmidir, beşmidir, ya on bu gün?
Qırılmaz silsilədir fikirlər, düşüncələr.
Danışır bir məsləkli iki yüz milyon bu gün,
Moskvanın səsinə eşidir bütün bəşər.

Bu səs sülhə çağırır qoca yer kürəsini,
Dostluğa, qardaşlığa, sədaqətə çağırır.
Planetlər dinləyir Moskvanın səsinə,
Bu səs insan oğlunu səadətə çağırır.

1959

AY TƏZƏ İL, XOŞQƏDƏM İL

Ay təzə il, xoşqədəm il, gəl görüşək,
 Qədəm basaq daha nurlu bir yola biz.
 Həsətlilər öpüşəntək gəl öpüşək,
 Ana yurdu seyrə çıxmaq qol-qola biz.

Üzüqara gəlməmişəm qarşına mən,
 Sahibiyəm min cəlalın, min növrağın.
 Söhbət açım sənə hansı xarüqədən,
 Hansı böyük zəfərindən bu torpağın!

Sənə hansı qəhrəmanı verim nişan, –
 Göy üzündə ulduzları saymaq çətin!
 Pioneri olub xalqın hər bir zaman
 Tarixdə hər igidliyin, rəşadətin.

Mən nə deyim, nə danışım, ay təzə il,
 Gəl, mübarək qədəminlə gəl, özün gəz.
 Hər möcüzə özün dayan göz-gözə, il,
 Necə olsa şe`r gözü əvəz etməz.

Hər dəqiqəm bir-birindən şən dolanır,
 Dərd çəkməyə haqqımmı var, vaxtımmı var?
 Ayım-günüm ayla-günlə tən dolanır,
 Şöhrətimi dolandırır diyar-diyar.

Qanadlarım açılarda həsəd çəkir
 Tülək mənə, külək mənə, şimşək mənə.

Qit`ələrdən qit`ələrə fikrim səkir,
Bəli , bu gün belə sür`ət gərək mənə!

Zaman axır, bilirəm ki, axa-axa
Gözü bizim zəmanədə qalır gedir.
Əsrimizə bir həsrətlə baxa-baxa
Dərin fikrə, xoş xəyala dalır gedir.

Bacarsaydı bir çay kimi axmazdı o,
Nə qopar, nə ayrılardı bizdən bir an,
Təbiətin hökmünə də baxmazdı o,
Axı, harda görəcəkdə belə dövrən!

Köhnə ili yola saldıq dünən gecə,
Yola saldıq ehtiramla, hədiyyəylə.
Ayrılarkən o kövrəldi bilsən necə,
Qəhərlənə-qəhərlənə gəldi dilə:

Sizdə keçən hər bir anım, hər bir çağım
Təməl oldu yüz hünərə, yüz zəfərə.
Təqvimdəki günəş rəngli hər varağım
Şəfəq saçdı neçə özgə təqvimlərə.

Şahid oldum neçə toya, büsata mən,
Hər günümdə neçə arzu çiçəkləndi.
Aşiq oldum bu bəxtəvər həyata mən
İndi ondan ayrı düşmək nə çətindir!

Köhnə ilin tükənməzdi söz-söhbəti,
Sona yetib bitməsəydi ömrü əgər.
Gözlərində gələcəyin səadəti
İndi səni qarşılıyır bizim ellər.

Ay təzə il, xoşqədəm il, gəl görüşək,
Təntənəylə qabağına çıxmışam mən.
Ürəyimdə arzularım çiçək-çiçək,
Gəl başına çiçək qoyum bu güllərdən.

Gəl, səninlə irəliyə qanadlanaq,
Daha böyük günlər üçün yaşayaq biz.
Özümüzü hər cəsurdan cəsur sanaq,
Görünməmiş tarix olsun təqvimimiz!

1959

ŞAİRİN TƏƏSSÜRATI

Yenə bahar bəzəmişdir
Bizim gözəl Lənkəranı.
Yaşılıqlar içindədir
Bu şəhərin hər bir yanı.
Xəfif-xəfif cilvələnən
Mavi Xəzər, doğma Xəzər,
Salamlayır sahil boyu
Gəzənləri səhər-səhər.
Nə gözəldir bu şəhərin
Havasıyla nəfəs almaq,
Hər addımda gümüşyarpaq
Çinarları seyrə dalmaq.
Nə gözəldir şən quşların
Nəgməsiylə havalanmaq.
Lənkəranı qucaqlayan
Xəzər kimi dalğalanmaq!
Rast gəlirəm elə bu vaxt
Bir müəllim dostuma mən,
Sevinirik, şad oluruq
O da, mən də bu görüşdən.
– Doğrudan da gəzməlidir, –
Söyləyirəm, – şəhəriniz.
Bir tərəfdə yaşıl dağlar,
Bir tərəfdə mavi dəniz.
Dostum gülüb təbəssümlə
Söyləyir ki: – Eh, hələ sən
Lənkəranın harasını
Dolanmısan, nə görmüsən?
Görmüsənmi qoca Talış
Dağlarında yaylaqları?

Görmüsənmi yay günündə
 Buzdan soyuq bulaqları?
 Hələ bir gəl diqqətlə bax
 Yaxındakı o meşəyə,
 Orda sığmır ağacların
 Qol-budağı yerə-göyə.
 Orda yerin sinəsindən
 Fısqıraraq axır hər an
 İsti, coşğun kükürdlü su –
 Çox azara, dərdə dərman...
 O suyun hər qətrəsində
 Neçə loğman qüdrəti var.
 Ora hər kim xəstə gəlsə,
 Qayıdanda şəfa tapar.
 Elə bu vaxt bir həvəslə
 Yollanırıq İstisuya.
 Təbiətin yaratdığı
 Lövhələri duya-duya.
 Düzlərdəki çay kolları
 Sanki nəhəng bir xalıdır.
 Onlar Vətən torpağının
 Bəhrəsidir, cəlalidir.
 Meşənin tən ortasında
 Bir talaya çıxırıq biz.
 Saf havada bir quş kimi
 Pərvazlanır ürəyimiz.
 Gözəl kurort mənzilləri
 Düzülmüşdür sıra-sıra.
 Sayagəlməz ağ çadırlar
 Bir yaraşır verir bura.
 Yorğunluqdan, xəstəlikdən
 Söz açmayır burda heç kim,
 Gümrah, sağlam bədənləri
 Seyr etdikcə gülür qəlbim.

Mənzillərdən ayrılaraq
Bir dərəcəyə enirik biz,
İsti suya baş vurunca
Gizildəyir bədənimiz.
Tərimizi soyutduqca
Sərin külək asta-asta,
Biz gedirik bir cığırla
Məşədəki bulaq üstə.
Bu da bulaq, ancaq di gəl
İynə salsan düşməz yerə –
Süfrə açmış, kef-damaqda,
Şadlıqdadır burda hərə.
Bir tərəfdə zilə qalxır
Dil-dil ötür qarmon səsi.
Bir tərəfdə qəlb oxşayır
Tarın incə təranəsi.
Neçə süfrə sərilməşdir
Hər ağacın kölgəsinə.
Toğlu qanı sıçramışdır
Ağacların gövdəsinə.
Hara baxsan ocaqlarda
Od qızarır mərcan kimi.
Köz üstəki kabablardan
Tüstü qalxır duman kimi.
Biz də bir yer tapıb burda
Əyləşirik könlümüz şad.
Əyləşirik bir ağacın
Kölgəsində rahat-rahat.
Dərd bilməyir, qəm bilməyir
Ruhu yüksək gənclərimiz,
İşləməyi, dincəlməyi,
Şadlanmağı sevirik biz.

1953

QURULTAYA GEDİR BAKI

Sov.İKP XXII qurultayına

Səslənir Bakı-Moskva qatarı,
 Qurultaya gedir Bakı.
 Gözündə inqilab şəfəqləri,
 Alnında fəhlə vüqarı,
 Qəlbində Xəzər həyəcanı
 Gedir
 Azərbaycan torpağının
 Şöhrəti-şanı.
 Küləklər şəhəri.
 Hasarsız bağlar,
 Qoruqçusuz çiçəklər şəhəri.
 Qurultaya gedir Bakı,
 Dilində qələbə raportu.
 Təvazökar, şən.
 Sovqatı, hədiyyəsi çoxdur,
 Zəfərandan neftəcən...
 Bakı!
 Kommunizmin sınıanmış əsgəri,
 Adı dillər əzbəri –
 Bakı!
 Küçələr geniş-geniş,
 Binalar yaraşıqlı.
 Gəzir pəncərələrdə
 Ayın-günün işığı.

Qurultaya gedir Bakı,
Beynəlmiləl bir şəhər,
Onun ana qoynunda
Qardaşdır, doğmadır millətlər.
Qurultaya gedir Bakı
Neçə dost şəhərlə yanaşı,
Sevinc də, fərəh də, qürur da
Ona yaraşır.
Bakı!
Təzə ruhlu, təzə düşüncəli,
Qanadlanır kommunizmin sabahına
Hər arzusu, hər əməli.
Qurultaya gedir Bakı
Qəlbində Sumqayıt
Sobalarının hərarəti,
Nəfəsində Quba, Lənkəran
Bağlarının tərəvəti.
Səsində Kür ahəngi,
Sınəsində Muğan genişliyi,
Üzündə Mingəçevir işıqlarının
Əlvan rəngi,
Qızıl nuru.
Qurultaya gedir Bakı
Xəzər sahilindəki
Abşeron bahadırı.

1961

YOLLAR AYRICINDA

Avtomobil müfəttişinin düşüncələri

Yollar ayırıcında dayanmışam mən,
Yollar dörd tərəfə uzanıb gedir.
Maşınlar cərgəylə keçir önümdən
Vətən torpağını dolanıb gedir.

Bir para şoferin gözlərində kin
Mənə əyri baxır... canı sağ olsun.
Təki öz yolunu əyri getməsin,
Maşınından xata qoy uzaq olsun.

Gümüş paqonumda bir kiçik ulduz,
Qəlbimdə – min ulduz sayrısan aləm.
İstər gün yandırsın, istər şaxta, buz
Matorlu karvana göz yetirirəm.

Odur, taksi gəlir sərnişin dolu,
Ölçülüb, biçilib onun sür`əti.
Keçsin... gözlər üstə... açıqdır yolu,
Ona nəzarətdir öz məharəti.

Yollar ayırıcında dayanmışam mən,
Siqnallar, təkərlər, bir mahnı çalır.
Gah qışın küləyi vurur sinəmdən...
Gah da ki, boynuma bahar qol salır.

Yalnız nəzarətmi işimin adı?
“Elə get, belə et!” – buna nə var ki.

Ürəkdə insana qayğı olmadı,
O, daşa dönər ki, o, quruyar ki...

Bir maşın keçirdi dünən bu yoldan
Qoşa təkərinin arasında daş.
Arxadan görünəcə fit verdim: – Dayan!
Xatadır... düş onu tulla, a qardaş!

Yollar ayrıcında dayanmışam mən,
Mən kiməm? Hamıtək adi vətəndaş.
Gecəli-gündüzlü yollardasan sən,
Sən kimsən? Hamıtək adi vətəndaş.

Avtobus doludur ağzına qədər,
Maşın səlamətmi, yoxmu əngəli?
Yollara zəmanət verir təkərlər...
Şofer cəsarətlə qol çəkir: bəli...

Cərimə çekləri durur eləcə...
İstərəm muzeydə qalsın yadigar.
Hər günəşli səhər, hər aylı gecə
Yollara uğurla çıxsın adamlar...

“Uğur” ad vermişəm ilk oğluma mən.
Yollar ayrıcında onu anıram.
Uğurlu sabaha getdikcə Vətən
Körpəmlə bərabər qanadlanıram...

Uduram ətrini çölün, dənizin,
Külək sərin-sərin keçir sinəmdən.
Sizin yolunuzda insanlar, sizin,
Yollar ayrıcında dayanmışam mən.

1963

XOŞQƏDƏM

Budur dərs ilinin birinci günü
Məktəb yollarıyla bir uşaq gedir.
Şəfəqlər bürümüş zərif üzünü,
O, göyərçin kimi uçaraq gedir.

Əlvan qələmləri, dərs kitabları,
Çantası, dəftəri, qələmyonanı.
İlk dəfə getdiyi məktəb yolları
Sanki bağışlamış ona dünyanı.

Onun xəyalında bu an canlanır,
Sinif yoldaşları, məktəb, müəllim,
Xoşqədəm sevinib, həyəcanlanır,
Deyir: – Ə`la bilsə dərsini hər kim
Hamının, hamının xoşuna gələr –
Qızı tərək etməyir bu düşüncələr.

Böyük ölkəmizin hər tərəfindən
Məktəbə min belə Xoşqədəm gedir.
Onları fərəhlə seyr edirəm mən,
Uşaq qəlblərində bir aləm gedir.

Deyirəm, yolunuz olsun uğurlu,
Həyatınız gözəl, üzünüz ağdır.
Sizi, getdiyiniz bu məktəb yolu,
Daha xoş günlərə aparacaqdır.

1953

SƏNİN HƏYATIN

Qocaman şofer dostum Süleyman Həsənova

Sükan arxasında ötdü gəncliyin,
Bir də xəbər tutdun əlli yaşın var.
Yolların tozunda itdi gəncliyin
Ondan ayırdıqca səni maşınlar.

Lakin eyləmədin əsla şikayət,
Sevdin sənətini həyatın qədər.
Gözünə nur gəldi, qoluna qüvvət
Qıjıltı saldıqca yola təkərlər.

Endiyin enişlər uc-uca dursa
Yanında ümmanlar topuqdan olar.
Qalxdığın yoxuşlar uc-uca dursa
Az qala əlçatmaz asiman olar.

Üzün gülər olub, qəlbin mehriban,
Dostlar səni sevib, sən də dostları.
Həmişə demisən dostlara qurban
Şofer Süleymanın dövləti-varı.

Həqiqət olsa da yaraşmır axı
Sənə bu sinn ki, sənə bu yaş ki...
Mənim yaşdırlarım əlli yaşında
Elə sənin kimi olaydı kaş ki.

1959

“AVRORA”

“Avrora” Nevanın bir küncünə yan alıb,
 Lövbər salıb.
 “Avrora” yenə də qızıl bayraqlı,
 Yarlı-yaraqlı,
 Tərtəmiz, par-par.
 Bacasının birindən buxar da qalxır. Buxar!
 Ətrafında qayıqlar atılır-düşür.
 Sol böyründən gəmilər ötüşür.
 “Avrora” lövbərdə
 Əzəmətli, siqlətli.
 Elə bil ki, bu saat çıxacaqdır səfərə,
 Elə bil baş vuracaq qorxulu dənizlərə,
 Elə bil ki, topları gurlayacaq bu saat.
 Heyhat...
 “Avrora” lövbərdə,
 Muzeylərdən biridir bu möhtəşəm şəhərdə.
 Göyertəyə qalxırıq qəlbimizdə həyəcan,
 Bura qədəm basmağın özü də bir şərəf-şan.
 Burdan “Qış sarayı”nı toplar lərzəyə salmış,
 Burdan böyük Leninin o haqq səsi ucalmış.
 Bura neçə matrosun qızıl qanı çilənmiş,
 Vida atəşlərindən körpülər silkələnmiş.
 Bir qoca dənizçi də bizə deyir:
 – Uşaqlar,
 “Avrora”nın şərəfli, müzəffər tarixi var,
 Neçə dəniz, okean,
 Neçə qasırğa, tufan...

Sular döyüş meydanı,
Osa şanlı bahardır.
Daim doğma sahilə
Dönmüş alnında qürur,
“Avrora” tərک etməmiş
Xalqı çətində, darda.
Lap son vuruşmalarda
Döyüşmüş, yaralanmış.
İnqilabın, Leninin vüqarıtək dayanmış.
Soruşuruq: – O daha heç yana üzə bilməz?
Yenə açıq sular da dolanıb gəzə bilməz?
– Bu mümkün deyil indi,
Bu gərək deyil indi.
Nə mühərriki var onun, nə də ki, vinti;
Söküblər, çıxarıblar.
Domna sobalarına ərmağan aparıblar.
Qoca bəhriyyəlinin üz-gözündə bir kədər
Köks ötürür, sözünə ara verir bir qədər.
– Eybi yoxdur, uşaqlar,
İndi bizim ölkənin,
İndi bizim suların
Min-min “Avrora” sı var.
Min gəmidə səslənir onun mühərrikləri.
Xeyr, sona çatmayıb “Avrora” nın səfəri.
“Avrora” evladları suları yara-yara
Aparır təzə nəslə
Qocaman “Avrora” nın özünü də aparır
Bir əbədi bahara.

1962

ZƏFƏR SƏNİNDİR

(Şe`r Süveyş-Misir hadisələri günlərində yazılmışdır)

Zəhərli güllələr, ağır bombalar
Ehramlar yurdunu qərq etdi qana,
Uçdu yüz abidə, talandı yüz var,
Günəşlər ölkəsi düşdü borana.

Port-Səid yanğını ərşə dayandı,
Dağıldı, qalmaqdaş üstündə daş.
Susuz körpələrin ciyəri yandı...
Bəs Nil bu torpaqdan axmırmı, qardaş!

Söndü, neçə evin söndü çıraqı,
Lakin boğulmadı sabahı Misrin.
Ərəb qaldırmadı təslim bayrağı,
Haqq-ədalət oldu pənahı Misrin.

Qolları üstündə bir qanlı qundaq
Haraya çağırırdı Zəhra dünyanı.
Toqquşdu buludlar, sovruldu torpaq –
Tufandan güclüdür ana əfqanı?

Avtomat götürdü ərəb gözəli,
Sərrast nişan aldı müsyönü, seri.
Səyrimədi gözü, əsmədi əli,
Köksüylə qorudu hər qarış yeri.

Qahirə fəhləsi qəzəb içində
Döyüşə atıldı Vətən naminə.

O, şəhid olsa da əzab içində
Yenə də qovuşdu arzu-kamına.

Ayağa qaldırdı Ərəbistanı
Britaniya "şiri"nin bu cinayəti.
Ayağa qaldırdı bütün dünyanı
Əl-Cəmal qırğını, Sinay dəhşəti.

Dünya dostluğundan söhbət açmağa,
Cənablar, bir daha haqqınız varmı?
Gündə yüz dil töksün, yüz dona girsin.
Adam canavara heç inanarmı?

Cənablar, görürəm əsirsiniz siz
Eşitcək adını könüllülərin.
Susdu ölüm saçan top-tüfənginiz,
Əzmi qarşısında böyük bəşərin.

Budur, üstünüzə addımlayır div,
Lordun köhnə "dostu" qoca Hindistan.
Əsir xain qonşu, əsir – Təl-Əviv,
Haqqın intiqamı yamandır, yaman.

Bəli, tək deyildir misirli qardaş,
Meydanda tək qalmış qəhrəman kimi.
Ona bütün bəşər kəsildi sirdaş,
Yer üzü dilləndi bir insan kimi.

Dedi: yar zülməti, səhər sənindir!
Yalan olmamışdır tarixin sözü.
Ədalət sənindir, zəfər sənindir,
Bu gün yer üzünün səndədir gözü.

ÜMİD KÖRPÜSÜ

Hər ay alır ağzına
Kəndi, şəhəri,
Lotoreya biletləri...
Hamı onu alıb, alar.
Hamı "Volqa" umar.
İnsan bağlıdır
Ümidə, gümana.
Lotoreya biletləri –
Ümid körpüsü
Deyirəm ona.

1968

BALIQ BİLDİ

Akvarium parçalandı,
Balıqlar döşəməyə calandı.
Tələsdim çərhovuza.
Xalıq bildi? Bilmədim...
Balıq bildi –
Üzə-üzə.

1968

“FAYTONÇUYAM, ATIM QARA...”

Faytona bax, faytona!
 Əşşi, kimdir minən ona –
 Hanı vaxtım, saatım,
 Nə fayton?!
 Əlləşirəm hər yerə tez çatım.
 Nə fayton?
 Səbrim qalmaz, hövsələm daşar ki,
 Maşınların içində
 Atlar hürkər, çaşar ki...
 Axın keçir yel kimi
 Sağından,
 Axın keçir sel kimi
 Solundan,
 Dünya görmüş təzə fayton...
 Əylənməyir yolundan.
 Gedir saymazyana;
 Ələ salan da,
 Valeh olan da
 Minmək istəyir ona.
 Qozladakı kişinin
 Görkəminə baxıram.
 O öz aləmindədir –
 Aləminə baxıram.
 Onun qəlbində fərəh,
 Onun alnında qürur.
 Gur yerə çatan kimi

Cilov çəkir, muşqurur...
Onu hardan tapdılar,
Necə yada düşdü o?..
Faytonlar yığılanda
Yumaq kimi yumulub
Dərddən bükülmüşdü o...
Qançı dolandırmadı
Atların başı üstə
İllərlə.
Bir mahnısı var idi.
Onu demədi pəsdən
İllərlə...
“Faytonçuyam, atım qara,
Özüm cavan, baxtım qara...”
Tramvaylar, maşınlar
Ayaq açdı, çoxaldı.
Fayton çıxdı sıradan,
Xatirələrdə qaldı.
Ağlına gəlməzdi ki,
O, bir də lazım olar...
Fayton gedir...
Çaqq-çuqq
– Xəbərdir!
– Xəbərdir!
Axırını atları
O, təhvil verən zaman
Alışdı-yandı...
Faytonlar dəbə düşdü
Onun ömrü uzandı.
Fayton gedir,
Uşaqlar heyrotlə seyr edir.

...Uzaq uşaqılıq illərim...
 Atam, anam, mən
 Faytona minib
 Bağa gedirik şəhərdən.
 Elə bilirəm:
 Dünyanın o başına –
 Lap uzağa gedirik şəhərdən.
 Çaqq-çuqq...
 Qəmbərlikdə
 Səs salır nallar.
 Mədənlər içindən
 Keçir yollar.
 Sonra düşürük qumsala.
 Təkərlər iz salır yola –
 Qoşa-zolaq.

Fayton, uşaqılıq, bağ...
 Bu gün
 Fayton xatirədir mənimçün.
 ...İpə-sapa yatmayan bir oğlandı,ım,
 Ərköyündüm, aman-zamandı.ım.
 Fayton oxlarından
 O qədər asılmışam ki...
 Vıyılıtlı qamçılardan
 O qədər
 Bəndü-bənd kəsilmişəm ki...
 Faytonu itirən kim oldu?
 Onu təbərrik kimi
 Tapıb gətirən kim oldu?
 Zaman!

Dövrən!
Ancaq bunu yaxşı bil!
Bu əsrin nisbətində
Fayton möcüzə deyil.
Fayton ata-babadan
Qalan yadigarımız...
Qoy görsün, qoy tanısın
Onu balalarımız!
Bakının möhtəşəm küçələrində
Faytona bax, faytona!
Uşaq sevinciylə minəcəyəm ona,
Deyəcəyəm:
– Əmi, sür!
Sür, hara gəldi,
Bakının hər yeri gözəldi.
Dincəlsin
Gözüm,
Qulağım,
Əsəbim.
Kövrəlsin ürəyim,
Kövrəlsin təbim.
Sən oxu o mahnını
“Faytonçuyam, atım qara...”
Sür hara istəyirsən, ora.
Bakının küçələri
Meydanları işıqdır.
İşıqlar aləminə
Faytonun yaraşıqdır.
Fayton!
Ölümsüz-itimsiz, rahat...
Dörd alabəzək təkər,
Bir cüt sadə, qədim,
Vəfalı at.

Əmi, sür!
Gedək gəlin gətirək,
Gedək gəlin aparaq.
İstəyirsən üsullu,
İstəyirsən çaparaq.
Əmi, sür! Yırtdın kəfəni
Fayton öz yerində,
Həyata qaytardılar səni.

Apar məni bəzəkli sahilə,
Fəvvarəli, söyüdlü çiçəkli sahilə.
Qız qalasına çatdın, dayan!
Ayran içək, buz kimi ayran.
Kölgədə atlar dincəlsin.
Təzə Bakı, təzə nəsil,
Yüyürükdə gəzən körpələr
Qız qalasını, Səni, Faytonu
Salama gəlsin,
Salama gəlsin!

1967

MƏNİM...

Mənim nə ordenim, nə medalım var,
Nə də zər yazılı fəxri-fərmanım.
Təltif edilsəydi bütün adamlar,
Deyərdim onlara baxım utanım.

1961

TATAR QIZI BƏNÖVŞƏ

(Bədahətən)

Qara dəniz sahilində bir səhər,
Səni mənə nişan verdi bir nəfər.
İlk baxışdan halım oldu bir təhər,
Çatma qaşlı tatar qızı Bənövşə!

Yalta, 1958

NƏ VACİB İDİ

Peyğəmbərin yalana belə şərti var,
Haçan yalan danışmaq vacib sayılar:
Qətlinə haqq, ya nahaq verilsə fərman,
Danış o zaman!
Axı, nə vacib idi yalan danışmaq?
Səni asıb-kəsən yox, əl-ayağın sağ.
Vacib oldu, olmadı –
Canındadır bu,
Qanındadır bu.

1968

DEKORATİV SÖZLƏR

– Bu bağ, bu bağat,
Bu mülk, bu həyət,
Bu var, bu dövlət
Qurbandır sənə!

1968

SIFIR SOLDA, SIFIR SAĞDA

Milyon sıfır
Bir rəqəmin solunda
Hədərdir...
Bircə sıfır
Bir rəqəmin sağında
Qədərdir!

1971

“DƏNİZ SƏVİYYƏSİ”

Dənizin sahilində
Quma uzanıb biri.
Arxası üstə süzür
Göz işləməz göyləri.
Ləpələr hərdən-hərdən
Ayağına toxunur,
Məmnun baxışlarından
Bu fikirlər oxunur:
“Qartal qona bilməyən
Zirvələrin vüs`əti,
Himalayın, Kazbekin,
Babadağın şöhrəti
Dəniz səviyyəsiylə
Ölçülür zaman-zaman.
Dəniz səviyyəsiylə
Söz düşür yaylalardan.
Lap mənim böyrümdədir
Fikir verin dənizə –
Əcəb məna verilir
Bizim səviyyəmizə”.

1971

ZÜY

Günlərin bir günü züy
Yaman qopardı hay-küy:
– Hamı yaxşı eşitsin,
Hamıya olsun agah –
Soğansız boşbaz olmaz
Mənsiz də zəbul seğah! –
Klarnet ilə qarmon
Cavab verdi ki:
– Əgər,
Bozbaşın əti olsa
Soğansız da yeyilər...

1968

ZƏMANƏT

– Filankəsə bel bağlamaq olarmı?
Filankəsin bərkdə-boşda əli varmı?
Dağ boydadır, pəhləvandan qalmaz geri –
Müsaibim nişan verdi bir nəfəri.
– Nə deyirsən?!
– Nə deyirəm, ola bilər.
Yer üzündə kişi adam azdır məgər? –
Müsaibim əl çəkmədi:
– Ya “yox!”, ya “hə!”
Ərk edirəm, qət`i cavab söylə mənə...
Dedim: – Rezin kamerayla atıl suya,
Üz ümməndə asudəlik duya-duya.
Dayaz bilmə, dərin bilmə, nə vecinə.
Üfürülmüş dairəyə sinə-sinə
Necə gəldi əl-ayaq çal şəstilə sən.
Arxayın ol, kameranın üstündəsən.
Fəqət rezin bir balaca... iynə gözü...
Mətləb burda nazikləşir, sözün düzü!..

1968

GƏLDİM... GÖRDÜM...

Harda görürdün məni,
Haçan görürdün məni,
Bəzən tələm-tələsik,
Bir an görürdün məni,
Giley-güzar ilə sən
Deyirdin:
– Pirquluya bəs nə vaxt gələcəksən?
Sən allah bir vaxt elə,
Yolunu sal bu yana.
Məşhurdur ünvanımız:
Şamaxı – rəsədxana.
Gəl hər şeyi göstərim
Sənə yerli-yerində.
Cihazlarla seyr edək
Səma cisimlərin də...
İxtiyar sahibiyəm
Bilirsən ki, orda mən –
Neçə nəfərlə gəlsən
Qarşılaram ürəkdən...
Şöhrətini bilirdim,
Şöhrətin həqiqidir.
Sanırdım dəvətin də
Yəqin ki, səmimidir.
Axı sən çox deyirdin
Bağ belə, bostan belə.
Yanında şair olar,
Şe`r yazmayan belə.

Deyirdin mənzilin var
 Orda qəsrə bərabər,
 Rahat dincəl, yaz, yarat
 Könlün istəyən qədər.
 Qonaqpərvərliyinlə
 Məni utandırırdın.
 (Alimliyin haqq idi!)
 İnsanpərvərliyinə
 Məni inandırırdın.

...Bir günəşli qış günü,
 Yolum düşdü dağlara.
 Xətrim qar istəyirdi,
 Həsrət qalmışdım qara.
 Dərələr qarsız idi,
 Təpələr qarsız idi.
 Qış bu oğlan çağında
 Gör necə karsız idi.
 Gözüm qar axtarırdı –
 Tərtəmiz qar, bəyaz qar...
 Gözüm qar axtarırdı –
 Heç olmasa bir az qar...
 Tək deyildim, yanımda
 İki dostum var idi,
 Adi insanlar idi.
 Dedilər:
 – Gəl, bir az da
 Gedək qabağa,
 O görünən dağa.
 Orda rəsədxanənin
 Ağarır gümbəzləri.
 Orda qar qalaqlanıb
 Qalıb haçandan bəri.

“Rəsədxana” sözüylə
Dəvətin yada düşdü.
Çoxdan-çoxdan
Göstərmək istədiyini
Hörmətin yada düşdü.
Maşınımız tövşüdü
Dikəldikcə yoxuşlar.
Axırını yoxuşun
Gördük ki,
Sağı da qar, solu da qar.
Uşaq kimi sevindik
Qamaşdıqca gözümüz.
Ovcumuzda əritdik
Parça-parça buzu biz.
Qartopu oynamağı
Təxirə saldıq ancaq.
Dedim:
– Rəsədxanaya,
Ay uşaqlar, tez çataq!
Orda məni istəyən
Bir layiqli adam var...
Bizi görsə sevincdən,
Vallah, özündən çıxar...

Maşından düşən kimi
Gördüm ki, qapıdasan.
Düşündüm ki, işə bax,
Gəlişim ürəyinə
Əyan olubdur, əyan!
Fəqət, sən heykəl idin,
Soyuq heykəl, buz heykəl,
Cansız, duyğusuz heykəl.

Sən yaxşı təsvir kimi
Qapıda qoyulmuşdun.
Hər şey öz qaydasında –
Nöqsansız yonulmuşdun...
Əlin mənə uzandı
Bir ağac parçasıtək.
Keyf-əhval əvəzinə
Dedin:
– Şikayətə gedim gərək
Turistlərin əlindən.
Turistlərin əlindən
Zinhara gəlmişəm mən.
Doğrudan da ətrafda
Maşın-maşına söykənmişdi.
Uşaqlar,
Qoçaqlar,
Oğlanlar,
Qızlar
Tala-tala
Qarlı döşlərə səpələnmişdi.
Nə yaxşıdır təmiz qar...
Nə qaynardılar turistlər...
Nə qəşəngdir insan adamlar...

1967

ƏQRƏB ƏQRƏB ÜSTÜNDƏ...

Bir il əvvəl özün də
Təzə idin, köhnə il.
Nemətli süfrələrin
Bəzəyidən, köhnə il.

Sağlığına söz dedik
Nurlu qədəhlərlə biz.
Nə dediksə düz dedik
Sonsuz fərəhlərlə biz.

Dedik: – Ötən illərdən
Daha çilçıraqlı ol,
Daha təmtəraqlı ol.
Oldun da, ay köhnə il!

Dedik çiyinlərində
Milyon göyərçin olsun.
Həsərət dolu yuxular
Gəlişinlə çin olsun,
Oldu da, ay köhnə il!

Dedik, Vətən torpağı
Daha da bərlə olsun.
Yurdun oğulu-qızı
Daha xoşbəxt, daha da
Məğrur, vüqarlı olsun,
Oldu da, ay köhnə il!

Ağ qızıl, qara qızıl
Gəlməsin qoy hesaba.
Vətən övladlarına
Söyləsin min mərhəbə.

Sən biganə qalmadın
Bu böyük istəklərə...
Bu coşğun ürəklərə.

Sən uğurlu il kimi
Qalırsan min zəfərdə
Xoş-xoş xatirələrdə.

Qalırsan ağacların
Qarlı budaqlarında,
Qalırsan uşaqların
Qızıl yanaqlarında.

Təzə tikintilərin
Təzə meydanlarında,
Təzə imarətlərin
Təzə ünvanlarında.

Məhsul bayramlarının
Əlvan süfrələrində.
Əməkçi igidlərin
Zəfər müjdələrində.

Keçici bayraqların
Lalə ipəklərində,
Bağca uşaqlarının
Qönçə ürəklərində
Qalırsan, ay köhnə il!

Zəfər estafetini
Verirsən təzə ilə.
Ayrılırsan gedirsən
Həm kövrələ-kövrələ,
Həm də ki, gülə-gülə.

Təzə ilə deyirsən:
– Məndən də qədəmli ol!
Mən min aləmli idim,
Sən min bir aləmli ol!

Hər evə, hər ocağa
Xeyir-bərəkət gətir!
Bütün ana torpağa
Təzə şan-şöhrət gətir!

Gətirmədiklərimi
Sən gətir gəl, təzə il!
Mən qocayam, sən isə
Körpə, gözəl, təzə il!

Gətir bütün dünyaya
Gətir əmin-amanlıq.
Bizim ellərdəkitək
Xoşbəxtlik, firavanlıq.

Təzə il təvazölə
Dinləyir köhnə ili.
Dinləyir müəllimi
Şagird dinləyən kimi.

Əqrəb əqrəb üstündə,
Ayrılır ildən ilim.
Həyəcan ümmanıyam,
Görünməyir sahilim.

Mübarək ilk səhərin,
Ömrümüzü bəzə il!
Təzə xarüqələrin
Qaranquşu təzə il!

1975

QARA TUT

Kökün dərin,
Kölgən sərin,
Barın şirin.
Qara tut, xar tut!
Babamdan yadigar tut!
Bu heç, bu köhnə sözdür.
Yaşın doxsandır, yüzdür,
Neynəyirsən yaşı?
Yaxşısan, yaxşı!
Külək əsir narın-narın,
Xışıldaşır budaqların,
Pıçıldaşır yarpaqların.
Qorxuram, üşənirəm
Yerdəki xışiltıdan –
Sanki üstümə gəlir
Ağ ilan, qara ilan...
Qorxuram, üşənirəm
Yerdəki pıçiltıdan –
Sanki qəsdimə durur
Ağ yalan, qara yalan...
Addım səsi istərəm
Mütənasib... həmahəng,
Xışiltı yox!
Açıq-aşkar söz gərək
Eşitsin külli-aləm
Pıçiltı yox!

Tək sənin xışıltına
Deyiləm səksəkəli, qara tut!
Tək sənin pıçılığını
Saymıram təhlükəli, qara tut!
Dayanmışam altında
Ağ köynəyim ləkəli, qara tut!
Xışıda, pıçıda... arxayınam, qara tut!
Kirpiklərim qovuşur aram-aram, qara tut!

1973

SƏADƏT, LƏYAQƏT, ƏDALƏT!

Azadlıq günəşinin çilədiyi zərlə mən,
Qövsü-qüzehdən gözəl əlvan şəfəqlərlə mən,
Bütün qaranlıqları əridən səhərlə mən,
Hər qütbdən görünən aydın hərflərlə mən
Dünyanın lövhəsinə həmişəlik yazmışam
Səadət,

Ləyaqət,
Ədalət!

İnqilab imtahanı – qüdrətimizdir bizim,
Oraq-çəkcə nişanı – vəhdətimizdir bizim,
Həqiqətin sükanı – qismətimizdir bizim,
Bərabərlik cahanı – dövlətimizdir bizim.
Bərabəri, misli yox bu işıqlı sözlərin –
Səadət,

Ləyaqət,
Ədalət!

Milyon-milyon nəfərik vahid bir ailədə,
Qardaşlıq, can-ciyərik vahid bir ailədə,
Qəmliyə, bəxtəvərik vahid bir ailədə,
Komandanıq, əsgərik vahid bir ailədə,
Qanun kitabımızı açın, bir də oxuyun –
Səadət,

Ləyaqət,
Ədalət!

Bağban güllər içində salmaz ayrışekilik...
 Harda olsa, bağçada olmaz ayrışekilik...
 Ağ, qırmızı, sarı gül bilməz ayrışekilik...
 Bizim həndəvərə də gəlməz ayrışekilik,
 Yolunu çoxdan kəsib, onu didərgin salıb –
 Səadət,

Ləyaqət,
 Ədalət!

Bir süfrə açmışıq ki, yoxdur ucu-bucağı,
 Günəşin telləridir onun qızıl saçağı.
 Bir ucunda Tyan-Şan, bir ucunda Şahdağı,
 Kim ona haram qatar, kim pozar bu növrəği, –
 Keşiyində dayanıb şanlı döyüşçülərtək
 Səadət,

Ləyaqət,
 Ədalət!

Ümman dalğalandıqca əzəməti çoxalır,
 Atom parçalandıqca hərarəti çoxalır.
 Xalqım sıx dayandıqca mətanəti çoxalır.
 Cərgələr uzandıqca şan-şöhrəti çoxalır.
 Ahəngdar addımlarda səslənir ehtişamla –
 Səadət,

Ləyaqət,
 Ədalət!

Günəş ciltə göstərir, üfüqdə dan sökülür,
 Çaylar dənizə axır, dəniz daşır tökülür.
 Hər işdə, hər əməldə haqqın gözləri gülür,
 Nəğməmizdə səslənir, bayrağımızda gəlir,
 Ruhumuzda bu gündən sabaha qanadlanır –

Səadət,
Ləyaqət,
Ədalət!

İxtiyarlı insanın iqtidarı böyükdür.
Dağ vüqarlı insanın iftixarı böyükdür.
Ağ rüzgarlı insanın arzuları böyükdür.
Şəxsiyyəti qaldıran qanunları böyükdür,
Zirvələr zirvəsində... Günəş himayəsində –
Səadət,
Ləyaqət,
Ədalət!

1975

GÖRÜN NEÇƏ İLDƏN BƏRİ...

Görün neçə ildən bəri
 Dünyamızın böyük-küçük şairləri
 – Vyetnam! – deyir yana-yana.
 Vyetnam isə şairlərin
 Gözlərinin qabağında
 İlin, ayın, günün belə
 Hər vaxtında, hər çağında
 Batır qana...

Görün neçə ildən bəri
 Dünyamızın böyük-küçük qəzetləri
 Hər gün-hər gün, sütun-sütun
 “Vyetnam!” yazır.
 Qəzetlərin fəqət rəngi quruyunca,
 Vyetnam yüz yol müdhiş alov
 Dənizində üzür, dözür...

Görün neçə ildən bəri
 Miting edir yer üzünün fəhlələri.
 Ürək yanır, ağızlarda köpük daşır,
 Köpük daşır, cinayətsə həddin aşır.
 Miting sona yetənəcən
 Sona yetir neçə ömür...
 Vyetnamda neçə yurdu
 Təyyarələr kömür edir, qara kömür...

Görün neçə ildən bəri
 Ölkələrin ekranları, efirləri
 Göstərirlər, söyləyirlər;
 – Vyetnam! Vyetnam!
 Zəfərinə qət`i inam!
 Lakin, efir susanacan,
 Lakin, ekran sönənədək
 Vyetnam olur xəndək-xəndək...

Görün neçə ildən bəri...
 İmzalayır sazişləri...
 Adlı-sanlı diplomatlar,
 Həyəcanlı diplomatlar,
 Soyuqqanlı diplomatlar...
 Həmrə`ylik sazişləri,
 Tərxsilah sazişləri...
 Nə çəkilir düşmən geri,
 Nə çəkilir Vyetnam geri.

Görün neçə ildən bəri
 Zamanın başbilənləri...
 Uca-uca kürsülərdən
 “Vyetnam!” deyir.
 “Vyetnam! Vyetnam!”
 “Vyetnam” deyən diplomatlar!
 Kiminizə inanıram, kiminizə inanmıram.

Gözlərimin önündədir bir şey fəqət;
 Vyetnamladır sülh arzulu bəşəriyyəət!
 Görün neçə ildən bəri
 Hey dəyişir BMT-nin katibləri...
 Yığılırlar min salona,

Girdə, uzun, dördkünc stol arxasına
 Yayılırlar qit`ələrin orasına-burasına.
 Vyetnamda dəyişməyir heç nə, qət`i!
 Vyetnamda hökm sürür
 Ağ Evin ağ cinayəti.

Görün neçə ildən bəri
 Vyetnamın bədənində qalmamışdır
 Bir sağ yeri...
 Cəbhə olub tarlası da, məktəbi də,
 O döyüşür... O çatacaq mətləbinə
 Sinəsinə iti oxlar sancılrsa da,
 Sinəsindən al irmaqlar sızılrsa da!..

Görün neçə ildən bəri
 Vyetnam döyüş meydanında
 Hey eşidir bu sözləri:
 "İgid", "cəsur", "şanlı", "mətin"...
 Vyetnam bilir qiymətini,
 Son qələbə! Ölçüsüdür bu qiymətin...
 Vyetnam bilir fəlakəti... hünəri nə!!!
 Vyetnam bilir heç bir dəhşət
 Tay olmamış dəhşətinə.

Hər şey aydın, hər şey aşkar
 Dünya deyir: "Sizinləyik, vyetnamlılar!"
 Demə zillət dəryasında batıb-çıxan
 Bu gün Vyetnam tək özüdür,
 Demə Vyetnam bir faciə...
 Tamaşaçı yer üzüdür.
 Yox, yer üzü tamaşaçı deyil, xeyr,
 Bütün ellər, bütün xalqlar
 – Səninləyik, Vyetnam! – deyir.

Fəqət, yenə
Necə olsun bu "söhbət" in axırı bəs?
Ey yer üzü!
Bir əncam çək, qırğını kəs, ey yer üzü!
Dünən təzə silahlarla kül etdilər
O kəndləri, bu kəndləri
Vyetnamda.
Bu gün təzə silahlarla dağıdılır
Su yolları, su bəndləri
Vyetnamda!

Vyetnamın südəməri, ağsaqqalı,
Vyetnamın yüz şəhəri, yüz mahalı,
Döngələri, küçələri,
İgidləri, gözəlləri,
Yanır, yanır alovlanır
Görün neçə ildən bəri
Şanlı Vyetnam! O qoruyur, qoruyacaq,
Mənliyini, torpağını.
Görün neçə ildən bəri
Yana-yana o ucaldır qalibiyyət bayrağını,
Görün neçə ildən bəri...

1972

QULAQLARIM CİNGİLDƏYİR

Qulaqlarım cingildəyir, nə sirrdir görəsən bu,
 Ürəyimə bir xal salan hansı şübhə, hansı duyğu?
 Görən neçin, neçin, bu an ehtizaza gəldi könül,
 Can bağımnda açan gülə vida deyib uçdu bülbül.
 Deyirlər ki, o behiştin xoş, səfali qucağında,
 Tuba adlı bir ağac var. Onun çarpaz budağında
 Zərif qumru dil-dil ötər,
 Onun incə nəğməsindən nəş`ələnib könül gülər.
 Ona min bir bəzək vurub Yaradanın qadir əli,
 Görkəmiylə xatırladır mənə munis bir gözəli.
 Nə qış fəsli ağ bürünər, nə saralar yarpaqları.
 Nə tufandan xəttər görər, nə əyilər budaqları.
 Deyirlər ki, zümrüd kimi yamyaşıldır o hər zaman,
 Əzəl gündən qızıl saçlı bahar olmuş ona mehman.
 Bir insanın taleyidir guya onun hər yarpağı
 Əgər ölüm söndürərsə ürək adlı bir çırağı
 İnsan ölsə... ah! O zaman
 Ayrılarq budağından
 Qopub düşər bircə yarpaq
 Yerdə qalan yarpaqlara yavaş-yavaş toxunaraq
 Bu öpüşdən qopan səda cingildədər qulaqları:
 "Biri öldü" söyləməkçin tez tərpdər dodaqları.
 Bəs görəsən indi bumu qulağımı cingildədən?
 "Biri öldü" söyləməyə məni vadar edən səda?
 Bir həqiqət gözləyimmi görəsən bu əfsanədən?
 Bu an qopur ürəyimdən neçə-neçə odlu nida:
 Yox! Yox, sən ki göz yummusan əfsanələr dünyasına,

Uymamısan əsatirlər bağçasının tubasına,
Nə zaman ki, aşıqlərin hicran adlı fitnəkəri,
Toxundurur mizrabını əhdü-peyman tellərinə,
Nə zaman ki, qışa dönür iki qəlbin novbaharı,
Nə zaman ki, zaval düşür əlvan vüsal güllərinə,
Aşıqlərin qəlbindəki qırıq teldən qopur səda,
Cingildədir qulaqları, bu sözləri salır yada:

“Şəbi-hicran yanar canım,
Tökər qan çeşmi-giryanım,
Oyadar xəlqi əfğanım,
Qara bəxtim oyanmazmı?”

1945

SOYUQLUQ VƏ İSTİLİK

Soyuqdan büzüşür quşlar da,
 Soyuqdan qırışır daşlar da.
 Soyuqdan boğulur səslər də.
 Soyuqdan yığılır relslər də.
 Soyuqda üfüqlər daralır,
 Soyuqda hava tez qaralır.
 Qısa gün əlindən sürüşür...
 Soyuqdan...
 Saxsıya, çiniyə çat düşür...
 Soyuqdan... gur sular qəfəsdə,
 Soyuqdan... arzular qəfəsdə.
 Əl-ayaq soyudan soyuqluq!
 Min həvəs, min maraq soyudan
 Soyuqluq!
 Soyuqluq – yalqızlıq, tənhalıq.
 Soyuqluq – cılızlıq, xırdalıq,
 Şüşəyə çevrilən baxışlar,
 Nizəyə çevrilən baxışlar,
 Gürzəyə çevrilən baxışlar –
 Qayğıya, diqqətə həsrətlə,
 Qədirə-qiymətə həsrətlə
 Soyuyub, soyuyub, soyuyub...
 Şüşəyə, nizəyə, gürzəyə dönüblər...

İnsaf et, mürvət et, söylə bir,
 Soyuğa dözmürsə daş-dəmir –
 Sıxılıb, yığışib qalırsa,
 Büzüşüb, qırışib qalırsa,

Bəs ürək neynəsin, bəs ürək?
Zülümdür soyuqda döyünmək!

İstilik – hərarət, məhəbbət.

İstilik – cəsarət, səxavət.

İstilik ürəyin baharı.

İnsanın

Qədiri-qiyəti, vüqarı.

İstilik – yaxınlıq, ünsiyyət,

Yaxşı söz, yaxşı göz, xoş niyyət.

İstilik – açılmış qol-qanad,

Istedad kəşf edən istedad.

İstilik isidən ürəkdən

Varsa da, yoxsa da yox olar,

Əqrəblər, ilanlar, filanlar.

İstilik görəndə əriyər

Qüsurlar, kəsirlər, nöqsanlar.

İstilik

Cahanı bəzəyər-düzəyər,

Cahanın cövhəri deyilik biz məgər?

İstilik – ədalət bəxş edər

İnsana, mürvətə, vicdana.

İstilik – qabında nə varsa

Bişirib çıxarar meydana.

İstilik gücünə raketlər

Şığıyar allahdan o yana.

Günəşdən əbədi istilik,

Hərarət axantək cahana

İstilik, hərarət axaydı...

Həmişə ürəkdən-ürəyə,

Həmişə vicdandan-vicdana.

QURUYAR

Quruyar çeşmələr, batar bulaqlar
Dolub-boşalmasa göyün ürəyi.
Pis özül üstündə pis tutar qərar
Poladdan olsa da evin dirəyi.

1959

GÖZÜM QALAR

Nə qədər ki, doğulursan
Düşüncəmdə, diləyimdə,
Nə qədər ki,
Toxum kimi cücəirsən ürəyimdə –
Qönçə şe`rim, fidan şe`rim!
Fərəhimdən sanıram ki,
Mənimkidir cahan, şe`rim!
Gəl,
Dünyaya xoş gəlmisən,
Uşaq şe`rim!
Beşiyindir, bələyindir
Bu bəmbəyaz varaq, şe`rim!
Varaqlarda iməkləyib,
Varaqlarda yeriyirsən,
Ürəyimi ümidlərə bürüyürsən.
Varaqlarda dil açırsan
Heca-heca, kəlmə-kəlmə,
Vəzn-vəzn, bölmə-bölmə.
Danışırısan misra-misra
Beyti-beytə, bəndi-bəndə
Caladıqca sıra-sıra,
Ahənglərə uyduqca sən,
Mənalara dolduqca sən,
Qol-budaqlı olduqca sən
Çinar kimi,
Tərəvətli olduqca sən
Bahar kimi.

Sanıram ki, xoşbəxt yoxdur
məndən, şe`rim!
Heç ayrılmaq istəmirəm
səndən, şe`rim!
Nə qədər ki,
Sən çap üzü görməmişən,
Qəzet üzü, kitab üzü görməmişən
Dili uzun, əli dolu dolanıram,
Elə bil ki,
Bir dəfinə üzərində dayanıram.
Fəqət, fəqət,
Bir gün gec, bir gün tezi
Gül açası...
Quş uçası...
Qız köçəsi...
Bu sorğusuz, bu sualsız ayrılıqda
Qürur da var, qüssə də var.
Uçub gedən hər şe`rimin arxasınca
Köçüb gedən qızım kimi
Gözüm qalar...
Gözüm qalar...

1976

SON ZƏNG

İyirmi birinci əsrin
Sizsiniz Vətəndaşı.
Uçun daha uğurlu
Xoşbəxt günlərə qarşı.

Bu gün ayrılırsınız
Məktəbdən kövrək-kövrək.
Yadınızdən çıxmasın
Təhsil illəri gərək.

Sizə uğur dilərəm
Xoş əməl yaxşı işdə.
Həmişə yaxşı yolda,
Həmişə yüksəlişdə.

1999

HƏCV

Zənn etməyin ki, Qabillə
 Düşmandı, Vaqif Bəhmənli,
 Ağılsızdan düşman olmaz –
 Nadandı, Vaqif Bəhmənli.
 Onun-bunun hesabına
 Mərtəbəyə qalxıb uşaq...
 Ona-buna yarınmaqçın
 Naalandı, Vaqif Bəhmənli.
 Tüpürdüyün yalar kişi?
 Tavan altda qalar kişi?
 Əynindəki şalvar deyil,
 Tumandı Vaqif Bəhmənli.
 Açı gözünü, gör mən kiməm,
 Sən müttəhim, mən hakiməm.
 Heç səndən də hakim olar?
 Yalandı? Vaqif Bəhmənli?!
 Göz ağartdı sənə Şefin –
 Qorxudan pozuldu kefin:
 Pişik gördü, deşik gəzdi
 Siçandı, Vaqif Bəhmənli.
 Ağsaqqala ədəbsizlik?!
 Hər kəsin öz qanacağı –
 Üstəlik də ağa qara
 Yaxandı, Vaqif Bəhmənli.
 Heyif sənə ulu addan,
 Eşq-məhəbbət dolu addan,
 Molla Pənahı gözümdən
 Salandı Vaqif Bəhmənli.

Dalğaların köpüyündə
 Saman çöpü görmüsənmi?
 Vəzifə də sənün üçün
 Samandı, Vaqif Bəhmənli.
 Köpük ki, var – samandan da
 Yamandı, Vaqif Bəhmənli.
 Saman yüngül... köpük bomboş...
 Belə ömür yaşamasın
 Cavandı, Vaqif Bəhmənli.
 Cəsarətsiz, ləyaqətsiz
 Bir əməldən uzaqlaş ki, –
 Uzaqlaş ki, uzaqlaş ki, –
 Amandı, Vaqif Bəhmənli.
 Sənün varsa beş-on dostun
 Mənim dostum bütün xalqdır.
 Ancaq ki, öz mənliyinə
 Arxalansın gərək kişi –
 Mənliyini yedəkləyən
 Madyandı, Vaqif Bəhmənli!
 Mənlük yoxsa, yerdə qalan –
 Hədyandı, Vaqif Bəhmənli.
 Yazılmamış qanunların
 Qılıncları daha iti
 Bu qılınca mənim başım
 Qurbandı, Vaqif Bəhmənli!
 Kişiliyin çatırdısa
 Rədd edəydin məni, baba,
 Söyləyəydin mənə açıq:
 – Əylisliylə¹ bir bədəndə
 Bir candı, Vaqif Bəhmənli.

¹ Yazıçı Əkrəm Əylisli

Mən bir dağam, ətəyimdən
Üzüsulu qayıt, bala,
Görəllər ki, başın-gözün
Tey qandı, Vaqif Bəhmənli!
Qayıt, hara dırmaşırsan?
Görməyirsən uca zirvəm
Dumandı, Vaqif Bəhmənli!

30 iyul 1992

AND

Gecə aydın, hava sakit... bir ahənglə saat vurur,
Pəncərədən süzülərək axıb gəlir gümüşü nur.
Çox sevdiyim bir kitabdan ayrılıram gecə yarı,
Çevirdikcə sətirləri, məna dolu varaqları
Mən maraqla oxuyuram. Yazılmışdır orda belə:
Moskvada yanvar günü dönüb aşıb-daşan selə
İttifaqlar evinədək bir izdiham gəlir, baxın –
Gəlir ellər rəhbərilə son vidaya axın-axın...
Son görüşdür: gözlər ona baxır, baxır ehtiramla,
Hamı bir dağ siqlətilə dövrə vurur intizamla.
Axın durur, daha indi eşidilmir ayaq səsi.
Qəmli-qəmli kimsə orda danışdıqca hər kəlməsi
Sükunəti pozur keçir.
Bir təkmlə milyonların qarşısında o and içir...
And içir o fəhlələrlə kəndlilərin ülfətinə,
And içir o leninizmin sarsılmayan qüdrətinə,
And içir o: – Ölüm səni sıramızdan ayırarkən
“Partiyanın şərəfini uca tutun ” söylədin sən.
And içirik sənə, Lenin, unudulmaz vəsiyyətin,
Çiçəklənər hər əməlin, hər istəyin, hər niyyətin!

“Partiyanın çətin gündə pozulmayan vəhdətini,
Onun təmiz, pak adını, onun böyük hörmətini, –
Sən dedin ki, gözünüzün bəbəyitək hifz ediniz”.
And içirik sənə, Lenin, unutmarıq sözünü biz!

“Öz qabarlı əllərilə zəncirləri qıranların,
Öz fədakar zəhmətilə yeni dünya quranların

Dövlətini tarix boyu yaşadınız” söylədin sən.
And içirik sənə, Lenin, biz çıxarıq bu sözündən!..

Çəkic vuran, oraq tutan o ayrılmaz qardaşlara,
Bir məsləkli, bir istəkli, bir ürəkli sirdaşlara
Daha böyük bir etibar, bir sədaqət diləmişən,
Günəş kimi odlu, təmiz bir məhəbbət diləmişən.
And içirik sənə, Lenin, yerdə qalmaz bu niyyətin,
Qəlbimizdə daim yaşar, unudulmaz vəsiyyətin!

Sən gedirkən aramızdan, böyük insan, əziz rəhbər,
Söylədin ki, “arxalansın bir-birinə doğma ellər,
Pozulmasın, dağılmasın qardaşlığın sədaqəti,
Hifz eyləyin döyüşlərdə sınıanılmış bu ülfəti”.
And içirik sənə, Lenin, and içirik bir ağızdan:
Unudulmaz vəsiyyətin, böyük rəhbər, heç bir zaman!

Biz bilirik sən sevirdin cəsur Qızıl Ordumuzu,
Tufanlara sinə gərib o qorumuş yurdumuzu.
“Onun cavan qollarına qüvvət verin, – söylədin sən, –
Çünki onun qüdrətinə arxalanır əziz vətən”.
And içirik sənə, Lenin, yerdə qalmaz bu niyyətin,
Daim yaşar nəsihətin, unudulmaz vəsiyyətin!

“Yer üzündə millətlərin beynəlmiləl birliyinə
Hər bir zaman indikitək sadıq qalın” dedin yenə.
And içirik sənə, Lenin, unudulmaz vəsiyyətin,
Əlimizlə çiçəklənər hər diləyin, hər niyyətin! –

Çox sevdiyim bu kitabdən ayrılmıram gecə yarı...
Çevirirəm hikmət dolu, məna dolu varaqları.
Bu dəm axır pərdə-pərdə dalğalanan sovet himni,
Xəyal tutub əllərimdən uzaqlara çəkir məni:

Kremlin o şiş qülləsi baş çəkibdir asimana,
 Beşguşəli qızıl ulduz nur dağdır hər bir yana.
 Qızıl meydan yuxudadır, şirin-şirin yatır şəhər,
 Gecə keçir, ancaq hələ oyaq qalıb tək bir nəfər,
 Alışdırır trubkanı, mən bilirəm sabahadək
 Kirpikləri bir-birinə heç qovuşa bilməyəcək.
 Xəyalından keçən nədir, nə düşünür, o nə anır?
 Yenə fikri qartal kimi haralara qanadlanır?
 Ustadına and içdiyi o günümü salır yada?
 Heç ayrılıq xatirəsi unudulmaz bu dünyada!
 Ayrıllarkən böyük insan unudulmaz müəllimdən
 Onun qara saçlarına onda düşdü birinci dən.
 O zamanlar dövr eləyib dolandıqca neçə bahar
 Uca dağlar başındakı qara dönmüş qara saçlar.
 Lakin onun zərrə qədər əyilməmiş şah vüqarı.
 Mən həmişə buludları yaran gördüm dik dağları.
 Trubkanın tüstüləri burulduqca halqa-halqa,
 Düşüncələr bir-birini təqib edir dalğa-dalğa.
 O müqəddəs and günündən indiyədək ötən illər
 Gözlərinin qarşısından gəlib keçir birər-birər.
 Biz Leninin sözlərini unutmadıq bir an belə,
 Yurdumuzun hər tərəfi çiçəkləndi ildən-ilə.
 Qazaxıstan səhraları bəhər verdi qatar-qatar,
 Ukraynanın çöllərinə haray saldı traktorlar.
 Kolxozların günü-gündən aşib-daşan var-dövləti,
 Xalqımızın bir-birinə tükənməyən məhəbbəti,
 Qoca Ural dağlarında guruldayan ilk zavodlar,
 Uzaq Sibir çöllərindən əzəmətlə keçən qatar,
 Təzə şəhər, təzə saray, təzə tunel, təzə kanal,
 Qarşımızda diz çökərək təslim olan buzlu şimal
 İşimizin meyvəsidir, leninizmin zəfəridir,
 Yeni dünya quranların görünməmiş hünəridir.

Azğın düşmən göz dikəndə bu ellərin növrağına,
 Namərd yağı od saçanda doğma vətən torpağına,
 Qocaların ağ saçları boyananda qızıl qana,
 Anaların ah-fəryadı ucalanda asimana
 Cəbhələrdən eşidildi xalqımızın qadir səsi,
 Qırılmadı, əyilmədi haqqı dönməz iradəsi!
 Nicat verdik, həyat verdik neçə məzlum ellərə biz,
 Bir yaz günü təntənəylə bayram etdi vətənimiz.
 Həmin bayram, həmin şənlik leninizmin zəfəridir,
 Yeni dünya quranların görünməmiş hünəridir.

Yer üzündə ucalarkən ədalətin, haqqın səsi,
 Parçalanıb dağılarkən zülmün ağır məngənəsi,
 Macarıstan göylərində söküləndə ilk şəfəqlər,
 Çin öz bayram paltarını geyinəndə bir xoş səhər.
 Tarix dedi: "Bu təntənə leninizmin zəfəridir,
 Yeni dünya quranların görünməmiş hünəridir".

Sonra rəhbər öz-özünə alçaraqdan təvazölə:
 "Gördüyümüz böyük işlər azdır hələ, azdır hələ"...
 Lenin öldü... lakin onun yaratdığı bu baharın
 Tərəvəti pozulmadı, üfüqləri qaralmadı,
 Kommünizmə qədəm qoyan alnıaçıq bir diyarın
 Al bayrağı əyilmədi, al günəşi saralmadı.
 Çətin gündə vətənimin keşiyində o dayandı,
 Gözlərində milyonların intiqamı alovlandı,
 O, Leninə and içdiyi həmin günü yada saldı,
 Kamalının qüdrətiylə çətinliyə zəfər çaldı:
 Mavzoleyin ayağında qara düşmən bayraqları
 Toz-torpağa bulaşarkən qaçdı onun dodaqları...
 Yurdumuzun yaraları tez sağaldı şəfqətilə,
 Biz gedirik kommünizmə yenə onun qüdrətilə.

Lenin öldü... lakin onun əməlləri həmişə sağ!
 Stalinin dühasında leninizm yaşayacaq!
 Hər is qəlbi acığından qovrularaq yana-yana
 Okeanlar arxasından yurdumuza kəc baxana
 Sərkərdəmiz cavab verir öz işilə, amalilə,
 O, hücumusuz, cəbhələri yarıb keçən kamalilə.

Kremlin dik qülləsində ulduz yanır, keçir gecə...
 Stalini tərək etməyir ülvi, nəcib bir düşüncə.
 Düşündükcə göz önündən gəlib keçir birər-birər,
 Döyüşlərdən qalib çıxıb həyat quran məs`ud ellər.
 Xalqımızın vuruşlarda qazanılmış səadəti,
 Yurdumuzun tükənməyən bərəkətli bol sərvəti.
 Qara qızıl mədənləri, Dneprohes, bir də Ural,
 Azərbaycan, Kür qırağı... Mingəçevir – bu cah-cəlal,
 Dərya kimi dalğalanan göy zəmilər, barlı bağlar,
 Şəhidlərin arzusutək işıqlanan çilçıraqlar,
 Dərsə gedən şən uşaqlar, qayğı bilməz təzə nəsil,
 Hər qazılan təzə quyu, hər tikilən təzə mənzil,
 Bir alimin iş otağı, şaxtaçının əl fanarı,
 Həştərxana neft aparən böyük gəmi karvanları,
 Kommünizmin zəfər taclı yenilməyən orduları,
 Leninizmin əzəməti, rus xalqının iqtidarı,
 Gözlərinin qarşısından gəlib keçir bircə-bircə,
 Yavaş-yavaş sübh açılır, karvanını çəkir gecə.
 Öz-özünə dodaqaltı deyir yenə təvazölə:
 “Gördüyümüz böyük işlər azdır hələ, azdır hələ”...
 Sonra vətən torpağına gəzdirərək gözlərini
 Belə açır həyatının yetmişinci səhərini.

1949

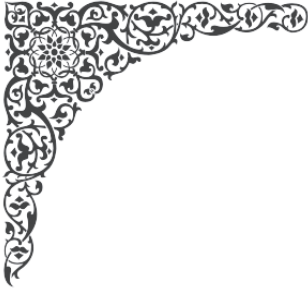
UŞAQLIĞIN SEVİNCİ

Bizim şəhər məktəbində bu gün özgə busat var:
 Dərsarası tənəffüsdür... deyir-gülür uşaqlar.
 Nur tökülür şagirdlərin baxışından, üzündən,
 Min bir sevinc hiss edilir söhbətindən, sözündən.
 Uzun, geniş dəhlizlərdə onlar gəzir, dolanır,
 Sonra gəlib bir şüarın qarşısında dayanır.
 "Doqquz may!.. Qalibiyyət!.. Şanlı zəfər bayramı!
 Rəşadətli oğulların böyük hünər bayramı!"
 Bu cümlələr, bu sətirlər sadə, aydın yazılmış.
 Bu sözlərin qüdrətilə ölmə məzar qazılmış.
 Oxuduqca bu sözləri dönə-dönə hər nəfər
 Xeyallarda cilvələnir xoş qədəmli bir səhər,
 Bir səhər ki, körpələrin gülüşütək saf, təmiz,
 Bir səhər ki, gəlişiyə bayram etdi ölkəmiz,
 Bir səhər ki, açılanda... qara düşmən bayrağı
 Mavzoleyin qarşısında endi başı aşağı.

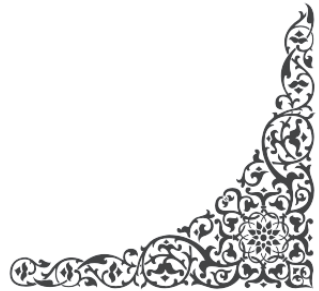
Uşaqların nəzərləri bir şəkilə zillənir,
 Elə bu an ikincidə oxuyan qız dillənir:
 – Tanıyıram, Stalindir, danışacaq elə bil!
 Kitabda da şəkili var.
 – Düzdür, düzdür, ay Sevil! –
 Sevil süzüb onuncuda oxuyan qardaşını,
 Sonra yenə şəkilsarı qaldıraraq başını:
 – Əlaçını çox sevir o, heç sən bunu bilirsən?
 Onunçün də dərslərimdən "beş" alıram gündə mən.
 Pis oxusam xəbər tutar, sonra məni istəməz,
 Azad dadaş, elə deyil? Neyləyərdəm onda bəs?

Bir də qabaq anam mənə söyləyərdi hər zaman:
 “Qaraqədəm doğuldun sən, “qan-qan” dedi o düşman”.
 Utanardım. Yadında var? Bir gün anam sübh çağı
 Oyadaraq məni öpdü... dedi: “Vətən torpağı
 Azad oldu. Bunun üçün əziz rəhbər sağ olsun!
 Əziz rəhbər Stalindir, uzun illər sağ olsun!”
 Ondan böyük yer üzündə heç kim yoxdur, ay dadaş!
 Onun gücü heç bilirsən necə çoxdur, ay dadaş?
 O, düşməni səhər çağı necə sərdi torpağa –
 Hamı ona “sağ ol!” dedi, birdən durub ayağa...
 Yadındamı? Bayram oldu o günləri, Azadcan,
 Anam güllü paltarımı geyindirdi o zaman.
 – Sevil! İndi biz o günü yenə bayram edirik,
 Stalinin qüdrətiylə irəliyə gedirik.
 – Bax! Onu da tanıyıram – Kosmodemyanskaya.
 – Stalini çox sevirdi bu ellər qızı Zoya.
 – Müəlliməm söyləyir ki, onu düşmən asıbdır,
 Sinəsinə, kürəyinə qızmış dəmir basıbdır.
 Ona əzab verən zaman dişqanlı bir yağı,
 Ağzına su əvəzində uzadanda çırağı
 O, nə qorxmuş, nə yalvarmış, nə yaş töküüb ağlamış,
 Umudunu, arzusunu Stalinə bağlamış.
 – Dadaş, dadaş! Bilirsənmi, indi bizim dəstəməz
 Zoya qızın adınadır. Çox sevirik onu biz.
 Zoya bacım bayram günü sağ olaydı kaş bu gün!
 Sevinəydi, onun kefi çağ olaydı kaş bu gün! –

Bizim şəhər məktəbində bu gün özgə büsat var:
 Dərsarası tənəffüsdür, deyir-gülür uşaqlar.
 Uzun, geniş dəhlizlərdə onlar gəzir, dolanır,
 Yenə gəlib bir şüarın qarşısında dayanır.

ADSIZ-ÜN VANSIZ İRADLAR

SÖZ VƏ ONUN XİRİDARLARI

*Mənanı təhrif etmə,
Yerində işlət sözü sən.
– Bu xırdalıqdı – söyləmə,
Borclu çıxarma bizi sən!*

Yazanda da, danışanda da sözü-sözdən seçmək, onu yerli-yerində işlətmək, ifadə edilən fikrə, çıxarılan mənaya yaraşdırmaq özü fitri istedaddır, vergidir. Bu söhbətin dilçiliyə, ədəbiyyatçılığa qətiyyəən dəxli yoxdur. Onu da deyim ki, xüsusilə canlı nitq, şifahi-canlı danışiq, stilistika, redaktə, sözü düyü kimi bircə-bircə arıtlamaq mənasında heç bir nəzarətə tabe deyil.

Hamımızın beynində nitq, danışiq mərkəzi var. Lakin heç birimiz bu danışiq mərkəzinə xüsusi cihaz qoşmamışıq ki, ağızımızdan çıxan hər bir kəlməni hər an, əlüstü seçib yerinə qoysun. Fəqət bilməliyik ki, sözün min bir bərqi, yozumu, çaları var. Bunu bilə-bilə də yazanda da, danışanda da kəlməbaşı səhv buraxırıq. Ona görə yox ki, savadsızlıq. İstehzasız – Allah eləməsin!

Bu sətirlərin müəllifi də daxil olmaqla: dilçidən tutmuş mühəndisəcən, akademikdən tutmuş ekskursiyaçıyadək, müəllimdən, şairdən, nasirdən tutmuş, kütləvi informasiya vasitələrinin bütün sahələrində çalışın əli qələmli və mikrofonlu jurnalistlərəcən, siyasi icmalçıdan tutmuş həkim,

aqronom... xülasə kiməcən, kimlərəcən sözü yerində işlədə bilməmək xəstəliyinə tutulmuşuq. Əlbəttə, kimi lap az, kimi lap çox. Ona görə də bu barədəki, bu istiqamətdəki müşahidələrimə “Adsız-ünvansız iradlar” adı vermişəm. Həmən qeydlərimi ömür vəfa edənə qədər vaxtaşırı davam etdirmək fikrindəyəm. O iddiada deyiləm ki, iradlarım yüz faiz haqdır. Belə şey ola bilməz.

Təbiətdə tərkib saflığına görə yüz faiz heç nə yoxdur: nə maye, nə qaz, nə kristal, nə hava... Məsələn, spirt və qızıl xalisliyinə görə doxsan altı faizdən yuxarı qalxmır. Ancaq, bir şey də var ki, mən bu yaşa çatmışam – nağıllarımızda, dastanlarımızda, rəvayətlərimizdə, mərsiyələrimizdə, ağıllarımızda, bayatılarımızda, laylalarımızda, atalar sözü və məsəllərimizdə, klassik şair və aşıqlarımızda yerinə düşməyən, mənaya uyuşmayan, məzmunu təhrif edən sözə, kəlməyə rast gəlməmişəm, yadıma gəlmir.

Əziz və möhtərəm oxucular! İradlarımı oxuduqlarımda və eşitdiklərimdə tutmuşam. İnanan inansın, inanmayanın da canı sağ olsun.

Müəllifdən

ADSIZ-ÜNVANSIZ İRADLAR

“Kimin ağrıyır canı Bol çay içsin mərcanı”

Çay haqqında məşhur nəğmə mətnindən. “Bol”, “bolluq” sözü say, kəmiyyət, neçə, nə qədər demək deyil; firavanlıq, güzəran, ürək, əl-qol açıqlığı deməkdir. Məsələn: “bol məhsul”, “bol tərəvəz”, “bolluca çalib oynamaq”, “bolluca zara-fat” və sairə deyərlər. Ancaq, “bol çay içsin”, “Gedək, bol çay içək” deməzlər.

Şeirdən ifadə: “Tünd seyid”.

Deyirlər “ağır seyid”, yəni daha çox nüfuzlu, cəddinə, tələfinə, xeyir-duasına, nifrət və lənətinə daha çox inanılan peyğəmbər övladı. Yoxsa ki, “tünd seyid?”. Dilimizdə var: “tünd adam”, “tünd xasiyyət”, “tündməcaz” – mənası da aydın.

Radio jurnalistinin dediyi: “Proqramı araya-ərsəyə yetirdi...”

Əvvəla, dilimizdə “ara-ərsə” sözü yoxdur; var “ərsə”, “ər-səyə”. İkincisi adamı ərsəyə yetirərlər, yəni boya-başa çatdırarlar; qız-oğlan uşağı və ya uşaq böyüyüb ərsəyə, həddi-buluğa çatır. Proqramı isə yazarlar, tutarlar, tərtib edirlər.

Radio çox vacib, konkret, humanist dövlət qərarını elan edir: **“Müharibə əlillərinə, əfqan döyüşçülərinə, Çernobıl qəzasının iştirakçılarna sanatoriya putyovkaları pulsuz verilir”**.

Yaxşı bəs qəzanın da – gözlənilməz qəfil faciənin də, fəlakətin də iştirakçısı olar?! Görəsən qəza – nəinki Çernobıl qəzası – yarışdır, kütləvi tədbirdir, marafondur, olimpiadadır, mitinqdir, heykəl, abidə, körpü, tunel açılışdır ki, adam onun iştirakçısı olsun? Axı həm də iştirakçı – özxoşuna, könüllü deməkdir. Qəza bəladır – bəlaya düşərlər, qəzaya düşər olurlar.

Şeirdən ifadə: **“Gücsüz kəpənək”**.

Güc hara, toxunan kimi əldə tozu qalan kəpənək hara? Kəpənəyə hətta “zərif” sözü də sən deyən uyuşmur, ağırdır bu xilqətçin.

Xanəndə oxuyur:

**“Dilimin qəbahəti
Könlümün ziyarəti”**.

Qəbahət – insanın istər mənəvi, istər cismani nalayiq hərəkətinin, xəcalətli davranışının, kobud günahının ümumi adı, ümumi qiymətidir. Onu, yəni qəbahəti insanın ayrı-ayrı əzalarına aid etmək olmaz. Azərbaycan dilində deməzlər ki: “dilimin, ağızımın, əlimin-ayağıımın, başımın, gözüümün qəbahəti”. “Könlümün ziyarəti” də mənasız, süni, uydurma bir şeydir. Adamın inamına, etiqadına, əqidəsinə, adətinə görə konkret ziyarətگاهی ziyarət yeri olar. Filan ocaq, filan pır, filan seyidin qarısı, filan

müqəddəsin, övliyanın türbəsi, məzarı. Hələ mən müsəlman aləminin ulu, ülvi ziyarətgahlarını demirəm. Qəbahət kimi ziyarəti də bədən üzvləri arasında bölüşdürüb: “könlümün, ürəyimin, böyrəyimin, qara ciyərimin ziyarəti” deməzlər. “Könlümün həsrəti” var, “könlümün ziyarəti” yoxdur.

Radio “Sandıqça” verilişindən “Ağacdələn” mahnısı:
**“Ağacdələn, ağacdələn,
 Torpaq dələn
 Ağacdələn”.**

Əvvəla, ağacdələn elə ağacdələndir, onun yerdə nə işi var? İkincisi və ən qüsuruluşu da budur ki, Azərbaycan dilində “torpaq dələn” sözü yoxdur. Var: “Yer eşən, gor eşən”. Dəlmək – o üz bu üz deşmək deməkdir. Torpağı – sonsuz dərinliyi necə deşmək olar?

Efir. İctimai təminat problemlərinə, pensiya məsələlərinə həsr edilmiş verilişdən: **“Nə üçün gözünü, ayağını itirmiş adamları təhqiramiz şəkildə hər il həkim komissiyasından keçib arayış gətirməyə vadar edirlər?”** Əla! Lakin “vadar” sözü yerində işlədilməyib. “Məcbur edirlər” deyilməliydi. “Məcbur” sözü daha sərt, daha konkret, əlillərə qarşı belə münasibətə, zorakılıq və təhqirə daha çox uyğun gəlir. Düzdür ki, “vadar”da da “məcbur”un müəyyən çaları var. Ancaq “vadar” təhriklə, təlqinlə, iradi mətinlik və zəifliklə, şərait, tamah, nəfs, ehtiyac və hipnozla bağlıdır. “Məcbur” və “vadar” sözləri xüsusilə istintaqda yanaşı işlədilir. Müstəntiq soruşur:

- Sizi bu cinayətə kim məcbur elədi?
və ya
– Sizi bu cinayətə kim vadar elədi?

Müğənni oxuyur: **“Mənim tənha gözəlim, axx...”**

Yəni demək istəyir ki, gözəllər gözəli, gözəllər içində heç kimə bənzəməyən bircə, tək bircə gözəlim! Lakin, axı bu fikri “tənha” sözüylə ifadə etmək düzgün deyil. Tənha – yalqız, kimsəsiz, hətta, müəyyən mənada arxasız, köməksiz deməkdir. Aşıq Ələsgər demişkən “gözəllər gözəli, mələklər şahı” hara, “mənim tənha gözəlim” hara?

“Cinayət qanunçuluğu”.

Kodekslərdə, maddə və məcəllələrdə rəsmi istilah kimi işlənən bu söz – “qələti-məşhur” deyilən bir sözü – “ölü ölüb” sözlərini yada salır. Belə çıxır ki, cinayətin qanunları var və bu qanunların da qanunçusu – peşəkarı, sənətkarı, məşğul olanı var. Dəmir-dəmirçi, çörək-çörəkçi, idman-idmançı kimi. “Cinayət qanunçuluğu” əvəzinə “cinayətin cəza qanunları” deyilməlidir.

“Cinayət hadisəsi”. Bu sözü də hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşlarının dilindən tez-tez eşidirik, tez-tez oxuyuruq. Cinayət özü hadisədir də. Necə yəni “cinayət hadisəsi”?

“Günün ekranı”nda müsahibədən: **“Biz kasıblara, əlsiz-ayaqsızlara, heç bir yerdən təmənnası olmayan adamlara**

kömək edirik”.

Burada “təmənnası” sözünün mənası başa düşülmədiyindən yerinə düşməyib. “Təmənna” ərkyana umacaq, ürəyindən nəsə keçmək, dost və yaxın adama ərkyana umacaq giley və sairə deməkdir. Ehtiyac içində boğulan, yarıac, əlil-zəlil, kimsəsiz, gözü əllərdə qalan hara – təmənnə kimi ağayana kövrəklik hara; sarı sim hara?!

Bədi əsərdən oxuyuram: **“Xanım əllərilə ərinin əndamını arayıb-axtarırdı”**. Gözüyumulu körpə yuxulu-yuxulu anasının döşünü axtarar. Arayıb-axtarmaz ha... axtarar və bu da təbii. Böyür-böyürə uzanmış ər-arvad niyə bir-birini axtarmalıdır, özü də arayıb-axtarmalıdır. Bu heç. Axı, kişi qisminə, kişi bədənində əndam deməzlər. Qıza, gəlinə, cavan, göyçək qadına deyərlər: “ay əndamıyanmış”, “ay güləndam” və sairə. Aşıq Ələsgərin məşhur “Güləndam” qoşmasını xatırlayın. Əndam – fizioloji hərfi-cismani təsəvvürlə yanaşı, həm də estetik məyardır, hüsnü-camalın adıdır.

Televiziya verilişindən: **“Görürsünüzmü, bu xalçanı dünya standartına uyğun düzəldiblər”**.

Xalçanı düzəltməzlər! Xalçanı, gəbəni, kilimi, palazı, cəcimi, həsiri toxuyarlar. Vəssalam!

Bir tanışıma rast gəldim. O, təəssüflə dedi:

“– Dünən mağazada bir plaş gördüm, əla idi. Geydim. Əynimə yekə gəldi”.

“Yekə” deməzlər. Deyərlər “əynimə böyük oldu, gen oldu, gen gəldi, dar oldu, dar gəldi, əynimdən töküldü”. Ümumiyyətlə, “yekə” sözü çox vaxt ölçü, əndazə mənasında, yaxşı bərədən, yaxşı təşbeh, yaxşı sifət, təyin kimi işlənir. Məsələn: “əşşi, yekə adamsan”, “yekəbaş”, “yekəxana”, “yekə yerdən yapışan”, “yekə-yekə danışan”, “yekəlik eləyən” və sairə.

Mavi ekranda müsahibədən bir cümlə: **“Günaha cavab verirlər”**.

“Günah” sözündə bir səmimiyyət, bir peşmançılıq, bir kövrəklik, bir təəssüf var. Günahı etiraf edərlər, günahını adam boynuna alar. Hətta deyərlər ki, “filankəs günahını qanıyla yudu”. Günahdan keçərlər, günahı bağışlayarlar, günaha göz yumurlar, günaha batarlar, “günaha cavab verirlər” deməzlər.

Xanəndə qız oxuyur:

“Bülbül qədəm qoyar bağa”.

Yadıma mərhum bir şairimizin gülməli bir misrası düşdü: **“Quş kimi attanan bülbül”**. Bülbül də quşdur də. Quş uçar, süzər, şığıyar (baxır quşa), qonar, pərvaz edər. “Qədəm qoymaq, qədəm basmaq” ancaq və ancaq insan yerışıdır. Xalq deyir: “qədəmin yüngül olsun”, “qədəmlərinə qurban olum”, “qədəmlərin mübarək”, “filankəs qədəm əziz eylədi”, “filankəsin qədəmi ağır oldu”. Aşıq Ələsgər bəs nə deyir:

*Qədəm qoyub asta-asta
Sən bu diyara xoş gəldin.
Süzdürüb ala gözlərin
Qaşları qara, xoş gəldin.*

Multfilm mətnindən: **“Kim götürər bu kədəri”** və **“Məni dilə çəkmə”**.

Deyirlər ki, bu zülmü kim götürər. Deyərlər ki, məni dilə tutma. Yoxsa ki, “Kim götürər bu kədəri” nədir?

“Məni dilə çəkmə” nə deməkdir?

Televiziya. “Ziya” verilişi. Aparıcı deyir: **“Mir Kazım Aslanlının Masallıda yol üzərindəki məzarı...**

“Yol üstündə”, “yol qırağında”, “yol ağzında” deyərlər, “yol üzərində” deməzlər.

Televiziya. “Dünya bu gün” verilişindən ifadə: **“İnsan qurbanları”**.

Gülməlidir. “Человеческие жертвы” sözlərinin hərfi tərcüməsidir. “Heyvan qurbanı” da deyilməz. Bu anlayışın yerinə görə bir hərfi mənası, bir də məlum, məşhur məcazi mənası var: “qurban olduğum o ala gözlər”, “qurban olum torpağına-daşına”, “Ələsgərəm, sənə qurban” və sairə. “Qurban” xüsusən Şərq poeziyasında məşhur obrazlar aləminə, sisteminə daxildir.

Bədi əsərdən: **“Cığırlar dağlara doğru irəliləyirdi”**.

Cıgır uzanar, dolanar, itər, qırılar, qıvrılar, irəliləməz. İnsan irəliləyər. Heç heyvana da “irəliləyir” deməzlər. Əşitməmişəm ki, desinlər “it, at, inək, pələng irəliləyir”.

“Hüseyn Cavidin naməlum bir şeiri” adlı məqalədən: **“Biz vaxtilə arxivlərdə işləyərkən H. Cavidin “Qoca bir türkün vəsiyyəti” adlı bir şeirinə tuş gəldik”**.

Bəlaya tuş gəlirlər, gülləyə tuş gəlirlər. Yoxsa ki, şeirə, şəkklə, əl yazısına tuş gəlmək?! Belə şeylərə rast gəlirlər də, təsadüf edərlər də.

Şeir misrası:

“Bütün ağaclara yoluxdu payız”.

“Yoluxmaq” deyəndə o saat yoluxucu xəstəlik yada düşür – hansı mənada yozursan yoz, dəxli yoxdur. Yoluxmaq – dərddir, bəladır, mikrobudur, infeksiyadır. Təbabətdə “yoluxucu xəstəliklər” deyilən rəsmi istilah var. Bu söz əlvən, barlı-bəhərli, toylu-düyünlü, insanı şairə, rəssama, müdrikə, filosofa döndərən, həssas ürəklərə qüssə-kədər təlqin edən payıza – xəzan fəslinə heç bir mənada yaraşa bilməz.

Şeir misrası:

“Ətcəbala əllərim girməyə yer gəzir”.

Bunun şeir olub-olmamağında, mənalı və mənasızlığında işim yoxdur. Bu başqa söhbətdir. “Ətcəbala əl” deyilməz. Ətcəbala – ancaq və ancaq yumurtadan lap təzə çıxmış, hələ zılğa tüklənməmiş – məhz ətcə quş balalarına deyilir.

Şeir misrası:

“Ucalıq dağların təkində imiş”.

Dağın ucalığı zirvəsiylə ölçülməzmi, görünməzmi? Yerin təkisi – yəni yerin dibi, qoynu, içi, altı olar ki, bunlar da haçandan ucalığa ölçü, meyar, təşbeh sayılıb?!

Televiziya da siyasi icmalçı dedi: **“Fələstinlilərə ciddi divan tutulmuşdur”**.

Rəhmsiz, amansız və lap şiddətləndirici halda “qanlı divan” deyərlər. Yoxsa ki, “ciddi divan”? Ciddi ins, adam, söz, məsələ, danışiq, vəziyyət və ilaxır olar.

Aşiq Hüseyin Saraclıya həsr edilmiş televiziya verilişində aparıcının sözüündən: **“Saraclı danışanda ağır taxta dağlarımız yada düşür”**.

Dağa deyərlər “ulu”, “əzəmətli”, “uca”, “möhtəşəm” və sairə. “Ağır taxta” deyərlər şəxsiyyətinə, mənəvi aləminə, siqlətinə, sözünün bütövlüyinə, ümumiyyətlə el içində nüfuzuna görə kişiyə, kişilərə, ağbirçəyə, ağbirçəklərə!

Həmən verilişdən ifadə: **“Mərmərdən tökülmüş qəbir”**.

Qəbri qazarlar, mərmərlə bəzərlər, mərmərdən hörərlər. Heykəli mərmərdən yonarlar, metalda tökərlər. Qəbri tökməzlər.

Televiziya da. “Dağ kəndlərinin problemləri” verilişində raykom katibinin çıxışından: **“Taxıl yığıb, ehtiyat eləmişik”**.

“Ehtiyat görmüşük” deməliydi. “Ehtiyat eləmək” – qorxmaq, çəkinmək, sərvaxt olmaq, tədbirli olmaq deməkdir. Atalar deyib: “Ehtiyat igitin yaraşığıdır”. Düzdür ki, hər iki mənada

işlədilər “ehtiyat” sözünün mahiyyətində eyniyyət var. Ancaq, yerinə, cümləsinə, deyilişinə görə o başqadır, bu başqa.

“Dalğa”dan: **“ Mircavad Şuşada boya-buxuna çatdı”.**

Səhvdir! Nə olsun ki, fikir aydındır. Deyərlər ki, “boya-başa çatdı”. “Boy-buxun”, “boylu-buxunlu” ayrı şeydir. Boy-buxun – görkəmdir, təsvirdir. Boya-başa çatmaq isə – ömrün – həyatın pillələridir, yetkinliyin müəyyən dövrü, mərhələsidir.

Şeirdən misra:

“Dağ-qaya biçilər, Vətən biçilməz”.

Dağ da biçilməz, qaya da biçilməz, Vətən də biçilməz, nə məcazi mənada, nə də hərfi mənada. Ot biçilər, taxıl biçilər, yonca biçilər, göy-göyerti biçilər, ümumiyyətlə əkin biçilər. Bir də ictimai qırğın mənasında məşhur, dəhşət doğuran “biçib tökdülər” ifadəsi var dilimizdə. Bir də don, paltar biçmək var.

Şeirdən misra:

“Keçilməz qala”.

“Alınmaz qala”, “basılmaz qala”, “topdağıtmaz qala” deyərlər. Çünki qala keçib-getmək mənasında maneə deyil. Keçilməz yol, iz, uçurum, bataqlıq, qumluq və sairə olar. Qala olmaz.

Şeir misraları:

“Qara zurna haray etdi.

Sandım Eyvaz dara getdi”.

“Haray etdi” deməzlər. Deyərlər ki, “haray saldı”, “haray çəkdi”, “haray qopardı”. “Dara getdi” deyilməz. Deyilər ki, “dara düşdü”, “darda qaldı”.

Radioda siyasi icmalçının çıxışından: **“Xalqın parlaq bayramı”**.

“Parlaq bayram” deməzlər. Deyərlər “əziz bayram”, “böyük bayram”, “milli bayram”, “tarixi bayram” və sairə.

Tərcümə əsərindən: **“Saatıma göz gəzdirdim”**.

Ətrafa, yan-yörəyə, güman gələn yerə, axtarış sahəsinə, fəlakət, faciə, qəza baş verən yerə göz gəzdirlər, diqqətlə nəzər salarlar. Saata isə baxarlar. Vəssalam!

Yenə həmən tərcümədən: **“Üzərində fil dərisindən düzəldilmiş kimi kül rəngində bir geyim vardı”**.

Əvvəla, söhbət paltardan, geyimdən gedirsə, “üzərində” yox, “əynində” deyilməliydi. İkincisi, paltarı “düzəltməzlər”, tikərlər.

Radio. İnformasiya dəqiqələri. Aparıcı-jurnalist deyir: **“Öz işini görən nadanlar geri çəkildilər. Kabinada sürücünün meyidi tapıldı”**.

Söhbət qatıl, quldur ermənilərdən gedir. Bir jurnalist ki, na-

danlıqla qatilliyi, quldurluğu, qəddarlığı biri-birindən ayıra bilmir, tamamilə və açıq-aşkar başqa-başqa məna daşıyan bu sözlərin fərqinə vara bilmir ta nə deyim.

Axşamçağı küçədə rast gəldiyim bir nəfər ziyalı tanışım deyir ki: **“Gedək, sahildə havalanaq”**.

Başa düşürəm, yəni “təmiz hava alağ”. Ancaq, axı hava almaq hara, havalanmaq hara?! “Havalanmaq” – özündən çıxmaq, götürülmək, ayağının altını görməmək, özündən bədgüman olmaq, qudurmaq, təvazö dairəsindən çıxmaq, gözü qızmaq deməkdir. Havalanmaq – heç başına hava gəlmək də deyil.

“Azərnəşr”də bir yazıçı nə münasibətləsə də öz həmsöhbətinə dedi: **“Açıb dağıtma”**.

“Açıb dağıtma” yox, “açıb ağartma” deyərlər.

Məclisdə bir nəfər bir nəfərə yarızarafat, yarıcıddi dedi: **“Öyrənmisən isti çarpayıda yatmağa”**.

“Yumşaq, yaylı çarpayı” deyərlər. “İsti çarpayı” deməzlər. “İsti yorğan-döşək”, “soyuq, buz kimi yorğan-döşək” deyərlər.

Radio. “Səhər” musiqili-informasiya proqramında siyasi icmalçı deyir: **“Çin yeni, əsaslı islahatlara uğrayır”**.

İslahata uğramazlar. İslahatı keçirərlər, islahatı həyata keçirərlər.

Yenə orada: **“Monqolustandakı iqtisadi böhran Yaponiya baş nazirinə həməən ölkəyə gəlmək üçün bəhanə verdi”**.

Siz Allah, Azərbaycan dilində “bəhanə verdi” var? Yoxsa “bəhanə düşdü” var?!

Şeirdən:

“Sənin ayaqlayıb keçdiyin yeri

Kimsə ayaqlayıb, mən qısqanıram”.

Burada “ayaqlayıb” yox, “ayaq basdığı, qədəm qoyduğun”, yəni bu işinlə, hərəkətinlə əzizlədiyin, müqəddəsleşdirdiyin həməən yeri başqasına qısqanıram – deyilməliydi.

“Ayaqlamaq”, “duz-çörək ayaqlamaq”, “mənlik, şəxsiyyət ayaqlamaq” və sairə – təhqirdir, saymamazlıqdır, namərdlikdir, dönüklükdür.

Cari mətbuatdan: **“O gözlərini döyəcləyə-döyəcləyə üzümə baxırdı”**.

“Döyəcləyə-döyəcləyə” yox, “döyə-döyə” yazılmalıydı. Döyəcləmək, döyəmək etmək həm fiziki, həm də məcazi anlayışdır. “Ləpələr sahili döyəcləyir”, “bu atı-eşşəyi nə qədər döyəcləyərlər”, “əşşi, bəsdir döyəclədin də – beynim döyəmək oldu ki...” və s. “Gözü döymək” isə, tərəddüd, qətiyyətsizlik, peşmanlıq, etiraf, vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilməmək və sairədir.

Şəhidlərin ilində, yəni bu münasibətlə televiziya verilişindən: **“Şüvəlan camaatı Fuadın atasını əl-qol açmağa qoymadı”**.

Jurnalist demək istəyir ki, balası əlindən getmiş valideyni hələ bir üstəlik ehsan qayğılarıyla, ehsan tədarüküylə məşğul olmağa, ora-bura qaçmağa qoymadılar. Lakin, bu nəcib, xeyir-xah iş hara, “adama əl-qol açmağa qoymamaq” kimi bədxahlıq, təşəbbüs boğmaq, mərdiməzarlıq hara?...

Aptek qabağında biri o birinə deyirdi: **“Bu dərmanı bir tanış adamın ucbatından axır ki, tapdım. Sağ olsun, lap əldən-ayaqdan düşmüşdüm”.**

“Ucbat” heç vaxt yaxşılığa deyilən söz deyil. Kiminsə ucbatından kimsə bəlaya, əngələ, cəncələ, davaya, xətaya, xərcə, ziyana düşüb, düşür, düşəcək. “Ucbat” hara, “təşəkkür”, “sağ olsun” hara?!

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sessiyasında çıxışdan: **“Üzdəniraq müharibə, torpağımızda davam etdikə...”**

“Üzdəniraq müharibə” deməzlər. Bəs nə deyərlər, necə deyərlər? Deyərlər: “qanlı müharibə”, “elan edilməmiş müharibə”, “ədalətli müharibə, ədalətsiz müharibə”, “işğalçı müharibə”, “Vətən müharibəsi”, “müqəddəs müharibə” (cihad və ya cəhad).

“Üzdəniraq” isə iyrənc, ürək bulandıran, məcaz pözan, iştah küsdürən, ovqat təlx edən, murdar, ikrah doğuran şeylərə deyirlər.

Əşşi, üzdəniraq yox ey, “evdən uzaq”, “bizdən uzaq”, “sizdən uzaq” deyərlər. Yoxsa ki, matəmə də, yasa da “üzdəniraq” deyərlər? “Evdən uzaq” isə Allaha yalvarışdır, dua-sənadır ki, qonşuya gələn bəla, üz verən müsibət bizim qapıya, evə gəlməsin. Söhbət xəstəlikdən gedəndə isə deyərlər: “canından uzaq, canınızdan uzaq”.

Dağlıq Qarabağda ermənilərin törətdiyi cinayətlərdən danışan milis işçisinin dediklərindən: **“Erməni daş dalından, kol dibindən atır. O, qorxaqdır, azərbaycanlı ilə qabaq-qabağa dayanıb vuruşa bilmir. Erməninin buna fərasəti çatmır”**.

“Fərasət” zərif, incə məzəmmət, ərkyana giley, təəssüf, heyfsilənmək bildirən sözdür. Belə çıxır ki, erməninin bizimlə bacara bilmədiyinə heyfsilənirik. “Ay fərasətsiz erməni, nə üçün bizimlə bacara bilmirsən? Belə şey olar?”. Məsələn: ata oğlunu danlayıb deyə bilər ki, ay fərasətsiz, nə üçün filan işi (tutaq ki) yarımçıq qoydun?!”. Gərək milis işçisi deyəydi: “Erməninin kişiliyi, hünəri, cəsarəti, çatmır...” Yoxsa ki, “fərasəti”.

Küçədə iki qadının çənə söhbətindən: **“Bütün günü mağazələrdə sülənmişəm, heç nə tapmamışam”**.

İt sülənər, adam sülənməz. “Sülənmək” adama aiddirsə, deyilirsə bu ən alçaldıcı təhqirdir. Təhqirin də dərəcələri var. Yəni “axtarmaq”la “sülənməyi” də bir-birindən ayırd etməmək olarmış?!

Bir müəllifin avtoqrafından: **“Ömrünüz dağa dönsün”**.

Ürək fərəhdən, sevincdən, iftixar hissindən, qürurdan dağa dönər. Ömür dağa dönməz. Ömür uzun olar, şərəfli olar, mənalı olar, qısa olar, nakam olar, keşməkeşli olar. Zillətli, əzab-əziyyətli olar, vaxtsız qırılmış olar.

Qiyətli qaş-daş, xüsusilə brilyant, işığın-şüanın səmtinə, qaranlığın seyrəkliyinə, qatılığına görə, yerinə görə, məxmərli

qutuda, medalyonda, üzükdə, sırğada, saat çərçivəsində və qa-pağında, qolbaqda rəng verib rəng alır, cürbəcür yaraşıqla bərq vurur. Söz də belədir. Sözüün də yerinə görə çox incə, çox fərqli mənə fərqləri, mənə çalarları var. Bəzən bu fərqlər, bu çalarlar naşı adamın dilində, qələmində bir-birinə qarışır.

Siyasi icmalçı televiziya da “Qitələr və hadisələr” verilişində İran körfəzindəki müharibədən danışarkən deyir: **“Bura da hər vasitə ilə qanaxmanın qabağını almaq lazımdır”**.

Zahirən bunun nəyi səhvdir ki? Bəli, zahirən tamamilə düzdür. Ona qalsa lap mənaca da düzdür. Ancaq müharibədə, döyüşdə, qırğında qan axmır. Qan tökülür. Bəli, avtomobil qəzasında – ilk yardımda “jqut” deyilən xüsusi rezin ciyəylə damarı bərk-bərk sıxıb qanaxmanın qarşısını alırlar. Müharibə meydanlarında qan tökülər, qan axmaz. Yaradan, burundan, qulaqdan qan açılar, qan axar.

Qan tökülmə – faciə, müsibət, qələbə, məğlubiyyət, ədalət və ədalətsizlik deməkdir. Qanaxma isə – tibbi müdaxiləyə ehtiyacı olan xəstəlik deməkdir. Bax, mənə çaları budur.

Bir var “söhbət”, bir də var “söz-söhbət”. Söhbət söhbətdir. Söz-söhbət isə narazılıq, haçalanmaq, mübahisə, dedi-qodu, ən kəskin şəkildəsə şayiə deməkdir. Məsələn, adi, canlı danışqda deyirik: “Bu işi elə görək ki, söz-söhbətə səbəb olmasın, söz-söhbətə yer qalmasın”.

Aparıcı – radiojurnalist bu fərqi ayırd edə bilsəydi, deməzdi ki, **“Söz-söhbət Novruzun axır çərşənbəsi barədə olacaq”**.

Adətən, yasda, hüzn məclislərində çox təəssüf ki, ölü yaddan çıxır, nə barədəsə söhbət olur, hətta qızğın mübahisə gedir. Məsələn: başladılar təqaüdlərdən, pensiyalardan, uşaq pulla-

rından, kompensasiyalardan danışmağa, artırma faiz-filan ətrafında mübahisəyə. Bir nəfərin söhbətə müdaxiləsi adamları çaşdırdı.

Başsağlığı verməyə gələnlərdən biri – ixtisasca hüquqşünas olan yoldaş həmən şəxsə dedi:

“– Üzr istəyirəm, siz aranı qarışdırırsınız”.

“Ara qarışdırmaq” xəbislik, iblislik və bədxahlıqdır. “Ara qarışdırmaq” şuluqluq salmaq, lov salmaq, məcazi mənada toz qoparmaq deməkdir. Əlbəttə, çaşdırmaq da yaxşı şey deyil. Söhbət sözlə sözün fərqindən, yerindən, yerinə görə seçilib-seçilməməsindən gedir.

Mətbuat səhifələrindən: **“Təzə salınmış Yeni Yaşma qəsəbəsinin əsas sakinləri olan qaçqınlar həmişə qayğı altındadır”.**

“Nəzarət altında”, “zülm altında”, “təhlükə altında”, “əsərət altında”, “qorxu altında deyərlər, “qayğı altında” deməzlər.

Yenə mətbuat səhifələrindən: **“Yetim uşaqlara bu gözgörəsi qayğı hamının ürəyincədir”.**

Gözgörəsi ədalətsizlik, bihəsablıq, haqsızlıq, namərdlik, xəyanət deyərlər. “Gözgörəsi” yəni utanıb-çəkinmədən, açıq-aşkar, heç kimi, heç nəyi saya salmadan, vecə almadan, həyasızcasına deməkdir. “Gözgörəsi qayğı” deməzlər, yazmazlar. “Qayğı” anlayışının Azərbaycan dilində belə rəngi, sifəti, təşbehi yoxdur.

Bir nəfər bir nəfər barəsində deyir: **“Bərk ayaqda ona dal çevirmək olmaz”.**

Səhvdir! Özü də necə səhv! Gərək deyəydi:

– Bərk ayaqda filankəsə arxalanmaq, bel bağlamaq, ümid etmək olmaz.

Yoxsa ki, “dal çevirmək?!”. Dal çevirmək saymamazlıq, üz döndərmək, naxələflik və ümumiyyətlə, ədəbsizlik, qanacaqsızlıqdır.

Şeir misrası.

“Qəbristanda baş qaldırdı doğmalarım, əzizlərim”.

“Baş qaldırmaq” – üzə durmaq, üzə ağ olmaq, haqlı-haqsız, yerli-yersiz səs ucaltmaq, tabeçilikdən, itaətdən çıxmaq deməkdir. Halbuki şair demək istəyir. “Qəbristanda elə bil ki, doğmalarım, əzizlərim cana gəldilər, dirildilər, ruhlarına əyan oldu ki...”.

Radio verilişindən: **“Müharibə vaxtı yazılan hər bir şeir süngü tiyəsinə dönürdü”.**

Süngünün ucu olar, tiyəsi olmaz! Bıçağın, baltanın, ülgücün, xəncərin tiyəsi olar. Süngü dəlib-deşər, xəncər-bıçaq kəsib-tökər.

Radionun məsul əməkdaşı ilə aparılan müsahibədən eşitdim: “Nə üçün “Səhər” verilişi daha efirə çıxmır?” Cavab: **“Son hadisələrlə, şəraitlə əlaqədar olaraq, camaatın, geniş dinləyici kütləsinin ovqatını, əhvali-ruhiyyəsini nəzərə alaraq biz “Səhər” yumoristik proqramından üz döndərdik”.**

Fikir verin “üz döndərdiy”ə!

Necə deyərlər, çörəyi sözdən, dildən çıxan bir adam – jur-

nalist ana dilimizi yaxşı bilsəydi, sözün yerinə, məna səmtinə görə seçilməsi zərgərliyinə bələd olsaydı deməzdi ki: “Üz döndərdik”. Deyərdi ki, verilişi saxladığ, dayandırdığ, imtina etdik, efirə buraxmadığ, təxirə saldıq, bu şəraitdə efirə səslənməsini məsləhət görmədik. “Üz döndərmək”, “üzü dönmək” konkret insani münasibət, psixoloji əhvali-ruhiyyə və qənaətdir. Üz döndərmək – əhdi pozmaq, vəfasızlıq, naxələflik deməkdir. Üz döndərmək haqlı da, əsaslı da, səbəbli də ola bilər. Üz döndərmək – kövrək, xəfif giley-güzar, ərkyana, umu-küsülü, yanıqlı şikayətdir:

*Təşrif buyur, gedək bağa
At zülfünü sola-sağa.
Ələsgər sənə sadağa
Üzün məndən niyə döndü?*

Yoxsa ki, “proqramdan üz döndərdik”, “verilişdən üz döndərdik”.

Nəğmə mətnindən:

**“Ürəyimiz hər zaman qayğınızla ucalar,
Biz sizə minnətdarıq qocalar, ay qocalar”.**

“Qocalar” sözünə “ucalar” qafiyə tutulmuşdur. Fəqət, axı, ürək ucalmaz! Ürək yanar, partlar, əriyər, sınar, qırılar, dağa dönər, daşa dönər, buza dönər, yarpaq kimi əsər eh... yerinə görə bu təyin zərifliklərinin nə sayı var, nə hesabı...

Bir nəfər qələm sahibi, hətta qüdrətli qələm sahibi Beriyanın cəlladlığından hansı bir münasibətləsə söz açaraq dedi:

“Beriya müharibə vaxtı bir generalı cəbhədən geri çağırırdı. Onu o qədər döyüb, ona o qədər işgəncə verdi ki, general Vətənə, Stalinə xəyanətini boynuna götürdü”.

Sözümün canı “boynuna götürdü”dədir. “Boynuna götürmək” hərfi mənada yük altına girməkdir. Məcəzi mənada isə cavabdeh olmaq, zamin olmaq, məsul olmaq, məsuliyyət daşımaq, söz vermək, zəmanət vermək, zamin durmaq deməkdir. Deməli, general boynuna götürmədi, boynuna aldı.

Şamaxı və Kürdəmir aşığı oxuyur:

**“Sən Tahiri küsdürübsən,
Qol-qanadın sındırıbsan,
Gəlib yolun pusdurubsan
Necə gedim yola Nərgiz?!”**

“Yola getmək” – yola çıxmaq, məsafə qət etmək, harasa addımlamaq deyil. “Yola getmək” dil tapmaq, həmrəy, həmfikir olmaq, bir-birini başa düşmək, bir-birinin sözünü eşitmək deməkdir. Əlbəttə, burada da bir yol, yön, səmt anlayışı var. Ancaq, “yoldaş” sözü hökmən yol yoldaşı, müsafir demək deyil.

Hakim:

– Nə üçün ayrılırsınız?

– Yola getmirik.

Deməli, “Tahir Nərgizə deyir ki, yol ver keçim-gedim”. Bir də axı əgər Nərgiz Tahirin qol-qanadını sındırıbsa daha nə üçün onun yolunu “pusdurur”.

Radio. Səhər musiqili informasiya proqramında xoş sözlər eşitdim. **“Hörmətli şairimiz Qabilin respublika prezidentinə yazdığı məktubdakı fikirlərə biz də yiyələnirik”.**

“Yiyələnmək” nə üçün axı? Yəni bu sözün də şərh-i-bəyana ehtiyacı var? “Şərik oluruq də”. Sənətə, biliyə, vərdişə, elmə yiyələnlər. Zorla və xoşla, yəni hüquqi qanunlarla kiminsə irsinə, əmanətinə, malına-mülkünə və sairəyə yiyələnlər.

Bu sətirlərin müəllifi bir səhər küçədə xarici markalı yığcam, xudmani, çox yaraşlıq bir avtobusun şütüyüb keçdiyini görüb dedi:

“– **Əcəb ləzzətli avtobusdur**”.

Deməzlər də. Ləzzətli yemək olar, meyvə olar, ləzzətli söhbət olar, məclis olar, ləzzətli gülüş, ləzzətli uşaq, ləzzətli adam olar.

Maştağada Bakı şairlərindən Məhəmməd Əli Şəfainin anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş musiqili ədəbi məclisdə bir nəfər alimin çıxışından: **“Beş əsrə yaxındır ki, Şərq şairləri Füzulinin olmazın dərəcədə təsirindən yaxa qurtara bilmir”**.

Burada “olmazın” və “yaxa qurtara bilmir” sözləri heç yerində deyil. “Olmazın” qrammatika diliylə desək sifətdir, təyin zərfidir. Mənfiliyin, pisliliyin, fənalığın həddini, səddini, dərəcəsini, boyasını təyin edir.

- Necə əzab?
- Olmazın əzab!
- Necə bəla?
- Olmazın bəla!
- Necə zülm?
- Olmazın zülm!
- Necə əziyyət?
- Olmazın əziyyət! və s.

Dahi Füzulinin sonsuz, sehrlı, ecazkar, möcüzəli təsiri hara, “olmazın” hara? O ki qaldı “yaxa qurtarmağa”, bu sözün sahibi bilməlidir ki, adam pis, nacins, şuluq, inadkar, qarayaxa adamdan pis, bəd əməldən, arzu edilməz işdən, şeydən yaxa qurtarar. Füzuli möcüzəsi hara, yaxa qurtarmaq hara?

Azərbaycan nümayəndə heyətinin Gürcüstan səfəri haqqındakı telereportajdan: **“aramızdakı istilik”**.

Əksinə demək olar: “aramızdakı soyuqluq”. Allah eləməsin, ancaq söhbət dildən gedir. Aramızdakı səmimiyyət və sairə deyilir, “istilik” deyilmir. Deyirsən de, fikir aydındır, ancaq deyilmir! “Soyuq münasibət” deyilər, “isti münasibət” deyilməz. Nə üçün? Cavabını dilimizin qrammatikasında yox, yazılmamış qanunlarında axtarın!

“Ana sözü”. Bu adda məktəb, təlim-tərbiyə məsələlərini işıqlandıran jurnal çap edirik. Çox yaxşı! “Ana sözü” dilimizin təbii axarından xaricdir. Bu söz bu şəkildə qaqauz dilində var, bizdə yoxdur. Biz deyirik: “kişi sözü”. Bu da ki, qətiyyət, zəmanət, inam, etibar, bütövlük, cavabdehlik deməkdir. Kişi sözü kişi sifəti deməkdir. Bir şeir misrası da yadıma düşdü:

*Kişi sifətidir
Sifətin sənin...*

Qadın, ana ləyaqətinin, saflıq, nəvaziş və zərifliyinin, əzizləyib oxşama incəliyinin və məlahətinin başqa təşbehləri, boyaları, təyinləri var. Məsələn, biz deyirik **“ana laylası”**. Axı körpəyə xala da, bacı da, bibi də, qonşu qadın da, yad da, hətta

kişi xeylağı da layla çala bilər. Ana laylasında ana südünün müqəddəsliyi, saflığı, xalisliyi, ömürbillah ətri var.

Mətbuat səhifələrindən :

“Camaat çoxdan xaraba qalmış kimsəsiz yurd yerlərinə, kəndlərinə, dədə-baba ocaqlarına qayıdır. Doğma yerlərə təzə cığır salanlara əl tutmaq lazımdır”.

Hər gəminin özünün su tutumu, hər sözün də məna tutumu var. “Əl tutmaq” sözündə də yardım, kömək anlayışı mövcuddur. Fəqət, “kömək” sözünün də yerinə görə çaları, yozumu var. “Əl tutmaq” deyəndə gözümüzün qabağına kasıb-kusub, fağır-füqərə, kimsəsiz, şikəst, tək-tənha, qoca xəstə, əlil-zəlil gəlir ki, onlara da əl tutmaq böyük savabdır. Lakin, vaxtilə yurd-yuvasından qovulmuş, didərgin düşmüş, indi isə təzə məskənlərdə böyük bir abadlıq, quruculuq işinə girişən adamlara “əl tutmaq” yox, sədəqə vermək yox, əl yetirmək, el yardımı, el qayğısı göstərmək lazımdır.

Atmaca – bəli, dilimizdə belə bir söz var və bu sözün də çox dəqiq mənası var. Atmaca – söz atmaq, ilişmək, qıcıqlandırmaq, üstüörtülü eyham, işarə, eşitdirmək, dilləndirmək, bir sözlə, sataşmaq deməkdir. Lakin səkkizinci mikrorayonda kanalizasiya xəttinin partlamasından danışan “Səhər” musiqili informasiya proqramının aparıcılarından biri camaatın bu haqdakı ciddi, açıq, kəskin, həyəcanlı narazılığını, şikayətini “atmaca” adlandırır deyir ki, **“biz sakinlərin bu atmacasını efir vasitəsilə əlaqədar təşkilatlara çatdırırıq”.**

Həmin aparıcı sözü-sözdən seçsəydi belə səhvə yol verməzdi.

“Səhər” musiqili informasiya verilişindən ifadə: **“Staravoytova – bu hayıstan məddahı qulaqdan kar, gözdən kor-mudur?”**.

“Başdan xarab”, “ağıldan kəm” deyərlər, “qulaqdan kar”, “gözdən kor” deməzlər. Məgər adam burundan kor, dizdən kar da ola bilərmiş? Staravoytovanı adam dilində ifşa elə də!

Həmən verilişdən: **“məişət tullantıları”**.

Əşşi, zibil də! Necə yəni “məişət tullantıları”? Zibilin özündən utanmırıq, sözündən utanırıq?

Bir qəzetdəki bədii (guya) yazıdan: **“Ayı zərblə, tirtap yerə dəydi, əlbəəl də canı çıxdı”**.

Bu cümlədə “əlbəəl” – əlüstü, dərhal, o saat, həmən-həmən mənasındadır ki, bu da tamamilə səhvdir. Əlbəəl – əlüstü demək deyil. Əlbəəl – olduğu kimi, dəyib toxunulmadan, üstündən götürülmədən, başından kəsilmədən, əgər məktubsa – açıb, baxıb oxumadan əmanəti, tapşırılan, etibar edilən bir şeyi – hətta uşağı, dost ailəsini – namusunu öz sahibinə, öz ünvanına, öz yiyəsinə çatdırmaq deməkdir. Məsələn, məktubu, baratı, sovqatı, bağlamanı, dəvətnaməni, açarı, avtomobili və sairəni əlbəəl yetirdim filankəsə. Uşağı sağ-salamat, əlbəəl verdim ata-anasına.

Efirdə balaca dostlarımız üçün **“Gün yarı oldu”** rubrikasıyla, başlığıyla veriliş gedir. Azərbaycan dilində heç kəs “gün

yarı oldu” demir. Bəs nə deyir, necə deyir? Deyir: “Günorta oldu, gün günortanı keçdi, gün axşam oldu, günü axşam elədik, gün yarıdan keçdi, gün ötdü, keçdi və sairə”.

Bir nəfərdən eşitdim: **“Səhər iki soyuq yumurta yemişəm”**.

Deyərlər: “soyutma yumurta”, “bərək yumurta”, “ılıq yumurta”. Dilimizdə “isti-soyuq yumurta” sözü yoxdur. Söhbət hərarətdən getmir, ifadədən gedir.

Bir nəfər gözüümüzün qabağında qora salxımına baxıb dedi:

“Hələ suyu çıxmayıb”.

Düz dedi? Yox! Nə deməliydi? Deməliydi: “sulanmayıb”. Sulanmaq – yetişmək üzrə olmaq, yetişməkdə olmaq deməkdir. Suyu çıxmaq da ki, elə suyu çıxmaqdır. Qoranı sıxarlar suyu çıxar, olar abqora – qora suyu.

Romandan cümlə:

“Həmid üşənmək bəhanəsilə pəncərəni bağladı”. Burada “üşənmək” deyəndə üşümək, üşütməyə, titrəməyə düşmək nəzərdə tutulur. Lakin, üşənmək qətiyyəən üşümək deyil. Üşənmək – qorxmaq, xoflanmaq, vahimələnmək, xüsusilə gözəgörünmə, qarabasma zamanı, gecəyarı qəbristanda, kimsəsiz xaraba yerdə qulağa səslər gələndə insanın düşdüyü ruhi böhran, ruhi sarsıntıdır. Düzdür, “üşənmək” də nəsə bir “üşümək” əlaməti, çaları varsa da, bu sözlər tamam başqa-başqa mənə daşıyır.

Bir dostum mənə başına gəlmiş bir əhvalatdan danışanda dedi: **“Başımı elə itirdim ki, heç adımı da tanımadım”**.

Düz deyil? Yox! Gərək deyəydi ki, adım da yadımdan çıxdı.

Radio verilişindən: **“Elə işləyək ki, adımız qalxsın”**.

“Adımız qalxsın”, “adımız ensin” deməzlər. “Adımız çıxsın”, “adımız batsın” deyərlər.

Radio verilişindən: **“Moskva ali məktəb tələbələrinin əlli faizi SSRİ-dən getmək istəyir. Tələbələrin on yeddi faizi bu məsələyə sakit münasibət bəsləyir”**.

“Sakit münasibət” deməzlər. Soyuq münasibət, müsbət, mənfi münasibət, yaxşı-pis münasibət, fəal-passiv, laqeyd münasibət deyərlər.

Bir oçerkdə oxuyuram: **“Ömrünüz körpə qədər şirin olsun”**.

Körpə şirinliyi məlumdur, məqbuldur. Bu haqda inci kimi, xalq şeiri nümunələri, oxşamalar var. Ancaq körpə şirinliyi ömür şirinliyinə təşbeh ola bilməz. Ömrün şirinliyi-acılığı taledir. Körpə şirinliyi ilahi nemət, qüdsiyyətdir.

Ata on bir yaşlı oğluna baxıb dedi: **“Yaxşısan maşallah, ancaq musqulların hələ böyüməyib”**.

Musqul-əzələ – böyüməz, kiçilməz. Musqul-əzələ – bərkiyərdə daşə dönər, boşalar-lırt olar.

Yaylaqda yuxusuzluqdan şikayətlənən dostum dedi:

“Yerə girən kimi yuxum qaçır”.

“Yerə girmək” məzəmmətin, tənbehin, iradın, utandırıb-xəcalətləndirməyin ən kəskin məqamı, sərt ifadəsi, son həddidir. Adam bir bağışlanmaz qəbahətə, səhvə, xətaya yol verəndə öz-özünə deyir: “Yerə girsəydim ondan yaxşıydı” və ya biri digərinə deyir: “Yerə gir də!” Deməli, dostum deməliydı ki, yatağa girən kimi, yerimin içinə girən kimi, yorğan-döşəyə girən kimi, uzanan kimi...

“Cəfa çəkdim yar sevdim,

Qismət oldu özgəyə.”

“Cəfakeş adam”, “cəfasını mən çəkdim, səfasını özgələr” və sairə. Cəfa – kövrək, yanıqlı, ərkyana, giley-güzarlı, umuküslü zərif bir sözdür. Bu sözü dost yolunda zəhmətinə, haqq-sayına, sevgilisi, sevgisi yolunda əzablarına əvəz almayan adam, oğrun-oğrun yanıb yaxılan adam dilinə gətirər.

Bunun üstündən fikir verin, görün “Günün ekranı”nda jurnalist əlində mikrofon Laçın camaatının qayğılarından danışaraq nə deyir: “Erməni quldur dəstələrinin **cəfasına məruz qalmış bu adamlar...**”. “Cəfaya məruz qalmış” deməzlər, bu heç. Deməli, belə çıxır ki, erməni quldurları zəhmət çəkib, cəfa çəkib bizi qırır.

Qəzətdən: **“Hazırda respublikada iki atçılıq zavodu və bir ferma fəaliyyət göstərir”.**

Əvvəla, deməzlər ki, “zavod, ferma fəaliyyət göstərir”. Dərnək, ansambl, truppa, qastrol, sirk artistləri fəaliyyət göstərir, yəni xüsusi nömrələrlə çıxış edər – bu da olar fəaliyyət. Məsələn, deyirlər bədii özfəaliyyət kollektivləri. Bu, burası. Sonra gəlir: “Həmən təsərrüfatlarda yerli Qarabağ və Dilboz cinsləri, habelə **təmiz qanlı minik atları** yetişdirilir”. “Təmiz qanlı at” sözünü mən eşitməmişəm. Qəti hökm verə bilmərəm ki, belə deməzlər, bu iradəmin haqlı olub-olmamağından şübhələnirəm.

Şeirdən misra:

“Yandım bir nadanın fitnə-felindən”.

“Nadan” və “fitnə-fel” bir-birilə düz gəlmir. Nadan qanmaza, tədbirsizə, yonulmamışa deyilir. Beləsində ağıl-siyasət, ölçüb-biçmək pis mənada olsa da, haqq-hesab eləmək qabiliyyəti hardaydı ki, fitnə-fel toru qura?! Olsa-olsa nadanın yersiz, hədər, əttökən, köntöy sözündən yanıb tökülmək olar ki, bu da başqa məsələ.

Şeirdən misra:

“Dil açıb dilənə billəm”.

“Əl açıb dilənmək” deyərlər. Bu xalqın, elin dürüst sözüdür. Çünki, lal da dilənəndə gəlib-gedənə əl açır. Hərçənd üzünün suyu tökülmüş sırtıq dilənçilər dil də açır, əl də açır, lap adamın qabağını da kəsir. Bu başqa şeydir. Söhbət dildən, sözdən gedir.

Şeirdən misra:

“Bu qəmdən-qüssədən qançır ürəyim...”

Ürəyin mənən, ruhən ağrısının, möhnətinin min bir sifəti, adı var. Ancaq “qañcır ürək” deyilməz. Qañcır bədənə dəyən zərbənin, zədənin, xəsarətin konkret hərfi mənada zahiri, cismani əlamətidir.

Televiziya da “İran görüşləri” verilişində şirkətimizin bir nömrəli əməkdaşı “Şimali Azərbaycan Respublikasında dinə münasibət necədir?” sualına cavab verərək dedi: **“Allah çoxlarımızın ürəyində yuva salmışdır”**.

Təsəvvür edirsinizmi – Allah və yuva! Əlbəttə ki, fikir aydındır. Söhbət ürəklərdəki Allah eşqindən gedir. Ancaq sözü deməyin təhri var axı.

Yenə Allahla bağlı bir deyim səhvi, radioda “Səhər” musiqili informasiya verilişində jurnalist Məkkə ziyarətinə gedən adamlarımız haqqında dedi: **“Onlar Allah qabağında borclarına əməl edəcəklər”**.

Borca düşərlər, borca girərlər, borcu danarlar, borcu ödərlər, borcdan çıxarlar və sairə. Yoxsa, “borca əməl edərlər”? Sözü əməl edərlər, vədə əməl edərlər, tapşırığa, göstərişə əməl edərlər.

Hüquqşünasların Bakıdakı simpoziumu haqqındakı televiziya verilişində bir hüquqşünas alimin çıxışından: **“Simpozium baş vermişdir”**.

Fəlakət və “fəlakət” anlayışına daxil olan çox şey baş verər. Hadisə baş verər. Düzdür, simpozium da ictimai hadisədir. Fəqət “simpozium baş verdi” demirik də. Deyirik: “simpozium

təşkil edildi”, “çağırıldı, açıldı”. “Baş verdi” də bir gözlənilməzlik var, baş verən, vermiş, verəcək hadisə haqqında heç kim əvvəlcədən heç nə bilmir. Simpoziuma isə bəzən ayıla, illə həzirləyici gəlir.

Çox məşhur bir şairin şeirindən:

“Bağça quraq, bağ quraq”.

Olmadı ki... Bağça-bağ da qurarlar?

*Bu dəyə uzun dəyə
Getdikcə uzun dəyə,
Burda bir bağ salmışam,
Yar gələ üzüm dəyə.*

“Axı nə üçün sən ovçu Pirimi bütün ailəsiylə eyzən belində gəzdirməlisən”.

Bu cümləni çox məşhur bir ədibin lap təzəcə çap olunmuş aləqorik hekayəsindən gətirirəm. Əsərdə dayca anasına gileyənir, anasını məzəmmət edir. “Eyzən” – say, kəmiyyət, hamısı bir yerdə həmişə mənasında işlənən söz deyil. Məsələn, deməzlər ki, bu kişinin səhərdən-axşamacan yediyi eyzən kabab idi və ya dolma idi. Eyzən – başdan-başa, göz işlədikcə deməkdir. Məsələn, düzlər, yamaclar, zəmilərin içi eyzən lələ idi. Göyçay eyzən nar bağıdır. Şamaxının hər yeri eyzən üzumdür. Astar-Lənkəran eyzən limondur, portağaldır, feyxoadır, çay kollarıdır.

Bu sətirlərin müəllifi yaxın qohumuna zəng çalıb dedi:
“İşdən çıx, gedək filan yerə”.

Düzmü dedi? Yox! “İşdən sonra” deməliydi. “İşdən çıxmaq” işdən azad olmaq deməkdir.

Göyçəli şair Xəstə Bayraməliyə həsr edilmiş radio verilişindən bir ifadə: **“Qulağıma əzəmətli səs gəldi”**.

“Əzəmətli səs” deməzlər. Deyərlər: qorxunc səs, vahiməli səs, yanıqlı səs, tanış səs, yad səs (musiqidə), xaric səs, qırıq-qırıq səs, nazik səs, yoğun səs, cır səs, incə səs, xırıltılı səs, boğuş səs, gur səs.

Şeir misraları:

**“İtkin düşdük ilim-ilim,
Bölünmüşük dilim-dilim”**.

Birincisi misra təbii, düz! Söhbət xalqın, millətin parçalanmasından, pərakəndəliyindən gedir. İradım ikinci misrayadır. Qarpızı, xüsusilə yemişi, almanı dilimləyərlər.

*Aç xurcunu,
Al bıçağı,
Kəs almanı,
Ver yara
Dilim-dilim,
Dilim-dilim.*

Nə məcazi, nə hərfi mənada xalqı, adamı, adamları dilimləməzlər. Şəkilcə də bölmək, parçalamaq, dilimləmək başqa-başqa şeydir, görünüşdür. “Parçalamaq” və “bölmək” də eyni söz, eyni mənə, məzmun deyil.

Mətbuatımızda tez-tez belə bir ifadəyə rast gəlirik: **“Erməni quldurları yenə də dinc oturmurlar”**.

“Dinc oturmaq, dinc oturmamaq”, “dinc durmaq, dinc durmamaq” sözlərində bir ərkyana giley, məzəmmət, hətta yerinə görə zarafat, uzaqbaşı bir narazı xəbərdarlıq var. Sənin torpaqlarını zorla, silahla zəbt etmək istəyən, əliqanlı, gözüqanlı düşmənə, açıq, amansız düşmənə də heç deyərlər ki, “qonşu, yenə də dinc oturmursan ha!”. Məgər bostanımıza daş atırlar ki, deyək “dinc oturun!” Qətlər, qırğınlar, sürgünlər və “dinc otur”.

Şeirdən misralar:

**“Quşlar uçub gedirlər
Atıb günahlarını”.**

Balam, günahı yuyarlar, günahı bağışlayarlar, günahdan keçərlər, günaha batarlar, günahı etiraf edərlər, günahı danarlar və sairə. “Günahı boynundan atdı” deyərlər. “Atıb günahlarını” deməzlər. Hələ orasını demirəm ki, quş və günah bir-birinə uyuşan, ağlabatan şey deyil. Hansı mənaya yozursan yoz, quş hara, günah hara.

Bir memuardan: **“Zoya Pavlovna, bu ağacın təpəsini görürsünüzmü?”.**

Ağacın başı olar, ağacın tacı olar, təpəsi olmaz!

Bir essedən bir ifadə: **“Sensimonluq eləyək, yoxsa hədəfə birbaşa gedək?”**

“Hədəfə gedək” deməzlər. Deyərlər “hədəfə vuraq”, “hədəfi nişan alağ”, “hədəfi tapağ”, “hədəfi tuşlayağ”, “hədəfdən yayınmayağ” və sair.

Səhər musiqili informasiya proqramında hüquqşünas dedi:
“Ermənilərin bizə atdığı böhtan düz deyil”.
 Böhtan düz olsaydı böhtan olmazdı ki...

Yenə orada icmalçı Goranboyda ermənilərlə döyüşdə həlak olmuş oğullarımızın ruhunu yad edib dedi: **“Allah sizə qəni-qəni rəhmət eləsin”.**
 Bu sözü mən çox yerdə, çox adamdan eşidirəm. Dəxli yoxdur. Səhvdir. “Qəni” böyük deməkdir. Deməzlər ki, Allah sizə böyük-böyük rəhmət eləsin. Deyərlər ki, Allah sizə min rəhmət eləsin.

Söhbət türk folklor və estrada ansambllarının Gülüstan sarayındakı konsertlərindən gedir. Radioda son xəbərləri oxuyan diktör deyir: **“Bakılıları türk artistləri kimi bu cür şirnikləndirən olmamışdı”.**
 “Şirnikləndirmək” sürüşkən sözdür, yaxşı barədə işlənməz. Şirnikləndirməyin məğzi, cövhəri – aldatmaqdır. Şirnikləndirmək – dadandırmaq, qılıqlamaq, tamaha salmaq, xoş bir hiyləylə yoldan çıxarmaq, başdan çıxarmaq, umsundurmaq deməkdir.
 Həmən diktör gərək deyəydi ki, indiyə kimi heç kəs bu şəkildə bakılıların ruhunu, zövqünü oxşamayıb, könlünü açmayıb, uzaqbaşı bayağı da olsa camaatı əyləndirməyib.

Kütləvi informasiya vasitələrində tez-tez belə bir ifadəyə rast gəlirik: **“Fəhlə axıcılığı”.**

Necə yəni? Axıçı şeir olar, axıçı musiqi olar, axıçı nitq olar. Rus dilindən hərfən tərcümə edilmiş bu söz – утечка рабочих – утечка кадров – fəhlənin, fəhlələrin, fəhlə qüvvəsinin, daha doğrusu, fəhlə kütləsinin bir müəssisədən digərinə yayınması mənasındadır. Axı hər bir mənənin mənalı da ifadəsi olmalıdır.

Şeir misrası:

“Yoxsa istedadın əsl mərdliyi”.

İstedadın parlağı, adamın mərdi olar. İstedadın nadiri olar, adamın da nadiri olar. İstedadın misilsizi olar, adamın da misilsizi olar və sairə. “Mərd istedad” – gülməlidir.

Bir qəzetin yumor guşəsindən: **“Padşahların keyfinin altını xalq çəkir”.**

Fikir şəxsən mənə aydındır. Yəni padşahın keyfi, eyş-işrəti, əyləncələri, mey-məzəsi xalqa baha oturur, altını xalq çəkir. Fəqət, Azərbaycan dilini krossvorda döndərmək olmaz. Gündüz çıraqla gəzsən “keyfin altı” kimi ifadə tapa bilməzsən.

“Yaralı pəncərə şüşəsi” adlı kövrək, kədərli bir yazıdan: **“O gecə Ülvyyənin tövsüyəni pıçılıtı güllələrlə döyüşə çıxmışdı”.**

Yəni bunu da başa düşmək çətindir ki, adamın nəfəsi tənəgiyəndə, adamın nəfəsi qaralanda, daralanda, tükənəndə tövsüyə. “Tövşümək” sözünün başqa heç bir yozumu, məcazi mənası yoxdur axı. Bir də ki, pıçılıta hara, tövşümək hara? Üstünə də gəl güllələrlə döyüşə çıxmağı!

Radio. Son xəbərlər: **“1989-cu ildən indiyə kimi İran İslam Respublikasında narkobiznes üstündə 1860 adam ən yüksək cəzaya layiq görülmüşdür”**.

“Yüksək cəza” deməzlər. “Yüksək mükafat” deyərlər. Deyərlər “ağır cəza”, deyərlər “yüngül cəza”.

Bəzi jurnalistlər tez-tez ermənilərə nifrət mənasında **“naxələf”** sözü işlədirlər. Erməni canilərinin ünvanına deyilən bu söz çox lirikdir, zərifdir, incədir. Adam dosta, yoldaşa, övlada və xüsusilə övlada “naxələf” deyər. Adam sözündən, vədindən dönən adama naxələf deyər. Sələf – əvvəl gələnə, xələf – sonra gələnə, nəslin davamına deyərlər. Naxələf, yəni nəslimizə, əslimizə xələf gətirən, layiqsiz iş görən deməkdir. Əlləri qanımıza bulanmış erməni hara, naxələf hara?

Radio. Arzu musiqi poçtundan: **“Xeyirxah diləklər köksümүzdə ünvana dönsün”**.

Əvvəla, dilək-arzu qeyri-xeyirxah olsa, olar qarğış, bədxahlıq. İkincisi, “xeyirxah diləklər köksümүzdə ünvana dönsün” nə deməkdir?

Bir qəzetin “Belə-belə işlər” guşəsində oxudum: **“Yaponlar, yaponlar, ah bu çəpgözlər”**.

“Çəpgöz” yox, “qıyıqgöz!”. Deməli, bütün Hind, Çin, Orta Asiya, Şimal xalqları çəpgözdür? Çəpgözlük xəstəlikdir, naqislikdir. Qıyıqgöz yapon gözəli aləmdir, poeziyadır.

Şeir misrası:

“Zənn etməyin işdən düşdüm, qocaldım”.

“İşdən düşdüm” yox, “əldən düşdüm, qocaldım”. Azərbaycan dilində “işdən düşdüm” sözü, ifadəsi yerli-dibli yoxdur.

Şeir misrası:

“Bu dərdi-kədəri kəs deməsəm də”.

Dərdi-kədəri unudarlar. Dərd təzələnər, dərd qövr edər, dərd köhnələr, yaddan çıxar, yada düşər.

Aşığı Ələsgər:

Təzələndi köhnə dərdim

Dərdinə çarə xoş gəldin.

Dərdi-kədəri kəsməzlər, aydındır?!

Radio. Arzu musiqi poçtundan: **“Ayrılığın zəhmi”.**

Zəhm və ayrılıq?! Zəhm zahiri eybəcərlikdən, əzazillikdən, psixoloji tələqindən, hipnozdan və təxminən belə-belə şeylərdən yaranan ruhi həkkidir. Məsələn, deyirik: Filankəsin zəhmi ağırdır. Zəhm məsuliyyət, ciddilik, gərginlik etalonu da ola bilər. Tutaq ki, qəbul imtahanında müəllimin, imtahan komissiyasının zəhmi abituriyenti basdı...

Yoxsa ki, ayrılığın zəhmi? Ayrılığın möhnəti olar, yangısı olar, üzüntüsü olar, məcazi mənada yarası olar.

Mən sənə neynəmişəm,

Ceyran balası.

Ürəyimə vurmusan

Hicran yarası.

“Ayrılıq dediyim duzlu bir sudur” və yüzlərlə belə misal...
Yoxsa ki, “zəhm”.

Yenə həməən verilişdən: **“Ayrılıq sədaları ürəyimizi lərzəyə saldı”**.

“Zəhm”in mənasını başa düşməyən jurnalist “lərzə”nin də yerini bilmir. Heç vaxt kövrək ayrılıq “dəhşətli” “lərzə”ylə yanaşı gələ bilməz. Onların bir-birinə dəxli yoxdur. Lərzə həm cismani, həm də mənəvi sarsıntının ən axırıncı nöqtəsidir, məqamıdır, həddidir. Düzdür, ayrılığın özü də sarsıntıdır. Ancaq, ayrılıq məqamında adam bulud kimi dolar, ancaq lərzəyə gəlməz. Bu – dili yaxşı bilməməkdən doğur, vəssalam!

Bir qayda olaraq, Dövlət Avtomobil Müfəttişliyinin həftəlik və ya vaxtaşırı məlumatında deyilir: **“Avtomobili yüksək sürətlə, sərxoş halda, nasaz vəziyyətdə, nömrə nişanları olmadan, təhlükəsizlik kəməri bağlamadan, gecə vaxtı işıqsız idarə etdiyinə görə...”**

Avtomobili idarə etməzlər! Dövləti, hökuməti, ekspedisiyanı, dəstəni, dəstələri, cəmiyyəti idarə edərlər. Avtomobili, tramvayı, qatarı, faytonu, hətta gəmini, təyyarəni isə sürərlər!

Nəğmə mətnindən:

“Sözlərindən çıxmaram ay çıxmaram”.

Yəni, lirik qəhrəman sevgilisinə deyir ki, mən sənə sadıq qalaram, nə desən əməl edərəm, istək-arzunu yerinə yetirərəm. Canlı dildə, ədəbi-bədii dildə bütün bu söhbət ikicə kəlməylə ifadə olunur. “Sözündən çıxmaram”. Bu söz valideynə,

əziz, yaxın, hörmətli, ağsaqqal adama da deyilir. Ancaq “söz-lərindən çıxmamam” deyilmir. Mətn müəllifi sözün təbii deyilişini musiqi, not, səs ölçülərinə qurban vermişdir. Deyəcəksiniz: nə yaman ucundan tutub ucuzluğuna getdin, bircə “lər” şəkilçisinə görə?! İş “lər” də deyil, zərgərdədir.

Radio. Səhər musiqili informasiya verilişində jurnalist qəbul imtahanlarına hazırlaşanlara xeyir-dua verib dedi: **“Biliyi üstündə olan uşaqlara müvəffəqiyyət arzulayıram”**.

“Ağlı başında”, “ağlı-huşu başında”, “fikri özündə” eşitmişəm, ancaq “biliyi üstündə” yox! Nə üçün də dilimdə olmayan bir qondarmanı eşitməliydim?!

Radio. Səhər musiqili informasiya proqramından: **“Xəzərin səviyyəsi yamanca qalxır. Evlər, qəsəbələr, təsərrüfatlar su altında qalır”**.

Belə bir mənzərənin, dağıntının, fəlakətin təsvirində “yamanca” sözü çox şit və yersizdir. “Yamanca” sözündə şirin, ərkyana bir zarafat, fərəh, tərif var. Məsələn: filankəsin ortancıl oğlu yamanca şeydir. “Yamanca” sözündə bir çeviklik, diribaşlıq anlayışı da var. Məsələn: yamanca uşaqdı bu uşaq. Aşıq bəyi yamanca təriflədi. “Yamanca” sözünün ayrı çaları da, məna və yozumu da var: “yamanca axşamladıq”, “yaman yerdə axşamladıq”.

Televiziya: **“Möminə xatun məqbərəsinə belə laqeyd münasibətin ömrü uzun olacaq?”** Ömrün uzunluğu, qısalığı başqa şeydir və bu cümlədə heç yerinə düşməyib. Sadəcə olaraq deyilməliydi: Belə laqeyd münasibət çox çəkəcək, uzun çəkəcək?

Televiziya. “24 saat”: **“Gözlərimizin dərinliyində özünə yuva salmış qəm yükü”**. Gözün dərinliyində hər cür əzab-

əziyyətin, qəmin-qüssənin ifadəsi, əlaməti, dilsiz, lal hekayəti görünə bilər, oxuna bilər. Ancaq qəm yükü və onun gözün dərinliyində yuva salması qondarmadır, sünidir.

Televiziya. Mehdi Mehdizadəyə həsr edilmiş verilişdən. Aparıcı deyir: **“Biz bu gün Mehdi müəllimin ocağının başında, evinin başındayıq”**. “Ocağının başında” sözü burada o qədər yerinə düşməsə də, üstündən keçmək olar. Çünki, dilimizdə “ocağını yandıran”, “ocağa yığılmaq”, “ocağını kor qoyan” kimi anlayışlar var və bunların hamısı əslə, nəcabətə, ata-babaya hörmət və sədaqətə, əslin-nəslin davamına, estafetinə aiddir. “Ocağı kor qoymaq” naxələf, fərsiz, bivec xələfə – sonradan törəyənlərə, varislərə, oğul-uşağa aiddir. Burada “ocağının başında” sözü, “qonaq gəlmişik, təşrif gətirmişik, cismən indi Mehdi müəllimin evindəyik” mənasında işləndiyinə görə düzgün sayılır. O ki, qaldı “evinin başındayıq” sözünə – buna daha heç bir sözüm yoxdur. Çünki ana dilimizdə belə ifadə eşitməmişəm. Olmazdı ki, “evindəyik” deyiləydi?

Radio. “Səhər” informasiya proqramı: **“Bazarların girəcəyində halalca malını-məhsulunu satanlar cırnamasınlar”**. Jurnalist başa düşür ki, cırnamaq – incimək deyil. Cırnamaq – xüsusilə oyunda və ümumiyyətlə, danışıqda, bağlaşmada, mübahisədə cığallıq etmək, bəhanə axtarıb sözündən, vədindən, şərtindən qaçmaq deməkdir.

Qəzətdən: **“Neftçala qəsəbəsində H. Məmmədov özünü asmaqla intihar etmişdir”**. Ay jurnalist, olmazdı ki, deyəydin:

“özünü asmışdır”. Hər necə gəldi yazmaq, danışmaq olmaz axı: Bu – yəni dil, həm heç birimizin şəxsi işi deyil, həm də hamımızın şəxsi işidir.

Şeir misrası:

“Genişlik axtarırdı dar dünyada”.

Gen dünya deyərlər, dar dünya deməzlər. Gen dünya başıma dar oldu, deyərlər, dar dünya deməzlər.

Şeir misrası:

“Ağ mişar daşından boz məzar hördük”.

Məzara rənglə sifət, təşbeh vermək olmaz! Tək məzar deyərlər, qara məzar deməzlər. Qərib məzar deyərlər, sarı məzar deməzlər. Uçuq, ot basmış məzar deyərlər, boz məzar deməzlər.

Televiziya. “24 saat”. Alimin söhbətindən: **“İgid oğullarımızın törətdiyi əməllər...”**. Cinayəti, fəlakəti, fitnə-fəsadı törədərlər. Əməl anlayışı qurmaqdır, yaratmaqdır, nailiyyətdir.

Televiziya. “24 saat”. Müsahibədən: **“Süfrələrimizdən duz-çörək əksik olmasın”**. Səhvdir. Sözü mənasına görə yərinə bilməməkdir. Duz-çörək ruzu, bolluq mənasında yox, əhd-peyman, kişilik, bütövlük mənasında işlənən sözdür.

Məsələn, deyirlər ki, axı biz sizinlə duz-çörək kəsmişik,

demirlər ki, biz sizinlə qarpız kəsmişik, plov yemişik. Qonağı, nümayəndəni, elçini duz-çörəklə qarşılayırlar... badımcan dolmasıyla qarşılamırlar ki...

Radio. "Səhər" proqramı. Jurnalist deyir: **"Xalqımızın vuruşduğu bu mübarizə"**. Yəni lap bu qədər savadsızlıq?!

Yenə orada. Bir kənd təsərrüfatı mütəxəssisinin çıxışından: **"Zərəri bərpa etməyə imkanı olmayan"**. Əşşi, zərər yaxşı şeydir ki, hələ onu bərpa da edəsən? Zərəri ödəyərlər, zərəərə düşərlər, zərərdən çıxarlar, zərərin yarısından qayıdılar. Binanı, rəsmi, heykəli, abidəni, əlaqəni, xoş münasibəti bərpa edərlər, yoxsa ki zərəri?!

Televiziya. Aktual ekran. **"Moskvanın varidatı respublikalar arasında bölüşdürülməlidir"**. Əgər bir şey varidat adlandırılırsa, deməli, o halaldır, qanunidir. Əgər Azərbaycan dilini yaxşı bilən olsaydı, deməliydi ki, Moskvanın qarət etdiyi, ələ keçirdiyi, zəbt etdiyi respublikaların varidatı respublikaların arasında bölüşdürülməlidir.

Hər yerdə yazırlar – metroda, avtobusda, trolleybusda, tramvayda, hər yerdə – hər verilişdə, elanda, məlumatda deyirlər: **"Gediş pulu, gediş haqqı"**. Əşşi xalqın gül kimi sözü var: yol pulu. Vəssalam!

Radio-televiziya jurnalistlərinin, müxbirlərin, aparıcıların dilinə təzə söz düşüb. **“Taleyüklü”**.

Ağına-bozuna baxmadan bol-bol işlədilir: “Taleyüklü problem”, “taleyüklü qayğı”, “taleyüklü məsələ”, “taleyüklü məsuliyyət” və sairə. Ayrı-ayrılıqda tale də var, yük də. “Taleyüklü” söz, bu uydurma ifadə nə mənə verir? Mən bir məşhur əsər adı bilirəm və həmin əsəri oxumuşam. “Kitab yüklü eşşək”. Hə, bu olar...

Radio. “Səhər” proqramı. Diktor deyir: **“Ailə büdcəsinin hesabına mətbuat orqanlarını ala bilmirik”**. Necə yəni “mətbuat orqanlarını ala bilmirik”. Orqan – təşkilatdır, idarədir, birlikdir. Gərək sadəcə olaraq deyəydi ki, qəzet-jurnal almağa pulumuz çatmır. Yoxsa, ailə büdcəsi? Protokol dili. Axı kim belə danışır?

Televiziya. “24 saat”, bir nəfər aparıcı: **“Mənə deyirlər ki, xəbərlərini bir az yığcam elə, cızığından çıxır”**. “Yığcamlıq” o deməkdir ki, yəni mətləbi uzatma, qısa elə. Bu başqa söz, anlayış. “Cızığından çıxmaq” isə “baş aparmaq”, “ədəb və səlahiyyət dairəsindən kənara çıxmaq”, “başından böyük danışmaq”, “təvazö həddini aşmaq”, “bacarmadığı bir şeyin qul-pundan yapışmaq” deməkdir. “Yığcamlıq” və “cızığından çıxmaq” bir-birinin eyni, bir-birinin əvəzi deyil.

Televiziya. “24 saat”. Diktor deyir: **“Naqis erməni yaraqlıları”**. Gözəl bir insanın, şəxsin, şəxsiyyətin, sənətkarın qü-

suru, çatışmayan cəhəti, xasiyyətinin xoşa gəlməyən bir nöqtəsi ola bilər ki, buna da deyərlər “naqis”, “naqislik”. Görəsən, cəllad erməni yaraqlısının “naqisliyi” nədən ibarətdir? Görəsən milyonların qarşısında çıxış edən xalis azərbaycanlı, gənc diktorun adı sözlərin mənasını başa düşməyib yerində işlədə bilməməsinin səbəbi nədir? Belə çıxır ki, bizə naqis olmayan, nöqsanı qüsuru olmayan erməni yaraqlısı gərəkdir?!

Şeir misrası:

“Xəngəl kimi doğrayıb torpağımı apardın”.

Qəzəbin, qisas hissənin dərəcəsi, intiqam ehtirası, hədə-qorxu gəlmək mənasında deyərlər: “Filankəsi xəngəl kimi doğradılar, səni xəngəl kimi doğraram”. Bu el sözü, el ifadəsidir. Ancaq torpağı xəngəl kimi doğramazlar, torpağı – Vətən, el, yurd mənasında torpağı aparmazlar, belə deyilməz. Torpağı təslim edərlər, torpağa sahib olurlar, torpağı zəbt edərlər, torpağı qəsb edərlər, yəni söhbət ifadədən, hər fikrin deyiliş tərzindən gedir.

Radio. “Səhər” proqramı. Siyasi icmalçı: **“Bəs əgər Afrika belə bir silah (nüvə) törədərsə...”**

Silahlı yaradurlar, ixtira edərlər, istehsal edərlər, mənimsəyərlər və sairə.

Yenə orada (söhbət ermənilərdən gedir): **“Düşmənin atəşinə cavab qaytarırıq”.** Atəşə cavab qaytarmazlar – cavab atəşi verərlər və ya cavab verərlər. Cavab qaytarmaq isə böyüyün üzünə ağ olmaq, böyüyə qarşı ədəbsizlikdir.

Şeir misrası:

“Saxta kəlamlara çox əl çaldılar”.

Saxta kəlam ola bilməz. Kəlam saxta ola bilməz. Quran Allah kəlamıdır.

Televiziya. **“Əziz balalar, sizə Qobustan qayaları kim möhkəm ömür arzulayırıq”.** “Möhkəm ömür” deməzlər, uzun ömür deyərlər, xoşbəxt ömür deyərlər.

Televiziya. Veriliş adı: **“Xəbərçi studiyası”.** Nəyin, haranın, kimin adını “xəbərçi” qoyursansa qoy, dəxli yoxdur. Xəbərçi – ondan buna, bundan ona deyən, söz gəzdirən, ara qarışdıran deməkdir.

Xəbər apararı, xəbər yayarı agentlik başqa şeydir.

Qəzetdən. “Yazıçı məzəsi” başlığı altında gedən bir silsilə-xatirə yazıda oxudum. **“Universitetə qəbul imtahanları verəndə, atam bir il idi rəhmətə getmişdi. Əli baba bu həyəcanlı günlər səhər tezdən bizə gələr çay içə-içə bütün universitetin müəllimlərinə zəng vurub baş-beyinlərini dəng edərdi”.** Əhsən o cür babaya və ümumiyyətlə babaya “qiymət” verən bu cür nəvənin “qabiliyyətinə”. Kim bilmir ki, ancaq zəvzəyə, zəhlətökənə, sırtığa, üzünün suyu getmişə baş-beyin apararı deyərlər.

Mahnı sözü:

“Xəstə könülləri sənsən düzəldən”.

İş düzəldərlər, ara düzəldərlər, qapı-pəncərə düzəldərlər. Könül düzəltməzlər. Könül qırarlar, könül şad edərlər, könül sındırarlar.

Şair deyib:

Əl vurma şişə könlümə sınmaq xəyalı var...

Şeirdən misra:

“İnsanın ən zəif nöqtəsi puldur”.

Azərbaycan dilində “insanın zəif nöqtəsi” deməzlər, deyərlər “zəif damarı”.

Qəzətdə sərlövhə. **“Dağlar keçid verdi”.** “Dağlar yol verdi” daha təbii səslənir.

Radio: Həsənbəy Zərdabi haqqında verilişdən: **“Zərdabi bu vəziyyət zəminində mübarizə aparırdı”.** Azərbaycan dilində belə bir söz birləşməsi yoxdur. Zəmin, şərait, vəziyyət anlayışları bir-birinə yaxın olsalar da, hərəsinin yerinə görə öz çaları var. “Vəziyyət zəmini” demək, dil, üslub bilməməkdir...

Televiziya. Füzuliyə həsr edilmiş verilişin adı: **“Adına üz tuturam”.** Azərbaycan dilində belə ifadə yoxdur. “Sənə üz tuturam”, “heykəlinə, şəklinə üz tuturam” deyərlər. “Adına üz tuturam” deməzlər.

Şeir misrası:

“Ellərim qaralar geyindi o gün”.

Qara geymək, qara geyinmək – matəm, yas saxlamaq deməkdir. Cəm şəkilçisinin bura nə dəxli var? Şair Osman Sarıvəlli deyib:

*Geyinib gəzsən də xeyirdə-şərdə
Sən bizə gələndə qara geyinmə.*

“Qaralar geyinmə” deməyib.

Radio. “Səhər” proqramı. Aparıcı deyir: **“Axı abır-həya Azərbaycan xalqının qanına qarışmışdır”**. Qana mikrob, yoluxucu illət qarışar, zəhər, xülasə, yaman şey, dərd-bəla qarışar. Nalayıq bir adamla, adamlarla, nəsillə qohum olmaq istəyən övlada valideyn deyər:

“Qanımızı it qanına qatma”. Aydınır?!! “Abır-həya Azərbaycan xalqının qanında-canındadır”, deyilməliyi.

Radio. “Səhər” proqramı. Müsahibədən: **“Hələ də neçə-neçə kəndlərimiz su kəmərinə həsrətdir”**. Kəməyə yox, kəmərlə axan suya həsrətdir. Yəni kəmərin bura dəxli yoxdur. Kəndlərimiz suya həsrətdir – vəssalam.

Yenə orada: **“Moskvada qəndin və spirtli içkilərin qiyməti yenə də yüksələcək”**. “Yüksələcək” yox, “artacaq”. Yüksəlmək ayrı şeydir.

Qəzetdən: **“Bakı şəhər sakini A. Məmmədov Lənkəranda cib oğurluğuna görə tutulmuşdur”**. Ay canım. Bu nə dildir axı? “Cibə girəndə, cib kəsəndə, cibgirlik üstündə tutulmuşdur” deyilməliydi.

Radio. “Səhər” proqramı. **“Bu xəbəri eşidən Karen və Georgi Şahnazarov dillərini gizlətdilər”**. Adam baxışlarını gizlədər, dilini yox. Adam dilini qarnına qoyar, adamın dili qısa olar, dili kəsilər.

Yenə orada: **“O saqqalını qaşayıb bir az fikrə gedəndən sonra çəkingən səslə dedi”**. Mən hələ necə, nə cür səsə... çəkingən kimi bir sifət, epitet, təşbeh eşitməmişəm.

Şeir misrası:

“Gözü çıxarmayaq qaşdan ötəri”.

Gül kimi “qaş düzəltdiyi yerdə vurub gözü çıxartdı” xalq məsəlini bu kökə salmaq mı olar?

Qəzetdən: **“Millət gec də olsa, öz azadlığı, istiqlaliyyəti uğrunda savaşa qalxdı”**. Bu yerdə “savaş” yox, “mübarizə”, “döyüş” yazılmalıydı, deyilməliydi. Jurnalist nə üçün “savaşla” “mübarizəni”, döyüşü biri-birindən ayırd edə bilmir?

Məgər aydın deyilmi ki, iki uşaq, iki qonşu arvad da bir-birilə savaşa bilər?

Qəzetdə sərlövhə: **“Son dərəcə yer adamı”**. Mən də deyirəm: son dərəcə uydurma, vəssalam!

Qəzetdə bir məqalədən: (söhbət Salatın Əsgərovanın həlak olmasının ildönümündən gedir). **“Nə etməli, görünür, yazımız belə vurulub”**. Tale, qismət, olacaq mənasında – “yazıya pozu yoxdur”, “alınımıza belə yazılıb”, deyərlər, hətta bir qoşma misrası da yadıma düşdü:

İş qaldı Allah yazana...

Ancaq, “yazımız belə vurulub” deməzlər.

Şeirdən ifadə:

“Büküldü bəndim”.

Bənd bükülməz. Qədd, qəddi-qamət, bel bükülər. Bənd – hasar, çəpər, sədd mənasında sökülər, uçular, yarılar, dağılar. Bənd hey, taqət, hərfi mənada. Məcəzi mənada zülm, əzab, işgəncə, mənəvi əzaba tab gətirməmək mənasında – qırılar, sökülər, kəsilər. Füzuli deyir:

Nalədəndir ney kimi avazeyi eşqim bülənd

Nalə tərkin qılmazam neytək kəsilsəm bənd-bənd.

Ney qamışdandır. Qamışın həlqə-həlqə bəndləri var. Guya bu bəndlər – nalədəndir, ney inildədikcə, nalə çəkdikcə bənd-bənd kəsilir, doğranır. Dahi şair eşqin cəfalarına dözən aşıqlə neyi görün necə müqayisə edir. Ney bənd-bənd doğransa da, elə hey nalə çəkdiyi kimi insan da, aşıq də eşqin əzabından bənd-bənd doğransa da qaçmır.

Şeirdən ifadə:

“Südümlü sənə qənim olsun”.

Südümlü sənə haram olsun, deyilər. “Allah sənə qənim olsun” deyilər.

Şeirdən misra:

“İftiraya, böhtana, biganədir ürəyim”.

Heç şübhəsiz ki, müəllif “biganə” sözünün mənasını başa düşməyib. O, “biganə” sözünü ya “dözüm, dözümlü”, ya da son dərəcə “həssas” mənasında başa düşüb. Yoxsa, necə yəni – iftiraya, böhtana biganədir ürəyim”. Belə ürək kimə lazımdır?

Şeirdən misra:

“Axıtmayasan məğrur gözlərinin yaşını”.

Yüz il yazsa da, Azərbaycan dilini bilməyən bu müəllifin şairliyi kimə, nəyə gərəkdir? Siz Allah, heç məğrur göz deyərlər? Yəni bunu da sübut etmək gərəkdir?

Qəzətdən sərlövhə: **“Yurd təbəssümlü yaddaş”.** Buna nə deyəsən?

Qəzətdən bir ifadə: **“Ömürlüyümüzə daxil olan Borçalı...”** Azərbaycan dilində anbar mənasında kömürlük, odunluq, samanlıq var. Ömürlük yoxdur. Əbədiyyət, sədaqət, vəfa məna-

sında “ömürlük” var, ancaq, yaddaş mənasında “ömürlüyü-müzə daxil olan” ifadə yoxdur.

Şeirdən misra:

“Dostları güldürdü şəhidlər”.

“Güldürmək” sözünün iki mənası var. Birincisi – sevindirmək, könül almaq, şad xəbər vermək və sairə.

İkincisi – əyləndirmək, xoşlandırmaq, ələ salmaq (camaatı özünə güldürmək). Şəhidlərdən danışan, şəhidlərə həsr edilmiş bu şeirdə müəllif “güldürmək” sözünün mənasına görə yerini, çalarını başa düşməyib. Əgər “güldürmək” sözü – bəşimizi uca etdi, qəlbimizi iftixar hissi ilə doldurdu mənasında işlədilsə, işlədilibsə, çox böyük dil, ifadə, məna, məzmun səhvidir.

Trolleybusda bir sərnişin o birisinə dedi:

“– Şəhər balaladı, evlər balaladı”.

Şəhər balalamaz. Hər şeyə, hər yozuma məcazi məna vermək olmaz axı. Şəhər böyüyər, genişlənər. Evlər də balalamaz. Çox da ki, hərfi mənada deyilmir. Evlər balalamaz. Evlər çoxalar, artar.

Şeir misrası:

**“Təklidən-tənhalıqdan
Lap ürəyim bulandı”.**

Tənhalıq – fikirlər, düşüncələr, müdriklik aləmi, insanın filosofluq həddinə çatmaq məqamıdır. Tənhalıq qəm dəryası,

qüssə-kədər ümmanıdır, tənhalıq həm faciədir, həm asudəlikdir. Tənhalıq məgər it-pişik ölüsüdür, zibillikdir, bulaşlıq qab-qacaqdır, məcazi mənada yerində deyilməyən sözdür ki, adamın ürəyini bulandırırın? Məhz bu şeir misrasında yerinə düşməyən söz kimi?!

Şeirdən misra:

“Ruzumuza su calama”

Atalar deyib ki: “İsti aşma soyuq su tökmə”. Əla! Əyani-liyə, sözdə, lap azca sözdə geniş, dərin mənaya baxın!... Sonra da qayıdıb şübhəsiz ki, bu məsəldən gələn, lakin, gələ bilmə-yən, onu təhrif edən misraya baxın! Xalq deyər: suyu yerə ca-lama – yəni hədər yerə işlətmə, dağıtma. Xalq deyər ki:

*Keçən günə gün çatmaz
Calasan günü-günə.*

Bir də ki, məşhur, konkret, hərfi mənada calaq sözü var. Vəssalam.

Televiziya. “24 saat”. **“Əlaqələrimizin bərkiməsinə sevi-nirik”**. Əlaqə bərkiməz, yəni Azərbaycan dilində belə deyil-məz. Əlaqə genişlənər, kəsilər, çoxalar və möhkəmlənər.

Şeirdən misra:

“Çətin deyil ölüm dərdi”.

Əvvəla, “çətin dərd” deyilməz, “ağır dərd” deyilər. İkinci-si, “çörək dərdi”, “hicran dərdi”, “övlad dərdi” və sairə eşitmişik. “Ölüm dərdi” eşitməmişik. Eşitməyəcəyik də, belə

sətirlər, gülünc misralar yazılmasa. Dərd olan yerdə hökmən bir çarə, əlac, dərman sözü də, anlayışı da var. Ölüm-ölümdür də. Ölüm dərdi nə deməkdir?

Televiziya verilişin adı: **“Aysız gecələr”**. Aylı gecələr deyilir, aysız gecələr deyilmir. Tovuz quşu deyilir, zümrüd quşu deyilir, qartal quşu, durna quşu deyilmir.

Şeirdən misra:

“Qalsın yaddaşımda sözün gödəyi”.

Əvvəla, “yadımda qalsın”, “yadında qalsın” deyərlər, “yaddaşımda qalsın” deməzlər. “Yaddaşım pozulmayıb” deyərlər, “Yaddaşım hələ yaxşıdır”, deyərlər. Yaddaş beyin mərkəzlərindən, beyin funksiyalarından birinin adıdır.

İkincisi, “sözün gödəyi” deməzlər, sözün qıyası deyərlər. Gödək – ölçü, fiziki əndazə bildirir. Məsələn, gödək tuman, gödək don, gödəkçə və sairə. Sözün qıyası isə – sözün canı, fikri uzatmaq deməkdir. Daha bunun o yan-bu yanı yoxdur.

Radio. Söhbət yaralılardan gedir: **“Allah şəfalarını versin”**. Belə demək olmaz. “Allah cəzalarını versin” qarğışı yada düşür istər-istəməz. “Allah şəfa versin”, – deyərlər.

Şeir misrası:

**“Biri çılpaq gəzir
Taxsa da yaşmaq”**

Yaşmağı örtərlər, başmağı geyərlər, sancağı taxarlar. Yaşmağı, örpəyi taxmazlar.

Televiziya. Videokanal verilişində eşitdim: **“Şəxsi adamlar”**. Necə yəni şəxsi adam? Şəxsi maşın olar, şəxsi məsələ olar. Şəxsi ləyaqət olar, şəxsi təşəbbüs olar, şəxsi münasibət olar, yoxsa ki, şəxsi adam?

Bir nəfər o birisinə dedi: **“Qardaş, bu saat paltar geyiminə heç yaxın durmalı deyil. O qədər bahadır ki...”**

“Paltar geyimi” nədir? Ya gərək deyiləydi “paltar”... ya deyiləydi “pal-paltar”, ya deyiləydi “geyim”, ya deyiləydi “üst-baş”, ya da “əyin-baş”. Yoxsa ki, “paltar geyimi?”.

Tüfeyli sözlər: “Təxminən” mənasında işlənən rus dilindən hərfən tərcümə edilmiş **“тде-то”** – **“hardasa”** sözü. “Hardasa saat üçdə”. “Hardasa eşitdim ki” (yer mənasında, “harada” mənasında yox a... “təxminən” mənasında). “Bu heyvanın diri çəkisi hardasa 300 kiloqram gələr” və sairə. Daha sonra: **“eləcə”, “beləcə”, “bax, eləcə”, “bax, beləcə”, “bəli!”** (təsdiq mənasında yerli-yersiz). Hər sözün öz yeri, məna və təbii axarına görə yaraşığı, mənası və zərurəti var.

Hüquq-mühafizə orqanları və hüquqşünaslıq ədəbiyyatında, maddə və məcəllə kitablarında belə bir istilah (termin) və **“Cinayət hüququ”**. “Hüquq” – ixtiyar deməkdir. Deməli, cinayət törətmək ixtiyarı mövcuddur və bu cinayət hüququnun, ixtiyarının, hətta qeyd şərtləri də var. Məsələn: “Cinayət hüququna görə özbaşnalıq...”.

Bir televiziya verilişində eşidib qulağıma inanmadım: **“Gözün qabaq hissəsi”, “Baş qarazın cəzasını çəkəndə”**. Nobel mükafatı səviyyəsində müsabiqə elan edilsəydi belə mənasız, belə gülünc şey fikirləşib tapmaq olmazdı.

Mahnı sözü:

**“Acı faciəmiz heç vaxt heç zaman
Çıxmaz bu millətin xalqın yadından...”**

“Acı faciə” deyilməz. “Acı külək, acı göz yaşı”, “acı dil deyilər, qanlı, müdhiş, tarixi, böyük, dəhşətli faciə” deyilər, “acı faciə” yox!

Yolda maşının radioqəbuledicisini işə saldım. Klarnetdə muğam çalınırdı. Dedim:

“ – Əcəb saf çalır”.

Sürücü dayım oğlu dedi:

– Əcəb təmiz çalır.

Hansımız düz dedik? Əlbəttə ki, o. “Saf çalır” nədir?.. Təmiz çalır, yəni düz çalır, ürəkdən çalır, yanıqlı çalır, muğamatı bilib çalır.

Radioda eşitdim: müxbir xaricdə – ABŞ-da yaşayan, Bakıya qonaq, ya işə-gücə gəlmiş bir nəfər həmyerlimizdən – azərbaycanlıdan soruşur.

– Siz Amerikada nə işlə məşğulsunuz?

“– Tərcümanam”. (yəni tərcüməçi)

Tərcüman tərcüməçi demək deyil. Tərcüman – tərənnüm eləyən, vəsf eləyən deməkdir. Hərçənd ki, bu saat “tərcüman” sözünü heç kəs işlətmir.

Radio. “Səhər” proqramı. Söhbət hələ də köhnə adları dəyişməyən küçələr barəsindədir. Müxbir deyir:

“Cəfər Cabbarlının əzəmətli heykəlinin qarşısından hələ də Lenin prospekti sallanıb gedir”.

“Ay sallanıb gələn yar” eşitmişdik. Ancaq “Ay sallanıb gedən prospekt, özü də Lenin prospekti”, eşitməmişdik.

Şeirdən:

“Bir cüt dodaqdadır eşqin qönçəsi”.

Fikir doğrudan da şairanədir. Ancaq, bir cüt, iki cüt dodaq deyilməz. Qönçə dodaq, gül dodaq, bal dodaq və sairə deyilər.

Şeirdən misra:

“Dərk edir qulağımız”.

Qulaq eşidər, ağıl dərk edər də.

Şeirdən ifadə:

“İşıqlı təbəssüm”.

Gülüşün növləri, məna yozumları var. Təbəssüm elə təbəssümdür. İşıqlı təbəssüm deyilməz. Təbəssüm elə nur, işıq, xoş ovqat deməkdir.

Elə buradan başlayaq ki, bu saat nömrəni sayla əvəz etmək dəb düşüb. Məsələn, **“jurnalımızın, qəzetimizin, birinci, üçüncü, onuncu və sairə sayında”**. Düz deyil. Nömrənin öz yeri, sayın da öz yeri. Məsələn, hər hansı bir səsvermədə sədr demir ki: “adamları nömrələyək”, deyir ki, “adamları sayaq” və ya çoban qoyun-quzunu nömrələyir, yoxsa sayır? Müəllif öz kitabını, tərtibçi tərtib etdiyi kitabı – qarışmasın deyə səhifə-səhifə neyləyir? Əlbəttə nömrələyir. Çox misal gətirmək olar.

Qəzetdə sərlövhə: **“İnsan adı ölmür”**. Belə deməzlər. Sünidir. Sünidirsə ifadə deyil, dil deyil. Xalq deyir: “İgid ölər, adı qalar”. “Səni görüm adın qara daşlara yazılsın” və sairə. “Ad batar, ad çıxar”. “Filankəs adımızı batırdı. Filankəs ad çıxardı, ad qazandı”.

Azərinform xəbər verir: **“Yerəvanda çörək qıtlığı son həddə çatmışdır. Camaat çörək zavoduna hücum edib avadanlığı zay günə qoymuş, çörəyin bir qismini ayaq altına töküb tapdalamış, bir qismini də aparmışdır”**. Çörək onlara qənim olsun! Lakin, dilimizdə **zay gün, zay günə** sözləri yoxdur. Var: zay, zay eləmək. Var: ağ gün, qara gün, yaxşı gün, yaman gün, xoş gün, ağır gün, əziz gün və sairə.

Qəzetdə sərlövhə: **“Bir damcı söz”**. İzaha, təkzibə ehtiyac yoxdur.

Mahnı sözü: **“Qismətim elçi düşüb”**.

Xalq çox gözəl, çox təbii, şirin yumorla deyib:

Elçiləri qırılmış

Özü elçi düşən yar.

Yoxsa ki, **“Qismətim elçi düşüb?”**.

Belə uydurmalar kimə lazımdır? Əslində, bu heç babat uydurma da deyil.

Başa düşə bilmirəm ki, adam mənasını bilmədiyi sözü necə dilinə gətirə bilər? Belə olmasaydı, televiziya da deyilməzdi ki, **“Seyfəddin Dağlı kimi adamlar qəni-qəni xatırlanırlar”**. Qəni – böyük deməkdir. Böyük-böyük xatırlanırlar deyilməz axı. Deyilər: dönə-dönə xatırlanırlar.

Ali Sovetin sessiyasından:

“Nə kommunistlər demokratlara, nə demokratlar kommunistlərə arxa çevirə bilər”. Burada “arxa çevirir” yox, “arxalanır” deyilməli idi. Çünki arxa çevirmək – üz döndərmək, saymamaq, bir növ xəyanət etmək, tam şəkildə isə inamsızlıq, etinasızlıq, vəfasızlıq deməkdir. Mətnə, yazıda, deyimdə isə arzu olunur ki, tərəflər bir-birinə inansın, etibar etsin, arxalansın.

Qəzətdən: **“Sumqayıtda qapını sındırmaq yoluyla şəhər səhiyyə şöbəsinin anbarından ehtiyat maşın hissələri oğurlanmışdır”**. Necə yəni “qapını sındırmaq yoluyla”? “Qapını sındırıb...” vəssalam.

“Zəyid kənd sakini İsmayıl Babayevin evinə (radio) bu yaxında qaz çəkiləcək. Redaksiya inanır ki, qış girənəcən bu məsələ ödəniləcək”. Borcu, öhdəliyi, ehtiyacı, tələbi ödəyərlər. Məsələni isə ödəməzlər; həll edərlər, müzakirə edərlər, aydınlaşdırarlar, yoluna qoyarlar və sairə.

Qəzətdən: **“Dərdi dərin Xudafərin”.** Söz oyunudur. “Dərin dərd” deyilməz. Bunu hamı bilir. Deyilər: “ağır dərd” və sairə.

Qəzətdən: **“Qəlbimdə qarşısı alınmaz bir duyğu baş qaldırdı”.**

İki səhv: a) duyğu, hiss, ruhi, psixoloji, mənəvi əhvali-ruhiyyədir. Bu – yəni hiss-həyəcan, duyğu sönər, yatar, ötüb keçər, kütləşər və sairə. Həmin şey – proses “qarşısı alınmaq”, qarşısını almaq, yəni nəyinsə, kiminsə müdaxiləsi anlayışıyla düz gəlmir. b) **“Duyğu, hiss oyanar”** ifadəsi “baş qaldırır” dan daha düz, dəqiq, təbii səslənir.

Şeirdən misra:

“Dili qanmasam da, mətləbi qandım”.

Dili başa düşərlər, dili bilərlər, bilməzlər, yaxşı, gözəl, təmiz, pis, alayarımcıq bilərlər. Yoxsa ki, qanmazlar?! Dilimizdə “dilibilməz” kimi məşhur söz var, özü də bir yerdə yazılır. Mətləbi, işarəni, eyhamı, sözün canını başa düşməyən adama deyərlər: dilbilməz.

Şair Zəlimxan Yaqub şikayətləndi:

– Qabil müəllim, “Xalq qəzeti” şeirim axırıncı bəndini öz-
başına tullayıb, onu zay edib.

Dedim:

**“– Redaksiyaya müraciət elə, de ki, nə ixtiyarla məndən
icazəsiz şeirimi şikəst eləmişiz?!”**

Düzmü dedim? Xeyr! Belə çıxır ki, adamın istər özünü,
istər sözünü şikəst eləmək üçün gedib ondan icazə, rüsxət
almaq lazım imiş?

Demək olar ki, bütün informasiya vasitələrində – efirdə,
ekranda, gündəlik mətbuatda ermənilərdən danışılarda, yazı-
landa tez-tez **“mərdüməzar”, “nadan”, “nankor”, “naxələf”**
kimi sözlər işlədilir, təşbehlər gətirilir.

Qəti etiraz edirəm! Vallah-billah bu, dili bilməməkdən gəlir.
Məzəmmət, danlaq, giley-güzar, narazılıq hətta ərk ifadə edən
bu sözlər ermənilərin xalqımıza qarşı apardığı qanlı mühari-
bənin müqabilində çox lirik, çox həlim, mülayim səslənir.

Nəğmə mətni:

“Haydı-haydı igidlərim

Birləşin daha

Meydanlarda düşmənlərlə

Üzləşin daha”.

“Birləşin”lə “üzləşin” həm qafiyə deyil. Bu heç. Düşmənlə
üz-üzə gələrlər, üz-üzə dayanarlar, düşmənlə üzləşməzlər.
“Üzləşmək” anlayışı, ifadəsi tamam başqa söhbətdir. Burada iki

yaxın, iki tanış-dost, biri-birinin boynunda haqq-sayı olan adam arasındakı münasibət nazikliyindən, yaxınlıq həddindən – sərəhəddindən, haqq-salam körpülərinin hamısını və ya heç birini mümkün qədər yandırmamaqdan gedir. Məsələn, deyirlər:

– Axı mən filankəslə üzləşmək istəmirəm. Üzləşmə – üz-göz olmaq deməkdir. Düşmən hara, üz-göz olmaq hara? Bir də var: “Üzləşdirmə”. Hə, bunun da ayrı çaları, ayrı yozumu, yeri var.

Ehtiyatda olan yüksək rütbəli zabit dostum dedi:

– Müdafiə nazirimizin mütləq hərbiçi olmağı vacib deyil. Ağıllı, təcrübəli, işi bilən **qarayaxa adam** da hərbi nazir ola bilər.

Dedim:

– Qardaş, necə-necə? **Qarayaxa?**

Qarayaxa çox pis sözdür – yəni həyasız, zəhlətökən, qəmiş, adamın yaxasından əl çəkməyən, adamı qaralayan kəsə, kəslərə deyirlər.

Dedi:

– Yox, yox, mən o mənada demirəm, deyirəm ki, yəni adi geyimli, mülki vətəndaş, yəni qara camaatdan olan adam da müdafiə naziri ola bilər.

Dedim:

– Bu, başqa məsələ. Qara camaat ayrı şeydir, qarayaxa ayrı şeydir. Bu dildir. Söz də hədəfdir. Sözü işlədən də sərrast atıcı olmalıdır.

Şeir misraları:

**“Bizə hər kəlmədə alqış verdilər,
Başımız altına balıq verdilər”.**

Əvvəla, bunu yazana Müşfiqin məşhur sözləriylə qiymət vermiş olsaq, deməliyik: “Şair əgər səndən ibarətdirsə...”. Bu heç. İkincisi gərək nə qədər savadsız olasan ki, məşhur xalq deyimini – “başımın altına balınc qoydular”, “bizi alqışladılar, bizə əl çaldılar” ifadələrini eybəcər baş-ayaq şəkllə salasan.

Televiziya da siyasi icmalçı deyir: **“Düşmən əlində silah bizim ərazimizdə fəaliyyət göstərir”.**

Yəni düşmən neynəyir? Ev tikir, tamaşa göstərir, yarmarka açır – neynəyir? Bizi qırır – bu fəaliyyətdir?!

Televiziya. “Müəllim nüfuzu” verilişindən. **“Orta məktəbi güclə qurtarıb, dolayı yollarla vəzifəyə keçən adamlar”.** Müəllif “əyri yolla”, “dolayı yol” anlayışlarının, ifadələrinin yerini səhv salıb, mənə fərqlini başa düşməyib. Dolayı yol pis mənə daşımır. Dolayı, kəsə yol məqsədə çatmağın, mübarizənin, nailiyyətin alternativləri, şəkilləri, variantları, götür-qoy deməkdir. Yaxşı mənada məqsədə birbaşa çatmaq qeyri-mümkün, çətin olduqda, lüzumsuz zəhmət tələb etdikdə, sözü, niyyəti birbaşa demək lazım gəlmədikdə dolayı yol axtarılır. Dolayı yol ağıllıya, tədbirliyə, fərasətliyə, əyri yol isə acizə, namərdə, kütbeyinə, səriştəsizə məxsusdur.

Ali Sovetin və parlamentin buraxılmasını tələb edən ziyalı çıxışından: **“Azərbaycanı ənginlikdən xilas etməliyik”.** “Ənginlik” deyəndə okeanların, deryaların, üfüqlərin gözə, xəyala, təsəvvürə sığmayan genişliyi, sonsuzluğu nəzərdə tu-

tulur... Ənginlik – azadlıq, vüsət, fikrin, düşüncənin, qolun-qanadın, əlin-ayağın qartal sərbəstliyi, asudəliyi nəzərdə tutulur. Neynəyək? Azərbaycanı belə şeylərdən xilas edək, ya belə şeylərə qovuşduraq? Ən məşhur, ən adi, ən çox yazılan, deyilən sözün də mənasını başa düşməyən ziyalıya nə deyəsən?!

Yenə orada: **“Artıq bu xalqın mədəniyyəti və siyasəti qalxıb”**. Vallah heç moltanı da, zambiyalı da, zənci də Azərbaycan dilində danışsa, deməz ki, “mədəniyyət-siyasət qalxıb”...

Radio. “Səhər” informasiya proqramı. Müxbir həyəcanlı, təəssüf doğuran məlumat verir: **“Nədənsə sərhədyanı rayonlarımıza diqqət azalıb, bu yerlərin camaatı qayğıdan uzaqlaşıb”**. Adam dedi-qodudan, zülmədən, zillətdən, qırğından, pis adamlardan və sairə... uzaqlaşar, qaçar, canını xilas edər. Yoxsa ki, adam “qayğı deyilən nəcib, xoş, incə, yüksək insani bir münasibətdən” də heç uzaqlaşar? Sözün yerini bilməyəndə belə olar.

Şeir misrası:

“Qurdu artıb kosun-kolun”.

Azərbaycan dilində “kos-kol” yox, “kol-kos” deyərlər, “quş-qurd” yox, “qurd-quş” deyərlər, “bıçaq-xəncər” yox, “xəncər-bıçaq” deyərlər və sairə. Bu, heç şeir misrası da deyil.

Mənsur şeirdən – əlbəttə, dırnaqarası mənsur şeirdən: **“Mən sənin baxışlarını öz baxışlarımla sığalladım”**. Baxış ba-

xışı əfsunlaya bilər, baxış məcazi mənada iz buraxa bilər.

Üzündə göz izi var...

Sənə kim baxdı, yarım?

Qəzetdə sərlövhə: **“Narahat mövzu”**. Narahat mövzu olmaz, narahat adam olar, maraqlı mövzu olar.

Qəzetdən: **“Ali Sovetin, parlamentin hüququnu qısaltmaq”**. Azərbaycan dilində “hüququ qısaltmaq” deməzlər. Deyərlər: “hüququ məhdudlaşdırmaq”. Vəssalam!

Radio. “Səhər” informasiya proqramı. Söhbət Tuğ kəndindəki qırğından gedir: **“Gorun çatlasın, Cəfər Cabbarlı!” – ürəyimizdən bu sözlər addayır**”. Ürəkdən söz adlamaz. Ağla fikir gələr, ürəkdən söz, fikir keçər, ürəyə söz yatar, ürəyə söz dəyər, adama – qəlbə söz toxunar və sairə. Addamaq, addayıb keçmək, ötüb keçmək – hansı mənada olur-olsun, burada yerinə düşməyib.

Şeir misrası:

“Aylı gecə artırarmış eşqin dadını”.

Əvvəla, Azərbaycan dilində deməzlər ki, “gecə nəyisə azaldır, çoxaldır, artırır, əskildir”. Gecə əhvalatının, söhbətinin, vaxtının min bir təşbehi var.

Gecənin yapıncısı

Zülmət kimi qaradır.

*Qurğuşun kimi ağır.
Gecənin gözlərindən
Etibarsızlıq yağır.*

İkincisi, deməzlər ki, **eşqin dadı**. Deyərlər eşqin odu, eşqin atəşi, eşqin havası – yəni sevdası...

*Ata-ana! Eşqin havası
Məni Məcnun eləyibdir.*

və sairə... və ilaxır...

Şeir misrası:

“Kimlər batır səvaba, kimlər?”

Savaba batmazlar. Savab yiyəsi olarlar, savab qazanarlar, savaba çatarlar. Günaha isə batarlar. Hərfən palçığa batan kimi, məcəzən də mənəvi palçığa – günaha batarlar.

Televiziya. Keçmiş “24 saat” proqramı. Söhbət şəhərsalmandan, heykəllərdən, abidələrdən gedirdi: **“Bizə elə üslub, elə ənənə dedirtmişlər ki”...**

Ana dilimizdə “ənənə yaranar, davam eləyər, qorunub saxlanar, üslub müəyyənləşər, inkişaf edər, formalaşar, təsir göstərər” və sairə deyilər.

Şeir misrası:

“Dedi: – Yağsın ağılına qar”.

Mən də deyirəm: – Başına qar yağsın. Çünki “ağılına qar yağsın” deməzlər.

Bədii əsərdən cümlə: **“O da ömrünü torpağa tapşırandan sonra...”**

İnsan vəfat eləyər, ölər, həlak olar, şəhid olar, aparıb torpağa tapşırarlar. **“Ömrü torpağa tapşırmaq”** uydurmadır, dilimizdə belə ifadə yoxdur.

Qəzetdə şəkilaltı söz: **“Bu dünyanın paxırı çox”**. Başa düşürəm – müəllif (bəli, bir kəlimənin də müəllifi olur) demək istəyir: **“vəfasız dünya, ağıl-qaralı dünya, işlərindən, qəzavü-qədənindən baş açılmayan dünya”** və sairə... Səməd Vurğun da deyir:

*Yerlərə baxıram
sirli-soraqlı.
Göylərə baxıram
qapısı bağlı.*

Ancaq, **“dünyanın paxırı”** deməzlər axı.
Xalq deyir: **“filankəsin paxırı açıldı”**.

Yaxın qohumuma avtomobildən başı çıxdığına görə dedim:

– Maşının əyləcindən – tormozundan bir az şübhələnirəm.
O dedi:
– Bəlkə rezinlərin hansındasa **tormoz mayesi sızıldı**yır.
Yara sızıldayar. Maye sızar.

Radio. **“Səhər”** informasiya verilişinin elanı: **“Redaksiyamıza makinada Azərbaycan dilində sərrast yazan makinaçı-**

lar lazımdır”. Sərrast yazmazlar, sərrast nişan alarlar, sərrast cavab verərlər. Sərbəst, savadlı yazarlar.

Qəzetdə sərlövhə: **“Kim çörəyə baş əyirsə”**. Yoxdur belə söz! Xalq çörək barəsində belə demir. Deyir: **“Çörək Qurandan irəlidir”**, **“Bərəkətinə qurban olum”**, **“Allahın bərəkəti”** və sairə.

Radio. **“Səhər”** informasiya proqramı: **“Elə edək ki, axırda çaş-baş hasil olmasın”**. Gərək deyiləydi: **“Elə edək ki, axırda çaş-baş olmayaq, qalmayaq, düşməyək”**. Mətləb hasil olar, məqsəd hasil olar və sairə. Yoxsa ki, çaş-baş da hasil olar?

Qəzetdə sərlövhə: **“Dünyanı özümdə doğmalaşdırdım”**. Mənasızlığın əlası varsa, – budur. Vəssalam!

Qəzetdə sərlövhə: **“İç yangısı”**. İç yangısı, çöl yangısı yoxdur. Var: can yangısı. Bu adda məşhur bir roman da var.

Radio. **“Səhər”** informasiya proqramında: **“Üzümüzü dünyanın bulaşığı üzünə tutub deyirik”**. Bulaşığı göz deyərlər. Çünki göz də bulağın gözü kimi duru da olur, bulaşığı da. Fəqət **“bulaşığı üz”** olmaz. Sürtülmüş, sırtılmış, döyənək olmuş

üz olar və sairə. Çünki həm cismən, həm də məcazi mənada üz bilavasitə min cür təmasa, təsirə məruzdur – şillədən, sözdən, küləkdən, qardan-yağışdan tutmuş hər şeyəcən. Göz isə dərinədir. Onu Allah qoruyur. Xalq deyir: “Hər güllə gözə dəyməz hər çöp gözə düşməz”.

Qəzetdə sərlövhə: “**Ev qonağı**”. Ev quşu, ev heyvanı, yaxınlıq, məhrəmlik mənasında “ev adamı” eşitmişdim, “ev qonağı” yox.

Mitinqdən: “**Qarabağda həmişə vəziyyət qızışdırılır**”. Vəziyyət qızışdırılmaz. Vəziyyət ağırlaşar, gərginləşər, yaranar.

Radio. “Səhər” informasiya verilişindən: “**İnanmırıq ki, bu çörək satıcısı bizim verilişimizə məhəl qoyub insafını qabağa verəcək**”. Bir-birinə yaraşmayan, uyuşmayan, dəxli olmayan bu sözlər Qara dəniz sularındakı şəffaf, selikli meduzalar kimi məni çimçəşdirir. Adam insafılı olar, insafsız olar, insafa gələr, adam insafla iş görər, insafla danışar, yoxsa ki, insafı qabağa verər?!

Televiziya. “24 saat” proqramından: Söhbət Sumqayıtda ekoloji vəziyyətdən gedir: “**Elə etməliyik ki, zərərli maddələr**

dənizə, havaya sərf edilməsin". Pul sərf edilər, enerji sərf edilər, vaxt sərf edilər, əmək sərf edilər və sairə. Yoxsa ki, zərər də, zəhər də sərf edilər? Belə də şey olar?

Yenə orada: **"Göyçay, respublikamızın nar istehsal edən ən iri rayonlarındandır".** Nar nədir"? Şindir, şiferdir, mismardır? Narı əkərlər. Nar bağınu salarlar, becərərlər, narı yetişdirərlər.

Ana dili – ana südüdür. Dilin dadını-duzunu duymaq üçün, görünür, təhsilin, peşənin dəxli yoxdur. Əsrlər boyu folklor incilərini yaradan xalq ən həssas dilçidir. Ümumiyyətlə, hər kəs öz ana dilinin dilçisi, dilşünası olmalıdır.

Yenə orada. Bir daha sözün yerinə görə mənasını başa düşməmək bəlası!

"Məzmunu uzatmaq istəmirik".

Mətləbi uzadarlar. Söhbəti uzadarlar. Məzmunu uzatmazlar. Məzmunu genişləndirərlər, dərinləşdirərlər, izah edərlər, aydınlaşdırarlar, təhrif edərlər və sairə.

Şeirdən misra:

"Namərdlərin əliylə igidlər qana düşdü".

Müəllif demək istəyir ki, yəni igidlər qanına qəltan oldu, qana boyandı, igidlərin qanı töküldü. Lakin **qana düşmək başqa şeydir, başqa fikirdir, başqa mənadır axı.** "Qana düşmək" – "oturduğum yerdə məni qana salma", "məni xətəyə-bəlaya salma", "məni günah yiyəsi eləmə" deməkdir. Dilin, sözün yerinə görə görə mənə nazikliyi, mənə təfavütü bax, budur...

Radio. "Səhər" informasiya proqramı. **"Qocaman neftçi, uzun ömür yiyəsi Musa Bayramovun doxsan yaşı tamam olur"**. Ömür yiyəsi deməzlər. Qanacaq yiyəsi, ağıl yiyəsi, mal yiyəsi, ev yiyəsi, ölü yiyəsi, it yiyəsi, can yiyəsi deyərlər, ömür yiyəsi yox! Ömür yiyəsi Allahdır. Canı Allah verir, Allah da alır...

Qəzətdə sərlövə: **"Gecikən cibindən itirir"**. Belə deməzlər. Deyərlər: gecikənin cibindən gedir.

Radio-televiziya proqramından veriliş adı: **"Arazdan o taydakı görüşlər"**. Demək, yazmaq lazım idi: Arazın o tayındakı görüşlər.

Qəzətdə başlıq: **"Qarabağ deyimləri, Qarabağ düzümü"**. Canlı dilimizdə belə sözlər yoxdur. Bir nəfər göstərin ki, danışanda desin: "Deyim, düzüm". Sünidir!

Radio. **"Hektar-hektar qənirsiz torpaqlar baş alıb gedir"**. Əşşi, istifadəsiz deyilməliydi də... qənirsiz də torpaq olar? Qənirsiz qız olar, gəlin olar, gözəl olar. Ad da var ki: "Qənirə".

Gəlin iki yaşlı körpəsindən şikayətlənib deyir: **"Suquşu gözdən qoyan kimi bacısını çırpışdırır"**. Çırpışdırmaq – oğur-

lamaq deməkdir. “Çırpır” deməliydi. Bir var xalça-palazı çırpmaq, bir də var adamı çırpmaq, yəni döymək.

Radio. “Sandıqça”. 21 nömrəli məktəbin müəlliməsi deyir: **“Hər rayonun öz payızı var”**. Necə yəni hər rayonun öz payızı var? Gərək deyəydi ki, hər yerin, lap tutaq ki, hər rayonun öz payız mənzərəsi var, öz payız lövhələri var.

Qəzetdən, tərcüməçinin qeydlərindən. Söhbət Şandor Petefidən gedir. **“...Hamının ürəyindən xəbər verən şeirləri, nəğmələriylə dilə-dişə düşmüş, şöhrətlənmişdir”**. Dilə-dişə düşmək pis sözdür. Camaat arasında deyilir: “Sən Allah məni dilə-dişə salma”. Yəni qoyma mənim barəmdə, boş-boş, hədə-hədə danışsınlar... Dillərə düşmək, dillər əzbəri olmaq, ağızlaradillərə düşmək isə ayrı söhbətdir. Şair deyib (Məmməd Rahim):

*İndi ki, açmışam söhbəti səndən
Sözüm ağızlara-dillərə düşsün.*

Qəzetdə sərlövhə: **“Allah məhəbbətli eləsin”**. Azərbaycan dilində belə ifadə, Allahdan belə razılıq ifadəsi yoxdur. Bəs nə var? Var: “Allah xeyir versin, Allah kömək olsun, Allah qənim olsun, Allah özü bilsin, Allah dadına çatsın, Allah rəhm eləsin, Allah lənət eləsin və sairə.

Qəzetdən: **“Tələbələr tərəfindən Nizaminin şəkli çəkildi”**. Tələbələr Nizaminin şəklini çəkdi də, necə yəni “tərəfindən”.

Qəzetlərdən: **“Mərdəkanda yerləşən, Lənkəranda yerləşən, Şəkiddə yerləşən...”** Necə yəni “yerləşən?” Mərdəkandakı... və sairə... Dilimizdə yerinə görə, mənasına görə “yerləşdirmək” sözü var – yəni kiməsə, kimlərəsə, nəyəsə, nələrəsə yer elədilər. Məsələn, qaçqınları fəhlə yataqxanasında yerləşdirdilər. Tənha qocalara hələlik istirahət evində yer elədilər. Yükləri taxıl anbarına yerləşdirdilər və sairə.

Harada oxuduğumu, kimdən eşitdiyimi qeyd eləməmişəm. Ancaq dəxli yoxdur, cümlə yadımdadır: **“Ən alçaq adam odur ki, birinin ehtiyacı ona düşsə, o da laqeyd ola”**. “Ehtiyacı düşsə” deməzlər, “işi düşsə” deyərlər, “ehtiyacı ola” deyərlər.

Radio. **“Torpaqları nurla dolsun”**. “Məzarı, məzarları, qəbri, qəbirləri nurla dolsun” deyərlər.

Radio. Yumor-gülüş proqramı. **“Metroda iki milis işçisi, bir-biriylə mübahisə edən iki həpəndə iştahla qulaq asırdı”**. Maraqla, həvəslə, diqqətlə qulaq asarlar, iştahla yeyərlər.

Televiziya. “24 saat”. Söhbət Nizami Gəncəvidən gedir. Alim deyir: **“Mən inandım ki, dahi şairə uşaqlarımızın məhəbbəti nə qədər genişdir”**. Axı “geniş” məhəbbətin təyini, sifəti, onun dərəcəsini bildirən söz deyil. Böyük, sonsuz,

hədsiz və sairə məhəbbət olar: **“Geniş”in** də öz yeri var. Geniş ürək, geniş meydan...

Radio. Səhər xəbərlər proqramı. Jurnalist: **“Onlar lap uçurumun ucqarında dayanmışdılar”**. O demək istəyir ki, uçurumla kimlərinsə arasında qaş-göz arası yaxınlıq vardı. Ancaq ucqar hara, yaxın məsafə hara? Ucqar ucqardır – lap, çox kənar, ən uzaq, əlçatmaz yer. Aparıcını, “ucqar”dakı “uc” çaşdırmışdır. “Gözucu”, “gözün ucu”. Axı, bu ifadələrin də yaxınlığa, uzaqlığa dəxli yoxdur. O sözlərin də ayrı mənası var.

Televiziya. “Xoş gördük” verilişində: **“Təbiətin bir tikəsi”**. **“Əziz tamaşaçılar, indi də sizə təbiətin bir tikəsini göstərəcəyik”**. Təbiətin bir lövhəsi, guşəsi, mənzərəsi, məqamı, hətta bir parçası olar. Ancaq heç bir vəch ilə tikəsi olmaz. Yəni belə deyilməz.

Yenə orada: **“Göz baxışı”**. Baxış elə gözdür də. Burunqulaq baxışı da olurmuş?!

“Yeni fikir” qəzeti. Söhbət “Respublika” adlı qəzetin bağlanmasından gədir: **“Sevimli qəzetimizin taleyi bax beləcə bitdi”**. Tale nə başlanır, nə də bitir. Hər dilin yazılmamış qanunları var.

Radio. Uşaqlar üçün verilişdən: **“Anar bacılarından xeyli balaca idi”**. Deyərlər ki, xeyli yol qalıb; xeyli sözüm var; xeyli

adam yıǵılmışdı və sairə. “Xeyli balaca idi” deməzlər. “Çox balaca idi, lap balaca idi” deyərlər. Hətta məşhur, çox şirin bir sözümüz də var: lap balaca, bapbalaca.

Televiziya. “40-cı otaq” verilişindən bir cümlə: **“Vətəndaş sözü ağır sözdür”**. “Vətəndaş” sözü böyük sözdür, müqəddəs sözdür. Nə üçün ağır? Ağır söz təhqiramız, həzmedilməz, qəlbə toxunan, şəxsi sarsıdan sözdür. Yəni bunu, bu fərqi, uzaqdan adamın gözünə girən bu mənə fərqlini ayırd etmək üçün xüsusi dilçilik kursu keçmək lazımdır?

Televiziya. İcmalçı dedi: **“Biz şəhidlərimizin qanının dəyərini qiymətləndirməliyik”**.

Dilimizdə müqəddəs qan var, murdar qan var, qarışıq qan var, halal qan var, nahaq qan var, hədər qan var, batmış qan var, ancaq, dəyərli-dəyərsiz qan ifadəsi, sözü, təşbehi yoxdur. Qan nədir? Maldır, əmtəədir ki, ona qiymət qoyasan? Bir də dilimizdə “qan yerdə qalmaz”, “qanbahası” ifadələri var.

Yazıçı dostum İsi Məlikzadəylə şəhərə başmaqseyrinə çıxmışdıq. Fəvvarələr meydanının ətrafında dolanırdıq. Mən dedim: İsi, **əgər hünərin varsa** bir dəfə də dövrə vurub gedək evə. “Hünər” sözünü yersiz işlətdim. Hünər – cəsarət, kişilik, mərdlik, qətiyyət deməkdir. Düzdür, hünər anlayışında fiziki məsələ də var. Ancaq üstünlük mənəvi söhbətdədir. Bu sözün konkret mənada gəzintiyə nə dəxli? Gərək deyəydim ki, kirdarın varsa, taqətin qalıbsa, yorulmamınsansa bir də dövrə vuraq.

Son vaxtlar vətənpərvərlik mənasında **“torpaqsevərlik”** sözü işlədilir. Əvvəla, sözün özü sünidir, qondarmadır. İkincisi isə, torpaqsevərlik bağbanlıq, əkib-biçmək, torpaqda iş görmək, torpaqla əlləşib-vuruşmaq mənasında başa düşülməlidir.

“Tək səbir” qəzetindəki şeirdən:

“Mədə bağırsağ daralıb, züü çalır”.

Züü çalınmaz, züü tutular. Züüçü saza, klarnetə, nağaraya və yeri gələndə başqa çalğı alətlərinə züü tutar. Söhbət sözün yerinə, məzmununa görə deyilişindən, təbii və qeyri-təbii səslənməsindən gedir.

Yenə orada: **“Papaq qoyun qarşınıza, fikir edin!”**

Belə çıxır ki, fikirləşmək üçün adam öz qabağına nə isə hökmən qoymalıdır. Papaq qoymaq ayrı şeydir. Fərdin, şəxsin ağılına-düşüncəsinə “götür-qoy” – “qabiliyyətinə işarə edən papağını qabağına qoy”, yəni papağın içindəki başınla, kəllənlə üz-üzə əyləş – ayrı şeydir.

Televiziya. “Xoş gördük”. Aparıcı deyir: **“Dəvələrin arəstə yerışı”**. Jurnalist “ahəstə” sözüylə “arəstə” sözünü ayırd edə bilmir. Arəstə bütün dəm-dəsgahı yerində olan məclisə, bər-bəzəyə, gözəlliyə deyilir. Ad da var: Arəstə xanım... Əlbəttə, karvanın da, düzümündə, görünüşündə, hərəkətində, ahəngində arəstəlik var. “Ancaq hər halda ahəstə ahəstədir, arəstə də arəstə”.

Televiziya. “Xoş gördük” verilişi. Jurnalistin hərbi qəspitaldan reportajı: **“Vətənin bu inadkar oğullarıyla görüşürük, söhbət edirik”**. İnadkarlıq əsasən, yüz faiz olmasa da yaxşı mənada işlənən söz deyil. Hər nə cür yozulsa da, inadkarlıq igidlik, qəhrəmanlıq deyil. Konkret şəraitdə, xüsusilə Vətən uğrunda döyüslərdə yaralanan uşaqlara inadkar demək olmaz. Bəli, inadkar sözündə iradə, qətiyyət, sözünün üstündə durmaq çaları da var. Ancaq, yuxarıda dediyim kimi əsasən kənək adama, məsləhət eşitməyən adama, səhv də olsa dediyindən dönməyən adama, höcət adama, tərs adama inadkar deyilir.

Bədii əsərdən: **“Mirzə Cəlilə elədiyi olmazın hörməti...”** Olmazın zülm, işgəncə, əziyyət, bəla, cəfa, zillət, təhqir və sair olar. Yoxsa ki, olmazın hörmət?

Bədii əsərdən: **“Ocaqların üstünə qoyulmuş qazanlar, qazançılar qaynaşırdı”**. Bu cümlədə “qaynamaq” mənasında işlədilən “qaynaşmaq” sözü mənasına, təsvirə, çalarına görə yerinə düşmür. Qaynaşmaq çoxluq, tünlük, basabas, əl-ayağa dolaşmaq, zəhlə tökmək, hay-küy mənasındadır. Məsələn, bazarda, küçədə, meydanda, mitinqdə, nümayişdə, həyəət-bacada adam qaynaşırdı. Zirzəmidə, anbarda siçan-siçovul, çayda su ilanı, göldə, gölməçədə zəli, qurbağa qaynaşırdı. Əlbəttə ki, qaynaşmaqla qaynamaq arasında ümumi kökdən gələn assoziativ yaxınlıq olsa da, məna incəliyi, məna çaları başqa-başqadır. Yazıçı bu fərqi ayırd etməlidir. Çünki söz onun sənətidir, dil onun fırçasıdır, silahıdır.

Şeirdən misra:

“Düşmənlərin qənşərində əyilmə”.

Evin qənşəri, dağın qənşəri, yolun, talanın qənşəri olar. Kiminləsə qabaq-qənşər, yəni üzbəüz dayanmaq olar. Düşmənin, dostun, Həsənin, Məlikməmmədin qənşəri olmaz. Olmaz də!

Radio. **“Koroğlunun nəərə səsi”**. Düz deyil. Nərə elə səsdir, sədadır. Nərənin təşbehləri, rəngləri, bənzətmələri ola bilər. Şiddətləndirici dərəcələri ola bilər. Məsələn: dağ titrədən nəərə, dağa-daşa lərzə salan nəərə.

Bir nəfər “Vesti” proqramına baxıb dedi: **“Moskvada yekə-yekə qar yağır”**. “Yekə-yekə qar” deməzlər.

Deyərlər “lopa-lopa, əlçim-əlçim, quşbaşı qar yağır”. Tənbeh, təhdid, kəskin irad mənasında yersiz, köntöy, qeyri-təvazökar, tərbiyəsiz, ədəbsiz adama deyərlər: yekə-yekə danışma.

Bədii əsərdən: **“Yatanda da bir yastığa baş qoyurdular”**. Əvvəla, adam gəzəndə, çörək yeyəndə yastığa baş qoymaz. Bu heç. Söhbət İbrahim və Kazım adlı iki kişinin dostluğundan gedir. Çox gülünc, əttökən, naşı bir səhv. Ancaq və ancaq ərlə arvad bir yastığa baş qoyar.

Radio. Qocaman xanəndənin müsahibəsindən: **“Xanəndə gərək qəlbə toxunan mahnılar oxusun”**. Qəlbə yatan, ürəyə yatan deyilməliydi. Qəlbə toxunmaq ayrı şeydir.

Radio. Səhər proqramı. Aparıcı: **“Nazim gülləyə qurban oldu”**. Belə də ifadə olar? Qurban oldu, qurban getdi başqa şeydir axı. Gülləyə gələrlər, gülləyə tuş gələrlər və sair.

Yenə orada: **“İmran döyüşlərdə iştirak elədi”**. Döyüş nədir? Festivaldır, konsertdir, yarışdır, mitinqdir, iclasdır nədir? Döyüşdə döyüşlər, iştirak eləməzlər.

Bədii əsərdən: **“Süfrəni zənginləşdirə-zənginləşdirə maraqlandı”**. Süfrəni sərərlər, açarlar, yığarlar, çırpırlar, bəzəyərlər, doldururlar, dünyanın bütün naz-nemətini süfrəyə düzərlər, süfrəyə tökərlər, fəqət süfrəni zənginləşdirməzlər, dilimizin yazılmamış qanunları buna yol vermir.

Bədii əsərdən: **“Mirzə Cəlal hər sorğuya, hər marağa bir-iki kəlmə cavab qaytarırdı”**. Şübhəsiz ki, cavab vermək nəzərdə tutulur. Axı cavab qaytarmaq ədəbsizlikdir, qəbahətdir, xüsusən də kiçiyin böyüyə cavab qaytarması.

Bədii əsərdən: **“Günahım kəbirdir”**. Düzdür, kəbir böyük deməkdir. Məsələn, İskəndəri-Kəbir, səhrayi-kəbir, bəhri-kəbir

və sair. Ancaq heç vaxt deməzlər ki, günahım kəbirdir". Deyərlər, "günahım böyükdür, çoxdur, ağırdır". Kəbir yalnız həcm, dərəcə anlayışı vermir. Bu ərəb kəlməsi əzəmət, müqəddəslik, ənginlik meyarıdır. Günah hara? Kəbir hara?

Radio. Səhər informasiya proqramı. Aparıcı: **"Kombaynçılara əl tutmaq lazımdır"**. Fikir aydın olsa da, "əl tutmaq" başqa şeydir. Yetimə, şikəstə, kasıba, çoxuşaqlı və ya başsız qalmış ailəyə əl tuturlar. Kombaynçını təmin edərlər, kombaynçıya kömək edərlər, şərait yaradurlar.

Radio. Səhər informasiya proqramı: **"Müqavilə əsasında respublikamıza yüz otuz ton kartof-soğan məhsulu gətiriləcək"**. Necə yəni "məhsul"? Kartof-soğan elə məhsuldur da.

Televiziya. "Pəncərəmə ay qonur" (uşaqlar üçün veriliş-dən). **"Şir qurda qarşı hirs-lənəndən sonra..."**. Azərbaycan dilində deyərlər ki, şir qurdun əlindən hirs-ləndi. Əslində "hirs-lənmək" insani emosiyasıdır. Lakin eybi yox, nağıldır, qəbul edirik. Uşaqla lap təbii danışmaq vacibdir.

Fikrin aydınlığı azdır. Fikrin düzgün, sərrast, yaraşlıq ifadəsi, deyimi, sözün yerinə görə düzümü lazımdır, vacibdir. Məsələn, televiziya jurnalist deyir: **"Qarabağda oğullarımız qan tökür"**. Ay "jurnalist", Vətən uğrunda qanından-canından

keçmək, qanı tökülmək hara, qan tökmək kimi bir zalımlıq, cəlladlıq, haqsızlıq hara?

Bütün kütləvi informasiya vasitələrində deyilir, yazılır: “**Yanğın hadisəsi, oğurluq hadisəsi, cinayət hadisəsi, soyğunçuluq hadisəsi, maşınqaçırma hadisəsi**”. Əşşi, bunlar özü elə əsl hadisədir də. “Hadisə” sözü artıq deyilmi?

Şeirdən misra:

“Sərçənin burnunu qanatma, oğul!”

Mən “ördəkburun” ifadəsi eşitmişəm. Ancaq “sərçənin burnu” eşitməmişəm. Quşun dimdiyi olar də.

Radioda aşiq Bimar İsgəndər haqqında musiqili-ədəbi verilişdən: **“O, ustad aşıqların azman söhbətlərinə saatlarla qulaq asırdı”**. Azman əfsanəvi, nəhəng, div kimi adamlara deyilərdi nağıllarda, dastanlarda, rəvayətlərdə. Söhbətin də azmanı olar? Söhbətin şirini olar, qıyası, uzununu, maraqlısı, yorucusu, mübalığəlisi, mübahisəlisi olar. Qorxunc mağaralarda yaşayan uzaq əcdadlarımızın azmanı, azmanları olar.

Prezident aparatında, yüksək diplomatik vəzifədə çalışan layiqli, nüfuzlu bir şəxs radioda, televiziya da dönə-dönə deyir: **“Nəhayət, Dağlıq Qarabağın füqərə sütunu sındı”**. Füqərə sütunu ola bilməz. Füqərə fağır sözünün cəmidir. Məşhur bir

ifadə də var: “Füqərayi-kasibə”. Yəni fağırılar, kasıblar. Bir də var bel sütunu, fəqərə sütunu. O gün olsun bütün erməni işğalçılarının, lap elə bütün ermənilərin fəqərə sütunu tən ortadan şaqqılıyla sınınsın. Allah diplomatın ağzından eşitsin.

Bədii əsərdən: **“Üç şey satanın bazarı abad hesab olundu”**. Bazarın bazar olsun deyərlər, bazarın, alverin rəvac olsun deyərlər. Həmçinin “evin abad olsun” deyərlər.

Bədii əsərdən: **“Həmidə xanım şiddətli və acizanə xahiş elədi”**. Acizanə, dönə-dönə, inadla xahiş etmək olar. Şiddətlə xahiş etmək olmaz.

Bədii əsərdən: **“Məmnuniyyət göstərdi”**. “Məmnuniyyətlə” var... “Məmnuniyyət göstərdi” yoxdur.

Müğənni oxuyur:
**“Hayı-haydı qoç igidlər,
Birləşin daha,
Meydanlarda yağılarla
Üzləşin daha”**.

Birincisi, “qoç igidlər” ifadəsi çox şitdir, naftalin iyi verir. İkincisi, əgər hər hansı mahnı mətni şeir hesab edilirsə, “üzləşin”lə “birləşin” sözləri həmqafiyə deyil. Üçüncüsü və ən vacibi, yerinə görə sözlün, məzmunun-mənanın gülünc bir nasılıqla təhrifi, adamları hakim məhkəmədə, prokuror, müstənt-

tiq isə istintaqın gedişində üzləşdirər. Daha sonra el arasında belə bir məşhur ifadə də var. “Sən Allah. Məni filankəslə üz-ləşdirmə!” Üzləşmədə ya həqiqətin inkarı, yalan, saxtakarlıq, böhtan, riya, ya da əskinə, haqq-ədalət, düzlük, doğruluq aşkar olur. Bəs müharibədə, qanlı döyüş meydanlarında üzləşmək nə deməkdir axı? Hətta, düşmənlə üz-üzə durmaq da başqa şeydir. Hələ bu da müharibə deyil.

Milli Məclisin üzvlərindən biri iyunun 4-də baş vermiş Gəncə hadisələrindən danışarkən dedi: **“Bu qan Gəncədə baş vermişdir”**. Qan tökülər, faciə baş verər. Bunu bilmək üçün dilçi, ədəbiyyatçı olmaq gərək deyil. Necə yəni, qan baş vermişdir?

Şeirdən misra:

**“Onlar ölkəsində bu gün
Qanlı xəbərdir gördüyüm”**.

Əvvəla, xəbəri görməzlər, eşidərlər, ikincisi, xəbərin qan-lısı olmaz. Qara xəbər, şad xəbər, bəd xəbər, xoş xəbər, ağır, dəhşətli xəbər olar.

Milli Məclisdən belə bir ifadə eşitmişdim: **“Mən Sizin ca-vabınızdan tamamilə razı deyiləm”**. Adətən belə yerdə “qə-tiyyən” sözü işlədilməliydi. Çünki sifətin şiddətləndiricisi olan, tərəfdarlığın, şərikin olmağın, razılaşmağın tam, konkret ifadəsidir – “tamamilə” sözü.

Televiziyanın “İçərişəhər haqqında”kı verilişindən: **“Ustalar öz adlarını tikdikləri binaların divarlarına yazmağı xoşlamazdılar, bunu başıyekəlik hesab edərdilər”**. Yekəbaş, başı yekə, başından böyük, başından yekə sözlərinin mənasının çalarsız-filansız tən bircə mənasını açmağa ehtiyac varmı? Əlbəttə, yox! Aparıcı, mətni yazan adam, onu kor-koranə oxuyan adam dili incəliklərinə qədər bilmədiyinə görə təvazökarlığı, başısağıllığı əksinə, başıyekəlik, başı böyüklük ifadəsiylə bildirib.

Milli Məclisin iclaslarında bəzi şəxslərə tez-tez belə bir irad tutulur: **“Sizin yaddaşınız çox qısadır”**. Ruscadan hərfi tərcümə (У Вас очень короткая память) Biz deyirik pozulmuş, korlanmış, itmiş, zəifləmiş, kütləşmiş və sair yaddaş. Yaddaşın uzunluğunu, qıساسını demirik.

Şeirdən misra:

“Kim ki unutmayı gözəl Allahı”.

“Gözəl Allah” deməzlər. Allaha şamil sifətləri, adları, təşbəhləri saymağa ehtiyac yoxdur. Belə bir məsəl də mövcuddur ki, Allahın min bir, peyğəmbərin min adı var.

Bir hekayədən: **“Maşın sahibləri öyüncülə (yəni lovğalovğa, ədabazlıqla, görməmiş-görməmiş) qapıları bərk örtüdürlər”**. Dilimizdə konkret olaraq, **“öyüncülə”** sözü yoxdur.

Söz də toxum kimidir, əkirsən bitəni bitir, bitməyəni bitmir. Həmin söz bitmədi, bitmir, bitməyəcək.

Yenə orada: **“Elnarə xanım yatıb doyumluğunu almışdı”**.

Doyumluq yuxu olmaz. Doyumluq ancaq və ancaq yemək olar. Doyumluq sözünün məcazi mənası, ikinci, üçüncü mənası yoxdur. Məsələn, köhnə kişilər bazarda iç-içalat, iç-ciyər, cızbiz tavasının qırağında əyləşib qovurmaçıya deyirdilər: – Doyumluğa yeyirik...

Yenə orada: **“Elmira xanım başını pəncərədən çıxarıb Naziləylə kəlmə kəsdı”**. Kəlmə kəsmək adicə söhbət, iki adamın bir-biriylə məzmunundan asılı olmayaraq danışmağı demək deyil. Kəlmə kəsmək – bağışlamaq, şərtləşmək, məsləhətləşmək, razılaşmaq, bir-birinə bələd olmaq, biri-birinin qabındakını öyrənmək deməkdir. Məsələn deyirlər: “Mən axı buçağacan, bu barədə filankəslə heç kəlmə də kəsməmişəm”.

“Adətən ət yeyən heyvanlar və ən ali məxluq olan insan qana səbəb olur”. Burada ancaq qana susayır, qana həris olur demək lazım idi. Dilimizdə qana səbəb olur ifadəsi yoxdur. Qana bais olur, qan salır ifadələri var ki, bunun da mənası aydındır.

Dəfn mərasimində bir dostumla – ikimiz maşının (“Volqa”) arxa oturacağında əyləşdik. Dostum yerini rahatayıb dedi:

“Arxada yay günü üç böyük adam əyləşsə narahatlıq, darısqallıq olar”. Böyük adam başqa sözdür, yoğun, kök, zorba, pəzəvəng, hündür adam başqa! Yəni bunun da izaha ehtiyacı var ki, böyük adam kimə deyilir?!

Televiziya. Qaçqınlar, köçkünlər haqqında verilişdən: **“Ağdamın çöllərə səpələnmiş yüz altmış min rəzil evsiz-əşiksiz əhalisi”.** Necə yəni rəzil? Rəzalət, rəzillik alçaqlıq, əclaflıq deməkdir. Alçaq, əclaf adama rəzil deyərlər. Dili, sözün mənasını bilməmək, təəssüfü, canıyananlığı təhqirə döndərir.

Televiziya. “Mayestro” adlı verilişdən: **“Niyazinin barmaqlarını qağayı quşunun qanadlarına bənzətmək olar”.** Tovuz quşu deyərlər, qu quşu deyərlər, gecə quşu deyərlər, dövlət quşu deyərlər, humay quşu deyərlər, qarğa quşu, qartal quşu, ördək quşu deməzlər.

Şeirdən misra: **“Qoşa çiyimizdə qoşa mələk var”**

“Qoşa çiyin” deyilməz. Deyilər: “çiyimizdə. Çiyinlərimdə”. Yenə həmin şeirdən misra: **“Ulduztək soyuqdu qoşa gözləri”.** Taygöz, tayqulaq, tayqıç, tayqol deyilər, deyilir də. Bir cüt göz də deyilir. Məşhur bir ifadə də var: filan şeyin tamaşasına bir cüt göz gərək. Ancaq, qoşa göz, qoşa gözlər deyilməz. Məlumdur ki, çiyin də, göz də ilahidən ikidir. “Bir cüt göz ifadəsindəki “cüt” sözü say mənasında deyil, – heyranlıq, valehlik, diqqət kəsilmək, tamaşadan doymamaq mənasındadır. Dil çox incə şeydir. Təəssüf ki, çoxumuz bu incəliyə varmırıq.

Bir giley-güzardan: **“Gərək kitabxanaçının da əmək haqqını artırardılar, yetim arvaddır”**. Əcəb “təzə” sözdür. Dul arvad eşitmişdik, yetim arvad yox.

Yenə bir giley-güzardan: **“Avtobusda, trolleybusda, tramvayda özünü yaxşı aparmayan, ədəbsizlik edən, qocaya, uşaqıya, şikəstə yer verməyib, özünü görməməzliyə vuran cavanlara adam heyran qalır”**. Bəlkə, məttəl qalır, bəlkə hiddət edir, nifrət edir? Yoxsa, heyran qalır. Yəni bunu da bil-mirik ki, kimə, nəyə heyran qalmaqlar?

Televiziya. İstixana şəraitində meyvə-tərəvəz yetişdirməkdən gedən söhbətdə deyilir: **“üzüm bitkisi, pomidor bitkisi, xiyar, qovun-qarpız bitkisi”**. Dilimizdə belə ifadə yoxdur. Bu meyvələrin, adlarından sonra gələn “bitkisi” sözü artıqdır, sünidir, qondarmadır.

Şeirdən misralar:

**“Babamın daşlanmış qeyrətini sən
Bir sırğaya döndər qulaq altında”**.

Əvvəla, daşlanmaq ayrı şeydir, daşlaşmaq da başqa. Daşlanmaq – daşa basılmaq, daşqalaq edilmək – bir sözlə, tənbeh olunmaq, cəzalanmaq deməkdir. Daşlaşmaq isə daşa dönmək, heykəlləşmək, əbədiləşmək deməkdir. Hərçənd ki, nağıllarımızda tilsimlə pis adamı da, yaxşı adamı da daşa döndərmək

söhbəti var. İkincisi, dilimizdə məşhur tövbələtmə, ibrət dərsi verən “qulağında sırğa elə”, “qulağında sırğa olsun” ifadələri var. Belə isə babalarımızın daşlaşmış, heykəlləşmiş qeyrəti pis şeydir – xəcalət gətirən söhbətdir ki, qulağımızda hələ bir sırğa da olsun? Üçüncüsü, “qoy sırğaya dönsün qulaq altında” nə deməkdir? Sözün, dilin təbii deyimini, təbii axarını bu kökə, belə eybəcər şəkllə salmaq mı olar?! Necə yəni qulaq altında, qulaq üstündə? “Əgər yarpaq altında” demək mümkünsə, qafiyə xatirinə “qulaq altında” deməliyək?!

Yenə orada “bandaj” sözünün mənası belə izah edilir: **“Qarının divarlarını normal vəziyyətdə saxlamaq üçün elastik kəmərlər”**. Qarın hara, hasar hara, divar hara, qarının da divarı olarmı? Gərək deyiləydi ki, qarını sallanmağa, təbii şəkildən, görkəmindən, halından çıxmağa qoymayan kəmərlər.

Televiziya. Günün xəbərləri. Biləcəridən reportaj:

“Əsgərlərimiz düşməyə arxa çevirməyəcəklərinə and içdilər”. Necə yəni? Bu nə sözdür? Hamı bilir ki, Azərbaycan dilində, xalqımızın yazılı-şifahi ifadəsində “arxa çevirmək” – “xəyanət, üz döndərmək” deməkdir, arxa çevirməmək də bunun əksinə, bir sifətdə olmaq, dəyanət – dəyanətli, sədaqət – sədaqətli, etibar – etibarlı deməkdir. Deməli, belə çıxır ki, əsgərlərimiz düşməyə sədaqətli olmağa, etibarlı olmağa and içiblər?!

Dükanda pendir satan dedi: **“O pendir ki sındı pisdır, sınımadı yaxşıdır – bu sınıdır”**. Pendir ovular, ovulub-tökülər, sınımaz. Sınan şeylər başqadır və hamıya məlumdur.

Televiziya. "Durna teli" verilişindən: **"Əsgərlərimiz burada özlərinə yuva salmışlar"**. "Yuva salmaq" adətən pis mənə ifadə edir. Məsələn: düşmən yuva salıb, ilan-qurbağa yuva salıb, ilan yuvası və sairə. Yurd-yuva salmaq yaxşı sözdür. Burada "yurd-yuva" salmaq, bünövrə qoymaq, ev-eşik sahibi olmaq deməkdir. Ancaq yuva salmaq daldalanmaq, pis əməllər törətmək üçün gözdən yayınmaq, özünə hiylə, fənd, zorla yer eləmək deməkdir. "Əsgərlərimiz burada mövqe tutmuş, mövqelərini möhkəmlətməmişlər" – demək lazım idi. Hətta, xalq heç "quş yuva salıb" da demir, deyir ki, quş yuva qurub, yuva hörüb və sair.

Radio. Səhər informasiya proqramı. Jurnalist dedi: **"Qadınların, uşaqların, əlillərin, qocaların təhlükəsizliyinə bel bağlamaq olarmı?"** Düz deyil. Söz yerinə düşür. Bel bağlamaq kiminsə kimə isə inanmağı, etibar etməyi deməkdir. Doğrudur ki, "bel bağlamaq"da arxayınlıq anlayışı da var. Gərək deyiləydi: "...Təhlükəsizliyinə arxayın olmaq, zəmanət vermək, inanmaq olarmı?" Bel bağlamaqsa bambaşqa anlayışdır.

*Bilsəydim vəfan budur,
Sənə bel bağlamazdım.*

Radio: **"Stavropolda "Marianna" filminin qəhrəmanına heykəl qoyulacaq. Bu ağır şəraitdə film qəhrəmanına heykəl qoymaq heç insafdan deyil"**. Burada insaf sözü yersizdir. İnsaf və insafsızlıq sözləri haqqın-ədalətin pozulduğu yerdə, zülm olan yerdə ölçü, mənəvi mizan-tərəzi pozulan yerdə işlənə bilər.

Heykəlinə qoyulub-qoyulmaması barədə “yersiz”, “yeri deyil”, “vaxtı deyil”, “nahaqdır”, “israfdır”, “əbəs xərçdir” demək olar.

Bir nəfər yazıçı dostum Novruz bayramıyla bağlı bir xatirə danışanda dedi: **“Rənglənmiş yumurta”**. Xalqın gül kimi sözü var “boyanmış yumurta”.

Bir musiqiçi-çalğıcı hərbi qospitalda yaralılara dedi:
“Sizə yüngül yastıq arzu edirəm”. Xalq isə bu məqamda belə deyir: yastığın yüngül olsun. Vəssalam.

Milli qvardiya əsgərləriylə görüşə getmişdim. Görüş başlanana qədər məni hərbi hissənin təsərrüfatı ilə tanış etdilər. Mətbəxi də göstərdilər. Səliqəylə düzülmüş üç elektrik qazanının böyründə yazılmışdı: **“1-ci xörək”**. Soruşdum ki, necə yəni birinci xörək? Xörəkləri nömrələyirsiniz? Dedilər ki, bu qazanlarda bors, şorba, dovğa və sairə bişir. Yəni rus dilində “первый” deyilən xörək. Məni gülmək tutdu. Dedim, ay uşaqlar, axı bizim dilimizdə gül kimi “sulu, duru xörəklər” sözü var də.

Radio. Səhər proqramı. Jurnalist deyir: **“Vətən didərginlərin dost-doğmaca yerindən yurdundan başlanı. Didərginlərin dost-doğmaca sabahı haçan açılacaq?”**.

Dost-doğmaca bacıya, qardaşa, əmi, dayı, xala uşağına deyirlər. Dost-doğmaca, ögey, hərfən ögey ifadəsinin əksinədir. Dost-doğmaca doğmalığın, qan yaxınlığının sübutu deyilən

sözdür. Məsələn: Allah haqqı, filankəslər dost-doğmaca qar-daşdır və sairə. Yoxsa yerə, yurda, sabaha, səhərə, axşama dost-doğmaca deyilməz. Doğma yurd, doğma ocaq, doğma el-oba başqa sözdür, düz sözdür.

Bədii əsərdən: **“O tay torpaqlarına, yollarına bələd olanlar gedişatın önünə adlayıb...”** Burada “gedişat” dəstə, karvan, yol adamı mənasında işlənir ki, tamam səhvdir. Gedişat hərfi mənada, fiziki mənada başa düşdüyümüz yerimək, irəliləmək, addımlamaq demək deyil. Gedişat vəziyyət, işin, işlərin yönü, qaydası, səmti, hadisələrin cərəyanı deməkdir. Məsələn, “gedişat göstərir ki” və sair.

Bədii əsərdən: **“Qazan dolusu xörəkləri də vardı”**. Ev dolusu, həyət dolusu adam deyərlər, “qazan dolusu xörək” deməzlər.

Bədii əsərdən: **“Bu zindandan da ağır köçdə arabaların...”** Ağır yol, ağır səfər başqa şeydir, zindandan ağır başqa şey. “Zindandan ağır” anlayışı çəkiyə, ölçüyə, daş-tərəziyə gəlməyən, fiziki meyar, ölçü deməkdir. Məsələn, bu yük, bu bağlama zindan kimidir, zindandan ağırdır. Bir də var “dağ kimi, dağdan ağır” ifadələri. Bu isə mənəvi çəki, siqlət deməkdir. Məsələn, “dağ kimi adamın, dağ boyda adamın sözünü yerə salma! Dağdan ağır kişi qarına gəlib”.

Bədii əsərdən: **“Əsəbani olma!”** Dilimizdə belə söz yoxdur. Deyərlər ki, əsəbi olma, əsəbiləşmə.

Bədii əsərdən: **“Şübhəkarlıq”**. Belə söz yoxdur. Var “cinayətkarlıq” və sair.

Bədii əsərdən: **“Ağzı var olan deyir ki...”** Belə şey yoxdur. Xalq deyir: “Dili söz tutan”, “ağzı qatıq kəsməyən” və s.

Bədii əsərdən: **“Ağzından gələni əsirgəmədi”**. Azərbaycan xalqı deyir ki, “filankəs filankəsə ağzından gələni dedi”, “filankəs filankəsdən əlindən gələni əsirgəmədi”.

Bədii əsərdən: **“Atların bir-biriylə ünsiyyəti”**. “Ünsiyyət ancaq insani keyfiyyətdir. İnsana aiddir.

Bədii əsərdən: **“Ərəb atlarının boylu-buxunlusu...”** Heyvana “boylu-buxunlu”, “boylu-buxunlusu” deməzlər. Onun ayrı təşbəhləri var.

Yenə orada: **“Nər boyda dəvələrə baxanda...”**.
Bəs nər dəvə deyil?

Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda mərhum Qasım Qasımsadəninin anadan olmasının 70 illiyinə həsr edilmiş elmi

sessiyada sədrlik edən mötəbər alim dedi: **“Vaxtınızı geniş almaq istəmirəm”**. Gərək deyəydi: **“Vaxtınızı çox almaq istəmirəm, artıq vaxt almaq istəmirəm”**.

Bədii əsərdən:

“Əzəldən bəri qaşlı-qabaqlı olan kişinin...”

“Qaşqabaqlı” deyərlər – qaşlı-qabaqlı yox. Bütün bunlar dilin incəliklərini bilməməkdən irəli gəlir, əhəmiyyət verməməkdən yox.

“İç çayı, Cəlil! – Həmidə xanım təmənna elədi”.

Adam böyük bir şeyi, minnətli bir şeyi umacaqlıqla incəlikləklə və zərifliklə, xəfif utancaqlıqla, ərklə təmənna edə bilər. Yoxsa ki, bir stəkan çay içməyi?!

Şeirdən misra:

“Qarlı ağ saqqalın yağış tökməsin”.

Başa düşmədim.

Cəfər Cabbarlının “Almaz” pyesində Şərif tez-tez “dəgahi” sözü işlədir: məsələn, **“gicgahıma dəgahi”**. Almaz xanım da soruşur:

– Ay Şərif, bu dəgahi nədir axı?

Mən Şərifin əvəzinə ona cavab verirəm:

– Almaz xanım, dəgahi həməən misal gətirdiyim misradır.

Qəzetdə sərlövhə: **“Könlümə şığıyan şəkil”**. Hansı mənada olursa-olsun şəkil də şığıyar?

Təzəpir məscidinin rəisi **“məkruf”** sözünü “qəti qadağan, qətiyyəən olmaz” mənasında işlətdi. Məkruf olar da, olmaz da, həm mümkün, həm qeyri-mümkün, həm icazə verilir, həm verilmir deməkdir. Məsələn, dovşan əti, pulsuz-axçasız balıq, ötmüş sirkə, gəlməmiş pendir – dələmə məkrufdur, yeyərsən də, yeməzsən də, içərsən də, içməzsən də. Hətta bəzi adama da deyirlər: O məkrufdur – sözündən incimək də olar, inciməmək də...

Radio. Səhər informasiya proqramı. Aparıcı: **“Bir vaxt kimsə tarixi qurdalayacaq”**. Tarixi vərəqləyərlər və sair.

Qəzet səhifələrindən: **“...Torpağın hərarətini apara bilməyəcəyi fikri onu düşüncələrə salır”**. Adamı dərdə salır, bəlaya salır, zibilə salır, işə salır, lova salır, fikrə salır deyərlər, “düşüncələrə salır” deməzlər. “Düşündürür, düşündürüb-daşındırır, düşüncələrə qərq edir” deyərlər.

Televiziya. **“Ananın-bacının ağrı-acısı...”** Söhbət şəhid El-tondan gedir. Ananın-bacının dərdi, dərdi-əzabı, göz dağı deyilər, ağrı-acısı deyilməz. Günün-güzəranın isə ağrı-acısı, yəni müxtəlif, min cür qayğıları olar.

Televiziya da bir şair dedi: **“Faciənin gücü”**. Faciənin dəhşəti, bəlası, nəticəsi, səbəbi, bəisi, mənzərəsi olar, gücü yox.

Bədii əsərdən: **“Dovşanın biri can verirdi, gözlərinin şüuru itmişdi”**. Gözün şüuru olar, yoxsa nuru? Bəlkə mətbəə xətasıdır? Yox, elə qələm xətasıdır. Çünki yenə dovşandan söhbət gedir və yenə “şüursuz gözlərə” rast gəlirik. Ancaq xalq arasında mənasız, ifadəsiz, donuq gözlü adama qoyungöz, qoyun kimi gözünü döyən də deyirlər.

Məclisdə bir nəfər bir heykəltəraşı camaata təqdim edərək dedi: “Əsgər öz bərəsində, öz sənətkarlığı bərədə heç vaxt, heç yerdə heç nə demir. **O çox sadələvh adamdır**”. Danışan şəxs, sadələvhlə sadə, təvazökar mənalərini qarışdırır. Sadələvh tamam başqa sözdür. Sadələvh, yəni uşaq kimi hər şeyə inanan, dərinlikdən uzaq, türkəsaya deməkdir. Sadələvh pis söz deyil. Burada paklıq, saflıq, səmimiyyət də var, bir az da dəyazlıq da. Təsəvvür edin ki, ən böyük dahi də, filosof da sadələvh adam ola bilər.

Şeirdən misra:

“Dəli kimi bayılmağım gəlir”

Bayılmaq özündən getməkdir. Axı kim öz xoşuna özündən getmək istəyər?

Qəzetdə sərlövhə: **“Analar oğul becərib, dərd biçirlər”**. Əgər dünyada, yer üzündə bizə məlum olmayan bir dil varsa, heç bu dildə də belə demək olmaz.

Sumqayıtda xeyriyyə marafonunda çıxış edənlərdən biri dedi ki, **“Qarabağ qurbanlarının bir nümayəndəsi burada iştirak edir”**.

Hər necə, hər nə qədər müqəddəs olsa da qurban da, şəhid də, canını Vətənə, amal və əqidəyə fəda etmiş adam da cismən ölüdür. Bəs elə isə ölünün də nümayəndəsi olar?

Radio verilişindən: **“Şah balası şah”**. Biz eşitmişik ki, deyərlər “it balası, it”, şah balası nədir? Şahzadə de də!

Qəzetlərin birindən: **“Qida məhsullarının tərkibində olan bəzi faydalı elementlər kofenin təsirindən bədən tərəfindən qəbul olunmamış qalır”**. Ay camaat, belə də sünilik, savadsızlıq, dilə qarşı nadanlıq olar?! Qida məhsulu nə deməkdir? Deyərlər yeməli, içməli, heç olmasa ərzaq. “Bədən tərəfindən nə deməkdir”? Deyərlər ürək götürmür, həzm olunmur və sair.

Televiziya da Bülbülün anadan olmasının 95 illiyinə həsr edilmiş verilişdən: **“Biz indiyə kimi Hacı Zeynalabdini ört-basdır eləmişik”**. “Ört-basdır” sözü yerində deyil. Faş edil-

məsi, yayılması, üzə çıxması məsləhət bilinməyən bir söhbəti, əhvalatı, rüsvayçı bir cinayəti, din, şəriət, təbabət, hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən qadağan edilmiş bir izdivacı, yaxınlığı ört-basdır edərlər. “Ört-basdır” da iz itirmək, qan batırmaq, haqq tapdamaq, bir sözlə, ədalətsizlik anlayışı da var. Düzdür, o böyük kişiyyə də tarixi ədalətsizlik, milli nankorluq olub. Ancaq bütün bunları konkret mənası olan “ört-basdır” sözüylə heç cür ifadə etmək olmaz. Bu, dili bilməməyin bəlasıdır.

Bədii əsərdən: “...**Kiçik gəlininin əzəmətli bədəninə baxanda...**” “Əzəmətli bədən” deməzlər, “əzəmətli adam” deyərlər. Nazik, incə, dolu, arıq, tunc və sair bədən deyərlər. Bir də gəlin, özü də kiçik gəlin hara, “əzəmət” hara?

Qəzetdən: “**MDB ölkə başçılarının dekabrın 25-dəki görüşü alınmadı**”. “Не получилось” sözünün hərfi tərcüməsi. Biz deyirik: “Görüş baş tutmadı”.

Telefon söhbətindən: “...**Bilsəydim Yardımlıya gedən olacaq, on dənə çörək göndərərdim – yavaş-yavaş işlədərdilər**”. Çörəyi işlətməzlər, çörəyi yeyərlər.

Televiziya. “Xoş gördük” proqramı: “**Tamaşaçıların telefon zənglərini nəzərə alaraq günün vacib xəbərlərini təkrar**

etməyi özümüzə rəva bilirik”.

Axı rəva bilməyin bura nə dəxli? Sadəcə olaraq deməliydi ki, “lazım bilirik”, “vacib bilirik”, “məsləhət bilirik”. Rəva bilmək, layiq bilmək, şəninə, şəxsiyyətinə yaraşdırmaq (və ya əksinə) deməkdir. Məsələn, özünə rəva bilmədiyini özgəsinə rəva bilmə. “Bu işə baş qoşmağı özünə necə rəva bildin?” və sair.

Tez-tez kütləvi informasiya vasitələrində, xüsusən radiounun “Səhər” proqramında yaşayış, güzəran mənasında işlənən “**yaşantı**” sözü yaxantı, tullantı sözlərini yada salır. Çünki uydurma, qondarma sözdür.

Televiziya. Aparıcı: “**Orta məktəbin valideyni şikayət edir**”. Uşağın valideyni olar, məktəbin, institutun, akademiyanın valideyni olmaz.

Bədii əsərdən: “**Kişi gözünün yanıyla arvadına baxdı**”. Gözünün ucuyla, yanakı, altdan-altdan qıyğacı, gözucu, yanpörtü baxdı deyərlər, gözaltı baxdı deyərlər, “gözünün yanıyla” deməzlər.

Bir məclisdə mən müsahibimə dedim ki, “**...filan məhkəmə gizli olacaq**”. Düz demədim. Məhkəmə açıq olar və qapalı olar. Gizlidən xəbər tutulmaz. Qapalı məhkəmədənsə hamının xəbəri var (içindən, gedişindən xəbəri olmasa da).

Bir oçerkdən cümlə: **“Mən onun üz-gözündən öpdüm”**.

Dilimizdə üz-göz, sir-sifət, ağız-burun, burun-qulaq, baş-göz rişxənd, ikrah bildirən ifadələrdir.

Məsələn, üz-gözündən zəhrimar yağır, bunun bir sir-sifətinə bax və sair. Üzündən-gözündən isə başqa söhbətdir.

Televiziya. Aparıcı jurnalist: **“Şəhid analarının naləsinə qulaq kəsildik”**. Bu cümlədə “qulaq kəsildik” yerinə düşür. Qulaq kəsilmək – diqqətli olmaq, yatmamaq, ayıq-sayıq olmaq, fikri-zikri bir yerə cəmləmək, şübhədən çıxmaq üçün ağız güdmək, söz güdmək deməkdir. Naləyə, şivənə, oxşamaya, ahı-zara qulaq kəsilməkmi lazımdır?

Bir publisistin yazısından bir cümlə: **“...dözüblər bu yolun ağrısına-acısına”**. Yolun ağrısı-acısı deməzlər. Yolun – lap həyat yolu olsa da, enişi-yoxuşu deyilər. Həyatın – ömrün isə bəli, ağrısı-acısı olar.

Bədii əsərdən: **“Nizaminin qucaq dolduran Xəmsəsi”**. Kitab – özü də Xəmsə kimi beş dahiyənə, müqəddəs kitab hara... qucaqdolduran hara... camaat bilmir ki, qucaqdolduran nə deməkdir, kim deməkdir.

Bir hekayədə oxuyuram: **“Bir də səbr... yenə də səbr! Sənin təkə kəmfürsət olsaydım beş ildə beş qırmızı bayraq**

almazdım rayon üçün”. Kəmfürsət – burada səbirsiz mənasında işlədilir ki, tamamilə səhvdir. Səbirsiz adama kəmfürsət deməzlər. Məqam güdənə, qara niyyətini həyata keçirmək üçün fürsət güdənə – bir sözlə, namərd adama kəmfürsət deyirlər:

*Kəmfürsət əlinə düşəndə fürsət.
Sərin meh istəsən qış gətirər o.
Birinə bürkünə etsən işarət
Börk ilə bərabər baş gətirər o.*

3 oktyabr. Prezident seçkiləri günü seçki məntəqələrinin birində verilən müsahibədən: **“Xalqımız əmin-amanlığa düçar olacaq”.** Adam dərdə-bələya düçar olar, mübtəla olar, yoxsa yaxşı şeyə, əmin-amanlığa?!

Bir nəfər müsahibim nəyləsə əlaqədar dedi: **“Cavad Heyət Bakıya gələndə çox vaxt onu professor Nurəddin Rzayev dolandırır”.** “Dolandırır” deyəndə bu məqamda təbii ki, gəzdirmək, göstərmək, tanış etmək, bələdçilik, müşayiət nəzərdə tutulur. Axı, ancaq “dolandırmaq” sözünün konkret yeri və mənası var: dolandırmaq – maddi yardım etmək, xərc vermək, cibinə pul qoymaq, saxlamaq, müntəzəm əl tutmaq deməkdir. Məsələn: camaat deyir: filankəsi, filan ailəni, yetimi, qocanı, şikəsti, tənhanı, kasıbı filankəs dolandırır.

Televiziya müdrik xalq tövsiyələrindən misallar gətirən aparıcı dedi: **“Gecə vaxtı südəmər uşağı evdən çölə çıxarmazlar; işdir-şayəd çıxarmalı olsanız çağanın qundağına çörək parçası bağlayın!”.** Xalq heç vaxt “çörək parçası” demir və

deməz də. Bir parça, bir tikə çörək deyərlər. Kağız parçası, əski parçası, saxsı parçası və sairə başqa şeydir!

Guya ki, şeir misrası: **“Min düşündüm, bir qandım”**. Ay müəllif, əgər qanırsansa, atalar deyiblər: “Yüz ölç, bir biç”. Vəs-salam.

Yazıçılar birliyində bir nəfər acı-acı və haqlı olaraq dedi: **“Natəvanın bürüncdən döyəclənmiş divar barelyef şəkil lövhəsini tullantılar içində görəndə tüklərim ayağa qalxdı”**.
 “Tüklərim biz-biz oldu” – deyərlər.

Televiziya. Belə bir cümlə: **“aşağı yaşlarla aparılan tərbiyəvi-praktik işlər...”** “Az yaşlı” deyərlər. “Aşağı-yuxarı yaşlı” deməzlər.

Televiziya. Şərhcı dedi: **“İran prezidenti Ələkbər Rəfsəncaninin Bakıya gəlişi çox güman ki, Azərbaycandakı vəziyyəti həll edəcək”**. Vəziyyəti aydınlaşdırarlar, təhlil edərlər, vəziyyətə son qoyarlar, vəziyyət yaranar və sairə. Vəziyyəti həll etməzlər, məsələni həll edərlər.

Qəzetdə nekroloq məzmunlu yazı sərlövhəsi: **“Ehtiram sözü”**. Birinci dəfədir ki, eşidirəm, ağılıma batmadı, uydurmadır, sünidir.

Çox böyük vəzifə sahibi tez-tez öz çıxış, məruzə və söhbətlərində camaat, xalq, əhali, adamlar əvəzinə **“insanlar”** sözü işlədir. Məsələn: “Havalar soyuyur, lap çadırlarda olsa da, insanlar əziyyət çəkir. İnsanlar yurd-yuvasından didərgin düşüb. İnsanları bu vəziyyətdən xilas etmək lazımdır” və sairə. İnsan, insanlar, axı çox ümumi, çox geniş, konkret ünvan, məkan, şərait anlayışına sığmayan anlayışdır. Deməli, həmin mühazirələrin ifadəsində, şərhində “insanlar” sözü yerinə düşür.

Lap yaxın qohumlarımdan birinin qabağına xörək, tutaq ki, bozbaş qoyulanda adətən belə deyir: **“Yeyən deyiləm”**. Düzmü deyir? Xeyr! Əlbəttə ki, “yeyən deyiləm” ifadəsi var. Baxır haçan, harda işlədəsən. Məsələn, adam var ki, ömründə soğan, pendir, badımcan, toyuq əti və sairə yeməyib, yemir. Hə bax, həməən adamın qabağına belə yeməklər qoyulanda onun “yeyən deyiləm” deməsi yerinə düşür. Bəs mənim qohumum nə deməlidir? O, deməlidir ki, yemirəm, toxam, indicə yeyib gəlmişəm, iştahım yoxdur və sairə.

Şeirdən:

“Biri deyir ürəyində infarkt başlayıb”.

Xəstəlik – ümumən xəstəlik başlayar, ancaq, infarkt Allah göstərməsin, ıldırım kimi, elektrik cərəyanı kimi vurur. Hələ bu misranın şeir kimi çox zəifliyi, nahəmvarlığı bir yana.

Şeirdən:

“Biri deyir: Gicgahıma zədə tuşlanıb”.

Zədə düşər, zədə dəyər, güllə, ox tuşlanar. Bu ifadə şeir, bədii söz kimi də zəifdir.

Şeirdən:

“Bəxtəvərəm ölüm məndən yaman xoşlanıb”.

Necə yəni ölüm məndən xoşlanıb. Bu nə dildir, nə ifadədir? Adam nədənsə xoşlana bilər. Özü də, xoşlanmaq – xoşu gəlmək, xoşuna gəlmək demək deyil. Xoşlanmaq, xoşhallanmaq, nazlanmaq başqa şeydir.

Məktəblə, təhsillə bağlı bir televiziya verilişində eşitdim: **“Sinfimizdə cavabdeh uşaqlar çoxdur”.** Heç şübhəsiz ki, **“cavabdeh”** deyəndə – dərsləri bilən, hazırlıqlı, hazır cavab uşaqlar nəzərdə tutulur. Ancaq... **“cavabdeh”** başqa şeydir axı. Cavabdeh məsul, məsuliyyət daşıyan, zəmin olan deməkdir. Cavabdeh şəxs – məsul şəxs!

Şeir sərlövhəsi. **“...Hoydu, Kəlbəcər!”** Kəlbəcər – Vətən, ana deməkdir. Vətənin bir guşəsi deməkdir. Adam da Vətənə, anaya **“hoydu”** deyər? Əksinə, Kəlbəcər kəlbəcərliyə; Vətən öz övladlarına **“hoydu”** deyər bilər. Ümumiyyətlə məşhur:

“Hoydu, dəlilərim, hoydu!” ifadəsi nədənsə bugünkü o vqata, psixologiyaya yaraşmır, çox şitdir, əttökəndir.

Bir dostum öz dostunun məclisə gecikməyinin səbəbini belə göstərdi: **“Elxanın arvadı ağırdır, onu qaynanası gildə**

qoyub gəldi". Söhbətin sonrasından məlum oldu ki, Elxanın arvadı hamilədir. Hamilə qadına ağırayaq deyərlər. Ayağı ağır isə başqa şeydir – yəni düşər-düşməzi olan adam – yəni bəd ayaq, yəni təlqin... O ki, qaldı ağır sözünə – yəni filankəs ağırdır – bu isə tamam başqa şeydir – yəni filankəs ağırdır, yəni ölüm ayağındadır.

Bir dostum dedi: **"Qabaqlar kişmişli keks kərpic şəkilli şirin çörək satardılar. İndi də satırlar ancaq kişmişsiz, görünür kişmişə qənaət edirlər"**. Xeyr, dost, kişmişə qənaət etməzlər, kişmişə oğurlayırlar. Bəli, deməli, qənaət sözünü burada yersiz işlədirlər.

Prezident aparatında iş adamlarıyla, bank-maliyyə işçiləriylə söhbətdə, müşavirədə dedilər ki, **"Çeçenistan ərazisindən Azərbaycana gələn yüklər məsələn, şəkər, yağ vaqonlardan silahla boşaldılır"**. Burada "boşaldılır" sözü qarət, talan edilir sözü ilə əvəz edilməliydi. Çünki, "boşaltmağın", "yükləmək" kimi əks anlayışı da var. Boşaltmaq və soyğunçuluq başqa-başqa şeylərdir.

Radio. Səhər görüşləri. Aparıcı verilişin axırında dedi: **"...Əziz dinləyicilər, düz bir həftə bundan sonra, səhərin elə bu vaxtında efirdə görüşənədək"**.

Dilimizdə belə deməzlər, deyərlər ki, səhər-səhər elə bu vaxt.

Mən istər yazılı, istərsə də şifahi nitqimizdə belə bir müşahidə etmişəm. O da budur ki: “Maraqlı adam” və “marağı olan adam” sözlərini, anlayışlarını qarışdırırlar. Məsələn: “filankəs filan müqavilənin bağlanması **maraqlıdır**”. Düz deyil. Demək lazımdır ki, “marağı var”, “məqsədi var”, “mənafeyi var”. Bir də var ki, maraqlı adam, yəni seçilən, fərqlənən, diqqətəlayiq olan hansısa bir qeyri-adi keyfiyyəti, istedadı, bacarığıyla başqalarından seçilən, diqqət mərkəzində olan adam. Maraqlı adam.

Televiziya. İdman icmalçısı: **“Həmişə və xüsusilə müharibə şəraitində bizə güclü bədənə malik olan cavanlar lazımdır”**. Çox yaxşı! Ancaq, güclü bədən deməzlər, “güclü bədənə malik olan” heç deməzlər. Təbii, sadə və aydın danışmaq lazımdır. “Sağlam” deyəndə insanın bütün vücudu, varlığı nəzərdə tutulur. Hələ mənəvi saflıq, ruhi sağlamlıq qalsın bir yana...

Radio. Söhbət erməni əsarətindəki əsirlərimizdən, girovlarımızdan gəlir: **“Onlar düşmən əlində ciddi iztirab keçirirlər”**. Əcəba, qeyri-ciddi, zarafatyana, hırıltılı, təbəssümlü iztirab da olur?!

Televiziya. “Hünər vaxtı” verilişində belə bir söz, ifadə eşitdim: **“Vətənin gen günündə keyf çəkənlər Vətənin dar günündə haradadır?”** Dar gün, dar məqam, dar ayaq, dara düşmək, darda qalmaq və sairə deyərlər, amma bütün bunların əksi mənasında – gen gün, gen məqam, gen ayaq deməzlər.

Radioda şeir oxunurdu:

“Yağılardan önündə əyilməyib belimiz”.

Əvvəla, məcazi mənada deyərlər ki: belim büküldü, belim sındı, belim qırıldı. İkincisi, yağılardan önündə qəddimiz əyilməsin də, qürurumuz, vüqarımız sınmasın da. Axı, belin, qolun-qıçın əyilməyinin hərfi, fiziki, fizioloji mənasından başqa bir özgə mənası yoxdur. “Belimiz”, “elimiz” sözünə qafiyə xatirinə işlənib.

Bir dostum dedi: **“Deyəsən xəstələnmişəm, dünən hava soyuq idi, mən də tərs kimi az geyinmişdim”.** Belə deməzlər! Deyərlər əynim nazik idi, yüngül geyinmişdim, nazik geyinmişdim. Bəli, “qalın geyinmişdim, nazik geyinmişdim”. “Az-çox geyinmişdim” olmaz. Dil bunu götürmür.

Bir oğlan atasına dedi: **“Qoy əlim qalxsın, aparıb maşınımızı təmir elətdirək”.** Oğlan demək istəyirdi ki, qoy əlimə pul gəlsin, qoy əlim gətirsin. Ancaq, əlin qalxmağı başqa şeydir. Məsələn, camaat deyir: “Filankəsə əlin necə qalxdı”. Yəni hansı ürəklə, hünərlə, əxlaqla onu vurdun? Baxın görün sözdən sözə, ifadədən ifadəyə, deyimdən-deyimə nə qədər fərq var.

Şeir misraları:

**“Vətənin qanı tökülüb
Hanı bu qanda çimməli”.**

Vallah başa düşmədim. Vətənin tökülən qanında çimmək nə deməkdir? Adamın əti ürpəşir. Bu bir. İkinci, ana dilimizdə “qanda çimmək” ifadəsi yoxdur. Çünki “qan və çimmək” bir idraka, bir təsəvvürə sığan şey deyil. Qana boyanmaq, qana bələnmək, qana batmaq, qana susamaq, qan içmək, qan almaq, qan tutmaq, qan salmaq, qana bais olmaq, qan dəryası, qan gölü və sairə var, ancaq “qanda çimmək”, özü də Vətənin qanında çimmək heç yoxdur.

Şeir misraları:

**“Allah özü səvab deyib
O qanı biz tökək gərək”.**

Söhbət düşməndən qisas almaqdan gedir və əgər gedirsə... Burada səvab qeyri-səvab söhbətinin yeri deyil. İkincisi, qan tökmək başqa şeydir, qana-qan, qisas, intiqam, əvəzə əvəz başqa şeydir. Nəhayət, ümumiyyətlə, səvab və qan bir yerə sığan deyil. Səvabı əvəz edən başqa söz var: düşmənin qanı, zalımın qanı halaldır. Mərhum Tofiq Bayram deyərdi: İndi dil-siz (yəni dili bilməyən) şairlər meydana gəlib.

Televiziya. Məktəbdən veriliş. Aparıcı qaçqın uşaqlara deyir:

“Siz ağır həqiqətlərin şahidisiniz”.

“Ağır-yüngül” həqiqət deyilməz. Yəni “həqiqət”, necə həqiqət sözünün də sifətini, təyini sadalamaq lazımdır?

Dostum dedi: **“Ay Qabil, o kitabı gətirməmişəm, yadımdan çıxıb, naqisəm”.** Bunun, yəni bir şeyi unutmağın, təsadüfən yaddan çıxarmağın naqislik kimi əqli, mənəvi,

əxlaqi və demək olar ki, islah edilməyən bir bədbəxtliyin, eybəcərliyin unutqanlığa, lap yaddaşsızlığa nə dəxli?!

Bir nəfər dedi: **“Bərk düyü”**. Uzun düyü olar, yumru düyü olar, çəltikli, qılçıklı düyü olar, bişəndə artımlı, həlimli düyü olar, çiy düyü olar, **“bərk düyü”** olmaz, yəni deyilməz.

Bir nəfər öz dostunu tərifləyib dedi:

“Dünən o məclisdə piyalə qaldırıb çox ağır sözlər dedi”. Əlbəttə, o şəxs ağıllı, müdrik, hakimanə, şairanə, təsirli söz mənasında **“ağır söz”** ifadəsini işlətdi. Ağır söz axı başqa şeydir, təhqirdir...

Televiziya. Torpağa, kəndə, məhsula həsr edilmiş verilişdə: **“Sualtı üzüm bağları”**. Dünyanın yeddi möcüzəsindən biri olan Babilin asma bağları eşitmişdim, ancaq, sualtı bağ yox.

Şeir misrası:

“Kimlərinsə hiylə gəzdi boyat qanımda”.

Misra absurddur, Cəfər Cabbarlı demişkən dəgahidir, bu heç. Bəs, boyat qan?! Bu da təzə çıxdı, siz Allah?! Belə dili bilməməzlik olar?!

Bədii əsərdən: **“Ay uşaqlar, bir yaxşı kabab hazırlayın!”**
“Hazırlayın” sözü burada süni səslənir. Kababı hazırlamazlar, kababı çəkərlər.

Televiziya” **“Böyük Vətən müharibəsində həlak olan günahsız həmyerlilərimiz”**. Yerinə düşməyən söz üçün müsabiqə elan edilsə “günahsız” sözü birinci yer götürər. Döyüşçüyə də günahsız və ya günahlı deyərlər? Günahsız qoca olar, uşaq olar, şikəst olar, yol keçən olar və sairə.

Şeirdən misra:

“Qətrə-qətrə doğranmışıq”.

Adamı qətrə-qətrə yox, tikə-tikə, qiymə-qiymə, parça-parça doğrayarlar. “Qətrə-qətrə” axan, daman, tökülən şeyə deyərlər.

Bir tanışım dedi: **“Filankəsin xaricdə müalicəsinə yekə pul lazımdır”**. “Böyük pul”, “çox pul”, “çoxlu pul”, “iri pul”, “küllü miqdarda pul” deyirlər, ancaq “yekə pul” deyilməz.

Yenə bir tanışımdan belə bir ifadə eşitdim:

“Əlaqələri bərkitmək lazımdır”.

Əlaqəni bərkitməzlər, genişləndirərlər, sıxlaşdırarlar, pozarlar, kəsərlər, ancaq bərkitməzlər.

Bədi əsərdən:

“Qutanın səsi kədərləndi”.

Kədərnlənmək ümumi ruhi, psixoloji, mənəvi anlayışdır. Əlbəttə, o, üzdə də, gözdə də, hərəkətdə də, rəftarda da, ov-qatda da, səsdə də ifadə olunur, bilinir. Ancaq ayrıca “səs kədərnləndi”, “səsi kədərnləndi” deməzlər. Səs qırılar, titrəyər, kövrələr, kəsilər, batar, qəhərlənər və sairə.

Bədii əsərdən: **“Bir az sonra Məhbubə naharı bitirdi”**. Süni ifadədir. Hamı deyir ki, çörəyimi, xörəyimi yedim, nahar elədim və sairə. Yoxsa ki, “bitirdim?”.

Bir publisist yazıdan: **“Azadlıq eşqiylə yanan tarı daha gur çal”**. “Gur” sözü heç bir çalğının, xüsusən də tar çalmağın təşbehi, “necə”si deyil.

Qəzetdə sərlövhə: **“Dərd dizi bərk kişilərdən qorxar”**. Bu söz də, bu ifadə də təzə çıxdı?! Necə yəni dizi bərk? Gönüqalın, gözüqırıq və sairə təbii ifadələrdir, bu isə yox.

Qəzetdə sərlövhə: **“Günah torbası”**. Sünidir, uydurmadır, mənasızdır.

Tez-tez belə bir ifadəyə rast gəlirəm: **“Bayram süfrəsi arxasında, süfrə arxasında”**. Düz deyil. “За столом” sözünün

hərfi tərcüməsidir. Ata-babamız deyib: “Süfrə başında, süfrədə, süfrə qırağında”, bəlkə yenə belə deyim tərzı var, ancaq mənım bildiklərim budur.

Şeirdən misra:

“Sərt əməllərin...”

Sərt əməl deyilməz. “Sərt” sözü yerində deyil. “Əməlin – sifəti deyil.” Var: yaxşı əməl, xoş əməl, bəd əməl və sairə.

Yüksək rütbəli polis zabiti dedi: **“Camaat hökumətin qayda-qanununa rəiyyət etməlidir”**. Rəiyyət – əhali, camaat, xüsusən kənd əhli, əkin-biçin, təsərrüfatla məşğul olan adamlar deməkdir. Riayət isə qayda-qanuna, göstərişə, qərara, əmrə tabe olmaq, əməl etmək deməkdir. Polis zabiti – riayət deməliydi.

Şeirdən misra:

“Kimi şərik tutdum halalca dərdə?”

Əvvəla “şərik tutdum” deməzlər. “Şərikli ol”, “şərik elə”, “şərik tap”, “şərik çıxdı” və sairə deyərlər. İkincisi və ən qüsuruluşu: halalca mal, halalca arvad, halalca çörək, halalca qismət deyərlər, ancaq halalca dərd deyilməz.

Yenə şeirdən misra:

“Başa vurdum, dizə vurdum”.

Sonrakı peşmançılığı bildirən xalq ifadəsi var: “Başıma vurdum, dizimə döydüm”. “Başa vurdum”, “dizə vurdum” deməzlər.

Televiziyaadan məlumat.

“Ermənilər Goranboyda hücumə keçməyə səy göstərdilər”. “Səy” sözünün arxasında yaxşı əməllər durur. “Hücum” və “səy” sözləri bir-birinə heç yaraşmır.

Bədii əsərdən:

“İtlər dəhşətli ahənglə hürüdürlər”.

“Ahəng” və “dəhşət” anlayışları bir təsəvvürə sığmır, biri-birinə uymur.

Həmin bədii əsərdən:

“Süfrədə yel vurub yəngələr oynayırdı”.

Əlbəttə, müəllif demək istəyir ki, süfrə bom-boş idi, yeməyə heç nə yox idi. Fəqət obrazlı xalq ifadəsi, aforizmi olan “yel vurub yəngələr oynayırdı”nın süfrəyə dəxli yoxdur. Qapı-pəncərəsi olmayan, şüşəbəndi sınıb tökülmüş ev-eşiyə, dam-daşa, mənzilə deyərlər “yel vurub, yəngələr oynayır”.

Radio. Səhər informasiyasından:

“Dərdimizin doğmaları”.

Söhbət on yeddi mart hadisələrindən gedir. “Dərdə şərik”, “dərd yarı”, “dərd bilən”, “dərdmənd”, və sairə eşitmişəm, “dərdimizin doğmaları” yox.

Yenə orada: **“Əl boyda qəbirlər!”**

Olmaz. Uşaq qəbirləri nəzərdə tutulursa, yenə də olmaz.

Radio. İcmalçı:

“Məlum satqınlıqlar nəticəsində Şuşanın, Laçın və Kəlbəcərin döyüşsüz, müqavimətsiz ermənilərə verilməsində mühüm addımlar atılmışdır”.

Yaxşılığa, xeyirxahlığa, təşəbbüsə şamil edilən “mühüm addımlar” anlayışı, ifadəsi hara, satqınlıq, rəzalət hara?

Radio. Bir müsahibədən ifadə:

“Qiymətlər elə sürətlə inkişaf edir ki...”

“Qiymətlər artır, artırılır ki,” demək lazımdır. “İnkişaf” sözünün bu ifadə də yeri deyil.

Radio. Müsahibə.

Kitab mağazasının müdiri deyir:

“Oğlum nəvəmə dedi:

– Papağını çıxart, başına hava gəlsin”.

Məgər papağı çıxaranda adamın başına hava gələr? Allah eləməsin hava gəlsin. “Hava dəysin” demək lazım idi.

Radio. Səritel verilişi. Aparıcı: **“Aşırı Şakir məclisdə cövlan edirdi. Mağaranın yan yörəsi oğul-uşaqla dolu idi”**. Mağara ayrı şeydir, mağar ayrı şey.

Şeirdən ifadə:

“Kişi tamı”.

Xörəyin, bütün yeməli-içməli şeylərin dadı-tamı var. Adamın da tamı olar? Heç məcazi mənada da olmaz.

Bir yazıçı dedi:

“Filankəsin oğlunun arvadı”. Kim, kim, yəni yazıçı olan bəndə bilmirmi ki, dilimizdə gül kimi “gəlin”, “gəlini”, “gəlinimiz” kimi ifadələr var?!

Şeirdən misra:

“Qürbətdə səhərlər ağır sökülür”.

Əvvəla, “səhər sökülür” deməzlər. “Səhər açılır”, “dan sökülür” deyərlər. İkincisi isə gec, yavaş, asta-asta mənasında işlədilər “ağır” sözü nə səhərin açılmasına, nə dan yerinin sökülməsinə uyğun, münasib deyil.

Şeirdən ifadə:

“Artıq düşmən bıçağı dirənibdir sümüyə”.

Bıçağın sümüyə dirənməyi – səbrin, dözümin son həddə gəlib çatması deməkdir, daha zülmə-zillətə, məhrumiyyətə, haqsızlığa tab gətirə bilməməyin son həddi deməkdir. Bəs elə isə nə üçün düşmən bıçağı? Əgər sümüyə dirənən düşmən bıçağıdırsa, onda belə çıxır ki, zərərçəkən, haqsızlığa düşər olan düşməndir. Bütün mənanı tərsinə çevirən yersiz işlənen... düşmən” sözü deyilmi, əcaba?!

Televiziya. Xanəndə oxuyur:

“Qələmqaş, qaragözlü, xoşbəxli yarım var”.

Əttökən zövqsüzlüyə, dilin karikatura şəklinə salınmasına bundan da ürək ağrıdan nümunə ola bilərmi?

Televiziya. “Yada düşər xatirələr...” verilişi. Jurnalist dedi: **“Bu il xalqımız iki azman sənətkarını – Şövkət xanım Ələkbərovanı və Hacıbaba Hüseynovu itirdi”.** “Azman” sözü burada yerinə düşür. Müğənni, xanəndə burada zərif, incə, ustad, qüdrətli, yapışıqlı, diapazonlu, əlvan, geniş repertuarlı, yarıqlı ola bilər – ancaq azman yox! Azman əfsanəvi – fiziki anlayışdır. Məsələn: qədim qorxunc mağaralarda yaşayan qədim, nəhəng, div kimi azman əcdadlarımız! Bəzən böyük iradə sahiblərinə, dözümlü şəxsiyyətlərə də – məsələn – fransız ədibi Onore de Balzaka da azman deyirlər. Cəmi-cümlətəni əlli bir il ömür sürən bu adam qara qəhvə və yuxusuz gecələr hesabına (düha və istedad öz yerində) “Bəşəri komediya” adlı romanlar silsiləsini insanlığa – dünyaya oxucusuna bəxş etmişdi. Balzak nəzərdə tutduğu romanların yalnız doxsan iki cildini yazmışdı...

Radio. Səhər proqramı. Aparıcı deyir: **“İçimizdən boy verən suallar”**. Bu nə deməkdir? Bu nə dildir? Hansı yazılı-şifahi abidəmizdən götürülmüş nitq, ifadə nümunəsidir? Nə üçün dilimiz belə özbaşınalıqla, nəzarətsizliklə eybəcər şəkllə düşür?!

Televiziya. Aparıcı: **“Son günlər döyüşçülərimiz cəbhədə olmazın qəhrəmanlıqlar göstərirlər”**. Olmazın işgəncə, zülm, əzab-əziyyət, məşəqqət, bəla, cəfa olar. Olmazın qəhrəmanlıq yox! Yəni jurnalist **“qəhrəmanlığın” “necə”**sini, **“nə cür”**ünü bilmir? Məsələn: misilsiz qəhrəmanlıq və sairə?!

“Dayım oğlu çox ağır xəstəymiş... Heç belə bilməzdim... Onu bu halda görüb əsəbiləşdim”. **“Əsəbiləşdim”** sözünün heç bura dəxli var? Əsəbiləşmək yandırıcı, qıcıqlandırıcı, hiddət-qəzəb məqamı əhvali-ruhiyyə, ovqat, psixoloji vəziyyətdir. Mən gərək deyəydim ki, dayım oğlunu belə görəndə tutuldum, pərişan oldum, məyus oldum, qəm dəryasına qərq oldum, qüssədən, fikirdən lap gözümə qan sızdı. Yoxsa ki, əsəbiləşdim?

Televiziya. Xəbərlər: **“Xalqımızın igid oğulları düşmənlə ölüm-dirim savaşına giriblər”**. Axı savaşı xırda şeydir. Qonşu-qonşuyla, uşaq-uşaq ilə və sairə savaşa bilər. Axı müharibə böyük əhvalatdır – necə yəni savaşı? Hərçənd türklər müharibəyə **“savaşı”** deyir. Desin də...

Televiziya. “Bazar ertəsi” verilişində: **“Biz bu papağı necə daşıyacağıq”**. Əşşi, papağı da daşıyarlarsa, yoxsa ki, qoyarlarsa?

Televiziya. “Ana dili” verilişi. Dilçi alimlər deyir: **“Dil məsələləri barədə söhbətimiz uzun çəkəcək, problemləri çox çəkçevir edəcəyik”**. “Nə uzun çəkmək”, nə də “çəkçevir” sözləri, ifadələri burda yerinə düşməyib. Əvvəla, “uzun çəkmək, çox çəkmək” ifadələrində arzu edilməzliyi, xoşagəlməzliyi, da-rıxdırıcılığı, əziyyəti xəyala gətirən bir vurğu, bir çalar var. Məsələn “istintaq, sorğu-sual, get-gəl və sairə uzun çəkəcək?” Bunun da ki, dil söhbətinə, elmi araşdırmağa dəxli yoxdur. İkincisi, “çəkçevir” sözünün mənasını, mənasına görə yerini əgər dilçi alimlər başa düşmüş olsaydılar; bilərdilər ki, “çəkçevir” – uzatmaq, təkrar eləyə-eləyə çürütmək, zəhlə tökmək – çəkçevirə salmaq – incitmək, süründürmək deməkdir. Çəkçevir eləmək, qurdalamaq, ucundan tutub ucuzluğa getmək deməkdir. Demək lazım idi ki, “hörmətli tamaşaçılar, dil problemlərinin, dil məsələlərinin üstünə hələ çox qayıdacaq, bu barədə sizinlə çox söhbətlərimiz olacaq”.

Şeirdən misralar:

“Sanki qeyb olurlar, itib batırlar.

Düşürlər xatirə girdablarına”.

Xatirənin də girdabı olar, bataqlığı, çamırlığı olar? Yoxsa kövrəkliyi, göz yaşardan, könül titrədən anları, məqamları, sarılı-yaşılı yarpaqları olar? Xatirə hara, girdab hara?!

Yenə həmin şeirdən:

“Dəllalların kabusları ucadır”.

Əvvəla, deməliydi ki, dəllalların qurdu ulayır – bu xalq ifadəsidir, yəni meydan, məqam, fürsət, gəlhagəl onlarıdır – kabus anlayışının çox real peşə, məşğuliyyət sahiblərinə nə dəxli? Bir də axı kabus ucalmaz, kabus dolaşar, gözə görünər və sairə.

Yenə orada:

“Necə qocalırlar, yaşlılaşırlar”.

Dilimizdə “yaşlılaşmaq” “yaşlılaşırlar” sözü yoxdur. Var yaşlanmaq, yaşa dolmaq, yaşı ötmək və sairə.

Bir hekayədən belə bir cümlə: **“Sınıq-sökük evlərin qarpısı...”** “Sınıq-sökük ev” deməzlər, “sınıq-salxaq ev” deməzlər. Sökülüb-uçulmuş, uçulub-dağılmış, uçulub-tökülmüş ev deyərlər, sökülüb tökülmüş ev də deyərlər, sınıq ev yox.

Günün günorta çağı xalça-palaz çırpan qadını qonşusu məzəmmət edir. **“İndi xalça-palaz çırpışdırarlar?”** Nə qədər böyük məna fərqi – çırpmaq hara, çırpışdırmaq, yəni oğurluq, oğurlamaq hara?!

Şeirdən misra:

“Qalx ayağa quş kimi...yatdığın bəsdir daha”.

Quş da ayağa qalxar?

Yenə orada:

“Təpədən-dırnağacan külə dönən yurda bax!”

Təpədən-dırnağacan silahlanarlar; külə dönməzlər.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin məlumatında deyilir: **“Son günlər döyüşən ordumuzun düşməne vurduğu zərbələr daha dözümsüz, daha qətiyyətlidir”**. “Dözümsüz” sözü yerinə düşür. Əlbəttə, mən fikri tuta bildim, yəni bizim vurduğumuz zərbələrə düşmən dözə bilmir. Bu başqa şey, başqa söhbət. Yoxsa “dözümsüz?”

Dayım oğlunun hüsr yerində ailəyə aid bir məsələylə bağlı mən dedim:

“Bu işi Çingizin doğma arvadı yoluna qoya bilər”.

Düz dedim? Yox! Gərək deyəydim: “Halalca arvadı”. Çünki, nəinki dil-deyim tərzinə görə, lap məna və mahiyyətə görə də arvadın ögey-doğması olmur...

Televiziya. “Vətən çağırır” verilişi: **“Son aylar döyüşçülərimiz tez-tez qələbə əldə edirlər”**. Belə deyilməz. Dilimizin bədii axarı bunu rədd edir. Qələbə çalarlar, qələbə qazanarlar, qalib gələrlər. Nailiyyəti isə əldə edərlər, “qazanarlar” demək olar.

Burada söhbət dilin incəliyindən, nitqin, ifadənin dürüstlüyündən gedir.

“Azərbaycandan gələn səslər”dən: **“Sovetlər İttifaqının sükutundan sonra”**. Bu, sükut yox – süqut olmalıdır. Sükut – sükutdur. Süqut isə – bir quruluşun, formasiyanın, hakimiyyətin, sülalənin, imperiyanın, əmirliyin, şahlığın, partiyanın, ideologiyanın dağılması, məhv olub, yoxa çıxıb getməsi deməkdir. Görürsünüzmü bir hərfin bir sözdə (“k”, “q”) nə qədər rolu, məna fərqi var.

Pyes adı: **“Unutmağa kimsə yox”**. Başa düşmədim. Adam deyər: evdə, küçədə, bazarda kimsə yox, söhbət eləməyə kimsə yox və sairə. Kimsə yaddan çıxdı, kimsə itdi, kimsə tapıldı demək olar, “unutmağa kimsə yox” demək olmaz.

Bir nəfər mənə bir əhvalatı – bir mal şərikinə nanəcibliyini nəql edərək dedi: **“O, məni yuxuya verib tələm-tələsik quru çay bağlamalarını yaşıl maşına mindirdi”**. Maşına ancaq adamı, dəqiq bilmirəm bəlkə də qoyun-quzunu, mal-qaranı, dəmir qəfəslərdə şiri-pələngi mindirərlər. Malı və sairə cansız əşyanı yükləyərler.

Radio. Söhbət respublikada ali təhsilin vəziyyətindən gedir: **“Ali təhsildəki kafedraların işi, təşkili sahəsindəki nöqsanlarla kifayətlənmək olmaz”**. Necə yəni? Belə çıxır ki,

nöqsanlarımız azdır, kifayət qədər deyil?! Bu da təhsildən danışanın dili!

Radio. Səhər proqramında söhbət kimsəsiz, ehtiyac içində olan tənha anadan gedir. Aparıcı camaata – xüsusən imkanlı adamlara müraciət edib deyir: **“Kim bu soyuq baxışları isitmək istəyirsə...”** Böyük səhvdir, məna səhvi. Soyuq baxış – laqeydlik, amansızlıq, soyuqqanlılıq, münasibətsizlik, hissiyatsızlıq və sairə deməkdir. Eşqə, məhəbbətə, sədaqətə biganə qalmaq deməkdir. Soyuq baxışlı hakim, şah, nazir, cəllad, müdir, biznesmen və sairə və ilaxır.

Televiziya. Söhbət böyük ədib Cəlil Məmmədquluzadədən gedir və bu söhbətdə ifadələr işlədilir: **“bol-bol göz yaşı”, “çəşid-çəşid dərd”**.

Bol, bolluq anlayışı hara, göz yaşı hara? Çox tökülən göz yaşına – sel kimi göz yaşı, göz yaşları demək olar, ancaq bol göz yaşı demək olmaz. O ki qaldı **“çəşid-çəşid dərd”**ə, əşşi, çəşid, çəşidləmə, növ, növbənöv anlayışları maddi şeylərə aiddir: çəşid-çəşid, növbənöv qab-qacaq, pal-paltar, qənnadı, içki və sairə, və ilaxır. Yoxsa ki, çəşid-çəşid dərd? Heç çəşid-çəşid sevinc də demək olmaz.

Şeirdən misra:

“Köntöy ağıllara baş yonduracaq”

Məzmun – məna heç. Axı köntöy ağıl deyilməz. Köntöy söz olar, köntöy hərəkət, rəftar, iş və sairə olar. Dərin ağıl

deyilər, dayaz ağıl deyilər. Başı isə yonmazlar, qırxaqlar, kəsərlər, yararlar, məcazi mənada – qızıqdırmaq, havalandırmaq mənasında başı doldururlar. Məsləhət vermək, doğru yola yönəltmək mənasında isə başa ağıl qoyurlar.

Bədii əsərdən: “**..yenə dostunun dili batmasaydı...**” Dil batar, yoxsa tutulur?! Səs batar, dil, nitq tutulur. Tutulmaq səsə də şamildir.

Yenə orada: “**Pənah xan da şirin-şirin yanan buxarının qa-bağında oturmuşdu**”. Bu da təzə söz, təzə bənzətmə, təzə təşbehdir yoxsa, yanmağın da şirin-şirini olurmuş?!

Televiziya. “Yeni, indiyədək üzə çıxmamış arxiv sənədləri” verilişindən: “**Ermənilər hər vəchlə Üzeyir Hacıbəyovu aradan çıxarmağa səy edirlər**”.

“Aradan çıxarmaq” – hifz etmək, qorumaq, təhlükədən, ölümdən xilas etmək, hətta nəyisə, ört-basdır etmək deməkdir. Ermənilər Üzeyir bəyi aradan çıxarmaq yox, götürmək – yəni məhv etmək, başını batırmaq istəyirdilər. Sözüün yerini bilməmək, onu yerində işlətməmək görün nə böyük məna fərqi gətirib çıxarır.

Radio. İnformasiya proqramı. “**Şəhid Zaur Allahverdiyevə rəhmət diləyirik**”. Yəni jurnalist başa düşür ki, diləmək – arzu eləməkdir? Ölüyə də arzu edərlər, rəhməti də arzu edərlər?

Yenə orada: **“Xudu Məmmədov Qarabağ hadisələrində güdaza getdi”**. Güdaz – güdaza getmək – fitva, satqınlıq, yersiz-lüzumsuz, ağılsız hərəkət nəticəsində – hədər yerə həbs, sürgün edilmək, ölmək, məhv olmaq deməkdir. Bəli, bu faciələrə, musibətlərə tab etməyən Xudu müəllim və onlarca, yüzlərlə tanımadığımız adamlar öldü, dözmədi, ürəkləri partladı. Lakin söhbət sözün yerində işlədilməsindən gedir. Burada güdaz sözü məna tutumuna görə qəti surətdə yerində deyil.

Bədii əsərdən: **“Dünyada atdan çox sevdiyi bəlkə də heç nə yoxdur. Qonşu xanlar da xanın şəkərini bildiyindən ona gözəl atlar peşkəş verirdilər”**. Kimisə, nəyisə sevmək, kiməsə, nəyəsə meyl salmaq başqa şeydir, şəkər, vərdiş, adət başqa şey. Özü də ki, şəkər anlayışında pis bir yozum, mənfi bir çalar da var. Məsələn, deyilir: “Məclisə qan-qaralıq salmaq onun şəkəridir” və ya “əşşi, bu nə şəkərdi səndə” və sairə.

Bədii əsərdən: **“Qız, başında bir teşt çörək göründü”**. Çörəyi tabaqda apararlar. Aparmağa qalsa çörəyi hər şeydə apararlar. Amma xalq deyib: “Bir tabaq çörək, bir teşt halva, mürəbbə”.

Yenə orada: **“Gecənin bu oğlan çağında”**. “Oğlan çağı” – ancaq qışa aiddir. Qışın oğlan çağı! Deyərlər: Gecənin bir aləmi, “bu aləmi” deyərlər.

Qəzətdə sərlövhə: **“Halal xoşbəxtlik”**. Uydurmadır. Xoşbəxtlik də, bədbəxtlik də qismətdir – halalsız, haramsız.

Qəzetdə şəhid haqqında yazıdan: **“Amma qəsbkarın amansız gülləsi bu igitə tuş gəlmiş...”**. Əvvəla, dilimizdə “amansız güllə” sözü yoxdur. Var qəfil güllə, çovuyan güllə, odlu güllə, namərd gülləsi və sairə. İkincisi, güllə tuş gəlməz, gülləyə tuş gələrlər.

Bir şair başqa bir şairin yaradıcılığına öz tənqidi münasibətini bildirib dedi: **“Filankəsin şeirlərində bir dənə ürəyə dəyən misra yoxdur”**. Ürəyə dəyən söz, misra yoxdursa, bu çox yaxşıdır. Ürəyə dəymək – ürəyə toxunmaq, könül sındırmaq, qəlb yaralamaq deməkdir. Şairin isə fikri beləydi ki: “Filankəsin bir dənə də olsun ürəyə yatan, könül titrədən, qəlb oxşayan misrası yoxdur”. Bəli, ürəyə dəymək bir şeydir, ürəyə yatmaq başqa şeydir. Hər sözün öz yeri, öz mənası var ki, kim, başa düşməsə də, şair başa düşməlidir.

Bədii əsərdən: **“Sağlam meyvənin də içinə qurd düşəcəkdir”**. “Sağlam meyvə” deməzlər, saf meyvə deyərlər, çürük meyvə deyərlər, qurdlu, qurd salmış, qurd düşmüş meyvə deyərlər.

Mahnı sözləri:

**“Nə tez döndü xatirəyə
Xatirəli anam mənim”**.

Əvvəla, ana kimi ulvi, ilahi, müqəddəs bir məfhum anlayış hara, nə qədər kövrək, gül yarpağı kimi zərif xatirə hara? Xatirə ömrün, sevginin, həyatın xoş və məyus anlarının əksidir

– ana isə həyatın, ömrün özüdür, məğzidir, mənasıdır. İkincisi, xatirəli ana olmaz, mənasız, süni, uydurma sözdür. Xatirəli günlər olar, vəssalam!

Xörək yeyirdik. Uşaqların anası düşbərəyə sirkə gəzdirib dedi: **“Möhkəm sirkədir”**.

Möhkəm sirkə deməzlər. Tünd sirkə deyərlər. Məşhur məsəl də var: Sirkə tünd olar, öz qabını çatdadar.

“– Ayaqqabın mübarəkdir.

– Sağ ol, ancaq, ayağımı yaman sıxır, qəlibə də saldırmışam, açılmır.

– **Daşdöyəndir də”**.

Burada “daşdöyən” sözü yerində deyil. Daşdöyən – davamlı, gec yırtılan deməkdir – keyfiyyət məsələsidir. Bunun ayaqqabının ayağı sıxıb-sıxmamağına, ayağın ölçüsünə düz gəlib-gəlməməyinə dəxli yoxdur.

Radioda eşitdim: Bir nəfər dedi ki: **“Mən respublikada tənha filan sənətkaram”**. Tənha yox, yeganə. Tənha ayrı söhbətdir. Tənha kimsəsizlik, yalqızlıqdır.

Tez-tez radio və televiziya eşidirəm: **Müdafiə Nazirliyinin məlumatından: “Ermənilərin xüsusi cəza dəstələri döyüşdən qaçıb geri çəkilmələri arxadan təyin edib güllələyirlər”**. “Təyin” yox təqib – izləmək, güdmək deyilməlidir.

Radio. Azərbaycandan gələn səsələr: **“Azərbaycan altıillik müharibə dövründə bir milyondan yuxarı qaçqına nail olmuşdur”**. Əcəb nailiyyətdir. Müsibəti, fəlakəti nailiyyət kimi qələmə verən jurnalistə bərəkallah!

Bir nəfər dostum mənə dedi: **“Bir milyard pulum olsaydı da rüşvət vermək canımdan çıxmazdı”**. “Canımdan çıxmazdı” başqa şeydir – xəsislikdir, özünə və özgəsinə qıymamaqdır. O şəxs gərək deyəydi ki: bir milyard pulum olsaydı da rüşvət verməyi şəxsiyyətimə, mənliyimə, qüruruma sığışdırmazdım.

Bədii əsərdən: **“Sona xalça-palazı ədəb-ərkanla yığışdırdı”**. Burada ədəb-ərkan yox, səliqə-səhman deyilməliydi. Ədəb-ərkan əxlaq, davranış, abır-həya meyarıdır.

Bir dəfn mərasimində, bir yoldaş Kamal Talıbzadəyə işarə edib astadan dedi: **“Kamal müəllim böyüyə-böyüyə lap atası Abdulla Şaiqə oxşayır”**. Bu sözü uşağa, yeniyetməyə demək olar ki, böyüyə-böyüyə maşallah kişiləşir, atasına oxşayır və sairə. Yaşı yetmişə ötən adama isə demək lazımdır ki: filankəs qocala-qocala... kiməsə oxşayır.

Şair dostum dedi:

“– Mirzə, İlyas Əfəndiyevə həsr etdiyin “Fə dai” şeirin bir az böyükdür”.

Dostum gərək deyəydi ki, bir az uzundur. Böyüklük bədii əsərin həcmi yox, keyfiyyətidir, qiymətidir.

Radio. Səhər informasiya proqramı. Jurnalist qız deyir: **“Mən səni Vətənə halal edirəm”**. Möhtərəm oxucu belə ifadə, cümlə eşitmişdin?

Radio. Səhər informasiya proqramı müsahibə (kriminogen vəziyyətdən) verən şəxs deyir: **“İnsan biri-biriylə kobud ünsiyyətdə olduqda kobudlaşır”**. Əgər bir münasibətin, bir yaxınlığın mənəvi təyini, adı ünsiyyətdirsə, o necə kobudlaşa bilər? Ünsiyyət münislik ərəb sözü olub yaxınlıq, dostluq, həmdəm və sairə deməkdir. Böyük Füzulinin “Ənisül qəlb” (Könül ürək dostu, həmdəmi, qəlbə yaxın və sairə) əsəri yadıma düşür. Həç kəs mənasını bilmədiyi, yerinə görə çalarını, ifadəsini bilmədiyi sözü qələmə almasın, dilinə gətirməsin, öyrənsin, öyrənsin!

Bir məclisdə söhbət sərhədlərdən düşdü. Zabit dedi: **“Zastavalara, yoxlama-keçid məntəqələrinə gedən yollarımız gərək saf olsun”**. Saf meyvə olar, saf hava olar, saf su olar, saf adam olar. Yol saf olmaz – yəni dilimizdə belə deyilməz. Naraht, rahat, abad, bərbad və sairə yol olar, yəni belə deyilər.

Bir dəfn mərasiminə yaxşı barədən, yaxşı qiymət vermək məqsədilə bir nəfər dedi: **“Rəhmətliyin dəfni çox yaxşı tezba-**

zar oldu". Tezbazar pis sözdür. Yəni sözün mənası, ifadə etdiyi fikir mənfidir. Tezbazar – başdansovdu, başdan eləmək, tələm-tələsik – hər necə gəldi... deməkdir.

Bir dəfə mərhum professor Əkrəm Cəfəri xatırlayıb dedim ki, **"böyük zəka və iradə sahibi olan bu nadir adam on il sürgündə yatıb"**. Xeyr! Sürgündə yatmazlar, yaşayarlar, çürüyərlər, ömür sürərlər. Həbsxanada isə kamerada yatarlar. Yəni mahiyətə eyni olsa da, söhbət dildən, ifadə dəqiqliyindən gedir.

Bir yoldaş nəynənsə əlaqədar dedi: **"Haram tük"**. Düz deyil, belə deməzlər. Deyərlər: "Murdar tük".

Dilimizdə qohumluq dərəcələrini bildirən konkret sözlər var: xala oğlu, əmi oğlu, bibi oğlu və sairə. Ancaq **bacanaqoğlu** yoxdur. Bir nəfər belə deyəndə dedim belə şey yoxdur. Dedi: "Bəs necə deyərlər?". Dedim ki, deyərlər baldız oğlu.

Bir hüzz məclisində Molla buyurdu: **"Ərəb dili dövlətli dildir"**. "Dövlətli dil" deməzlər, deyərlər: zəngin dil.

Televiziya xəbərləri: **"Fransızlar bir güllə də sərf etmədən Ruandaya daxil oldular"**. Gülləni sərf erməzlər, enerjini, vaxtı,

qüvvəni sərf edərlər. Gülləni atarlar, çaxarlar, boşaldarlar, vururlar.

“İki nəfər bir-biriylə söhbət edirdi:

– Haradan gəlirsən?

– Bir şəhid evindən. Böyük yas verirdilər”.

Yası verməzlər, yası saxlarlar, tutarlar, yasxananı qurarlar. Ehsanı isə verərlər. Məsələn: filan rəhmətlik üçün böyük, səxavətli, dəmdəstgahlı ehsan verdilər.

İş yerində su qaynadıb çay dəmləmək istədik. Şkafın açarının yerini soruşdum ki, açıb çaydanı götürüm. Həmkarım dedi: **“Bu yeşikdə ikiüzlü açar var – şkafın açarıdır”.**

İkiüzlü parça olar – kostyumluq, paltoluq və sairə parça, ikiüzlü adam olar. Açarın isə dilləri olar. Bir, iki, üç lap xüsusi dörd dilli seyf açarları.

Məsələn deyirlər: “Açarın dili sınıb qalıb qıfılın içində, açarın dili yeyilib” və sairə. Söhbət dildən gedəndəsə açarın dili lap yerinə, öz “qıfılına düşür”.

Televiziyanın hərbi vətənpərvərlik redaksiyasının verilişlərində belə ifadələr eşidirəm: **“Çoxsaylı şəhidlərimiz”, “çoxsaylı yaralılarımız”.** Pisdir! Çoxsaylı ayrı təsəvvür yaradan bir sözdür. İzah edə bilmirəm, ancaq Allah haqqı yersiz sözdür, müqəddəsliyin, faciənin elə bil sayğaca çəkilməsidir, rəqəmə, kəmiyyətə döndərilməsidir. Əlbəttə, “çox şəhid vermişik”, “çox qurban, hətta qurbanlar vermişik”, “çoxlu yaralılarımız var” ifadələri daha təbii, daha münasibdir.

Radio. İcmalçı dedi: **“Bizim baş düşmənimiz”**, yəni ermənilər. Ancaq Azərbaycan dilində “baş düşmən” sözü yoxdur.

Mağazada alıcının gözü satıcının şikəst əlinə sataşdı və o, təəssüflə, pıçıltıyla yanındakı adama dedi: **“Yazıq əliəyriymiş ki...”** Nə qədər böyük səhv və qəbahət!!! Sözü mənasına görə yerində işlədə bilməməyin bariz acınacaqlı misalı?! Əliəyri – oğru deməkdir də.

Trolleybusda bir qadın həmsöhbətinə dedi: **“Ay qız, saçı dəstə-dəstə tökülür”**. “Dəstə-dəstə” deməzlər, çəngə-çəngə deyirlər. Saç çəngə-çəngə tökülər, çəngə-çəngə yolunlar.

Qəzətdə sərlövhə: **“Üç kitab, üç düşüncə”**. Üç kitab deyilər, üç, beş, on düşüncə deyilməz!

Şeirdən misra:

“Dedi: əhdi-peyman kəsək”

Əhdi-peyman kəsilməz. Əhdi-peyman bağlanar.

Mahnı mətnindən:

“Ürəklərin tacı olar

Bizə qardaş-bacı olar.

Ağ xalatlı həkimlər”.

Qafiyəyə mənə, məzmun bax beləcə qurban verilir. Başın tacı olar da! Ürəyin tacı olmaz ki...

Bir məclisdə bir nəfər kiminsə barəsində dedi ki, **“filankəsin başına da gəlməzdi ki, vəziyyət belə dəyişəcək”**. Burada “başına da gəlməzdi ki” yox, “ağılına da gəlməzdi ki” deyilməliydi. “Başına gəlmək” başqa şeydir. “Başına gələn başmaqçı olar” məsəlini yada salaq.

Söhbət düşdü ki, bəzi adamlar tanınmaz-bilinməz, çağırılmamış-filan, elə yol keçən yerdə toy məclisinə girir, lap sağlıq deyir, lap qol qaldırıb oynayır, asudə yeyib-içir, axırda da hamıyla birgə çıxıb gedir. Mən dedim ki, pah atonnan adamda **ürək olsun gərək** belə hərəkət eləməyə. Dostum dedi: – Yox, ürək yox, ürək risq ilə, cəsərlə, hünərlə, ölüb-öldürməklə bağlı sözdür. Adamda üz olsun gərək, belə hərəkət etməyə. Adamda mənlik, abır-həya olsun gərək, adamda üz olsun gərək ki, tüpürəndə silə biləsən. Söz və mənə!

Radio. Səhər proqramı. Aparıcı deyir: **“Başımıza epidemiya bəlası düşər olub”**. “Başımıza bəla gəlib” deyərlər, “bəlaya düşər olmuşuq” deyərlər. Kim, kim bilməsə də, jurnalist belə şeyləri məcburi bilməlidir.

Televiziya. “Xəbərlər”in səhər buraxılışı. Diktor: **“Düşmən bizdən çox hiyləgərdir”**. Deməli, belə çıxır ki, biz də hiyləgərlik, ancaq bir o qədər də yox. Sözü yerində işlətməyəndə belə olur. Keyfinə bax!

Radio. Səhər informasiya proqramından: **“Toxum torpağa vaxtında səpilsə, fayda götürmək olar”**. Faydalanarlar, fayda verərlər, faydalı-faydasız deyərlər, ancaq fayda götürməzlər.

Şeirdən misra:

“Qısır qadınların ahından”

İnsana qısır deməzlər. Məsələn: qısır inək. Sonsuz qadın, övladları olub, ölübsə – övladsız qadın.

Şeirdən misra:

“Kəfənə bağla məni”

Olmaz, deyilməz. Kəfənə tutarlar, kəfənə bükərlər. Məcəzi mənada kəfən geyərlər. Yəni üsyan, etiraz edərlər.

Televiziya. “7 gün” verilişində icmalçı dedi: **“Biz haray çıxarıyıq ki...”** Haray salarlar, haray qopararlar, haray çəkərlər, haray təbili çalarlar. Haray çıxarmazlar.

Avtobusda mənimlə bir oturacaqda yanaşı əyləşən müsafirim dedi:

“Aramızdakı bağlamanı götür, qoy yerimiz bol olsun”. “Yerimiz bol olsun” deməzlər. Deyərlər: yerimiz gen-bol olsun və ya sadəcə olaraq gen olsun.

Uzaq səfərdəyik. Yeməxanada dostum dedi:

“Asta, boşqabı yıxıdarsan”. Boşqabı salarlar, salıb sındırarlar. Ağacı, adamı məcazi mənada evi yıxarlar.

Dili çox yaxşı bilən bir şair uzaq səfərdəyikən təsadüfi, mexaniki olsa da dedi:

“– Bir loxma çay içib gedək”.

Məlum məsələdir ki, bir loxma çörək, bir qurtum da çay olar.

Yenə səfərdə yemək vaxtı bir müsafir mənə dedi:

“İştahın artıq olsun”. “Nuş olsun” deyərlər vəssalam.

Yenə uzaq yolda biri dedi: **“Burada yoxuş lap güclüdür”.** Yoxuş dik olar, sərt olar.

Yenə səfərdə eşitdim:

“Yanacaq burada möhkəm ucuzdur”. Yəni buna da izahat lazımdır. Yanacaq “lap ucuzdur”, “çox ucuzdur” deyərlər.

Uzaq Kərbəla ziyarətindən Vətənə qayıdarkən, maşınlara minəndə bir müsafir dedi:

“– Son mənzilə gedirik”.

Dedim ay filankəs, allah eləməsin, bəs sən başa düşürsən ki, son mənzil nə deməkdir? Özün də alimsən, tarixçisən.

Yenə uzaq səfərdə, Təbrizdən Ərdəbilə gedən yolda bir nəfər müsafir-yazıçı dedi:

“Yol boyu Savalan bizi müşayiət edir”. “Müşayiət” sözü yerində deyil. Müşayiət – bərabər getmək, hərəkət etmək, izləmək deməkdir. Dağ məcazi mənada yola sala bilər, ötürə bilər.

Radio: **“Təzə çörək zavodunda filan qədər çörək istehsal ediləcək”**. Çörəyi bişirərlər, yaparlar.

Bir ədəbi məclisdə belə bir ifadə eşitdim: **“Şirin-şəkər hekayələr”**. Şirin hekayələr, duzlu hekayələr deyərlər, şirin-şəkər hekayələr deməzlər. Şirin-şəkər balalar deyərlər. Radioda bu adda bir uşaq verilişi də var.

Bir nəfər dedi ki, **“bizdə böyük qış olmur”**. Böyük qış, kiçik qış deməzlər. Sərt qış, bərk qış, uzun qış, gödək qış, mülayim qış deyərlər.

Televiziya. Xəbərlər:

“Səfir Abşeronu çox bəyəndiyini açıq büruzə verdi”.

Xıltı, quruluğu, paxıllığı, kin-küdurəti, nifrəti, düşmənçiliyi gizlədə bilməyib açıq büruzə verərlər. Yoxsa ki, bəyənməyin nə “büruzə” si?!

Televiziya. İcmalçı:

“Ukraynanın Azərbaycanla hərtərəfli əlaqəyə kəskin ehtiyacı var”.

“Kəskin ehtiyac” deməzlər. Böyük ehtiyac deyərlər. Kəskin etiraz, kəskin danışıq və sairə olar.

Şair dostum dedi:

“– Bu saat balaca oğlum gəlsin, gedək.

Soruşdum:

– Balaca oğlunun neçə yaşı var?

– 38”.

Əcəb balacadır, əcəb yerinə düşməyən sözdür, – 38-ci müqabilində bu “balaca” sözü. Balaca – uşağa, həddi-buluğa çatmayan deyərlər.

Azadlıq radiosı.

Bir cümlə: **“İmkansızlığı aradan qaldırmaq”**.

Demək lazım idi: “İmkan yaratmaq, imkan vermək, şərait yaratmaq”. Yəni sözü, fikri təbii axarda demək lazımdır.

Yenə orada:

“İranın cənubunda güclü leysan nəticəsində əhəmiyyətli dağıntılar baş verib”. Dağıntının da əhəmiyyətli, əhəmiyyətli yətsizi olar? Bu ifadə rus dilindəki “значительный ущерб” sözünün hərfi tərcüməsidir.

Yazıçı qonşum dedi:

“Əşşi, belə də şey olar? Daxili işlər şöbəsinin burnunun ətrafında sürücülər özbaşınalıq edir”. “Burnunun ətrafında” deməzlər, belə ifadə yoxdur. “Burnunun ucunda” deyərlər.

Mahnı mətnindən:

“Bulud kimi qəlbim dolar”.

“Qəlbim dolar” deyilməz. “Gözüm dolar” deyilər. “Ürəyim doludur” isə başqa şeydir. “Bulud kimi dolmuşam” da deyilir. Yəni yaman, çox, lap... kövrəlmişəm.

Dostumun əlində açıq cib bıçağı vardı. Dedim:

“– Bıçağı ört!”

Səhvdir. Bıçağı – özü də qatlama bıçağı örtməzlər, qatlarlar.

Qohum uşaqlarımızın birindən soruşdum ki, “anan nə iş görür?” Dedi: **“Düyü təmizləyir”**.

Təmizləmək həm hərfi, həm məcazi mənada çox geniş anlayışdır. Düyünü arıdarlar. Xüsusən də plov bişirməyə hazırlaşanda.

Tez-tez belə söz, ifadə eşidirəm:

“Qarabağ döyüşlərində iştirak edən, edənlər” və sairə.

Tamaşada. Yığıncaqda, yarışda, məclisdə, tədbirdə iştirak edərlər. Döyüşdə iştirak etməzlər, vuruşarlar, öldürərlər, ölərlər.

Radio. Təsərrüfat rəhbəri deyir:

“Kəndimizdə camaatın vəziyyəti taxıl sarıdan bir o qədər də yaxşıdır”.

“Bir o qədər də” “yaxşı deyil” sözünə münasibdir. Yoxsa necə yəni, “bir o qədər də yaxşıdır?!”

Radio. Qaçqınlarla söhbətdə aparıcı:

“Xalqımızın başına gələn acı həqiqətlər”.

Başa hadisə, əhvalat və sairə gələr. Həqiqət görünər, aşkar olar və sairə.

Pirşağıda gənc dostuma dedim: **“Bu arada çörək bişirirlər, burnuma çörək ətri gəldi. Dostum dedi:**

– **Burnum işləmir”.**

Adam iy bilməz, adamın burnu tutular. Yoxsa ki, “Burnum işləmir?”

Radio. Söhbət şanlı şəhidlərdən gedir. Aparıcı deyir:

“Nurəddin Fətullayev kimi ölüm yiyələrini Vətən heç vaxt unutmaz”. “Ölü yiyəsi” – təkrar edirəm “yiyəsi” deyirlər. Ancaq “ölüm yiyəsi” demirlər, deyilməz də. Tək bir cə hərf görün sözü, mənanı necə təbiilikdən çıxarır.

Bir nəfər Yazıçılar Birliyinə gəlib soruşdu:

“ – Fikrət Sadıq harda yerləşir?”

“Yerləşmək”, “yerləşdirmək” başqa şeydir. Gərək o şəxs soruşaydı:

– Fikrət Sadıq harda əyləşir?

Bir nəfər yüksək hərbi rütbəli şəxs dedi:

“– Birinci oğlum polis akademiyasında oxuyur”.

“Birinci, ikinci”... oğlum deməzlər. Deyərlər: “Böyük, ortancıl, kiçik, sonbeşik oğlum, qızım” və sairə.

Radio. Aparıcı:

“Əməkdaşımız filənkəsin bir yaşlı qız övladının ad gününü təbrik edirik”. Dilimizdə “övlad” sözü var. “Qız övladı”, “oğlan övladı” sözü yoxdur!

Tez-tez güc nazirliklərinin, hüquq-mühafizə, polis əməkdaşlarının dilindən belə bir ifadə eşidirik:

“Tərəfimizdən tədbir görüldü, cinayətkar tərəfimizdən saxlanıldı, filankəslər barədə tərəfimizdən inzibati ölçü götürüldü və sairə”.

Çox süni, uydurma bir şey. Demək lazımdır: həbs etdik, ölçü götürdük, tutub saxladıq və sairə.

Qəzetlərin birində oxuyuruq:

“İsmayıl Şıxlı xalq tərəfindən çox sevilirdi”. Həmin sünilik. Demək, sadəcə olaraq demək lazımdır: “İsmayıl Şıxlını xalq sevirdi”. Vəssalam!

Yağış yağır... Ana dilini yaxşı bilməyən ana həyətdə oynayan uşağını səsləyir:

“Evə gəl, yaş olarsan”.

Yaş olmaq başqa şeydir: paltar yaşdır, mələfə yaşdır, döşəmə yaşdır, körpənin yeri yaşdır, məcazi mənada – filankəsin işi yaşdır. Canında su qalan, nəm qalan şey yaş olar. İslanmaq isə suyun altında, içində qalmaq, suya düşmək, başına şırhaşırıla yağış və başqa su axarı tökülmək deməkdir.

Gərək ana uşağı belə çağırıydı:

– Evə gəl, islanarsan.

Televiziya. “Torpaq” verilişi.

Müsahibə verən adam dedi:

“Üzüm yığımında vəziyyət yaxşı haldadır”.

Vəziyyət özü hal deməkdir. Halın da özü vəziyyət. Yəni “vəziyyət” sözünün yanındakı “hal” artıqdır.

Bədi əsərdən (tele-tamaşa):

“Külək elə möhkəmdir ki... evin içində şamlar sönürdü”.

“Möhkəm külək” deməzlər. Küləyin sifətlərini sayımmı? Buna ehtiyac varmı?

Evdə Mahirin anası bir mənzərə filminə baxıb dedi:

“Qalaq-qalaq mənzərələr”.

“Qalaq-qalaq” pul, xəzəl, kağız, zibil və sair olar, ancaq “qalaq-qalaq” mənzərə olmaz. Əlvan-əlvan, rəngarəng və sairə mənzərə olar.

Respublika sarayında gəlib yanımızda əyləşmək istəyən xanım soruşdu:

“Bu yerlər məşğuldur?”

Yer ya tutular, ya da boş olar. “Məşğul” – “zanyat” sözünün hərfi, mexaniki tərcüməsidir.

Mahnı mətnindən:

“Sevgidə uduzan tuş olar mənə”

Əvvəla, sevgi və uduzmaq söhbəti bir-birinə yaraşmır. İkincisi, adam – kimsə bəlaya tuş gələr. “Tuş olar” yox, “tuş gələr”. Üçüncüsü, “tuş olar mənə” deməzlər. Mətn müəllifi “tuş” – hədəf sözünün mənasını başa düşməyib.

Bir nəfər dedi:

“Filankəsin qılıncının iki üzü də kəsir”.

Düz deyil. Xalq deyir: “Filankəsin qılıncının dalı da kəsir, qabağı da”.

Bir lövhədə oxudum:

“16 nömrəli uşaq yaslisi”.

Böyüyün də, gəncin də, məktəblinin də yaslisi olar?

Bir yazıçı digər yazıçıdan hal-əhval tutandan sonra soruşdu:

“Yaradıcılığın yaxşıdır?”

“Kefin yaxşıdır?” soruşmaq təbiisə, “yaradıcılığın yaxşıdır” soruşmaq gülməlidir.

Televiziya. Haqqında söhbət gedən adam aparıcıya dedi:

“İsti sözlərinizə görə çox sağ olun”.

Dilimizdə “isti söz”, “isti sözlər” ifadəsi yoxdur. Xoş söz, şirin söz, səmimi söz və sairə var. Bu isə rus dilindəki “теплые слова” sözünün hərfi tərcüməsidir.

Televiziya. Söhbət şahmatdan gedir:

“Hərçənd yarışda iştirak edən uşağın yaşı aşağıydı”.

Necə yəni “aşağıydı?” Uşağın yaşı azdı – vəssalam!

Evimizdə süfrə başında qonaqlarıma dedim:

“Çörəyimiz kəm-köhnədir”.

Böyük səhv. Çörək quru olar, boyat olar. Kut getmiş olar, təzə olar, isti olar və sairə. Ümumiyyətlə, yeməli-içməli şeyə “kəm-köhnə” deməzlər. Kəm-köhnə nimdaş paltar olar.

Radio: **“...ali qonaq şəhidlərimizin məzarlarını yad edib”.**

Məzarı yad etməzlər. Məzarı ziyarət edərlər. Adamı, adamın xatirəsini, ötən günləri yad edərlər.

Radio. Aparıcı: **“Bir sürü erməni naziri Aşqabada gəlib”.**

Qəddar düşməni şit-şit lağa qoymazlar. Onu amansızca məhv edərlər, ifşa edərlər. Necə yəni “bir sürü nazir?” Söhbət dildən, ifadədən gedir. Hətta söyüşün də, qarğışın da təbii xalq deyimi var.

Televiziya. “Həftəşırı” verilişi. Söhbət müsahibə verən qadımdan gedir:

“Evlidir, iki uşağı var”.

Qadına “evlidir” deməzlər. Deyərlər ailəlidir, ərdədir, duldur, evdardır (işləmirsə) və sairə.

Kişi xeylağına deyərlər: evlidir, subaydır, duldur.

Şeirdən misra:

“Möhtəşəm xəyallar, şirin arzular”.

Şirin arzular – bu düz! Ancaq, kövrək, zərif, mücərrəd bir şey necə ehtisamlı, möhtəşəm ola bilər?

Möhtəşəm saray, qala, abidə və sairə olar.

Evdə süfrəyə ağ üzüm gəldi. Arvad dedi:

“Mən ağ rəngli üzümü o qədər də xoşlamıram.

Üzüm rəngbərəng olur: ağ üzüm, qara üzüm, sarı üzüm, ala üzüm, qırmızı üzüm və sairə. Ancaq dilimizdə “rəngli üzüm” sözü yoxdur. Çünki ağ, sarı və sairə elə rəng deməkdir: Göy məcsid, çəhrayı zal, yaşıl mürəkkəb, firuzeyi gümbəz və sairə.

Mərkəzi seçki komissiyasının iclasında bir nəfər dedi:

“Belə nöqsanlara göz bağlamaq olmaz”. Rus dilindən hərfi tərcümə: “Нельзя закрывать глаза”. Biz isə deyirik: “Göz yummaq olmaz”.

Televiziya. Həkim məsləhəti:

“Yayda təbii olaraq hamı təzə meyvə qəbul edir”.

“Qəbul” nədir axı? Yayda hamı təzə meyvə yeyir. Vəssalam!

Şeirdən misra:

“Arzusu-istəyi qucaq-qucaqdı”.

“Qucaq-qucaq arzu-istək” olmaz. Pambıq olar, sünbül, ot və sairə.

Radio. Səhər proqramı. Jurnalist deyir:

“Səlyan xeyriyyəçiləri tez-tez şəhid məzarlarına baş çəkirlər”. Xəstəyə, qocaya, yaralıya, qohum-əqrabaya və sairə baş çəkərlər. Məzarı isə ancaq və ancaq ziyarət edərlər.

Dilimizin adının müzakirəsində bir nəfər dedi:

“Mənim bir təklifimi o zaman süngü ucunda qarşıladılar”. Bu ifadə “взяли на штыки” sözünün hərfi tərcüməsidir. Biz deyirik, xalq deyir: “top-tüfənglə” qarşıladılar.

Radio. Mədəniyyət xəbərləri. Sahil qəsəbəsindəki kitabxananın müdiri şikayətlənir:

“Heç kəs kitabxanamızın qapısını döymür.

“Qapısını açmır” desəydi daha düz olardı. “Qapı döymək” başqa şeydir. Onun çox yozumu, çox məna çaları var. “Döymə qapımı, döyəmə qapını” – Xəbərdarlıq, hədə-qorxu. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qapısını daha kimlər döymürdü – imdad, kömək istəmək və sairə.

Metroda baş vermiş dəhşətli, görünməmiş faciə, fəlakətlə əlaqədar söhbətlərdə, məlumatlarda, kütləvi informasiya vasitələrində eşidirik: **“faciə iştirakçıları”**.

Əşşi, məgər bu hadisə səhnə əsərində, teatrda baş verir? Məgər söhbət aktyor oyunundan gedir? Xalq diri-diri yanıb, kül olub, boğulub ölüb. Biz də deyirik ki, “Faciə iştirakçıları”. Yox, əgər söhbət bu dəhşəti gözüylə görüb sağ qalanlardan gedirsə, onda demək lazımdır: “Bu faciənin şahidləri!”

Televiziya. “Səhər” proqramı. Aparıcı: **“İshaq Rabinin öldürülməsinə dırnaqarası baxmaq olmaz”.**

Dırnaqarası yox! Barmaqarası. Xalq belə deyir. Barmaqarası – səhlənkarlıq, məsuliyyətsizlik, əhəmiyyət verməmək, başdan-sovdu deməkdir.

Radio televiziyanın bayram verilişində aparıcı:

“Televiziyanın bütün qara işçilərini təbrik edirəm”.

Necə yəni “qara işçilər?” “qara fəhlə” (чернорабочий) sözü var. Yəqin “qara” deyəndə adi, sırayı sözü nəzərdə tutulur ki, elə belə də demək lazım idi.

Mən müəyyən bir məsələ ilə bağlı söhbətdə dedim:

“Filankəs filankəsin ağzını araladı”. İrad tutub dedilər ki: “araladı” deməzlər, “aradı” deyərlər. Düz iraddır.

Konstitusiyaya layihəsinin müzakirəsində bir nəfər dedi:

“Yaddaşı qısa olanların yadına salmaq istəyirəm ki...”

Yaddaş zəif olar, pozulmuş, korlanmış olar; qısa və uzun olmaz.

Eşitdiyim bir cümlə:

“Mən onunla neçə dəfə bir süfrə kənarında çörək kəsmişəm”. Demək lazım idi, bir süfrə başında, bir süfrədə. “Süfrənin kənarı” olmaz və deyilməz.

Radio. Səhər proqramı. Aparıcı xoş niyyətlə deyir:

“Körpələrə qayğısız şıltaqlıq, gənclərə coşğunluq, qocalara axirət arzulayırıq”.

Aparıcı “axirət” sözünün ölüm, o dünya demək olduğunu anlasaydı, dirigözlü adama ölüm diləməzdi. Qocaya rahat, dinc, asudə həyat arzulayardı.

Televiziya. “Yurd” verilişi. Aparıcı deyir:

“Çadırlarda yaşayan qaçqınlar kifayət qədər əziyyət çəkirlər”.

Bu cümlədə heç “kifayət” sözünün yeridir? Kifayət – razı qalmaq, doymaq, təmin olunmaq, ehtiyacın həm maddi, həm mənəvi ödənməsi...və sairə deməkdir.

Televiziya. “Səhər” musiqili informasiya proqramı. Aparıcı deyir:

“Bu gün qonaq sarıdan deyəsən bollamışıq”.

Ümumiyyətlə, dilimizdə “bollamaq” sözü yoxdur – o ki qaldı “qonaq sarıdan bollamaq” olsun. “Bol”, “bolluq” başqa məsələ.

Dostum dedi:

“Bu gün dərzixanaya gedəcəm”.

“Dərrixana” deməzlər. “Dərzi dükanı” deyərlər. “Kabab dükanı” deməzlər. “Kababxana” deyərlər.

Kənd təsərrüfatından. Bu sahədəki vəziyyətdən danışan telejurnalist deyir:

“Əkinçi ilin üç fəslini işləyir, qışda boxçasından yeyir”.

Boxçada, dür-düyüncədə ərzaq saxlamazlar. El içində məşhur “hamam boxçası” sözü var. Atalar məsəlində isə deyilir: “Vaxtsız qonaq öz kisəsindən yeyər”.

Bir nəfər dedi:

“Filankəsin uşağı yaşından qat-qat artıq bilir”.

Düz deyil. Demək lazımdır. “Yaşından çox bilir”. “Qat-qat” “üstün” sözünə yaraşır. Məsələn: qat-qat üstün.

Radio: **“Zaqatalalılar qışa yaxşı hazırlaşdıqları üçün dörd divar arasında qalmayacaqlar”.**

“Dörd divar arasında” sözünün bu cümləyə dəxli yoxdur. “Dörd divar arası” – kimsəsizlik, tənhalıq, yalqızlıq deməkdir.

Mahnı mətnindən:

“Məhəbbətin yoxuşuna çıxırıq”.

Bərəkallah!..

Mahnı mətnindən:

“Zəhmətinin bəhrəsini bilir hamı”.

Bəhrəni bilməzlər, bəhrəni görərlər!

Tez-tez idman xəbərlərində eşidirik:

“Qələbə qazanıb”.

Qələbə çalarlar, qalib gələrlər, qalib çıxarlar. “Qələbə qazanmazlar”. Yəni ana dilimizdə belə ifadə yoxdur.

Mahnı mətnindən:

“Çatılır qaşları doluxur gözü”.

Əvvəla, dilimizdə “doluxur” söz yoxdur. Var: “doluxsunur”. Əgər yazılısaydı ki, “doluxsunur gözü” yenə düz olmazdı. Biz deyirik: uşaq doluxsundu və uşağın gözləri doldu.

İkincisi, “qaşı çatılmaq” qəzəb, hirs, hiddət, müqəddəs qisas, dərin düşüncə məqamı, çox kəskin sarsıntı, hiss-həyəcan deməkdir. Bu vəziyyətdə adamın gözləri dolmaz.

Televiziya. Söhbət telefilmlərdən gedir. Aparıcı bir operatoru tərifləyib deyir:

“Siz olmasaydınız filmlərimiz çox əziyyət çəkərdi”.

Əziyyət ancaq və ancaq insana aiddir. Nəinki kinolentə, insandan başqa heç bir canlıya aid deyil, əziyyət şüurla bağlı söhbətdir.

Şeirdən misra:

“Qürbətdə səhərlər ağır sökülür”.

Səhər sökülməz. Səhər açılar. Dan yeri sökülər.

Şeirdən ifadə:

“O sakit inəklər”.

Dəli inək deyilir. Məsələn, dəli inək balasını ayaqlar. Ancaq “sakit inək” eşitməmişəm.

Hüzn yerində molla dedi:

“Meyidi bu saat məsciddə çimizdirib gətiriblər”.

Ay səni molla kəssin, meyidi də çimizdirərlər? Ölünü yuyarlar.

Şair dostum dedi:

“Oğlum məndən cavandır”.

Mən də dedim. Mən ölüm? Doğrudan?

Televiziya yeni il müsahibəsi verən bir mədəniyyət xadimi dedi:

“Allahdan bir xahişim var”.

Hər halda xalq, camaat belə demir, heç kəs belə yazmır.

Televiziya. İcmalçı dedi:

“Sülh yolunda fəaliyyət aparılır”

Fəaliyyət aparılmaz, fəaliyyət göstərilər.

Bir yerli-yersiz işlənən “qarşı” sözü var. Bu sətirlərin müəllifi həmsöhbətinə dedi:

“Bu işə qarşı münasibətin necədir?”

“Əşşi, bu işə münasibətin necədir?” de də... vəssalam.

Televiziya. Söhbət saatın irəli-geri çəkilməsindən – vaxt məqamından gedir.

Mütəxəssis deyir:

“Saatlar noyabrın 26-da geri qaytarıldı”.

Saatı, daha doğrusu saatın əqrəblərini irəli-geri çəkmək başqa anlayışdır, saatı geri qaytarmaq başqa. Mağazadan, bazardan, əldən hər hansı bir malı alıb geri qaytaran kimi, saatı da müxtəlif səbəbdən aparıb geri qaytarmaq olar.

Televiziya. “Səhər” proqramı. Aparıcı:

“Hörmətli tamaşaçılar, gün ərzində sizə normal əhvali-ruhiyyə arzulayıram”.

“Normal” niyə? Canlı danışığ dilində “xoş əhvali-ruhiyyə” deyilir.

Televiziya. Aparıcı:

“Fransua Mitteran cəmi on dörd il prezidentlik edib”.

Bu cümlədə “cəmi” sözü yersizdir. On dörd saat, on dörd gün, on dörd həftə, on dörd ay olsaydı “cəmi” sözü yerinə düşərdi. Yoxsa, on dörd ilə nə “cəmi”?!

Televiziya. “Səhər” informasiya proqramı:

“İsrail və Fələstin münasibətlərinə aid diplomatik sənədlər pozğunluqlarıyla zəngindir”. Pozğunluq hara, zənginlik hara?! Gərək yazılıydı: Qanun pozğunluqlarıyla doludur.

Tez-tez oxuyarlar:

“Dilin can incidəndir”.

Sünidir, uydurmadır. Dilimizdə belə ifadə yoxdur. Var: can alan, can verən, can çəkən.

Şair dostum dedi:

“Ölüm xəbəri mənə toxundu”.

Ölüm xəbəri adamı kövrəldər, mükəddər edər, yandırar və sairə. Acı söz, köntöy söz adama dəyər, adama toxunar.

Radio:

“Şəhidlərin xatirəsinə kənddə bulaq təşkil edildi”.

Bulağı da təşkil edərlər? Bulağı çəkərlər, bulağın üstünü, yan-yörəsini tikərlər, səliqə-səhmana salarlar.

Efirdə belə bir ifadə:

“İctimai qoyun-quzu”.

İzahına söz tapa bilmədim.

Qəzətdə sərlövhə:

“Oğrular ələ düşdü”.

Fürsət, məqam, tapıntı, əntiqə bir şey ələ düşər. Oğru isə ələ keçər.

Bəzən mollalar deyir:

“Mərhumun ruhu haqqında bir salavat”. Ruhuna – mərhumun ruhuna – demək lazımdır.

Orduya, əsgərə, hərbiçiyə qayğıdan söhbət gedəndə bir nəfər dedi: **“Ağlamayan uşağa süd verməzlər”.**

Bu misal – çox ciddi dövlət hökumət qayğısı borcu tələb edən vicdan, namus, qeyrət tələb edən bir məsələyə uyuşmadı. Yersiz oldu.

Radio. “Səhər” proqramı:

“Təzə ailə quran gənclər ağır iqtisadi sınağa məruz qalır”.

Sınağa çəkilərlər, sınınarlar, sınaqdan çıxarlar, çıxmazlar. Çıxılmaz vəziyyətə, dərdə, bəlaya məruz qalarlar və sairə.

Mən: **“Bir çox qəzetləri oxumaq olmur şriffləri çox dardır, oxumaq olmur”.**

Şrift dar, gen olmaz. Şrift xırda olar, iri olar.

Şarjlardan misralar:

“Şeirdən, sözündən çox kam almışam”.

Şeirdən zövq alarlar, düşməndən kam.

Yenə orada:

**“Bəlkə batan torpağımız-daşımız,
Əqlimizlə, elimizlə üzümüzə açılısın”.**

Daş-torpaq heç bir mənada batmaz və heç bir mənada da üzə, üzümüzə açılmaz. Əlbəttə, dilimizdə məhv olmaq, zay olmaq, heç-puç olmaq mənasında batmaq da var, baxtın-taleyin açılmağı da var.

Yenə orada:

**“Qədim tərəzilər qanadlarında.
Yığsan bir gözünə söz sənətini
Yer göyə qaldırır qanadların da.”**

Bu sətirlər, sözlər irad, qüsür dairəsindən, anlayışından kənarında qaldığı üçün üstündən keçirəm.

Yenə orada:

“İstedadla şeir yaradır, qağa!”

Şeir özü elə istedaddır və ya onun ifadəsidir. “İstedad və zəhmət yarıbayarıdır” deyilir.

Bir nəfər dedi:

“Filankəsin keyfi yuxarıdır, göyün başıynan gedir”.
“Göyün başı” deməzlər. Deyərlər, filankəs göynən gedir.

Radio. “Səhər” informasiya proqramı:

“Bu yaxınlarda telefonla danışmağın qiymətləri yüksələcək”.

Qiymət ucuzlaşar, aşağı düşər, artar, bahalaşar; ancaq yüksəlməz.

Radio. “Səhər” informasiya proqramı. Söhbət Xocalı faciəsindən gedir:

“Əziz xocalılılar, heç kəs sizin dərdinizi əlinizdən ala bilməz”.

Baş a düşmədim. Dərd haqq-hüquqdurmu, imtiyazdırımı, təltif-mükafatdırımı, həqiqətdirmi ki, onu əldən almaq və ya almamaq olsun?! Olmaz ki, deyiləydi: dərdinizə hamı şərikdir?!

Dostum dedi:

“Səhhətimi yoxlatdırmaq üçün həkimə getdim. Qanıma aldılar”.

“Qanımlı aldılar” başqa söhbətdir, dəhşətdir, cinayətdir. “Sağlamlığımlı yoxlamaq üçün laboratoriyada barmağımdan qan götürdülər” isə başqa söhbət...

Şeirdən misra:

“Südün burnumun ucunda”.

Burunun ucunda burun suyu olar, tər damlası olar. Anadan əmədiyən süd burnundan gələr və s. Yoxsa ki, “Südün burnumun ucunda”?!

Televiziya. Bir qəzet redaktoru ilə müsahibədən:

“Hamı mətbuatdan umu-küsü gözləyir”.

Umu-küsünü də gözləyərlər?

Şeirdən misra:

“Sərçələr şirin-şirin ötəydi”.

Sərçə ciggildər, bülbul ötər, ay “şair”.

Bir yazıdan:

“Bənövşə gülü...”

Deyilməz. Bənövşə, vəssalam!

Yenə orada:

“Çiçəkləri dəstə-dəstə açılmışdır”.

Deyilməz. Ləçək-ləçək, qönçə-qönçə deyilər.

Yenə orada:

“Məşələr, al məşələr”.

Sıx meşə, qalın meşə, seyrək meşə olar. “Al meşə” olmaz!

Yenə orada: Söhbət güldən gedir. **“Bu otağa yolum düşsə”.**
(“Otağa yolum düşsə” deməzlər).

“Onu (gülü) abad görüm”. Gül və abadlıq. Bu da dildə bərbadlıq.

Şeirdən misra:

“Yoxsa ürək dağılar”.

Ürək dayanar, partlayar, yanar, susar, düşər, əsər, titrər, ancaq heç cür dağılmaz, yəni belə demək olmaz.

Şeirdən misra:

“Dərd-qabım Şuşam”.

Suyun, gülün və çox şeyin qabı var. Dərd qabı yoxdur.

Şeirdən misra:

“Bu yolların sifətinə...”

Yolun uzunluq-qıyası, daş kəsəklisi, ağırı və sairə olar, “sifəti” olmaz, yəni belə deyilməz.

Bir nəfər televiziya işçisi nitq mədəniyyətindən, sözü düzgün və yerində işlətməkdən danışdı, ancaq özü də səhvə yol verdi. O dedi:

“Xüsusilə çıxışçı öz danışığına fikir verməliydi”.

“çı”, “çü” şəkilçiləri peşə, sənət növünü təyin edir. Gəmiçi, hamamçı, soyğunçu, yazıçı və sairə. Çıxışçı – sənət, peşə deyil axı! Yetmiş il ömür etmiş adam ola bilsin ki, ömründə bir, üç, lap yeddi dəfə çıxış etsin. Bu, sənət, peşə oldu?! Diktor, aparıcı nəzərdə tutulursa, bu, işdir, müntəzəm peşədir, sənətdir. “Çıxış edən, çıxış eləyən” demək lazımdır. Yəni əslində heç kəs dil qüsurundan yaxa qurtara bilmir. Ancaq dərəcəsi var.

Televiziya. “Səhər” proqramı.

Verilişə yekun vuran aparıcı qız deyir:

“Əziz tamaşaçılar, bu Ramazan – Oruculuq bayramının axşam günündə xoşbəxt olmağınız üçün siz dəridən-qabıqdan çıxmalısınız”.

Əvvəla, xoşbəxtlik – bədbəxtlik alın yazısıdır. O, xüsusi səy-dən, təşəbbüsdən – xüsusən də dəridən-qabıqdan çıxmaqdan asılı deyil. Dəridən-qabıqdan çıxmaq təşəbbüs göstərməyin, can atmağın, səyin, əlləşib-vuruşmağın şiddətləndirici təşbehidir. Dəridən-qabıqdan çıxmaq yerinə görə həm pis, həm də yaxşı mənə daşıyır. Aparıcının cümləsində isə bu ifadə heç bir barədən yerinə düşmür, buna deyərlər sözü bilməyə-bilməyə demək.

Mahnı mətnindən:

“Od yaxıb sinəmə, qəlbimi gözlədin”.

Ürəyimə, sinəmə od qoyub, od vurub, “dədəmə od vurub”, “canıma od salıb” deyərlər. Od yaxıb deməzlər. Yandırıb-yaxıb deyərlər. O ki, qaldı “qəlbimi gözlədin”ə bu lap süni, lap qondarma, qafiyə xətrinə deyilən eybəcər sözdür.

Şeirdən misra:

“Allah götürərmi bu intiqamı?!”

Yox, götürməz. İntiqamı götürməzlər, zülmü götürərlər, intiqamı, qisası alarlar.

Şeirdən misra.

“Tikələndi dilim”.

Hə, belə “dil” tikələnsə, yaxşıdır.

Əşşi, dil yanar, susar, quruyar, kəsilər, qısılar, tutular, yasaq edilər, qadağan edilər, lap tutaq ki, parçalanar da. Ancaq tikələnməz.

Şeirdən ifadə:

“Bu nankor dünyada...”

Deyilməz! Dünyanın ki, min cür sifəti, təşbehi var: namərd, vəfasız, beşgünlük, ağılı-qaralı, gəlimli-gedimli dünya.

Yenə orada:

“Yenilməz qaya...”

Yenilməz ordu olar, xalq olar, sal, lal, qranit, heybətli, çopur-çopur qaya olar.

Şeirdən misralar:

“Hay tuta bilmirəm neynim?

Boy tuta bilmirəm neynim?”

Hay tutmazlar, boy tutmazlar. Hay verərlər, hay salarlar, boy verərlər, boy göstərlər, boy ölçərlər və sairə.

Məşhur mahnı mətnindən:

“İntizar çəkir gözlərim”.

Olmaz! Göz yol çəkər, dolar, tutular, bulanar, qan çəkər. Adam intizar qalar (intizarda da yox). Ancaq intizar gözlər, gözlərim demək olar.

Rəsul Rza:

“İntizar gözlərim yol çəkir yenə”.

“Səhər” proqramının aparıcısı deyir:

“İnsan tərəfindən qəbul edilən etiqad”.

Demək lazımdır insanın etiqadı, əqidəsi, qərarı və sairə.

Şeirdən misra:

“Mən Müşfiqdən nakamlığı öyrənmişəm”.

Nakamlığı da öyrənərlər?..Taledir, alın yazısıdır. Nakamlıq peşədir, sənətdir, sirdir nədir?!

Milli Məclisdən:

“Millət vəkllərinin suallarına maliyyə naziri cavabkarlıq etdi”.

Bu da təzə çıxdı: “Cavabkarlıq”.

Bir qəzetdə bir yazıdan:

“Fikir eləmə oğlum, buranın baxarı da, havası da yaxşıdır”. Mənzərə, görünüş, ürək açan mənasında işlədilən “baxar” sözü havadan asılı qalıb, dilimizdə ayrıca “baxar” yoxdur: “axar-baxar” var. Özü də bu sözlər mənim adımdan, mənim dilimdən yazılıb. Mən belə şey demərəm.

Şeirdən misra:

“Yaraları yağlanıb”.

Ay!...Yaranı bağlayarlar, yağlamazlar. Sarıyarlar, yuyarlar və sairə.

Yenə orada (yara):

“Yağlanıb, sığallanıb”.

Bu da “yağlanıb”ın tayı.

Jurnaldan gedən bir müsahibədən bir ifadə:

“Yaradıcılıq əyləncə mənbəyi deyil”.

Əyləncə mənbəyi deyilməz. Gəlir mənbəyi deyilər.
“Əyləncə” anlayışının öz “bər-bəzəyi” var.

Mahnı mətnindən:

“Hicranında gözümü ağlatma bülbül kimi”.

Misra özü “dəgahi”dir. Bu heç. Axı bülbül ağlamır, fəqan edir, cəh-cəh vurur. Şair də deyir:

*Şeyda bülbül, fəqan etmə, qəm yemə, –
Bu gün-sabah gül açılar, yaz olar.*

Mahnı mətnindən:

**“Bizi bir yerdə görəndə
Min bir söhbət qurular”.**

Söhbəti qurmazlar. Salarlar, açarlar, qurtararlar, kəsərlər, uzadarlar və sairə.

Bu gün səhər corablarıma baxıb dedim:

“Gör haçandı geyirəm heç yırtılmır, bərəkətli corabdır...”

Burada deyiblər: “öz gözündə tiri...” “Bərəkət” ancaq çörəyin, ümumi mənada isə ruzunun, süfrənin təşbehidir, sifətidir, təyindir. Corabın naziyi, qalını, yunu, ipliği, ipəyi, uzununu, qı-sası, burnu deşiyi, dabanı yırtığı, sapı qaçmışı və sairə olar. Yoxsa, bərəkətlisi?!

Televiziya. İdman xəbərləri:

“Oyuna güclü hazırlaşmışdılar”.

Deməzlər. Oyuna yaxşı, pis, həvəslə, çoxdan, çox az və sairə hazırlaşmaq olar və belə də demək lazımdır.

Yenə orada:

“Azərbaycan köksü yırtıq”.

Bərəkallah!

Bədii əsərdən:

“Meyidi yuyub, kəfənə tutub cənazəyə qoydular”.

Cənazə – meyd, cəsəd, insanın ölüsü – ölü cism, canı çıxmış bədən deməkdir. Bir də var mafə. Cənazə mafənin içindəkdir.

Şeirdən misra:

“Bir yazıq heç nədən kötəyə düşür”.

Kötəyə düşməzlər. Tələyə, kələyə, işə, bəlaya, xətaya düşərlər. Kötək yeyərlər, kötəklənərlər, yəni döyülərlər.

Bir ziyalı dedi:

“Polyakların mədəniyyəti güclüdür”.

Mədəniyyət yüksək olar. Güclü yox.

Uşaqların anası dəsmala bükülmüş çörəyi əlinə götürüb dedi: **“Bu çörək belə tezliknən nə yaman bərkiyib”.**

Çörək quruyar!

Yenə guya ki, satirik şeirdən misra:

“Dünyamızı qarışdırıb şər qaşığı”.

Şər iş, əməl olar, şər adam olar. Şər çömçə-qaşığı olmaz.

Televiziya. İndoneziyaya həsr edilmiş verilişdən:

“İndoneziyada irili-xırdalı dillər var”.

“İrili-xırdalı dil” deyilməz. Müxtəlif dillər, müxtəlif dil qurumu və sairə deyərlər.

Televiziya. “Səhər” proqramı. Aparıcı:

“Əli Kərim haqqında o qədər böyük danışmaq olar ki...”

Dilimizdə “böyük danışmaq” ifadəsi yoxdur. Gərək deyiləydi: “Əli Kərim haqqında çox, geniş, ətraflı, müfəssəl və sairə danışmaq olar”.

İdarədə dostum mənimçin çay süzdü – çay açıq idi. İstədim deyəm ki, “çox açıqdır, bir az tünd elə” – dedim **“çox durudur”** – necə yəni çay durudur?..

Mexaniki səhvdir, ancaq səhvdir.

Televiziya. Çərşənbə – Novruz verilişindən:

“Novruz çirkinləri gözəl edir”.

“Çirkin” – zahiri görünüş – surət deyil. Batini keyfiyyətdir, çirkinlik xasiyyətdir. Bunu heç bir Novruz-filan dəyişə bilməz. Bir də var “kifir” – yəni göyçək olmayan adam. Bəli eləsini Novruz məcazi mənada – əhvali-ruhiyyə, ovqat mənasında gözəlləşdirə bilir.

Televiziya. “Səhər” proqramı. Aparıcı:

“Yaqub Zürüfçünün dünənnən əvvəlki gün konserti oldu”.

Necə yəni “dünənnən əvvəlki gün?” Dilimizdə gül kimi söz var: Sırağa gün, tırağa gün, sonra gəlir bir neçə gün.

Bəzən **“xoş söz”** əvəzinə **“isti söz”** də deyirlər. Olar!

Qonağım bayram xoңçasından bir ovuc qovurğa götürüb ağzına atdı və dedi:

“Qovurğa bərkiyib”.

Qovurğa bərkiməz – sirinsər.

Televiziya. Novruz verilişindən:

“Zurnanın sümük sındıran səsi”.

“Sümüyə düşən” eşitmişəm. Ancaq “sümük sındıran” ifadəsi xoşuma gəldi. Əyani, məcazi mənası var, yaxşıdır.

Televiziya. "Səhər" proqramı. Aparıcı:
**"Novruz bayramında – Qoç bürcü altında adamlar bir-
birinə hədiyyə edirlər".**

Hədiyyəni verərlər, təqdim edərlər.
Rus dilindən hərfən tərcümə. (Делают подарки).

Radio. "Səhər" informasiya proqramı. Aparıcı:
"Novruz gəldi, baharın oğlan çağıdır.
Düz deyil. Qışın oğlan çağı deyirlər. Kiçik çillədə qış tuğ-
yana gəlir. Bahar isə başdan-başa oğlandır, qızıdır, zəriflikdir,
bahar gül fəslidir.

Kütləvi informasiya vasitələri tez-tez yazır:
"Fılankəsin Fəxri xiyabanda uyuyan məzarı".
Məzar da uyuyar?

Şeirdən misralar:
**"Sən qarşımda şirin Vətən torpağı.
Sənə nəğmə əkə-əkə oxşayım".**
Əvvəla, Vətən torpağına müqəddəs, doğma, əziz və sairə
deyərlər, "şirin" deməzlər. İkincisi, nəğməni də əkərlər? Dilin
başında turp əkən kimi.

Şeirdən misra:
"Bir gözələ həsrətim var".
Deyilməz – hörmətim, nifrətim, rəğbətim var deyilər.

Qonaq getmişdim. Ev sahibi xörəkdən bir qaşığı alıb ağzına apardı, arvadına dedi:

“Bir az şordu, gərək yoxlayaydın”.

Xörəyi yoxlamazlar, dadına baxarlar, şitini-şorunu bilərlər.

Qəzetdə sərlövhə: **“Kişi ağlayışı”.**

Belə söz yoxdur. Müsabiqə elan eləsən... yenə tapılmaz.

1994-1996

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

ŞEİRLƏR

Suğra, Bəyim.....	9
Qəzəllər.....	11
Səs.....	12
Həsən müəllimə	15
Şəkillər	16
And iç!.....	20
Yalan.....	23
Kövrələ-kövrələ.....	25
Bəs mən demirdim ki... ..	27
Bu aydın... Bu qaranlıq... ..	30
Olsa da... ..	33
Xalqımın gözündə nur	36
Zümrüd tamaşa.....	38
Tərənnüm.....	42
Zirvə yolu.....	45
Aşkarlıq	48
Çalar.....	51
Təyyarələr kəsməyir bir-birinin yolunu	53
Yaz, xətrin necə istəsə	56
Qış	58
Əlimizdən nə gəlir?	61
Ay Ziya!	62
Stalin bizimlədir	63
Kolxoz sədri	65
Fərəhli görüş	68
Olmaz – olmaz deyirsən	70
Əsmə, külək!	71
Mənim doğma şəhərim	72

Ömrüm boyu	82
Mənim müəllimlərim	86
Gülgəz.....	89
Kənddə Yeni il axşamı.....	90
Dörd dördlük.....	92
Məktəb yollarında.....	93
Lakin... ..	99
Salam, mavi ekran.....	101
Niyə belə?.. ..	103
Bir sap inci.....	105
Paxıllıq	108
Dəliddən doğru xəbər.....	110
Üç sözün gücü	113
Analar bayramı.....	114
Mayak	115
Kəhər at	116
Yekə kişi.....	118
Aynur	119
Sərin küləklər əsdi	120
Şəkilçəkən.....	123
Bu əmilər, bu bibilər	124
Tufan	125
Nağaraçı	127
Təpələr, ləpələr	130
Yay nəğməsi	131
Bu qaya	132
Ay bizə gəlir	134
Fəxrəddinin səyahəti	135
Mollam döyür	144
Konfet	145
Güllü çaynik.....	146
Yaraşlıq	147

Ay	151
Qızıl adam.....	154
Tarlada	155
Qaragözün Baharı	167
Pulsuz işıq.....	170
Qar sevinci, qar həsrəti.....	171
Məşələr	173
Daşdəmir	175
Hiyləgər molla və hazırcavab baqqal.....	176
1-dən 5-cən... ..	179
Balıqların yuxusu	180
Ola bilməz	183
İradə	185
Əlyeri	186
Məkr və məhəbbət	190
Qızılgüllər, qərənfillər	200
Yağmurdan qaçaq	202
Bu meydanı tərk elə	203
Acılıq.....	206
Gör bir kimi kiminlə	209
Hələ işləsin... ..	211
Birdən elə bilərsən ki... ..	212
Qəzetlər	216
İddia və istedad.....	217
Umu-küsü nahaqdır	219
Bu ki elin sözüdür.. ..	220
Mən mənəmsə	221
Oyuncaqlar.....	224
Qarışıbdır	227
Ay balam	228
Nanəciblik	229
Sükut.....	230

Dəyiş görün, qur görün	232
Yuxu həsrəti	235
Süni zəlzələ	236
İki körpü, iki yol.....	238
Səmimiyyətlə	241
Ayıl	243
Yan, ölmə	244
Mən biləni	245
Vurnuxma	246
Səviyyə.....	248
Əlüstü sual	250
Dəxli yoxdur	252
Gecə kanalı.....	254
Küçədə	256
Ərəblər	259
Paxıl.....	263
Əqrəb	264
Ölüm arzulama	266
Dağüstü parkda.....	268
Dedim	269
Sonsuz atəş.....	270
Onda neylərəm	272
Sabiranə şeir	274
Başüstə	276
Məktəb bağında.....	277
Aləm dinləyir bizi	284
Ay təzə il, xoşqədəm il	289
Şairin təəssüratı	292
Qurultaya gedir Bakı	295
Yollar ayrıcında	297
Xoşqədəm.....	299
Sənin həyatın	300

“Aurora”	301
Zəfər sənindir	303
Ümid körpüsü	305
Balıq bildi	306
“Faytonçuyam, atım qara...”	307
Mənim.....	312
Tatar qızı Bənövşə	313
Nə vacib idi	314
Dekorativ sözlər	315
Sıfır solda, sıfır sağda	316
“Dəniz səviyyəsi”	317
Züü	318
Zəmanət.....	319
Gəldim... Gördüm...	320
Əqrəb əqrəb üstündə...	324
Qara tut.....	328
Səadət, Ləyaqət, Ədalət!.....	330
Görün neçə ildən bəri...	333
Qulaqlarım cingildəyir.....	337
Soyuqluq və istilik	339
Quruyar	341
Gözüm qalar	342
Son zəng	344
Həcv	345
And.....	348
Uşaqlığın sevinci	353
ADSIZ-ÜNVANSIZ İRADLAR.....	355

QABİL

ƏSƏRLƏR
(YEDDİ CİLDƏ)

V
CİLD

Çapa imzalanmışdır: 20.06.2017
Formatı 60x90 1/16
Həcmi: 34 ç.v.
Sayı: 500
Sifariş: 138
Qiyməti müqavilə yolu ilə

«Adiloğlu Çap Evi»nin mətbəəsində
çap olunmuşdur.

Ünvan. Bakı şəh., Ə.Salamzadə 9c